

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΊΔΡΥΜΑ
ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ Σ.Ε.Υ.Π
ΤΜΗΜΑ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ
ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ»**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: ΓΡΗΓΟΡΑΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ
ΚΟΥΚΙΑΝΑΚΗ ΣΟΦΙΑ
ΛΕΛΕΚΗΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΧΑΡΑΛΑΜΠΑΚΗ ΕΛΕΝΗ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ 2005

Αφιερώνεται στους γονείς μας που μας στήριξαν και μας εμπύχωσαν για την εκπόνηση αυτής της εργασίας, και όλους όσους μας βοήθησαν για την διεκπεραίωση αυτής.

Ιδιαίτερα ευχαριστούμε την Κ. Χαραλαμπάκη Ελένη για την σημαντική βοήθεια και καθοδήγηση της που μας πρόσφερε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Πρόλογος	ΣΕΛ. 1
--------------------	---------------

ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

2. Ιστορική αναδρομή Επαγγελματικού Προσανατολισμού	ΣΕΛ. 2-5
3. Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός	ΣΕΛ. 6-56
4. Νοσηλευτική	ΣΕΛ. 57-120

ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

5. Εισαγωγικό Μεθοδολογίας Έρευνας	ΣΕΛ. 121
6. Ανάλυση Έρευνας	ΣΕΛ. 122-156
7. Συμπεράσματα Έρευνας	ΣΕΛ. 157-158
8. Προτάσεις	ΣΕΛ. 159
9. Σχολιασμός Προτάσεων	ΣΕΛ. 160
10. Επίλογος	ΣΕΛ. 161
11. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	ΣΕΛ. 162-177
12. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	ΣΕΛ. 178-179

ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1.ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο επαγγελματικός προσανατολισμός αποτέλεσε για εμάς και αποτελεί και για τους τωρινούς υποψηφίους του θεσμού των Πανελλαδικών εξετάσεων, ίσως το σημαντικότερο εργαλείο για την επιλογή του μελλοντικού επαγγέλματος.

Πήραμε το ερέθισμα για να ασχοληθούμε με το θέμα «**Επαγγελματικός Προσανατολισμός και Νοσηλευτική**» για να δούμε κατά πόσο ο επαγγελματικός προσανατολισμός βοηθάει τους νέους και νέες για την επιλογή του Νοσηλευτικού επαγγέλματος στις διάφορες βαθμίδες εκπαίδευσης όπως Ενιαία Λύκεια , Τεχνολογικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ) και Τεχνολογικά Ιδρύματα.

Επίσης, θέλουμε να ερευνήσουμε κατά πόσο οι μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης γνωρίζουν το επάγγελμα της Νοσηλευτικής αλλά και κατά πόσο οι ίδιοι οι φοιτητές της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι ικανοποιημένοι με την επιλογή τους ή όχι.

Πηγές πληροφοριών μας ήταν η βιβλιογραφική μελέτη, το διαδίκτυο, δημοσιευμένα επιστημονικά άρθρα και περιοδικά καθώς και η ενημέρωση από τα κεντρικά γραφεία του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού, του Ηρακλείου Κρήτης.

Θα θέλαμε από την θέση αυτή να εκφράσουμε τις θερμές ευχαριστίες μας σε όλους όσους συνέβαλαν για να ολοκληρωθεί αυτή η εργασία. Ευχαριστούμε την επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Χαραλαμπάκη Ελένη για την πολύτιμη βοήθειά της σε όλα τα στάδια αυτής της μελέτης. Καθώς, και τους εκπαιδευτικούς όλων των σχολείων που συνέβαλαν στην διεκπεραίωση της έρευνας. Ιδιαίτερα ευχαριστούμε την κ. Λεκάκη Στέλλα, υπεύθυνη των γραφείων του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού , του Ηρακλείου Κρήτης.

Τέλος θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε για την πολύτιμη βοήθεια τους όσους μας στάθηκαν κατά την διάρκεια της εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας, ώστε να διεξαχθεί η έρευνα αυτής.

Ευελπιστούμε η εργασία αυτή να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες και απαιτήσεις όλων όσων ασχολούνται με το συγκεκριμένο θέμα μελέτης.

2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Συμβουλευτική & Επαγγελματικός Προσανατολισμός στην Ελλάδα-Τα πρώτα βήματα

Οι πρώτες προσπάθειες για την οργάνωση υπηρεσιών Επαγγελματικού προσανατολισμού έγιναν στη διάρκεια της δεκαετίας του 50'. Στην εκπαίδευση, το 1953 ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός καθιερώνεται ως μάθημα στη Σχολή Επιμόρφωσης των Δασκάλων, με στόχο την «...την ανίχνευση των κλίσεων και καταλληλοτήτων και την ενημέρωση κάθε ενδιαφερόμενου για τα επαγγέλματα», ενώ την εποχή εκείνη το Υπουργείο Παιδείας ιδρύει το «Πρότυπο Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού», το οποίο όμως προσέφερε τις υπηρεσίες του σε περιορισμένη κλίμακα.

Την ίδια περίοδο, ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός εισάγεται από το Υπουργείο Εργασίας στο πλαίσιο υιοθέτησης μέτρων για την απασχόληση. Το 1954 το Υπουργείο Εργασίας ιδρύει ειδική σχολή εκπαίδευσης Συμβούλων Επαγγελματικού Προσανατολισμού και το Κέντρο Ψυχοτεχνικών Ερευνών, ενώ το 1957 αρχίζει η ουσιαστική εφαρμογή του θεσμού από τον Οργανισμό Απασχόλησης και Ασφάλισης της Ανεργίας, σημερινό Ο.Α.Ε.Δ.

Οι προσπάθειες αυτές είχαν ως στόχο να καλύψουν τις ανάγκες για Επαγγελματικό Προσανατολισμό στο χώρο της Εκπαίδευσης και της Απασχόλησης αντίστοιχα.

Η προσπάθεια που άρχισε το 1953 στην Εκπαίδευση ενισχύθηκε το 1976 με το Ν.309 με τον οποίο νομοθετήθηκε η εισαγωγή του θεσμού στον Α κύκλο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Γυμνάσιο), και, ουσιαστικότερα, το 1985 με το Ν.1566 με την επέκταση της εφαρμογής του θεσμού σε όλα τα Γυμνάσια και Λύκεια της χώρας και την παράλληλη καθιέρωση του ρόλου του Υπεύθυνου ΣΕΠ, ο οποίος είχε την ευθύνη εφαρμογής του ΣΕΠ σε Νομαρχιακό επίπεδο. Τέλος, το 1997 με το Ν.2525 ο θεσμός του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς αναγνωρίζεται η συμβολή του στην αναβάθμιση του ρόλου της Εκπαίδευσης και στην εναρμόνιση της με τα σύγχρονα κοινωνικό-οικονομικά προβλήματα.

Συγκεκριμένα, εισάγονται οι εξής καινοτομίες στη λειτουργία του θεσμού του Επαγγελματικού Προσανατολισμού:

- Ιδρύθηκε το Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού(Ε.Κ.Ε.Π.).
- Ιδρύθηκαν 68 Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού με ιδιαίτερο χαρακτήρα. Το πρώτο λειτουργεί στη Διεύθυνση Συμβουλευτικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού & Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων του ΥΠΕ.Π.Θ, ως κεντρικό συντονιστικό όργανο των ΚΕ.ΣΥ.Π και ΓΡΑ.Σ.Ε.Π. της χώρας και κέντρο πρότυπης λειτουργίας, και το δεύτερο ,στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο , υπεύθυνο για την επιστημονική στήριξη των ΚΕ.ΣΥ.Π και ΓΡΑ.Σ.Ε.Π. της χώρας.
- Ιδρύθηκαν 200 γραφεία Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΓΡΑ.Σ.Ε.Π.) σε μεγάλες ή συστεγαζόμενες σχολικές μονάδες της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.
- Υλοποίηση προγραμμάτων "Αγωγής Σταδιοδρομίας" και διοργάνωση "Ημέρας Σταδιοδρομίας" στα σχολεία.

Ωστόσο σήμερα γίνεται προσπάθεια για την εφαρμογή προγραμμάτων με θέματα από την τοπική αγορά εργασίας και την σύνθεση σπουδών και απασχόλησης, προγράμματα τα οποία θα υλοποιηθούν από όλα τα ΚΕ.ΣΥ.Π σε συνεργασία με τα ΓΡΑ.Σ.Ε.Π της περιοχής τους.

Συγκεκριμένα:

- Ενίσχυση των υποδομών των ήδη λειτουργούντων 68 ΚΕ.ΣΥ.Π.
- Λειτουργία νέων δομών ΚΕ.ΣΥ.Π και 270 ΓΡΑ.Σ.Ε.Π
- Ημερίδες-εκδηλώσεις ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης σε θέματα ΣΕΠ.
- Υλοποίηση προγραμμάτων επιχειρηματικότητας:

- Δημιουργία επαγγελματικών μονογραφιών, σύγχρονων και εξελισσόμενων επαγγελμάτων, με στόχο την ανανέωση της βάσης δεδομένων του τομέα ΣΕΠ του ΠΙ.
  - Καταγραφή των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων μιας περιοχής.
  - Ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας στο διαδίκτυο (ηλεκτρονικό ταχυδρομείο).
- Υλοποίηση προγραμμάτων σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού (αγορά εργασίας).
    - Δημιουργία επαγγελματικών μονογραφιών, σύγχρονων και εξελισσόμενων επαγγελμάτων.
    - Διάχυση στόχων ΣΕΠ στο γυμνάσιο
    - τοπικής αγοράς εργασίας και σύνδεσης σπουδών και απασχόλησης.
- Υλοποίηση προγραμμάτων ΣΕΠ ατόμων ειδικών ομάδων (άτομα με ειδικές ανάγκες και άτομα που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό).
    - Επαγγελματικές δραστηριότητες που μπορούν να απασχοληθούν άτομα με ειδικές ανάγκες και άτομα που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό
    - Επιχειρηματικές δραστηριότητες γυναικών

Ο θεσμός του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΣΕΠ) προωθείται με βασικούς στόχους τη συμβουλευτική στήριξη και πληροφόρηση των μαθητών, γονέων και εκπαιδευτικών και εφαρμόζεται:

- Στη σχολική τάξη, στη Γ΄ Γυμνασίου και στην Α΄ Ενιαίου Λυκείου
- Στα 200 Γραφεία Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΓΡΑ.Σ.Ε.Π.)
- Στα 68 Κέντρα Συμβουλευτικής & Προσανατολισμού.

Στο χώρο της Απασχόλησης, εφαρμογή της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού ανήκει ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 στην Αρμοδιότητα του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού –Ο.Α.Ε.Δ.- στον οποίο μετονομάστηκε ο Οργανισμός Απασχόλησης και Ασφάλισης της Ανεργίας το 1969 (Ν.Δ.212/69), ο Ο.Α.Ε.Δ. προσφέρει μέχρι σήμερα υπηρεσίες για την ανάπτυξη και εφαρμογή του Επαγγελματικού Προσανατολισμού όχι μόνο στον τομέα της Απασχόλησης αλλά και στο χώρο της Εκπαίδευσης. Αρκετές φορές συνεργάστηκε με Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, μετέφρασε και προσάρμοσε στα ελληνικά ψυχοτεχνικές δοκιμασίες, οργάνωσε σεμινάρια για το θεσμό και εξέδωσε διάφορα βιβλία και μελέτες, καθώς και ποικίλο πληροφοριακό υλικό για την επαγγελματική ενημέρωση των πολιτών. Τα πρώτα στελέχη του θεσμού στον Ο.Α.Ε.Δ. αποτέλεσαν 65 Επαγγελματικοί Σύμβουλοι οι οποίοι αποφοίτησαν από την πρώτη Ειδική Σχολή που ιδρύθηκε το 1954 για να εκπαιδεύσει τους πρώτους Έλληνες Επαγγελματικούς Συμβούλους.

Το 1971, λειτούργησε στον Ο.Α.Ε.Δ. πρόγραμμα εκπαίδευσης 30 Συμβούλων, που επαναλήφθηκε, το 1973, για 40 άτομα. Τα προγράμματα αυτά είχαν χρονική διάρκεια 9 μηνών και περιλάμβαναν τόσο θεωρητική κατάρτιση όσο και πρακτική άσκηση. Το 1983 πραγματοποιήθηκε μεγαλύτερης διάρκειας πρόγραμμα κατάρτισης στελεχών για των Επαγγελματικό Προσανατολισμό (900 ώρες θεωρίας και 300 πρακτικής), στο οποίο καταρτίστηκαν 23 άτομα. Σήμερα, στο προσωπικό που απασχολείται στον Οργανισμό σε θέματα Συμβουλευτικής στην Απασχόληση και Επαγγελματικού Προσανατολισμού περιλαμβάνονται τακτικοί υπάλληλοι που υπηρετούν σε μονάδες απασχόλησης ή αλλού και Εργασιακοί Σύμβουλοι που υπηρετούν σε Κέντρα Προώθησης στην Απασχόληση (Κ.Π.Α.).¹

3. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

Σήμερα αναφέρονται όλο και συχνότερα οι όροι «Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός», «Συμβουλευτική», «Καριέρα».

Τι εννοούμε με τους όρους αυτούς;

Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός εντάσσεται στο ευρύτερο χώρο της συμβουλευτικής.

Συμβουλευτική είναι η επιστημονική βοήθεια και στήριξη που προσφέρεται στα άτομα, ώστε να αναπτύξουν τις ικανότητές τους και να αντιμετωπίζουν με επιτυχία τις δυσκολίες, να επικοινωνούν αποτελεσματικά με τους άλλους και να νιώθουν ολοκληρωμένα και ικανοποιημένα στην καθημερινή τους ζωή.

Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός έχει σκοπό να βοηθήσει τους μαθητές:

- Να εκτιμήσουν:
  - τα χαρακτηριστικά του εαυτού τους
  - τις συνθήκες της ζωής τους
  - τις δυνατότητες τους
  - τις προτιμήσεις τους
- Να γνωρίσουν τον κόσμο της εργασίας
- Να μάθουν πώς να αναζητούν και να αξιολογούν τις πληροφορίες που τους αφορούν και τους ενδιαφέρουν
- Να ξεκαθαρίσουν και να θέσουν εκπαιδευτικούς και επαγγελματικούς στόχους
- Να μάθουν πώς να παίρνουν αποφάσεις, σχετικά με την εκπαιδευτική και κατά συνέπεια την επαγγελματική τους πορεία.

Παλαιότερα η επαγγελματική σταδιοδρομία, «καριέρα», ήταν κάτι στατικό, ενώ σήμερα ορίζεται και ως μια σειρά από επιλογές, οι οποίες εκφράζουν ανάγκες που μεταβάλλονται συνεχώς. η πορεία «επιλογής» και «απόφασης» ποτέ δεν τελειώνει. είναι μια πορεία όπου τα άτομα προσπαθούν να προσδιορίσουν και να επαναπροσδιορίσουν τον εαυτό τους, τους στόχους τους, αλλά και να βρουν νόημα μέσα στον κόσμο, στον οποίο ζουν, δημιουργούν και αλληλεπιδρούν.

Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός σε επίπεδο σχολείου υλοποιείται από τους/τις καθηγητές/τριες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στους/στις οποίους/ες ανατίθεται η εφαρμογή του θεσμού.

Προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες στήριξης των εκπαιδευτικών της χώρας που τους ανατίθεται ο ΣΕΠ, έχει θεσπιστεί ο θεσμός των Υπευθύνων Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΣΕΠ). Ο ρόλος των Υπευθύνων ΣΕΠ, μεταξύ άλλων, είναι να επικοινωνούν, να συνεργάζονται και να στηρίζουν το έργο των εκπαιδευτικών που αναλαμβάνουν τον ΣΕΠ στα σχολεία της περιοχής ευθύνης τους, μέσα από ενημερωτικές συναντήσεις, διανομή πληροφοριακού υλικού, οργάνωση δραστηριοτήτων ΣΕΠ, παροχή έγκαιρης και έγκυρης πληροφόρησης σε θέματα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού, καθώς και στήριξη σε συγκεκριμένα προβλήματα.²

Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΕΠ

Το «πως» του Επαγγελματικού Προσανατολισμού, δηλαδή η πρακτική του μέσα στην τάξη είναι το ερώτημα που απασχολεί όλους όσους ζητούν συγκεκριμένες μεθοδεύσεις για την παρουσίαση του προγράμματος. για να είναι επιτυχής η εφαρμογή του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην τάξη είναι απαραίτητη η γνώση ορισμένων αρχών του θεσμού.

Στο σημείο αυτό θα ήταν χρήσιμο να προσθέσουμε ορισμένους λόγους, για τους οποίους έχει κριθεί αναγκαία η εισαγωγή και ανάπτυξη του ΣΕΠ στο εκπαιδευτικό σύστημα:

- Η φύση και η μορφή των διαφόρων επαγγελμάτων, καθώς και τα προσόντα που απαιτούνται για την άσκησή τους, αλλάζουν και μετασχηματίζονται με ταχύτατους ρυθμούς, κατά τρόπο απρόβλεπτο, λόγω της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας, της διείσδυσης της νέας τεχνολογίας σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, καθώς και της αναγκαιότητας για διεπιστημονικές συνεργασίες στο χώρο της επιστήμης και της παραγωγής.
- Οι τεχνολογικές εξελίξεις, η ανάπτυξη της επικοινωνίας, η εκμηδένιση των αποστάσεων και η διερεύνηση των κοινωνιών, όπως αυτή προβλέπεται με την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, δημιουργούν για τους νέους μια αγορά εργασίας με μεγάλη ποικιλία και απαιτήσεις. Παράλληλα, όμως, δημιουργούνται και αυξημένες απαιτήσεις για ευελιξία, ευρηματικότητα, καθώς και για δεξιότητες ενεργού δράσης, για αναζήτηση εργασίας και ανάπτυξη πρωτοβουλιών, τις οποίες οφείλει το σχολείο να καλλιεργήσει, τόσο μέσα από όλα τα μαθήματα, όσο και μέσα από τους θεσμούς της επαγγελματικής και κοινωνικής αγωγής.
- Οι νέοι μένουν τώρα περισσότερο χρόνο μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο εκ των πραγμάτων αναλαμβάνει την ευθύνη να αναπληρώνει την έλλειψη εξοικείωσης των νέων με τον κόσμο των ενηλίκων και τους προετοιμάσει ανάλογα με το ηλικιακό και αναπτυξιακό στάδιο το οποίο διέρχονται για την ένταξή τους στην εργασία, πράγμα που παλαιότερα δεν ήταν στις αρμοδιότητές του.

- Η μετάβαση του νέου στη ζωή του ενηλίκου και η ένταξή του στην εργασία έχει εξελιχθεί σε ιδιαίτερα πολύπλοκη διαδικασία, εξαιτίας της αυξανόμενης διαφοροποίησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μεταξύ των οποίων καλούνται να επιλέξουν οι νέοι, καθώς και της ανάγκης για συνεχιζόμενη, δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση, παράλληλα με το ενδεχόμενο της αλλαγής της εργασίας, που είναι συχνότερο για τα άτομα της εποχής μας και απ'ότι παλαιότερα. Δεδομένου μάλιστα ότι το φαινόμενο της ανεργίας και της αλλαγής επαγγέλματος τείνει να ενταθεί στο μέλλον, οι δεξιότητες μετάβασης θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμες στο αυριανό άτομο.
- Η αναγνώριση της ύπαρξης ανισοτήτων στις ευκαιρίες μετάβασης στην αγορά εργασίας, ειδικά για ορισμένες ομάδες, όπως τα κορίτσια και οι νέοι από πολιτιστικά και οικονομικά στερημένο περιβάλλον, επισημαίνει την ανάγκη να διευρυνθούν οι επιλογές των συγκεκριμένων ομάδων και να εφαρμοστούν προγράμματα αντισταθμικής εκπαίδευσης. Από την αναγνώριση αυτή προκύπτει και η ανάγκη ενδημοκρατισμού της εκπαιδευτικής διαδικασίας, η οποία οφείλει να αποκτήσει και ένα χαρακτήρα αντισταθμιστικό με το να παρέχει ιδιαίτερη φροντίδα για τις κατηγορίες εκείνες των μαθητών που αντιμετωπίζουν ειδικά προβλήματα.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ

Το εκπαιδευτικό υλικό του ΣΕΠ στηρίζεται στους διεθνώς καθιερωμένους στόχους του Επαγγελματικού Προσανατολισμού, οι οποίοι είναι:

- **Η αυτογνωσία** Πρόκειται για μια διαδικασία που έχει ως στόχο να στηρίξει τους μαθητές στην προσπάθειά τους να εντοπίσουν και να αναπτύξουν το δυναμικό τους, τις ικανότητες και δεξιότητές τους, τις αξίες τους, τα ενδιαφέροντά τους και γενικά τον εαυτό τους.
- **Η πληροφόρηση** Με τον όρο πληροφόρηση εννοούμε ολόκληρη την διαδικασία αναζήτησης, επεξεργασίας και επιλογής του πληροφοριακού υλικού που χρειάζονται τα παιδιά, ώστε να έχουν την καλύτερη δυνατή πρόσβαση στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές πληροφορίες που κατακλύζουν τις σύγχρονες κοινωνίες.
- **Η λήψη απόφασης** Η λήψη προσωπικών και επαγγελματικών αποφάσεων είναι μια σύνθετη, αλλά εξελικτική- αναπτυξιακή διαδικασία μέσα από την οποία οι μαθητές μαθαίνουν να παίρνουν αποφάσεις που αφορούν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία, αλλά και στην ίδια τους τη ζωή κατά τρόπο ώριμο και ικανοποιητικό για τους ίδιους.
- **Η μετάβαση** Η μετάβαση προς τον κόσμο της εργασίας είναι η προετοιμασία των νέων ανθρώπων για την ομαλή-αλλά και δυναμική- ένταξή τους στην επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική ζωή.

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΣΕΠ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ

Ο ΣΕΠ στηρίζει και προετοιμάζει τους μαθητές ώστε να παίρνουν αποφάσεις για τις μελλοντικές εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους επιλογές.

ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Η πραγματοποίηση του γενικού στόχου επιχειρείται μέσα από τους παρακάτω ειδικούς στόχους:

- τη γνώση του εαυτού
- την εκπαιδευτική και επαγγελματική πληροφόρηση
- τη συμβουλευτική στη διαδικασία της λήψης απόφασης
- τη συμμετοχή σε σχολικές και εξωσχολικές δραστηριότητες
- τη γνωριμία με τον κόσμο της εργασίας

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΕΠ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του ΣΕΠ σε σχέση με τα άλλα γνωστικά αντικείμενα είναι το γεγονός ότι επιχειρεί να πλησιάσει και να θέσει στο επίκεντρό του όχι τόσο το περιεχόμενο μιας διδακτέας ύλης, όσο τον ίδιο τον μαθητή. Έτσι ο ΣΕΠ προσπαθεί να προσεγγίσει τον εκπαιδευτικό και επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητών με έμφαση στην ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική του διάσταση.

Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΕΠ

Η φύση του ΣΕΠ με την ιδιαιτερότητα των στόχων και των όρων της εφαρμογής του προϋποθέτει τη χρήση της ανάλογης μεθοδολογίας, όπως:

- συζήτηση και εργασία σε ομάδες
- ερωτηματολόγια και αυτοαναλύσεις, γραπτές ή προφορικές
- εκφραστικές μεθόδους, όπως το σχέδιο και το παίξιμο ρόλων
- δραστηριότητες αυτό-πληροφόρησης και μικρών ερευνών στο κοινωνικό περιβάλλον
- συνεντεύξεις από διάφορα πρόσωπα, μέσα ή έξω από το σχολείο
- σύνθετες εργασίες και μελέτες, το θέμα των οποίων θα επιλέγεται από τους ίδιους τους μαθητές.

Οι παραπάνω μέθοδοι στο πλαίσιο του ΣΕΠ προωθούν την ανάπτυξη της αυτογνωσίας και του αυτό-συναισθήματος, την καλλιέργεια των δεξιοτήτων αυτό-πληροφόρησης και λήψης αποφάσεων, καθώς και των πολύ σημαντικών για την εποχή μας επικοινωνιακών και κοινωνικών δεξιοτήτων που συμβάλλουν στην ωρίμανση της προσωπικότητας όλων των μαθητών. Είναι επίσης, ευνόητο ότι οι φιλόδοξοι αυτοί στόχοι του ΣΕΠ δεν είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν σε μία μόνο ώρα και από έναν καθηγητή, χωρίς μάλιστα, να εξασφαλιστεί η συμβολή και η προσπάθεια των μαθητών. Ας μην ξεχνάμε ότι οι στόχοι αυτοί υλοποιούνται μέσα από όλα τα μαθήματα, αφού και αυτά στοχεύουν στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων που επηρεάζουν με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο τον προσανατολισμό των μαθητών και την προετοιμασία τους για τον κόσμο του αύριο. Όπως είναι επίσης φυσικό στο σχολείο δεν είναι δυνατό να μάθουν οι μαθητές όλες τις πληροφορίες, που θα χρειαστεί ο καθένας στο μέλλον. Μπορούν όμως την ώρα του ΣΕΠ να μάθουν τρόπους διερεύνησης του εαυτού τους, καθώς και τρόπους αυτό-πληροφόρησης.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, ο ΣΕΠ στηρίζεται στην αρχή ότι οι νέοι άνθρωποι, όταν κάνουν σχέδια και αποφασίζουν για την εκπαιδευτική και επαγγελματική τους πορεία και εξέλιξη, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους:

- Τον εαυτό τους και το περιβάλλον τους.
- Όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες για τις σπουδές και τα επαγγέλματα.
- Τις δυνατότητες εκπαίδευσης-κατάρτισης που έχουν στη διάθεση τους.
- Τα χαρακτηριστικά της εποχής και του σύγχρονου κόσμου της εργασίας.
- Τους περιορισμούς και τις «παγίδες» που κρύβει η εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία που σχεδιάζουν.³

ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ «ΕΓΩ»

Με την βοήθεια του θεσμού του ΣΕΠ δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές να σκεφτούν και να εντοπίσουν τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν την προσωπικότητά τους, ώστε να βοηθηθούν να αποφασίζουν συνειδητά, συνυπολογίζοντας όλους τους παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν μια απόφαση.

Είναι σημαντικό μέσα από την συζήτηση και τις δραστηριότητες που προτείνονται, οι μαθητές:

- Να γνωρίσουν πως ο εαυτός τους είναι συγχρόνως τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά, τα ενδιαφέροντά τους, οι ικανότητες-δεξιότητες και τέλος οι αξίες που έχουν διαμορφώσει.
- Να βιώσουν την ατομικότητά τους, να καταλάβουν ότι ο κάθε άνθρωπος είναι διαφορετικός από τους άλλους και συγχρόνως μοναδικός. αυτή η μοναδικότητα είναι πολύτιμη και σε καμιά περίπτωση δεν είναι αιτία για αρνητική κριτική, που συχνά οδηγεί σε χαμηλό αυτοαίσθημα.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι δεν υπάρχει σωστό και λάθος σε ότι αφορά την προσωπικότητά τους. Μπορούν να αισθάνονται ελεύθεροι να εκφράζουν την γνώμη τους για ότι πιστεύουν, χωρίς κάποιος να τους κατακρίνει.
- Να καταλάβουν πως η προσωπικότητά και ό,τι την χαρακτηρίζει δεν είναι κάτι στατικό. Ένας έφηβος έχει χαρακτηριστικά που κάποια από αυτά αργότερα, πιθανόν να αλλάξουν, αφού θα έχει νέες εμπειρίες, θα γνωρίσει πολλούς ανθρώπους σε διαφορετικούς χώρους, θα ωριμάσει συναισθηματικά. Είναι καλό λοιπόν οι νέοι να μάθουν πώς να χαρακτηρίζουν τον εαυτό τους σε κάθε φάση της ζωής τους.
- Να ενθαρρύνονται να συζητούν με τους συμμαθητές τους, όπου οι δραστηριότητες το επιτρέπουν.

Οι δραστηριότητες των μαθητών συνοψίζονται σε:

- **Πώς βλέπω τον εαυτό μου; πώς με βλέπουν οι άλλοι;**
Στόχος της δραστηριότητας αυτής, είναι να προβληματίσει τους νέους για το πώς χαρακτηρίζουν τον εαυτό τους στο σύνολό του, αλλά και να έχουν την ευκαιρία να ακούσουν και να δουν την εικόνα που παρουσιάζουν τελικά προς τα έξω, μέσα από τα μάτια των φίλων.
- **Ποια είναι η προσωπικότητά μου**
Στόχος της δραστηριότητας, είναι να βοηθήσει τους μαθητές να προβληματιστούν για τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά και να σχηματίσουν μια ολοκληρωμένη εικόνα για το πώς βλέπουν οι ίδιοι τον εαυτό τους, αλλά και πώς φαίνονται στα μάτια των άλλων.
- **Με τι μου αρέσει να ασχολούμαι...**
Στόχος της δραστηριότητας, είναι να τονίσει τη σημασία που έχουν τα ενδιαφέροντα στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές μας επιλογές. Ένα γενικότερο ενδιαφέρον με το οποίο κάποιος ασχολείται στον ελεύθερο χρόνο του μπορεί στην συνέχεια να μετατραπεί σε ενδιαφέρον για σπουδές ή για επαγγελματική δραστηριότητα.
- **Με τι μου αρέσει περισσότερο να ασχολούμαι**
Στόχος της δραστηριότητας αυτής είναι να κάνει τους νέους να σκεφτούν τι τους ενδιαφέρει περισσότερο, χωρίς αυτό να συνδέεται με κάποια μελλοντική εκπαιδευτική ή επαγγελματική επιλογή.
- **Σκέφτομαι για τα επαγγέλματα**
Στόχος της δραστηριότητας αυτής είναι να συνδέσει τα ενδιαφέροντα του νέου με πιθανά επαγγέλματα στα οποία μπορούν αυτά να οδηγήσουν.

- **Ικανότητες-Δεξιότητες**

Στόχος της δραστηριότητας αυτής είναι να προσδιορίσει ο νέος τις ικανότητές του και στη συνέχεια να τις ιεραρχήσει. Επιπλέον του ζητείται να επισημάνει κάποιες ικανότητες που θεωρεί ότι δεν έχει ή που δεν τις έχει αναπτύξει

Οι νέοι πρέπει να καταλάβουν τη σημασία που έχουν οι δεξιότητες στην προσωπική και κοινωνική τους ζωή. Πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι οι δεξιότητες καλλιεργούνται και αναπτύσσονται με συστηματική προσπάθεια.

- **Δεξιότητες και επαγγέλματα**

Στόχος της δραστηριότητας αυτής είναι να κατανοήσουν οι νέοι ότι για την άσκηση ενός επαγγέλματος απαιτούνται πολλές και διαφορετικές δεξιότητες και ικανότητες.

- **Προσωπικές αξίες**

Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να βοηθήσει τους νέους να εντοπίσουν τις προσωπικές τους αξίες, δηλαδή αυτά που θεωρούν σημαντικά για την ζωή τους. Τα σημαντικά για τον καθένα μας είναι αυτά που επιζητούμε μέσα από τις καθημερινές , αλλά και τις γενικές ενέργειες και πράξεις μας. Οι προσωπικές αξίες καθορίζουν και ιεραρχούν , πολλές φορές αυτά που θέλουμε να πετύχουμε στη ζωή μας.

- **Τι είναι περισσότερο σημαντικό για μένα**

Στόχος της δραστηριότητας αυτής είναι να βοηθήσει τους νέους:

1. να εντοπίσουν ποιες προσωπικές αξίες έχει ο καθένας και
2. να βρουν σε ποιο βαθμό θεωρούν κάθε μια από αυτές σημαντική

Οι προσωπικές αξίες που αναφέρονται στην δραστηριότητα αυτή είναι οι παρακάτω:

- Υπευθυνότητα
  - Αναγνώριση από τους άλλους
  - Φήμη
  - Ευκαιρίες να συναναστρέφομαι με κόσμο
  - Αίσθημα επιτυχίας
  - Ευκαιρίες να δίνει κάποιος λύσεις σε νέα και δύσκολα προβλήματα
  - Οικονομική άνεση
  - Δυνατότητα να παίρνει κάποιος αποφάσεις
-
- Δράση και ποικιλία
  - Απουσία πιέσεων-συγκρούσεων
  - Κύρος/κοινωνικό γόητρο
  - Ταξίδια-συχνές μετακινήσεις
  - Ασφάλεια και μονιμότητα
  - Ευκαιρίες για προσφορά υπηρεσιών σε άλλους
  - Δυνατότητα έκφρασης των ικανοτήτων μου
  - Δυνατότητα έκφρασης δημιουργικότητας-πρωτοτυπίας
  - Ευκαιρίες για περισσότερες γνώσεις
  - Ανεξαρτησία- αυτονομία.⁴

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Με την άσκηση ενός επαγγέλματος οι νέοι αποκτούν πολλά ηθικά και υλικά οφέλη. Με την εφαρμογή του θεσμού του ΣΕΠ δίνεται η δυνατότητα στους νέους να κατανοήσουν την έννοια της εργασίας και το ρόλο της στη ζωή του ανθρώπου, τις εξελίξεις της εποχής μας που επηρεάζουν την αγορά εργασίας, τις δεξιότητες και τις γνώσεις που απαιτούνται στο νέο αυτό εργασιακό τοπίο, τους παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή του επαγγέλματος, την επίδραση της εργασίας στον τρόπο ζωής και τα στοιχεία που καθορίζουν τη εικόνα ενός επαγγέλματος.

Όλα τα παραπάνω συμπεριλαμβάνονται στις εξής δραστηριότητες:

- **Εξελίξεις της εποχής μας που επηρεάζουν την αγορά εργασίας**
Στόχος είναι να αντιληφθούν οι νέοι τις αλλαγές που συμβαίνουν στην αγορά εργασίας εξαιτίας των οικονομικών, τεχνολογικών και κοινωνικών εξελίξεων, καθώς και τις δεξιότητες που πρέπει να αποκτήσει το άτομο για να ανταπεξέλθει στις νέες συνθήκες που δημιουργούνται.
- **Η επιλογή του επαγγέλματος**
Στόχος είναι να βοηθήσει τους νέους να προβληματιστούν για τους διάφορους παράγοντες που επηρεάζουν τις επαγγελματικές τους επιλογές όπως π.χ. οι κοινωνικές αντιλήψεις, η οικογένεια, τα ενδιαφέροντα, το φύλο κ.λ.π. Επίσης, γίνεται προσπάθεια να αντιληφθούν οι νέοι ότι η επιλογή ενός επαγγέλματος σχετίζεται με ένα συγκεκριμένο τρόπο ζωής.
- **Τι μας επηρεάζει όταν διαλέγουμε επάγγελμα- τρόπος ζωής**
Στόχος να αντιληφθούν οι νέοι ότι οι εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους επιλογές σχετίζονται με τον εαυτό τους, τις ανάγκες τους και τις επιρροές που δέχονται από το περιβάλλον τους. Επιπλέον ότι στη διαδικασία λήψης απόφασης για την επιλογή επαγγέλματος πρέπει να

λαμβάνουν υπόψη τους αν η συγκεκριμένη επαγγελματική επιλογή, ταιριάζει με τον τρόπο ζωής που επιθυμούσαν.

- **Η ταυτότητα του επαγγέλματος**

Στόχος είναι να κατανοήσουν οι νέοι έννοιες, που σχετίζονται με την άσκηση κάποιου επαγγέλματος.

- **Έννοιες που αφορούν την Απασχόληση και την Οικονομία**

Στόχος είναι να κατανοήσουν οι νέοι το περιεχόμενο των εννοιών σχετικών με την απασχόληση και την οικονομία.⁵

ΠΩΣ ΝΑ ΔΙΑΛΕΞΩ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΟΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΜΟΥ

Πολλά από τα νέα παιδιά αισθάνονται αναποφάσιστα όταν χρειάζεται να κάνουν μια επιλογή περισσότερο ή λιγότερο σημαντική στη ζωή τους. Το σημαντικότερο είναι οι τρόποι που πρέπει να χρησιμοποιούν για να παίρνουν αποφάσεις και τότε θα συνειδητοποιήσουν ότι πρόκειται για μια διαδικασία στην οποία μπορεί κανείς να ασκηθεί και να μάθει να αποφασίζει αποτελεσματικά. Επίσης, είναι χρήσιμο να γνωρίζουν και να αξιολογούν τους παράγοντες, που μας επηρεάζουν στη λήψη μιας απόφασης.

A. ΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

- **Τυχαίος:** Δεν ασχολούμαι, αφήνω τα πράγματα στην τύχη.
- **Εξαρτημένος:** Αποφασίζουν οι άλλοι για μένα.
- **Διαισθητικός:** Ακολουθώ την διαίσθηση και το ένστικτό μου.
- **Ορθολογικός:** Προσπαθώ να αντιμετωπίσω και να λύσω το πρόβλημα συνεξετάζοντας τις πιθανές συνέπειες των αποφάσεών μου.

B. ΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

- Ορισμός ή περιγραφή του προβλήματος (που, πως, πότε, γιατί).
- Ανάλυση του προβλήματος, προσδιορισμός των κύριων σημείων και αποσαφήνιση των σκοπών και των στόχων.
- Εύρεση των πιθανών εναλλακτικών τρόπων επίλυσης του προβλήματος και /ή επίτευξης των σκοπών και των στόχων.
- Προσδιορισμός των εφικτών εναλλακτικών λύσεων και ανάλυση των ισχυρών και αδύνατων σημείων κάθε μιας από αυτές.

- Εξέταση των εναλλακτικών λύσεων ως προς τις πιθανές συνέπειες και επιπτώσεις τους.
- Επιλογή της /των εναλλακτικής /-ων λύσης /-ων που είναι πιθανότερο να επιλύσει /-σουν το πρόβλημα, σε συμφωνία με τους σκοπούς και τις αξίες του ατόμου (λήψη απόφασης)
- Υλοποίηση και αξιολόγηση της απόφασης.

Γ. ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΛΗΨΗ ΜΙΑΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Παράγοντες που επηρεάζουν την λήψη μιας απόφασης είναι η προσωπικότητα, το φύλο, η οικογένεια, ο ευρύτερος κοινωνικός περίγυρος.

Ειδικότερα η επαγγελματική επιλογή επηρεάζεται από:

1. Προσωπικούς παράγοντες:

Εμπειρίες
Δεξιότητες
Υπευθυνότητα
Αυτοεκτίμηση
Φύλο
Ικανότητα στην λήψη αποφάσεων
Ηλικία
Φυσική κατάσταση
Επαγγελματική ωριμότητα
Κινητοποίηση
Δυνατότητα για φιλικές σχέσεις
Ανάληψη κινδύνου

2. Αξίες:

Γενικές αξίες

Εργασιακές αξίες

Στόχοι ζωής

Επαγγελματικοί στόχοι

Στάσεις απέναντι στην εργασία

Στάσεις απέναντι στα διάφορα επαγγέλματα

Ασφάλεια

Σταθερότητα

Αλtruισμός

Ηθική της εργασίας

3. Παράγοντες εργασίας:

Εκπαιδευτικές ευκαιρίες

Επαγγελματικές ευκαιρίες

Απαιτήσεις εκπαίδευσης

Απαιτήσεις κατάρτισης

Επαγγελματικές απαιτήσεις

Οικονομική κατάσταση της χώρας

Δυνατότητα ικανοποίησης των εκπαιδευτικών, επαγγελματικών ευκαιριών

Δυνατότητα παρεμβάσεων

4. Πολιτισμικούς παράγοντες:

Επιρροή των συνομηλίκων

Φιλοδοξίες της οικογένειας

Προσδοκίες της κοινωνικής τάξης του ατόμου

Επιρροή των δασκάλων

Άλλες ομάδες επιρροής

Στάση της κοινότητας απέναντι στην εκπαίδευση-κατάρτιση και την εργασία

Κλίμα του σχολείου.⁶

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑΣ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Εάν ταξινομήσουμε τις ανθρώπινες κοινωνίες με βάση την προέλευσή τους και τις δραστηριότητές τους στο χώρο της εργασίας, θα βρούμε ότι εξελίσσονται κατά μήκος μιας ιστορικής συνέχειας, η οποία αρχίζει με τις τροφοσυλλεκτικές κοινωνίες-πιθανόν η πρώτη μορφή της ανθρώπινης κοινωνίας- περνά στις αγροτικές και τελειώνει με τις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες.

Για τα μέλη των τροφοσυλλεκτών καθώς και των αγροτικών κοινωνιών υπήρχαν περιορισμένες δυνατότητες επιλογών γύρω από το τι μπορεί κανείς να κάνει στη ζωή του και οι επιλογές συνήθως καθορίζονταν από το φύλο και από τον ρόλο και την δυνατότητα συνεισφοράς του καθενός στην λειτουργία της ομάδας. Σε αντίθεση, ο σύγχρονος άνθρωπος της κοινωνίας της εκβιομηχάνισης και της υψηλής τεχνολογίας, έχει ένα μεγαλύτερο εύρος επιλογών και, καθώς σήμερα αποδίδουμε ιδιαίτερη σημασία στην ατομικότητα και την αυτονομία, μια μεγαλύτερη ευθύνη για τις επιλογές του. Και ενώ, για παράδειγμα πολλοί από εμάς επιλέγουμε σπουδές ή επάγγελμα σύμφωνα με τις υπαγορεύεις της οικογένειάς μας, ο αγώνας και η αγωνία- να διαμορφώσουμε την προσωπικότητά μας και να γίνουμε ανεξάρτητα άτομα δεν σταματά ποτέ. Επιπλέον παρατηρούμε ότι, παλαιότερα οι εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές ήταν σχεδόν πάντα μόνιμες. Αντίθετα, στη σύγχρονη κοινωνία των ραγδαίων τεχνολογικών και οικονομικών μεταβολών, οι νέοι πολύ συχνά αντιμετωπίζουν την ανάγκη να επανεξετάσουν τις επιλογές τους.

Πως μπορεί λοιπόν ένας νέος να σχεδιάσει το μέλλον του και πα5ράλληλα να είναι ανοιχτός στην αλλαγή, καθώς και οι ανάγκες και οι στόχοι- τόσο οι δικοί του όσο και της κοινωνίας- μεταβάλλονται με την πάροδο του χρόνου; Η απάντηση είναι να αναπτύξει μια σειρά από δεξιότητες σχεδιασμού της σταδιοδρομίας, που θα τον καταστήσουν ικανό να αντιμετωπίσει και να χειρισθεί σωστά τις αλλαγές της προσωπικότητάς του μέσα σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο.

Ως βασικότερες δεξιότητες σχεδιασμού της σταδιοδρομίας θεωρούνται οι εξής:

1. η δεξιότητα λήψης απόφασης
2. η δεξιότητα της δημιουργίας της προσωπικής εικόνας.
3. η δεξιότητα συγκέντρωσης και εκτίμηση επαγγελματικών πληροφοριών.
4. η δεξιότητα παρουσίασης των επαγγελματικών μας προσόντων στους υποψήφιους εργοδότες.
5. η δεξιότητα επαγγελματικής προσαρμογής.

Οι δεξιότητες αυτές αναπτύσσονται μέσα από διδασκαλία, καθοδήγηση και εφαρμογή και μπορούν να χρησιμοποιηθούν ξανά κα ξανά σε ίδιες ή παρόμοιες καταστάσεις.

Οι αποφάσεις μας βασίζονται στις ιδιαίτερες πεποιθήσεις, στάσεις και αξίες μας, που, με την σειρά τους, διαμορφώνονται από μηνύματα που δεχόμαστε και συμπεριφορές που παρατηρούμε στην οικογένεια και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Οι πεποιθήσεις μας εκφράζουν την άποψη μας για το πώς λειτουργεί ο κόσμος. Οι στάσεις μας, από την άλλη, μας προδιαθέτουν να συμπαθούμε ή όχι κάποιους ανθρώπους ή κάποιες καταστάσεις. Καθώς, μάλιστα, δεν μπορούμε να έχουμε άμεσες εμπειρίες από κάθε θέμα, πολλές από τις στάσεις και τις πεποιθήσεις μας βασίζονται σε πληροφορίες τρίτων, διατρέχοντας κίνδυνο να είναι, κάποιες φορές, ανακριβείς ή παραποιημένες. Οι αξίες μας, τέλος, μας υπαγορεύουν τι πρέπει και τι δεν πρέπει να κάνουμε. Αυτό που ορίζουμε στην ζωή μας ως σωστό ή κατάλληλο είναι αντανάκλαση των αξιών μας.

Η ζωή εμπεριέχει ανάπτυξη και αλλαγή και το μέλλον μας επιφυλάσσει μεταβολές που δεν μπορούμε να προβλέψουμε. Οι μεταβολές αυτές μπορεί να συμβαίνουν τόσο στις συνθήκες του εξωτερικού μας περιβάλλοντος, όσο και μέσα μας με αλλαγές στο σύστημα των πεποιθήσεων, στάσεων και αξιών μας. Τότε είμαστε αναγκασμένοι να πάρουμε διάφορες αποφάσεις για να προσαρμοστούμε στις εξωτερικές ή και εσωτερικές μεταβολές της ζωής μας. Οι αποφάσεις που παίρνουμε μπορούν να μελετηθούν ξεχωριστά, παράλληλα όμως καθεμία από τις αποφάσεις αυτές είναι στην πραγματικότητα κρίκος στη μεγάλη αλυσίδα των επιλογών μας. Κάθε απόφαση που παίρνουμε κτίζεται

πάνω στις προηγούμενες αποφάσεις μας και με την σειρά της επηρεάζει τις μελλοντικές αποφάσεις.

Σε μια απόφαση διακρίνουμε την διαδικασία της απόφασης και το αποτέλεσμα της απόφασης. Η διαδικασία λήψης της απόφασης είναι μη αναστρέψιμη, με την έννοια ότι ο χρόνος δεν μπορεί να γυρίσει πίσω. Οδηγούμαστε προς τα εμπρός μέσω μιας σειράς αποφάσεων. Τα αποτελέσματα όμως των αποφάσεών μας μπορούν να μεταβληθούν με την λήψη νέων αποφάσεων καθώς εμφανίζονται νέες εναλλακτικές λύσεις.

Η ποιότητα των αποφάσεων μας επηρεάζεται από τις πληροφορίες που χρησιμοποιούμε για να πάρουμε αποφάσεις. Η έλλειψη ορθών πληροφοριών μπορεί να προκαλέσει σύγχυση. Από την άλλη πλευρά, αν δεν μπορέσουμε να λάβουμε όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες, μπορούμε να περιορίσουμε τον αριθμό των εναλλακτικών λύσεων ή να κάνουμε μια ανώριμη επιλογή. Επιπλέον, οι πληροφορίες που χρησιμοποιούμε μπορεί να μην είναι πρόσφατες ή να μην παρουσιάζονται σωστά από την πηγή. Ακόμη και των προσωπικών μας πεποιθήσεων, στάσεων και αξιών. Τέλος, νέες πληροφορίες μπορεί να αλλάξουν τις αποφάσεις μας.

Στρατηγικές λήψης απόφασης

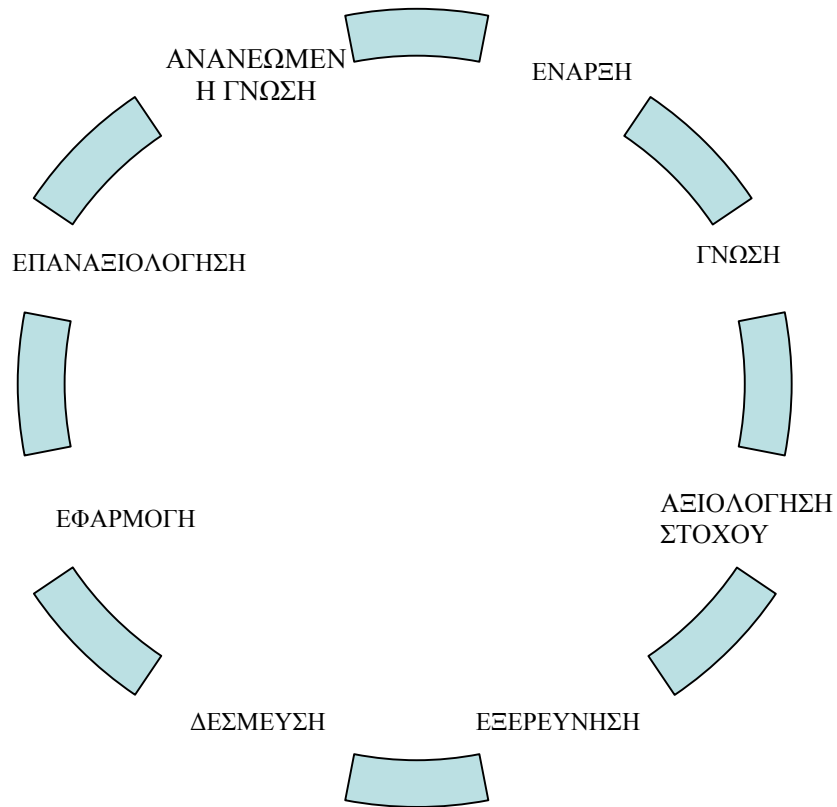
Οι καταστάσεις που απαιτούν από μας να πάρουμε αποφάσεις ποικίλλουν. Η πίεση για τη λήψη απόφασης μπορεί να προέρχεται από μας ή από το περιβάλλον μας και μερικές φορές και από τα δύο. Έτσι, σύμφωνα με τους ψυχολόγους D.Tiedemann και R.P.O' Hara (1963), το πόσο αποτελεσματικοί είμαστε όταν παίρνουμε μια απόφαση, εξαρτάται από το πόσο καλά γνωρίζουμε τον εαυτό μας και το περιβάλλον μας.

Στο διάγραμμα 1 περιγράφεται γραφικά πως οι πληροφορίες επηρεάζουν τις αποφάσεις μας στη διάρκεια της ζωής μας. Η αδυναμία γνώσης του εαυτού μας όσο και του περιβάλλοντος προκαλεί μια κατάσταση «σύγχυσης ή /και παράλυσης», όπου η λήψη απόφασης καθίσταται αδύνατη. Εάν δεν ξέρουμε τι πραγματικά θέλουμε να κάνουμε αλλά γνωρίζουμε το περιβάλλον μας, πιθανόν να κλίνουμε προς το να πάρουμε μια «εξαρτημένη» απόφαση. Εάν, αντίθετα, ξέρουμε τι θέλουμε αλλά δεν είμαστε πολύ σίγουροι

για τις συνθήκες του περιβάλλοντος, πιθανόν να πάρουμε διαισθητικές αποφάσεις. Αυτά τα δυο είδη αποφάσεων χαρακτηρίζουν συχνά την παιδική ηλικία, ενώ, καθώς μεγαλώνουμε, διατηρούμε την ικανότητα να παίρνουμε αυτού του είδους τις αποφάσεις, αλλά παράλληλα προστίθεται και μια άλλη στρατηγική, η της ορθολογικής απόφασης. Αυτό το είδος απόφασης λαμβάνει υπόψη τόσο την γνώση του εαυτού μας όσο και του περιβάλλοντος. Όταν χρησιμοποιούμε αυτή την στρατηγική, ζυγίζουμε τις εξωτερικές και εσωτερικές απαιτήσεις της κατάστασης καθώς και τα οφέλη και το κόστος των διαφόρων εναλλακτικών λύσεων που διαβλέπουμε. Εάν υπάρχει χρόνος, μπορεί να συγκεντρώσουμε και να μελετήσουμε πρόσθετες πληροφορίες για τις εναλλακτικές λύσεις και τις πιθανές συνέπειες τόσο για τον εαυτό μας όσο και για το περιβάλλον. Οι επιλογές που κάνουμε όταν παίρνουμε ορθολογικές αποφάσεις, τείνουν, συνήθως, να ταιριάζουν καλύτερα στις ανάγκες και στις συνθήκες της ζωής μας.

Στάδια μιας ορθολογικής επαγγελματικής απόφασης

Στο διάγραμμα φαίνονται τα βασικά στάδια μιας προσεκτικά σχεδιασμένης επαγγελματικής απόφασης.

Διάγραμμα. Ο κύκλος της απόφασης

Θα εξετάσουμε σύντομα τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του κάθε είδους απόφασης:

ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΑΠΟΦΑΣΗ: Φαίνεται να είναι η ευκολότερη μια και το μόνο που χρειάζεται να κάνει κανείς είναι να αποδεχθεί την επιλογή των άλλων. Σε μια κατάσταση, στην οποία το αποτέλεσμα έχει μικρή σημασία, η προσέγγιση αυτή μπορεί να μας γλιτώσει από περιττή σπατάλη χρόνου και ενέργειες.

Μια εξαρτημένη απόφαση, ωστόσο, μπορεί να προκαλέσει δυσάρεστα αποτελέσματα, αν χρησιμοποιηθεί για να αποφευχθεί ο κόπος της εξερεύνησης ή ο φόβος του να επιλέξει κανείς μόνος του. Η αποδοχή της επιλογής των άλλων από φόβο ή αποφασιστικότητα δεν βοηθάει στην αποφυγή του προβλήματος. Το μόνο που επιτυγχάνεται είναι να βρίσκεται η απόφαση έξω από τον έλεγχο μας, ενώ τα αποτελέσματά της θα επηρεάσουν την ζωή μας ακριβώς σαν να είχαμε κάνει εμείς την επιλογή. Ακόμη, δηλαδή, κι αν μεταφέρουμε την ευθύνη της απόφασης αλλού, η ευθύνη της αντιμετώπισης των αποτελεσμάτων παραμένει δική μας.

ΔΙΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ: Αυτοί που αποφασίζουν με τον διαισθητικό τρόπο βασίζονται στις εσωτερικές τους αντιδράσεις. Οι διαισθητικές αποφάσεις είναι συνήθως αυθόρμητες και ως εκ τούτου, χρειάζονται πολύ λίγο χρόνο, μικρή συγκέντρωση στοιχείων και ελάχιστο συνειδητό σχεδιασμό. Είναι χρήσιμες σε καταστάσεις όπου ο χρόνος έχει σημασία, όπως καταστάσεις επείγουσες ή απρόβλεπτες, καθώς επίσης και στις διαπροσωπικές σχέσεις, όπου τα πραγματικά στοιχεία για τις αντιδράσεις του άλλου προσώπου δεν μπορούν πάντα να προβλεφθούν.

Όμως, οι διαισθητικές αποφάσεις μπορεί να έχουν δυσάρεστα αποτελέσματα, αν χρησιμοποιηθούν ως υποκατάστατο ή για να αποφύγουμε να συλλέξουμε τις απαραίτητες πληροφορίες. Σε καταστάσεις συναισθηματικές, η προαίσθηση συχνά είναι δύσκολο να διακριθεί από την επιθυμία ή την προκατάληψη. Εάν υπάρχει πρόσβαση σε πληροφορίες και χρόνος να σκεφθεί κανείς πάνω στην απόφαση, είναι σοφό να τα χρησιμοποιήσει και τα δύο. όμως, και μετά το ψάξιμο η διαίσθηση και τα συναισθήματα είναι πιθανό να συνεχίσουν να παίζουν ρόλο στην τελική απόφαση.

Η διαίσθηση εκτιμάται σήμερα περισσότερο απ' ότι στο παρελθόν, δεδομένου ότι συνειδητοποιήσαμε πως τα προαισθήματα μπορεί πραγματικά να είναι απόψεις βασισμένες σε πληροφορίες, οι οποίες προσλαμβάνονται με τον καιρό χωρίς ωστόσο να τις θυμόμαστε συνειδητά. Παρά ταύτα είναι σίγουρα σοφότερο να μην αποφασίζει κανείς κάτι με βάση την διαίσθηση μόνο, εφόσον μπορεί να συγκεντρώσει πληροφορίες.

ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ: Η προσέγγιση αυτή περιλαμβάνει διερεύνηση των αναγκών μας και του περιβάλλοντος και μια προσεκτική εκτίμηση των διαφόρων εναλλακτικών λύσεων (κόστος, οφέλη). Η πορεία εδώ είναι βραδύτερη, μια και χρησιμοποιείται ο μέγιστος χρόνος για την συλλογή πληροφοριών για την εξερεύνηση του προβλήματος και για πειραματισμό.

Εφαρμόζοντας αυτή την προσέγγιση Δε σημαίνει ότι Δε λαμβάνουμε υπόψη μας τα προσωπικά συναισθήματα για την επιλογή (διαίσθηση) ή τις γνώμες των ειδικών και των αγαπημένων (εξάρτηση), ούτε και σημαίνει ότι αποκλείουμε τις στρατηγικές που ταιριάζουν στην προσωπικότητα ή στην ιδιοσυγκρασία μας.

Επειδή η προσέγγιση αυτή μπορεί να σημαίνει κατανάλωση πολύ χρόνου και ενέργειας, δεν είναι πάντα κατάλληλη, ιδιαίτερα όταν οι αποφάσεις δεν είναι σημαντικές. Άλλοτε πάλι οι πληροφορίες που απαιτούνται δεν μπορούν να προσκτηθούν. ένα άλλο πρόβλημα είναι ότι σε κάθε περίπτωση δεν είναι γνωστά όλα τα στοιχεία και η αναζήτηση όλων των επιθυμητών πληροφοριών μπορεί να καθυστερήσει πολύ την απόφαση. Τέλος, όποιος ακολουθεί κατά γράμμα αυτή την στρατηγική απόφαση, διατρέχει τον κίνδυνο να πάρει μια τελείως εκλογικευμένη απόφαση, η οποία μπορεί να μην εκπροσωπεί την πραγματικότητα, δεδομένου ότι τόσο τα συναισθήματά μας όσο και οι γνώμες των ανθρώπων που είναι σημαντικοί στη ζωή μας είναι σπουδαία για μας.

Μια ισορροπημένη απόφαση θα πρέπει να περιλαμβάνει στοιχεία και από τα 3 είδη απόφασης. Μια τέτοια επιλογή θα λάμβανε υπόψη πληροφορίες από εσωτερικές και εξωτερικές πηγές, θα ζύγιζε την αξία των πληροφοριών και θα επένδυε χρόνο σε περαιτέρω εξερεύνηση, αν ήταν απαραίτητο. Μια αποτελεσματική απόφαση συνήθως παίρνει υπόψη κάθε πληροφορία που μπορεί να βρει, σχετική με το θέμα, για το ίδιο το άτομο, για τους άλλους και για το περιβάλλον.

Παρόμοια ταξινόμηση των τρόπων λήψης απόφασης βρίσκουμε και σε σχετική έρευνα της T.Arroba (1997). Πιο συγκεκριμένα η ερευνήτρια διακρίνει τους εξής τρόπους:

- τον «χωρίς σκέψη» τρόπο λήψης απόφασης, με τον οποίο παίρνονται οι αποφάσεις ρουτίνας,
- τον «συμβατικό τρόπο», που περιλαμβάνει τις αποφάσεις, οι οποίες βασίζονται στις προσδοκίες των άλλων,
- τον «λογικό τρόπο», που περιλαμβάνει αποφάσεις που παίρνονται ψύχραιμα, αντικειμενικά και χωρίς συναισθηματισμούς,
- τον «συναισθηματικό τρόπο», που περιλαμβάνει αποφάσεις, οι οποίες βασίζονται στις επιθυμίες του ατόμου,
- τον «διστακτικό τρόπο», που περιλαμβάνει αποφάσεις, οι οποίες παίρνονται μετά από μακρά περίοδο αναβλητικότητας,
- τον «δισαισθητικό τρόπο», που περιλαμβάνει αποφάσεις, οι οποίες φαίνονται στο άτομο μοιραίες, αναπόφευκτες και χωρίς απαραίτητα να απαιτούν αιτιολόγηση.

Η ερευνήτρια αναφέρει ότι στο δείγμα της τα περισσότερα άτομα χρησιμοποίησαν διάφορα είδη τρόπου λήψης απόφασης, ανάλογα με την σπουδαιότητα που απέδιδαν στην απόφαση και στο βαθμό στον οποίο μπορούσαν να ελέγξουν την απόφαση.

ΓΝΩΣΗ: Το στάδιο αυτό συνήθως ξεκινά από την γνώση, ότι κάποια πράγματα πρέπει να αλλάξουν αναφορικά με ορισμένα θέματα της ζωής μας, ότι κάποια απόφαση πρέπει να ληφθεί. Μερικές φορές μια τέτοια ανάγκη για λήψη απόφασης είναι κινητήρια δύναμη για να βελτιωθούν κάποια πράγματα στη ζωή μας. Συχνά, όμως, συνοδεύεται από αμφιβολίες για το μέλλον και από μια επιθυμία για καθυστέρηση της απόφασης, από φόβο μήπως κάνουμε λάθος επιλογή. Εάν, μάλιστα, οι αλλαγές που μπορεί να απαιτεί η λήψη της απόφασης μας φοβίζουν, τότε μπορεί να αναβάλλουμε για μεγάλο διάστημα την απόφαση.

Προτού αρχίσουμε την αναζήτηση των εναλλακτικών λύσεων, είναι πολύ σημαντικό για την λήψη της ορθής απόφασης να βεβαιωθούμε ότι το πρόβλημα είναι καθορισμένο με σαφήνεια. Μερικές φορές αγωνιούμε τόσο πολύ να ανακαλύψουμε εναλλακτικές λύσεις, ώστε δεν ξοδεύουμε τον

απαραίτητο χρόνο για να ταξινομήσουμε τα στοιχεία του προβλήματος. Ωστόσο, είναι πραγματικά απαραίτητο να αφιερώνεται κάποιος χρόνος, για να ορισθεί το πρόβλημα, ιδιαίτερα για τους ανθρώπους που νιώθουν μπερδεμένοι εξαιτίας πλήθους απόψεων σχετικών με το πρόβλημά τους και δυσκολεύονται να τις οργανώσουν, επεξεργασθούν και συγκρίνουν μεταξύ τους. Το μπέρδεμα και το άγχος μπορεί συχνά να μειωθεί με τον εντοπισμό των συγκεκριμένων φόβων, των παράλογων προσδοκιών ή των ελλείψεων στην π-πληροφόρηση, που συμβάλλουν στην διατήρηση του προβλήματος.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΣΤΟΧΟΥ: Σ' αυτό το στάδιο ,οι ερωτήσεις που πρέπει να απαντηθούν είναι: «Πόσο σημαντική είναι αυτή η απόφαση για μένα; Τι είμαι πρόθυμος/ τι να κάνω για να πετύχω το στόχο μου;» Μπορεί σε αυτή τη φάση να προκύψουν προβλήματα, αν δεν είμαστε πραγματικά σίγουροι πιο αποτέλεσμα θεωρούμε πολυτιμότερο και τι είμαστε πρόθυμοι να θυσιάσουμε προκειμένου να πετύχουμε το στόχο μας.

Συχνά, τα προβλήματα αυτά παρουσιάζονται σε άτομα, τα οποία παίρνουν συνήθως τις αποφάσεις τους με τρόπο εξαρτημένο η διαισθητικό.

ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΗ: Ο σκοπός της εξερευνήσεως είναι να βεβαιωθούμε ότι έχουμε αρκετές πληροφορίες για την κατάσταση και τις εναλλακτικές λύσεις, ώστε να πετύχουμε το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Στη φάση αυτή είναι απαραίτητη η εκμάθηση της τεχνικής της συλλογής επαγγελματικών πληροφοριών.

συνδυάζοντας τις πληροφορίες αυτές με τα 'σα έχουμε μάθει για τον εαυτό μας στη φάση του καθορισμού του στόχου, δημιουργούμε εναλλακτικές λύσεις. Καθώς ανακαλύπτουμε τις διάφορες εναλλακτικές λύσεις,

πρέπει να ζυγίζουμε τους κινδύνους καθώς και τις πιθανότητες και το κόστος των αρνητικών αποτελεσμάτων. Αφού έχουμε συγκεντρώσει έναν αριθμό ρεαλιστικών εναλλακτικών λύσεων, μπορούμε να δράσουμε με δυο τρόπους. Ο πρώτος είναι να ξεκινήσουμε διαγράφοντας τις λιγότερες προσιτές και εξετάζοντας αυτές που έμειναν, ενώ ο δεύτερος είναι να αρχίσουμε με τις πιο ελκυστικές και να ζυγίσουμε καθεμία από αυτές, ώστε να βρούμε την πιο πρακτική.

Η διαδικασία της εξερεύνησης μπορεί συχνά να δημιουργήσει μπέρδεμα, συγκρούσεις και άγχος. Όταν μάλιστα η έκταση των πληροφοριών, στις οποίες έχουμε πρόσβαση, είναι μεγάλη, αυξάνεται η συνθετότητα της λήψης απόφασης και πολλές φορές νιώθουμε ότι πρέπει να ξεκινήσουμε πάλι από την αρχή.

Ακόμη, η γνώση των όσων συνεπάγεται οι διάφορες επιλογές μπορεί να προκαλέσει φόβο αποτυχίας ή την αίσθηση ότι ο στόχος είναι τόσο δύσκολο να επιτευχθεί, ώστε να φαίνεται χαμένος ο κόπος. Τα άτομα, τα οποία έχουν πάρα πολλές περιοχές επαγγελματικών ενδιαφερόντων, συχνά ανακαλύπτουν διάφορες εναλλακτικές λύσεις, οι οποίες φαίνονται εξίσου ελκυστικές, αλλά είναι πραγματικά δύσκολο να τις ιεραρχήσουν. Σ'αυτές τις περιπτώσεις, μεγαλύτερη σε βάθος εξερεύνηση και εθελοντική ή δοκιμαστική εργασιακή εμπειρία μπορεί να βοηθήσουν να διαφοροποιηθούν οι ικανότητες και να αυξηθεί η αυτοπεποίθηση. Ακόμη, μπορεί να βοηθήσουν στην αναθεώρηση των προσωπικών πεποιθήσεων και στόχων.

ΔΕΣΜΕΥΣΗ: Σε κάποιο σημείο της όλης πορείας μπορεί να επιλεγεί μια εναλλακτική, η οποία και θα ακολουθηθεί. Οι υπόλοιπες θα διαγραφούν πρόσκαιρα, και μερικές φορές μόνιμα. Αυτό είναι δύσκολο να γίνει, γιατί φοβόμαστε ότι θα κάνουμε λάθος και δεν θέλουμε να παραβλέψουμε άλλες δυνατότητες επιλογής. Ο μόνος τρόπος να ανακαλύψουμε αν κάτι θα είναι αποτελεσματικό για εμάς να δεσμευτούμε μ' αυτό ολόψυχα. Μολονότι κάποιες επιλογές μπορεί να μην είναι αναστρέψιμες, με την έννοια του χρόνου και της δαπάνης των προσωπικών πόρων, σχεδόν κάθε απόφαση μπορεί να επαναξιολογηθεί, να αλλαχθεί ή να αφεθεί για το μέλλον, αν έχουμε το κουράγιο να τη θεωρήσουμε έντιμα.

Η προσωπική σύγκρουση είναι ένας πολύ σοβαρός παράγοντας, που μπορεί να εμποδίσει την απόφαση στο στάδιο της δέσμευσης. Οι άνθρωποι πραγματικά ξέρουν ποια απόφαση θέλουν να πάρουν, πιθανόν ποτέ να μην εμποδιστούν από σύγκρουση με την οικογένεια ή τους αγαπημένους τους.

Σε άλλες περιπτώσεις όμως μπορεί να δημιουργηθούν δυσκολίες από συναισθηματική ή ψυχική πίεση ή από φόβο ότι οι αντιρρήσεις που αναφύονται μπορεί να αποδειχθούν σωστές.

Η λήψη απόφασης προκαλεί γενικά άγχος σε αρκετούς από εμάς, πιθανός γιατί παλιότερες αποφάσεις μας κατακρίθηκαν από το περιβάλλον μας ή είχαν δυσάρεστες συνέπειες

ΕΦΑΡΜΟΓΗ: Μετά το στάδιο της δέσμευσης, εφαρμόζουμε την απόφασή μας αναπτύσσοντας νέες δραστηριότητες και συμπεριφορές, ή αποκτώντας νέες δεξιότητες μπορεί το νεαρό άτομο να ξεκινήσει τη διαδικασία για να μπει σ' ένα πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης ή την προετοιμασία εισαγωγής του στο πανεπιστήμιο.

Εάν τα προηγούμενα στάδια έχουν ολοκληρωθεί, δεν θα υπάρξουν στην εφαρμογή ιδιαίτερες δυσκολίες. Βέβαια, πάντα μπορούν να προκύψουν καταστάσεις απρόβλεπτες όπως μια αρρώστια, ξαφνικές αλλαγές στο περιβάλλον, οικονομικές μεταβολές, κ.λ.π.

Φυσικά, διάφορα πρόσκαιρα εμπόδια και αποτυχίες είναι πάντα πιθανόν να εμφανισθούν στο δρόμο προς το στόχο –ιδιαίτερα αν είναι μακρύς- αλλά αυτά μπορούν συνήθως να ξεπεραστούν με κάποια ηθική στήριξη και με λίγη ξεκούραση. Αν όμως ο δρόμος της εφαρμογής φαίνεται γεμάτος από δυσάρεστες εκπλήξεις, αυτό σημαίνει ότι η εξερεύνηση δεν έχει γίνει προσεκτικά ή ότι οι στόχοι δεν είναι ρεαλιστικοί.

Η εφαρμογή ενός επιλεγέντος στόχου μπορεί να καθυστερήσει ή να εμποδιστεί. Ένας πτυχιούχος π.χ. ο οποίος στοχεύει να κάνει μεταπτυχιακές σπουδές, μπορεί να διαπιστώσει ότι οι βαθμοί του δεν είναι αρκετά υψηλοί ή ότι δεν μπορεί να αντεπεξέλθει στις οικονομικές απαιτήσεις. Σε μερικές περιπτώσεις, πάλι, η εφαρμογή των επιλογών απλά καθυστερεί και μπορεί να ολοκληρωθεί με επιτυχία λίγο αργότερα. Σε τέτοιες περιπτώσεις τα άτομα πρέπει να περιμένουν, να ερευνούν άλλες εναλλακτικές λύσεις ή να θέτουν νέους στόχους, που ταιριάζουν στις εκάστοτε νέες καταστάσεις.

ΕΠΑΝΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ: Αφού αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις του νέου περιβάλλοντος ή ρόλου, ένα άτομο μπορεί να εξετάσει πιο προσεκτικά αν η νέα κατάσταση ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του. Αν αυτός ο δρόμος δράσης δεν έχει τα προσδοκώμενα ή επιθυμητά αποτελέσματα, το άτομο μπορεί να θέλει να επανεκτιμήσει τους στόχους και τις εναλλακτικές λύσεις.

Γενικά, χρειάζεται να εξετάζονται κατά διαστήματα νέες πληροφορίες και εμπειρίες, για να διαπιστώσει κανείς αν κάτι έχει αλλάξει στις δυνατότητες ή τις προοπτικές του.

Ακόμη και αν η αρχική επιλογή είχε καλά αποτελέσματα, μπορεί να αλλάξουν οι συνθήκες ή μια κατάσταση να γίνει μονότονη. Εάν συμβούν απρόβλεπτες αλλαγές, ή αντίθετα αλλαγές που περιμέναμε δεν πραγματοποιηθούν, τότε δημιουργείται η ανάγκη επαναξιολόγησης, η οποία οδηγεί στην αρχή του κύκλου απόφασης και σε πορεία μέσα από κάθε στάδιο ξανά. Πάντως, ο φόβος της αλλαγής μπορεί να μας εμποδίσει μερικές φορές να αναγνωρίσουμε την ανάγκη επαναξιολόγησης.

Η επαναξιολόγηση θα έπρεπε ουσιαστικά να είναι μια δια βίου διαδικασία. Συχνά γινόμαστε θύματα παλαιότερων επιλογών μας, απλά και μόνο στο όνομα μιας λανθασμένης αντίληψης για την έννοια της συνέπειας ή εξαιτίας του φόβου της αλλαγής

Το πιο σημαντικό πράγμα που πρέπει να θυμόμαστε για τη λήψη απόφασης και για το τι πρέπει να προσέξουμε για να αναθεωρήσουμε αποφάσεις είναι η αναπόφευκτη φύση της αλλαγής. Καθετί αλλάζει. Οι πεποιθήσεις μας, οι στάσεις, οι αξίες μας θα αλλάξουν.

Το περιβάλλον αλλάζει με αυξανόμενη ταχύτητα. Σε μερικά χρόνια μπορεί πολλοί από τους στόχους μας ή τις δεξιότητές μας να μην έχουν νόημα ή να είναι ξεπερασμένες. Ακόμη και όταν μπορούμε να ελέγξουμε τις εξωτερικές συνθήκες, δεν μπορούμε να αποφύγουμε τις εσωτερικές μας αλλαγές. Ποτέ δεν μπορεί να είμαστε σίγουροι ότι μια απόφαση μας θα είναι η σωστή για χρόνο πέρα από την στιγμή που την πήραμε. Οι αποφάσεις μας και ο κόσμος μας πρέπει να εξελίσσονται και να αλλάξουν μαζί με εμάς.⁷

**Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ.
ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ**

A. Γενικά

Η ζωή μας είναι, μέσα στα άλλα, και μια ατελείωτη αλυσίδα αποφάσεων, από τις οποίες μερικές τις συνειδητοποιούμε, μερικές όχι. Οι αποφάσεις αυτές αναφέρονται σε όλους τους τομείς δραστηριότητάς μας, από τους πιο απλούς μέχρι τους πιο σύνθετους. Ακόμη, πολλές από τις δραστηριότητες των σημερινών κοινωνιών σχετίζονται άμεσα με διαδικασίες συλλογικών αποφάσεων, Είναι, συνεπώς, πολύ σημαντικό το να είναι σε θέση το άτομο να παίρνει αποφάσεις, τόσο στο προσωπικό όσο στο συλλογικό επίπεδο.

Όμως, δεν είναι όλες οι αποφάσεις του ατόμου το ίδιο σημαντικές. Μερικές είναι πιο σημαντικές από άλλες.

Ποιες όμως αποφάσεις είναι σημαντικές και ποιές όχι;

Οι Gellar και Tolbert μεταξύ άλλων, δίνουν τα εξής κριτήρια προκειμένου να κριθεί η σημαντικότητα μιας απόφασης:

- Η δυσκολία της απόφασης. Είναι δύσκολη μια απόφαση όταν όλες οι εναλλακτικές λύσεις εμφανίζονται τι ίδιο ελκυστικές ή δημιουργούν τα ίδια προβλήματα.
- Είναι για το άτομο αναγκαίο να πάρει μια απόφαση. Δεν μπορεί να την αποφύγει. Κ όσο πιο επιτακτική είναι η ανάγκη να πάρει αυτή την απόφαση, τόσο πιο σημαντική εμφανίζεται.
- Ο σκοπός για τον οποίο το άτομο παίρνει την απόφαση είναι σημαντικός για το άτομο. Επενδύει, δηλαδή, το άτομο στην απόφαση αυτή.

- Στην κατάσταση απόφασης υπάρχει αυξημένη πιθανότητα επιτυχίας ή αποτυχίας αντίστοιχα. Έτσι, το άτομο ρισκοκινδυνεύει πολλά, δεν είναι βέβαιο για την έκβαση:
  - Υπάρχει ανάγκη χρήσης βοηθητικών στοιχείων για την λήψη της απόφασης, όπως για παράδειγμα πληροφορίες, ειδικές, τεχνικές, ειδικά μέσα, κλπ.
  - Τα αποτελέσματα της απόφασης είναι αμετάκλητη, είναι μη αναστρέψιμα. Δεν υπάρχει δηλαδή η δυνατότητα διόρθωσης κάποιων επιπτώσεων, οι οποίες μπορεί να είναι άκρως δεσμευτικές.
  - Τα χρονικά περιθώρια που υπάρχουν στη διάθεση του ατόμου είναι περιορισμένα, οπότε και θα πρέπει να καλύψει τις προβλεπόμενες διαδικασίες σε σύντομο χρόνο.
  - Σε γενικό πνεύμα συζήτησης, οι εκβάσεις της απόφασης είναι κρίσιμες και σοβαρές για το άτομο, κι επηρεάζουν την ζωή του σε διάφορες διαστάσεις της.

B. Ειδικά

Μέσα στις πολλές αποφάσεις που έχει να πάρει ο μαθητής είναι και οι εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις του. Είναι αυτές που αναφέρονται στις σπουδές που θα ακολουθήσει και στο μελλοντικό του επάγγελμα.

Αυτές ειδικά οι αποφάσεις, για τις οποίες η ευθύνη του θεσμού «Συμβουλευτική Προσανατολισμός» στο σχολείο είναι σχεδόν αποκλειστική, είναι σημαντικές αποφάσεις, με βάση τα χαρακτηριστικά που σκιαγραφήθηκαν παραπάνω. Για λόγους όπως οι παρακάτω, οι αποφάσεις αυτές είναι σημαντικότερες.

- Από τις αποφάσεις αυτές θα εξαρτηθεί κατά πόσο το άτομο θα είναι εύκολο στο μέλλον να απασχοληθεί. Υπάρχουν πολλά επαγγέλματα στα οποία η απασχόληση είναι αβέβαιη, ιδιαίτερα στο σημερινό στάδιο τεχνολογικής ανάπτυξης και οικονομικής διαμόρφωσης, που εξαφανίζονται απροσδόκητα, ενώ στη θέση τους εμφανίζονται άλλα. Υπάρχουν τομείς στους οποίους η ανεργία ακόμη και του ειδικευμένου εργατικού δυναμικού φτάνει στο 80% όπως υπάρχουν άλλοι στους οποίους η ανεργία και του ανειδίκευτου δυναμικού βρίσκεται σε μηδενικά επίπεδα. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και με τις καταστάσεις υποαπασχόλησης και ετεροαπασχόλησης.
- Από τις αποφάσεις αυτές θα εξαρτηθεί κατά μεγάλο μέρος η επαγγελματική επιτυχία ή αποτυχία του ατόμου. Είναι πολλοί οι παράγοντες που συντελούν στην επαγγελματική επιτυχία. Ένας από τους σοβαρότερους είναι η σωστή αξιοποίηση των ικανοτήτων που διαθέτει το άτομο. Επιλέγοντας μια κατεύθυνση στην οποία αξιοποιούνται οι ικανότητές του, ενώ ταυτόχρονα οι αδυναμίες του εξουδετερώνονται ή έστω δεν έχουν αρνητική επιρροή, το άτομο αυξάνει σημαντικά τις πιθανότητες επιτυχίας του.
- Από αυτές τις αποφάσεις θα καθοριστεί αν το άτομο θα αγαπήσει ή θα μισήσει την εργασία του, ίσως την εργασία γενικότερα. Αν η επαγγελματική κατεύθυνση που το άτομο προτίμησε ή αναγκάστηκε να

ακολουθήσει δεν ταιριάζει με τα ατομικά του χαρακτηριστικά, τις προσωπικές του φιλοδοξίες, τα ενδιαφέροντα του, τις αξίες του, είναι μάλλον απίθανο να δοκιμάσει επαγγελματική ικανοποίηση, ένα σημαντικό στοιχείο στην επαγγελματική ζωή του ατόμου.

- Η εκλογή εκπαιδευτικής- επαγγελματικής κατεύθυνσης είναι στην ουσία εκλογή τρόπου ζωής. Ο τρόπος που θα ζήσει το άτομο, το κοινωνικό περιβάλλον, το πολιτιστικό περιβάλλον, οι οικονομικές δυνατότητες, το είδος της οικογένειας που θα δημιουργήσει, πόσο συχνά θα απουσιάζει από την οικογένεια του και τόσα άλλα, είναι όλα συνάρτηση αυτών των αποφάσεων. Ακόμη και η ψυχική και φυσική του υγεία μπορεί να επηρεαστούν αποφασιστικά.
- όλες οι επιμέρους αποφάσεις των επιμέρους ατόμων έχουν αποφασιστική επίδραση στον τρόπο με τον οποίο το οικονομικό σύστημα θα χρησιμοποιήσει και θα αξιοποιήσει το εργατικό δυναμικό της χώρας. Επίσης, από το σύνολο αυτών των αποφάσεων εξαρτάται κατά μέγα μέρος το ποσοστό ανεργίας, το ποσοστό υποαπασχόλησης ή ετεροαπασχόλησης, η κοινωνική πολιτική της χώρας, η κατανομή του εργατικού δυναμικού. Για να πλησιάσουν όλα αυτά σε κάποιο ορθολογικό επίπεδο απαιτείται ένα ορθολογικό σύνολο επιμέρους αποφάσεων.
- Από αυτές τις αποφάσεις, τέλος, εξαρτάται το επαγγελματικό επίπεδο στο οποίο θα κινείται το άτομο μέσα σε κάποια επαγγελματική κατεύθυνση ή μέσα σε κάποια εσωτερική αγορά εργασίας, αν δηλαδή θα εξελίσσεται κατακόρυφα ή απλώς θα κινείται οριζόντια. Τόσο στις εξωτερικές όσο και στις εσωτερικές αγορές εργασίας τα επίπεδα στα οποία κατατάσσεται και κινείται το εργατικό δυναμικό είναι:
  - του *επιστημονικού δυναμικού*, επίπεδο για το οποίο απαιτείται τουλάχιστον πανεπιστημιακή στάθμη προετοιμασίας,
  - του *τεχνικού δυναμικού*, επίπεδο για το οποίο απαιτείται οπωσδήποτε ανώτερη στάθμη προετοιμασίας,
  - του *ειδικευμένου δυναμικού*, επίπεδο που για το οποίο απαιτείται προετοιμασία εξειδίκευσης που ποικίλλει ανάλογα με τις απαιτήσεις της εργασίας σε ακρίβεια εκτέλεσης ,και

- του *ανειδίκευτου δυναμικού*, στο οποίο κάθε προετοιμασία είναι επιθυμητή, αλλά όχι απαραίτητη στις περισσότερες περιπτώσεις. Πολλές φορές, ανάμεσα στα δυο τελευταία επίπεδα τοποθετείται και ένα πέμπτο, το του ημειδικευμένου δυναμικού, για το οποίο το απαιτούμενο επίπεδο προετοιμασίας ποικίλει κατά περίπτωση.

Γίνεται φανερό από τα παραπάνω ότι οι εκπαιδευτικές-επαγγελματικές αποφάσεις του ατόμου είναι πολύ σημαντικές αποφάσεις. Γι' αυτό και ο ρόλος στο σχολείο πρέπει να κατευθύνει τους μαθητές προς την σωστή διαδικασία λήψης αποφάσεων.⁸

Η ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Συναισθηματική ικανότητα

Ως συναισθηματική ικανότητα χαρακτηρίζεται μια εκμαθημένη ικανότητα που βασίζεται στην συναισθηματική νοημοσύνη και έχει ως αποτέλεσμα διακεκριμένη επίδοση στην εργασία.

Στον πυρήνα αυτής της ικανότητας βρίσκονται δυο δεξιότητες: η ενσυναίσθηση, που έχει να κάνει με το «διάβασμα» των συναισθημάτων των άλλων ανθρώπων, και οι κοινωνικές δεξιότητες, οι οποίες επιτρέπουν τον επιδέξιο χειρισμό αυτών των συναισθημάτων.

Η συναισθηματική νοημοσύνη μας καθορίζει τις δυνατότητες που έχουμε ώστε να μάθουμε τις πρακτικές δεξιότητες που βασίζονται στα πέντε στοιχεία της: την αυτεπίγνωση, τα κίνητρα συμπεριφοράς, την αυτορρύθμιση, την ενσυναίσθηση και στην ικανότητα στις σχέσεις με τους άλλους. Η συναισθηματική ικανότητα μας δείχνει πόσο από αυτό το δυναμικό έχουμε μεταφράσει σε ικανότητες σχετικές με την εργασία. Για παράδειγμα, το να είναι κανείς καλός στην εξυπηρέτηση πελατών αποτελεί συναισθηματική ικανότητα βασισμένη στην ενσυναίσθηση.

Παρομοίως, η αξιοπιστία είναι ικανότητα βασισμένη στην αυτορρύθμιση ή με άλλα λόγια, στον καλό χειρισμό παρορμήσεων και συναισθημάτων. Η εξυπηρέτηση πελατών και η αξιοπιστία αποτελούν δύο ικανότητες που μπορούν να κάνουν τους ανθρώπους να ξεχωρίσουν στην εργασία τους.

Το να έχει κανείς απλώς υψηλό επίπεδο συναισθηματικής νοημοσύνης δεν εγγυάται ότι έχει μάθει τις συναισθηματικές ικανότητες που είναι σημαντικές για την εργασία. Σημαίνει μόνο ότι έχει μεγάλες δυνατότητες να τις μάθει. Ένα άτομο μπορεί να διαθέτει ιδιαίτερα ανεπτυγμένη ενσυναίσθηση, για παράδειγμα, και ωστόσο να μην έχει μάθει τις δεξιότητες που βασίζονται στην ενσυναίσθηση και καταλήγουν στην ανώτερης ποιότητας εξυπηρέτηση των πελατών, στην επίτευξη εξαιρετικών αποτελεσμάτων μέσω της προπόνησης ή της παροχής συμβουλών, η στην ικανότητα ενοποίησης και εναρμόνισης των μελών μιας ανομοιογενούς ομάδας εργασίας.

Οι συναισθηματικές ικανότητες είναι συγκροτημένες σε ομάδες και η καθεμία από αυτές στηρίζεται σε μια κοινή βασική διάσταση της συναισθηματικής νοημοσύνης. Οι βασικές διαστάσεις της συναισθηματικής νοημοσύνης είναι ιδιαίτερα σημαντικές προκειμένου να μάθουν οι άνθρωποι τις ικανότητες που είναι απαραίτητες για να πετύχουν στο χώρο της εργασίας. Αν οι εργαζόμενοι είναι ανεπαρκής σε κοινωνικές δεξιότητες, για παράδειγμα, δεν θα είναι σε θέση να πείσουν ή να εμπνεύσουν άλλους, να παίξουν τον ρόλο του ηγέτη ομάδων ή να προβούν σε καταλυτικές αλλαγές. Αν έχουν χαμηλό επίπεδο αυτεπίγνωσης, δεν θα κατανοούν τις δικές τους αδυναμίες, ούτε θα διαθέτουν την αυτοπεποίθηση που προέρχεται από την πίστη στα προσόντα τους.

Ο πίνακας 1, παρακάτω στο τέλος του αποσπάσματος, δείχνει τη σχέση ανάμεσα στις πέντε διαστάσεις της συναισθηματικής νοημοσύνης και τις εικοσιπέντε συναισθηματικές ικανότητες. Κανείς από εμάς δεν είναι τέλειος σε όλα. Αναπόφευκτα έχουμε ένα προφίλ ισχυρών και αδύνατων σημείων. Αλλά, όπως θα δούμε τα συστατικά για την διακεκριμένη επίδοση απαιτούν να είμαστε δυνατοί μόνο σε μερικές από αυτές τις ικανότητες, κατά κανόνα περίπου έξι, ενώ τα ισχυρά μας σημεία πρέπει να είναι μοιρασμένα και στις πέντε διαστάσεις της συναισθηματικής νοημοσύνης. Με άλλα λόγια, υπάρχουν πολλά μονοπάτια που οδηγούν στην υπεροχή.

Οι διαστάσεις της συναισθηματικής νοημοσύνης είναι οι ακόλουθες:

Ανεξάρτητες: Η καθεμία συνεισφέρει με μοναδικό τρόπο στην εργασιακή επίδοση.

Αλληλεξαρτώμενες: Η καθεμία από αυτές επηρεάζει ως ένα βαθμό κάποιες άλλες, ενώ υπάρχουν πολλές ισχυρές αλληλεπιδράσεις.

Ιεραρχικές: Οι κατηγορίες της συναισθηματικής νοημοσύνης «οικοδομούνται» η μια πάνω στην άλλη. Για παράδειγμα, η αυτεπίγνωση είναι σημαντική για την αυτορρύθμιση και η αυτεπίγνωση συμβάλουν στην απόκτηση κινήτρων και οι τέσσερις πρώτες συμμετέχουν στις κοινωνικές δεξιότητες.

Αναγκαίες, αλλά όχι ικανές: Το να έχει βασική ικανότητα συναισθηματικής νοημοσύνης δεν του εγγυάται ότι θα αναπτύξει ή θα επιδείξει και τις σχετικές, δεξιότητες, όπως είναι η συνεργασία ή η ηγεσία. Παράγοντες όπως το κλίμα ενός

οργανισμού ή το ενδιαφέρον ενός ατόμου για την εργασία του θα καθορίσουν επίσης αν θα εκδηλωθεί η συγκεκριμένη ικανότητα.

Γενικού τύπου: Ο γενικός κατάλογος ισχύει, σε κάποιο βαθμό, για όλες τις εργασίες. Ωστόσο, διαφορετικές εργασίες έχουν και διαφορετικές απαιτήσεις σε ότι αφορά τις απαραίτητες δεξιότητες.

Ο παραπάνω κατάλογος μας επιτρέπει να καταγράψουμε τα δυνατά σημεία μας και να εντοπίσουμε τις ικανότητες τις οποίες θέλουμε να ενισχύσουμε.

ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Προσωπική ικανότητα

Οι ικανότητες αυτές καθορίζουν πόσο καλά χειριζόμαστε τον εαυτό μας.

Αυτεπίγνωση

Το να γνωρίζει κανείς της εσωτερική του κατάσταση , τις προτιμήσεις, τα προσωπικά του αποθέματα και να έχει επαφή με τη διαίσθησή του.

Επίγνωση των συναισθημάτων:

Το να αναγνωρίζει κανείς τα συναισθήματά του, τις επιπτώσεις και τα αποτελέσματά τους.

Ακριβής αυτοαξιολόγηση:

Το να γνωρίζει κανείς τα ισχυρά σημεία και τα όριά του.

Αυτοπεποίθηση:

Η σιγουριά κάποιου για την αξία και τις ικανότητές του.

Αυτορρύθμιση

Το να μπορεί κανείς να διαχειρίζεται την εσωτερική του κατάσταση, τις παρορμήσεις του και τα προσωπικά του αποθέματα.

Αυτοέλεγχος:

Ο χειρισμός διασπαστικών συναισθημάτων και παρορμήσεων.

Αξιοπιστία:

Διατήρηση τιμιότητας και ακεραιότητας.

Ευσυνειδησία

Το να αναλαμβάνει κανείς την ευθύνη για την προσωπική του επίδοση.

Προσαρμοστικότητα:

Ευελιξία στο χειρισμό των αλλαγών.

Καινοτομία:

Το να αισθάνεται κανείς άνετα και να είναι ανοικτός σε πρωτοποριακές ιδέες, προσεγγίσεις και νέες πληροφορίες.

Κίνητρα συμπεριφοράς:

Συναισθηματικές τάσεις που οδηγούν προς την επίτευξη στόχων ή την διευκόλυνουν.

Τάση προς επίτευξη:

Προσπάθεια για βελτίωση ή ανταπόκριση σε κάποια δεδομένα τελειότητας.

Δέσμευση:

Ευθυγράμμιση με τους στόχους της ομάδας ή του οργανισμού.

Πρωτοβουλία:

Ετοιμότητα για δράση μόλις εμφανιστεί η ευκαιρία.

Αισιοδοξία:

Επιμονή στην επιδίωξη στόχων παρά τα εμπόδια και τις αναποδιές

Κοινωνική ικανότητα

Αυτές οι ικανότητες καθορίζουν πόσο καλά χειριζόμαστε σχέσεις.

Ενσυναίσθηση

Επίγνωση των συναισθημάτων, των αναγκών και των ανησυχιών των άλλων.

Κατανόηση των άλλων:

Κατανόηση των συναισθημάτων και της άποψης των άλλων και ενεργό ενδιαφέρον για τις ανησυχίες τους.

Προσανατολισμός στην παροχή υπηρεσιών:

Πρόβλεψη, αναγνώριση των αναγκών των πελατών και ικανοποίησή τους.

Ενίσχυση της ανάπτυξης των άλλων:

Αίσθηση του τι έχουν οι άλλοι ανάγκη να αναπτυχθούν και ενίσχυση των δυνατοτήτων τους.

Σωστός χειρισμός της διαφορετικότητας:

Δημιουργία και καλλιέργεια ευκαιριών σε διαφορετικά είδη ανθρώπων

Πολιτική αντίληψη:

Αναγνώριση των συναισθηματικών τάσεων μιας ομάδας και ενδυνάμωση των σχέσεων.

Κοινωνικές δεξιότητες

Ικανότητα να προκαλεί στους άλλους τις αντιδράσεις που θέλει

Επιρροή:

Άσκηση αποτελεσματικών μεθόδων πειθούς.

Επικοινωνία:

Έκφραση σαφών και πειστικών μηνυμάτων.

Ηγεσία:

Έμπνευση και καθοδήγηση ομάδων και ανθρώπων .

Καταλυτική δρα όσο αφορά την αλλαγή:

Καθιέρωση αλλαγών ή χειρισμός των αλλαγών.

Χειρισμός διαφωνιών:

Διαπραγμάτευση και επίλυση διαφωνιών.

Καλλιέργεια δεσμών:

Καλλιέργεια λειτουργικών σχέσεων που συμβάλλουν στην επίτευξη στόχων.

Σύμπραξη και συνεργασία:

Συνεργασία με άλλους προς επίτευξη κοινών στόχων.

Ομαδικές ικανότητες:

Δημιουργία συνοχής στην ομάδα προς επίτευξη συλλογικών στόχων.⁹

ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΑΞΙΕΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Πολλοί ερευνητές ασχολήθηκαν με τον προσδιορισμό του όρου «αξία». Μια αξία αναφέρεται είτε στην εσωτερική προτίμηση ενός ατόμου (ανάγκη), είτε στις αμοιβές ή ικανοποιήσεις που περιμένει να πάρει από την δραστηριοποίησή του, για να καλύψει μια εσωτερική του ή εξωτερική του ανάγκη. Ο Super (1957,1962,1970) θεώρησε τις αξίες αναπόσπαστες από την προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη και προσαρμογή του ατόμου. Περιγράφει τις αξίες ως τις ανταμοιβές, που οι άνθρωποι επιθυμούν να αποκτήσουν με τις δραστηριότητές τους, τις προσπάθειες και γενικότερα, με τον όλο τρόπο ζωής τους. Θεωρεί ότι οι αξίες ενός ατόμου αποτελούν σκοπούς της συμπεριφοράς του. Επιπλέον, αντιλαμβάνεται τις αξίες ως μέρος μιας συγκεκριμένης ιεραρχίας, που ενυπάρχει ανάμεσα στις ανάγκες, στα ατομικά χαρακτηριστικά, στις αξίες και τα ενδιαφέροντα ενός ατόμου. Τα χαρακτηριστικά, οι αξίες και τα ενδιαφέροντα διαφοροποιούνται από τις ανάγκες. Η ανάγκη να έχεις να κάνεις ή έστω να υπάρχουν οδηγεί στη δράση, και η δράση οδηγεί σε τρόπους συμπεριφοράς ή χαρακτηριστικά που αναζητούν σκοπούς διαμορφωμένους σε γενικά πλαίσια (αξίες)ή σε συγκεκριμένα πλαίσια (ενδιαφέροντα).

Τα χαρακτηριστικά είναι τρόποι δράσης να εκπληρώσεις μια ανάγκη σε μια δυσμενή κατάσταση. Οι αξίες είναι σκοποί που κανείς θέτει, για να πετύχει να ικανοποιήσει μια ανάγκη. Τα ενδιαφέροντα είναι συγκεκριμένες δραστηριότητες και αντικείμενα, μέσω των οποίων οι αξίες μπορούν να κατακτηθούν και οι ανάγκες να πραγματοποιηθούν.

Ο Pryor όμως , αντιτείνει πως ο Super δεν συνειδητοποιεί πως οι αξίες (όπως συμβαίνει με τις αντιλήψεις και τις απόψεις) είναι συσχετίσεις και- μάλιστα υποκειμενικές -ανάμεσα στον εκτιμητή και τον εκτιμώμενο. Οι ίδιες, μόνες τους, δεν έχουν κανένα ουσιαστικό περιεχόμενο. Εξαρτώνται μεν από τα χαρακτηριστικά του εκτιμητή και του εκτιμώμενου (καθώς εκείνος που εκτιμά και εκείνος που εκτιμάται διαμορφώνουν ένα μοναδικό πλαίσιο δυναμικής επικοινωνίας), οι αξίες, όμως, αυτές καθαυτές, δεν βρίσκονται ούτε στο υποκείμενο ούτε στο αντικείμενο της διαδικασίας της εκτίμησης. όπως υποστήριξε και ο Shiebe (1970), οι αξίες πηγάζουν από τις παρατηρήσεις για τις

διαδικασίες αξιολόγησης μάλλον παρά από τα χαρακτηριστικά των αντικειμένων ή των ατόμων. Ο Pryor προτείνει μια διττή προσέγγιση λέγοντας ότι, όταν κανείς προδίδει αξία σε κάτι, αυτό εμπεριέχει δυο συστατικά: ένα θυμικού τύπου (είμαι θετικά τοποθετημένος για κάτι) και ένα αξιολογικού τύπου (κάτι είναι καλό, άρα πρέπει να το κάνω)

Ένας ευρύτερος αποδεκτός ορισμός των αξιών είναι αυτός του Rockeach (1973) , ο οποίος έκανε μια σημαντική και εκτεταμένη έρευνα των αξιών, και αναφέρει πως «αξία» είναι μια διαρκούσα πεποίθηση ότι ένας συγκεκριμένος τρόπος συμπεριφοράς ή μια τελική υπαρξιακή κατάσταση είναι προσωπικά ή κοινωνικά πολυτιμότερη από μια αντίθετη. Ένα σύστημα αξιών αποτελεί ένα οργανωμένο σύνολο πεποιθήσεων αναφορικά με τους επιθυμητούς τρόπους συμπεριφοράς ή τις τελικές υπαρξιακές καταστάσεις».

Η έννοια των εργασιακών αξιών εμπεριέχει δυο διαφορετικά πράγματα, κάτι που πρώτος ο Maze (1973): την προτίμηση και τη στάση. Η προτίμηση δείχνει τι θέλει να κάνει κάποιος, ενώ η τάση εμπεριέχει ένα ηθικού τύπου προβληματισμό γύρω από το τι πρέπει να κάνει. Ο Perrone (1973) αναφέρει πως επαγγελματική αξία σημαίνει την εμπειρικά υπολογισμένη τάση να αντιδρά κανείς ευμενώς ή δυσμενώς σε ορισμένες γενικευμένες έννοιες σχετικά με την εργασία. Οι εργασιακές αξίες, λοιπόν, αναφέρονται στο τι θα ήθελε κάποιος, τι θα ζητούσε ως αμοιβή από την εργασία του και όχι στο τι θεωρεί καλό ή σωστό και άρα θα έπρεπε να το αναζητήσει στη δουλειά του (Pryor, 1979). Οι Kidd & Knasel ,(1980) αναφέρουν ότι το συναισθηματικό συστατικό της κάθε αξίας έχει σχέση με αυτό που επιθυμεί ή προτιμά το κάθε άτομο. το αξιολογικό συστατικό της από την άλλη, επικεντρώνεται γύρω από την εσωγενή ανάγκη, για αποτέλεσμα, δηλαδή από αυτό που κάθε άτομο νομίζει ότι πρέπει να επιδιώξει και παρατηρούν πως η καθημερινή χρήση του όρου «επαγγελματική ή εργασιακή αξία» αλλά και του ευρύτερου όρου αξία γίνεται με την αξιολογική σημασία του όρου τις περισσότερες φορές παρά ε την συναισθηματική.¹⁰

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Βρισκόμαστε σε μια κρίσιμη μεταβατική περίοδο όπου η ταχεία ανάπτυξη της τεχνολογίας, των επικοινωνιών και της πληροφορικής προκαλεί μια πραγματική επανάσταση με τεράστιες και απρόβλεπτες συνέπειες στην οικονομία, την παραγωγή, την αγορά εργασίας και την εκπαίδευση. Για τα ζητήματα αυτά τίποτα δεν μπορεί να προβλεφθεί με ακρίβεια και οι ειδικοί κινούνται στον τρίπτυχο άξονα: Τάσεις- Προβλέψεις- Προοπτικές.

Στο οικονομικό και εργασιακό περιβάλλον, την ίδια στιγμή που καταρρέουν επιχειρήσεις με παραδοσιακά επαγγέλματα και παρωχημένη τεχνογνωσία, εμφανίζονται νέα επαγγέλματα στον τομέα των υπολογιστών, της γενετικής, της επικοινωνίας, της πληροφόρησης, της οικολογίας, της ιατρικής, κ.λ.π.

1. Τα επαγγέλματα του μέλλοντος και οι δεξιότητες που απαιτούνται

Η εισαγωγή νέων τεχνολογιών έχει επιπτώσεις στην απασχόληση του εργατικού δυναμικού. Πολλοί υποστηρίζουν ότι ο αυξανόμενος ρυθμός ανεργίας συσχετίζεται άμεσα με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών. Αντίθετα, άλλοι επιστήμονες υποστηρίζουν ότι η τεχνολογία ανανεώνει τη ζήτηση, είτε αυξάνοντας την παραγωγικότητα, άρα και τα πραγματικά εισοδήματα, είτε δημιουργώντας νέα αγαθά και υπηρεσίες.

Αν και μια από τις παραπάνω απόψεις δεν έχει ακόμα επαληθευτεί με επίσημα στοιχεία, παραμένει βέβαιο ότι η έννοια της εργασίας στο μέλλον δεν θα είναι πια ίδια. (Jeremy Rifkin, 1996).

Τα πράγματα δείχνουν ότι επιστρέφουμε στην εποχή της βιομηχανικής επανάστασης όπου οι άνθρωποι δεν είχαν ένα συγκεκριμένο επάγγελμα. Το ίδιο ισχύει και για τους σημερινούς εργαζόμενους, οι οποίοι στο μέλλον θα είναι αδύνατον να επιβιώσουν «αν η δουλειά τους είναι απλώς μια δουλειά» (Μητρόπουλος, 1995).

Μελέτη Γάλλων αναλυτών αναφέρει ότι από εδώ και πέρα δεν θα υπάρχουν ή δεν θα μπορούν να επιζήσουν τα μικροεπαγγέλματα ή οι μικρές επιχειρήσεις, παρά μόνο τα αναγνωρισμένα και κατοχυρωμένα επαγγέλματα. Αναφέρεται συγκεκριμένα ότι τα είδη υπάρχοντα επαγγέλματα, όπως π.χ. του μηχανικού, δεν θα χαθούν, αλλά θα υποστούν αλλαγές οι οποίες θα απαιτούν πρόσθετα προσόντα και δεξιότητες από τον νέο εργαζόμενο (δηλαδή πρόσθετη κατάρτιση του σε θέματα οικονομίας, τεχνικό-εμπορικής γνώσης, δημοσίων σχέσεων και γενικά μια ευρύτερη και πολύπλευρη κατάρτιση).

Χωρίς να αλλάζει η δομή της απασχόλησης, για ορισμένες θέσεις εργασίας, προβλέπεται εμπλουτισμός και αναδιάρθρωσή τους, π.χ. ένας πτυχιούχος μουσικός πουλάει αποτελεσματικότερα οποιοδήποτε μουσικό προϊόν, από ένα άτομο χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου. Έτσι, η εργασία επαναπροσδιορίζεται και αναβαθμίζεται ανάλογα με τις ικανότητες του ατόμου που την εξασκεί, έχοντας ως αποτέλεσμα την ικανοποίηση του εργαζόμενου και τη καλύτερη εξυπηρέτηση του πελάτη (Μαρκάτος, 1995).

Η ονοματολογία των επιστημών και των επαγγελμάτων παραμένει η ίδια, αλλάζουν όμως ο τρόπος και οι συνθήκες απασχόλησης καθώς και τα προσόντα που απαιτεί η νέα φύση των επαγγελμάτων.

Σύμφωνα με την οικονομολόγο Michel Codet «τα προσόντα που θα πρέπει να διαθέτει ο αυριανός εργαζόμενος είναι, μεταξύ άλλων, άνοιγμα προς την ομαδικά εργασία, πνεύμα δημιουργίας και ανανέωσης, προοπτική ποιότητας στην εργασία» (Periodique Globe Hedbo, 1994).

Παράλληλα, το στοιχείο της «εμπορικότητας» είναι έτοιμο να διεισδύσει σε όλα τα επαγγέλματα.

Σε αυτό το καινούργιο εργασιακό πλαίσιο ο 'επαγγελματισμός' και η 'επιστημονική ειδίκευση' έχουν προτεραιότητα στην αναζήτηση νέων επαγγελμάτων, αλλά και στοιχεία που αφορούν τον πολιτισμό και τις πνευματικές γνώσεις, δεν θα μείνουν στο περιθώριο, κυρίως όταν συμπορεύονται με την έννοια της επιχειρηματικότητας.

Τα επαγγέλματα του μέλλοντος απαιτούν ποιότητα και πιστοποιημένη γνώση, αλλιώς θα εκλείψουν.

Στο μέλλον δεν θα υπάρχουν 'μη χρήσιμα' επαγγέλματα. Σύμφωνα με Αμερικανούς στατιστικολόγους, οι υπηρεσίες θα έχουν το δυναμικό τους 80% με 95% επιπλέον επαγγέλματα, τα οποία θα είναι παράγωγα των σημερινών.

Συγχρόνως, η υψηλή τεχνολογία και οι νέες μέθοδοι οργάνωσης εργασίας οδηγούν στην γένεση νέων ειδικοτήτων, οι οποίες απαιτούν πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Τα κοινωνικά επαγγέλματα και τα επαγγέλματα που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος θα αυξηθούν ενώ οι εκτελεστικές, μονότονες εργασίες παραχωρούν την θέση τους σε πιο δημιουργικές και υπεύθυνες. (Κόκκος, 1996).

Νέες θέσεις εργασίας προκύπτουν λόγω της αυξανόμενης διεθνούς αλληλεπίδρασης των οικονομικών, πολιτικών, πολιτιστικών πεδίων.

Απαιτούνται ειδικοί επιστήμονες, γνώστες ξένων οικονομιών και κοινωνιών, διαπραγματευτές, ειδικοί σε γλώσσες και σε εθνολογικά θέματα.

Προβλέπονται επίσης θέσεις για ανώτερα τεχνικά και διοικητικά στελέχη επιχειρήσεων και οργανισμών (Μαρκάτος, 1995).

Πάντως ο πιο δυναμικός τομέας σε όλες τις μελλοντικές επαγγελματικές δραστηριότητες, θα είναι αυτός της 'εμπορικότητας' των υπηρεσιών.

2. Ζήτηση επαγγελματών στην ελληνικά αγορά εργασίας.

Η ζήτηση των επαγγελματών στην ελληνική αγορά εργασίας αντανακλά τις διεθνείς τάσεις, όπως αυτές αναφέρθηκαν παραπάνω, αλλά και τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής οικονομίας (χαμηλοί ρυθμοί βιομηχανικής ανάπτυξης και κατασκευών, συρρίκνωση του αγροτικού τομέα, αυξητική πορεία του κλάδου υπηρεσιών).

Την τελευταία δεκαετία δεν έχουν δημοσιευτεί σοβαρές έρευνες για τις προοπτικές της αγοράς εργασίας και της ζήτησης επαγγελματών στη χώρα μας. Πρόσφατα, δημοσιεύτηκε σχετική έρευνα του Θ. Κατσανέβα, η οποία βασίστηκε σε διαπιστώσεις έρευνας δέκα χιλιάδων μικρών αγγελιών σε εφημερίδες της Αθήνας (Φεβρουάριο, Μάρτιο, Απρίλιο 1995).

Ένα από τα πιο σημαντικά ευρήματα της έρευνας ήταν η διαπίστωση υπερπροσφοράς εργασίας από αποφοίτους Λυκείου και Πανεπιστημίου ενώ διαπιστώθηκαν ελλείψεις εξειδικευμένου προσωπικού σε διάφορες ειδικότητες.

Επίσης παρουσιάζεται ικανοποιητική σχετικά ζήτηση σε εκπαιδευτές και σε απασχολούμενους στα ιατρικά και παραϊατρικά επαγγέλματα.

Εξάλλου, επαγγέλματα με προοπτική είναι αυτά του λογιστή – φοροτεχνικού με γνώσεις μηχανογραφημένης λογιστικής, του τεχνολόγου τροφίμων, του ιχθυολόγου και γενικά ειδικεύσεις σχετικές με την βιομηχανία τροφίμων.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι η συνεχώς αυξανόμενη ανεργία στα αστικά κέντρα αναδεικνύει την αναζήτηση ευκαιριών απασχόλησης στην περιφέρεια, ως την πλέον κυρίαρχη και συνεπή επιλογή σε συνδυασμό μάλιστα με ποιότητα ζωής.

Από την άλλη, ο κορεσμός του δημόσιου τομέα οδηγεί στην κατάργηση του 'ονείρου' της εξασφάλισης επαγγελματικής μονιμότητας και στην αναγκαιότητα υιοθέτησης από τους νέους πιο δημιουργικών, ευφάνταστων και ανταγωνιστικών πρακτικών αναζήτησης απασχόλησης (Παπανδρόπουλος, 1996).¹¹

**Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΑΝ ΠΗΓΗ ΜΑΘΗΣΗΣ.
ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΤΗΝ ΕΝΕΡΓΟ ΖΩΗ.**

Στην προετοιμασία των νέων για την ζωή τους σαν εργαζόμενοι, ο ίδιος ο κόσμος της εργασίας αποτελεί μια έτοιμη πηγή μάθησης που δεν μπορεί να δημιουργηθεί μέσα στην τάξη και που συμπληρώνει το σχολείο, επειδή:

- στην εργασία, σε σύγκριση με το σχολείο, προσδοκάται ότι ο μαθητής θα είναι περισσότερο ανεξάρτητος και θα αναλαμβάνει μεγαλύτερες ευθύνες για τις πράξεις του.
- οι σχέσεις με τα άλλα άτομα στο χώρο της εργασίας μοιάζουν περισσότερο με σχέσεις μεταξύ ενηλίκων.
- τουλάχιστον στα μάτια του μαθητή, η εργασία είναι σπουδαιότερη από το σχολείο.
- η εργασία είναι οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα.

Όλα τα προγράμματα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας βασίζονται κατά μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό σε αυτά τα χαρακτηριστικά. Όμως οι στόχοι και οι μέθοδοι μπορεί να ποικίλουν αρκετά.

Οι διάφοροι κατηγορίες στόχων περιλαμβάνουν:

- Αύξηση επαγγελματικών γνώσεων, ανάπτυξη ικανοτήτων και ενδιαφέροντος, καθώς και απόκτηση συγκεκριμένης συμπεριφοράς. Το πιο γνωστό είδος εργασιακής εμπειρίας είναι αυτό που εφαρμόζεται σε μαθήματα επαγγελματικής κατάρτισης, όπου η πρακτική εργασία και η απόκτηση ικανοτήτων συμπληρώνει και ενισχύει τη μάθηση θεωρητικών ικανοτήτων και γνώσεων. Συνηθέστερες είναι οι τοποθετήσεις σε κάποια βιομηχανία. Αλλά τα σχολεία, μπορούν να εφαρμόσουν προγράμματα σχεδιασμένα από επιχειρήσεις και απομιμήσεις τέτοιων σχεδίων. Ξεναγήσεις και διαλέξεις από προσκεκλημένους ομιλητές, μπορούν να παίξουν ρόλο, ειδικά όταν ένας από τους στόχους είναι η αύξηση ενδιαφέροντος των μαθητών.

Οι προσομοιώσεις καταστάσεων του επιχειρηματικού χώρου έχουν αρκετά πλεονεκτήματα : μπορεί να προσαρμοσθούν στους κύριους αντικειμενικούς στόχους μάθησης και ταυτόχρονα να εμφανίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά της πραγματικότητας.

Συγχρόνως όμως προστατεύουν τους μαθητές από τις επιπτώσεις των λαθών τους και μπορούν οι αναπαραστάσεις αυτές ,να επαλειφθούν για να έχουν οι μαθητές την ευκαιρία να αποκτήσουν ορισμένες εμπειρίες και να μάθουν από αυτές.

Τα γενικά επαγγελματικά μαθήματα, έχοντας σαν στόχο να αποκτήσουν οι μαθητές κάποιες γνώσεις για την παραγωγική διαδικασία και κάποιες γενικές ικανότητες, αποτελούν ένα μέσο στάδιο μεταξύ της μεθόδου της προσομοίωσης και των μεθόδων που εφαρμόζονται στον επαγγελματικό προσανατολισμό για την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας. Στα γενικά επαγγελματικά μαθήματα χρησιμοποιείται η μέθοδος απόκτησης εργασιακής εμπειρίας μέσα από προσομοιώσεις καταστάσεων και δραστηριοτήτων του εργασιακού χώρου, συχνά έξω από το σχολείο:

- Για υποστήριξη του σχολικού και επαγγελματικού προσανατολισμού. Γίνεται όλο και πιο δύσκολο για τους νέους να φανταστούν τι πραγματικά σημαίνει εργασία και εργασιακό περιβάλλον. Για πολλές εργασίες δεν μπορεί κανείς να σχηματίσει μια εικόνα στο μυαλό του, ούτε και να τις πλησιάσει. Έτσι, μια ουσιαστική εφαρμογή της εργασιακής εμπειρίας είναι να δώσει την ευκαιρία στους νέους – σε ένα ειδικό επαγγελματικό χώρο ή καλύτερα σε διάφορους επαγγελματικούς τομείς να δουν και να νιώσουν τι είναι η εργασία και πως είναι ο χώρος της εργασίας .Αυτό επιτυγχάνεται με επισκέψεις και τοποθετήσεις σε θέσεις εργασίας, με παιχνίδια που αναπαριστούν εργασιακές δραστηριότητες και με ομιλίες ειδικών. Η γενική κατεύθυνση είναι να γίνεται μια εισαγωγή για τον κόσμο της εργασίας και στη συνέχεια να παρέχεται ειδική πληροφόρηση για μια συγκεκριμένη επαγγελματική πορεία.

- Για διερεύνηση της προσωπικής και κοινωνικής ανάπτυξης και ειδικά των ικανοτήτων για επικοινωνία.

Ο εργασιακός χώρος αποτελεί το φυσικό περιβάλλον που βοηθά τους νέους να αποκτήσουν ικανότητες, όπως την ευχέρεια στην επικοινωνία, στην συνεργασία με τους άλλους, την ανάπτυξη πρωτοβουλίας, τη σωστή συμπεριφορά και τη συμμετοχή και ένταξη σε μια ομάδα. Αυτές οι δεξιότητες δεν αποκτώνται παρά μόνος έμμεσα, μέσα από κάποια δραστηριότητα. Διαφορετικά απ' ότι συμβαίνει παραδοσιακά στην τάξη, μέσα στο εργασιακό περιβάλλον, πραγματικό ή εικονικό, οι μαθητές μπορούν να έχουν τις κατάλληλες ευκαιρίες για να αποκτήσουν τις δεξιότητες αυτές.

- Για παροχή μέρους της κοινωνικής εκπαίδευσης. Είναι αξιόλογες οι ευκαιρίες του να δίνει κανείς άτομα να εργάζονται, τις συνθήκες εργασίας τους και τις κοινωνικές και οικονομικές αξίες που αντιστοιχούν στα διάφορα είδη εργασιών, ξέχωρα από την αξία της εμπειρίας από πλευράς επαγγελματικού προσανατολισμού. Η εκτίμηση της εργασίας που διεξάγεται από εργαζόμενους σε υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας και νοσηλευτικά ιδρύματα είναι σημαντική για ένα μαθητή που πρόκειται να εργαστεί στη βιομηχανία ή το εμπόριο και αντίστροφα. Στην περίπτωση αυτή, οι μέθοδοι που ενδείκνυται είναι οι επισκέψεις και η παρατήρηση ή παρακολούθηση της εργασίας.
- Για κέντρισμα του ενδιαφέροντος και επαναφορά στο σχολείο των νέων που έχουν εγκαταλείψει τις σπουδές τους.

Η αποτυχία, στο σχολείο, η οποία είναι μια θλιβερή και αρνητική εμπειρία για πολλούς νέους, συνεπάγεται απώλεια της αυτοπεποίθησης, του προσωπικού γοήτρου και της διάθεσης για σπουδές. Πολλά πειραματικά και άλλα προγράμματα, που έχουν στόχο να επαναφέρουν τους νέους αυτούς στην εκπαίδευση, εφαρμόζουν την εργασιακή εμπειρία με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο. Σε μερικά προγράμματα, οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να

εργαστούν σε μικρές ομάδες, σε κάποιο παραγωγικό συνεταιρισμό ή στην κοινωνικότητα, όπου είναι υπεύθυνοι για τον σχεδιασμό ή την διεκπεραίωση κάποιων εργασιών, των οποίων η επιτυχής εκτέλεση τους δίνει θάρρος και αυτοπεποίθηση. Στόχος, είναι να έχουν την ευκαιρία να καταλάβουν την αναγκαιότητα και την αξία των κοινωνικών ή επαγγελματικών δεξιοτήτων και να αποκτήσουν τα κίνητρα για να επανέλθουν στην γενική και τεχνική εκπαίδευση.

Η εφαρμογή προγραμμάτων απόκτησης εργασιακής εμπειρίας για την επίτευξη των αντικειμενικών αυτών στόχων μπορεί ταυτόχρονα να συμβάλλει στην εκπλήρωση πολλών από τους ευρύτερους στόχους της εκπαίδευσης για την ζωή του ενήλικα. Είναι λοιπόν ουσιαστικό να εφαρμόζεται ολόκληρο το φάσμα των μεθόδων , καθώς και συνδυασμοί αυτών, που είναι οι κατάλληλοι στην κάθε περίπτωση.

Για αποτελεσματικότερα προγράμματα εργασιακής εμπειρίας

Από την εμπειρία των πειραματικών προγραμμάτων υπογραμμίζονται τέσσερις ειδικοί παράγοντες, που είναι ουσιαστικοί για την αύξηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων απόκτησης εργασιακής εμπειρίας: καθορισμός ευκρινών στόχων, σύνδεση της οργάνωσης του προγράμματος με τους στόχους αυτούς, σταδιακή ή συνεχόμενη εφαρμογή και αξιολόγηση της ποιότητας των αποτελεσμάτων.

Ευκρινής ορισμός στόχων

Η επιλογή αντικειμενικών στόχων από αυτούς που μόλις περιγράψαμε, εξαρτάται από το γενικότερο περιεχόμενο των σπουδών, και την ηλικία μαθητών. Εξαιτίας του υπάρχοντος ενδιαφέροντος για ευρύτερη εφαρμογή της εργασιακής εμπειρίας, και μέχρι κάποιου σημείου, της πολιτικής πίεσης που ασκείται στα σχολεία να αναπτύξουν τέτοια προγράμματα, πρέπει να τονιστεί η ανάγκη να καθοριστούν διάφανα οι στόχοι κάθε προγράμματος και να δημιουργηθεί η κατάλληλη οργάνωση σύμφωνα με τους στόχους αυτούς:

- Οι σαφείς στόχοι βοηθούν στο να προσδιοριστούν οι δραστηριότητες στις οποίες πρέπει να συμμετέχει ο μαθητής κατά τη διάρκεια της πρακτικής του άσκησης, λόγω χάρη πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο εύρος των εμπειριών-

δηλαδή στην απόκτηση γενικών γνώσεων για τις διάφορες πλευρές της δραστηριότητας- ή στο βάθος, συγκεντρώνοντας την προσοχή σε ορισμένες δεξιότητες.

- Οι σαφείς στόχοι διευκολύνουν την δημιουργία ενός μηχανισμού ελέγχου και παρακολούθησης της προόδου. Εάν γίνει αυτό, τότε οι εκπαιδευτικοί θα είναι σε καλύτερη θέση να αντιληφθούν σε ποιες στιγμές της πρακτικής άσκησης χρειάζεται παραπάνω βοήθεια ο μαθητής, όπως π.χ. όταν γίνει αντιληπτό ότι λείπει μια συγκεκριμένη ικανότητα, είτε ατομική είτε επαγγελματική, ή όταν προχωρεί κανείς από ένα αντικείμενο σε ένα άλλο, όπως λ.χ. από έναν τομέα γενικού ενδιαφέροντος σε κάποιο περισσότερο εξειδικευμένο
- Οι σαφείς στόχοι θα διευκολύνουν την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων, όσον αφορά την μάθηση και άλλα οφέλη του κάθε μαθητή. Καθένας που έχει σχέση με το πρόγραμμα θα μπορεί να εφαρμόσει τα ίδια κριτήρια αξιολόγησης για να εκτιμήσει την πρόοδο που σημείωσε ένας μαθητής.

Πρέπει λοιπόν να γνωρίζουν καλά όλοι όσοι συμμετέχουν σε προγράμματα για απόκτηση εργασιακής εμπειρίας (καθηγητές, εκπαιδευτές, μαθητές.¹²

3. ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τι μας φέρει ο 21ος αιώνας; Υγεία για όλους, καλύτερη ποιότητα ζωής, ειρήνη, οικονομική ευημερία, ανάπτυξη και χρήση υψηλότερης τεχνολογίας που θα κάνει τη ζωή μας πιο εύκολη; Μήπως άγνωστες αρρώστιες και νέες μάστιγες όπως το AIDS, καταστροφικούς σεισμούς, άλλες φυσικές ή προκαλούμενες από τους ανθρώπους καταστροφές; Φυσικά η πρόβλεψη είναι επικίνδυνη υπόθεση.

Παρά την πρόοδο και τις απρόβλεπτες καταστροφές που πιθανόν να συμβούν στον 21^ο αιώνα, εμείς ελπίζουμε και προσβλέπουμε σ' έναν καλύτερο κόσμο για όλους τους ανθρώπους και για την Νοσηλευτική.

Το μέλλον αρχίζει με το παρόν και το παρελθόν. Αρχίζει πριν από πολλούς αιώνες με σειρές γεγονότων και συνθηκών που διαμορφώνουν το σήμερα και το μέλλον. Κι αυτά δεν είναι άμορφες ενότητες. Δημιουργήθηκαν από ανθρώπους, από τις αποφάσεις που πήραν, από τις επιλογές που έκαναν και από τις πράξεις που ενέργησαν.

Επομένως, εμείς, οι νοσηλευτές του σήμερα και όσοι ασχολούνται με τη νοσηλευτική, προετοιμάζουμε ή μάλλον διαμορφώνουμε σε ένα βαθμό τη νοσηλευτική και τους νοσηλευτές του 21^{ου} αιώνα.

Ανήκουμε στην ευρεία κοινωνία των λειτουργών υγείας και έχουμε το μεγάλο προνόμιο να υπηρετούμε τον άνθρωπο και την υγεία του. Γνωρίζουμε την μεγάλη και συμβολή του έργου μας σε όλη την ανθρωπότητα γιατί η υγεία και η αρρώστια δεν έχουν σύνορα. Το έργο μας από την φύση του είναι απέραντο και θα διαρκέσει τόσο όσο και η ζωή στον πλανήτη μας.

Φαίνεται δε ότι η ανάγκη για νοσηλευτές θα συνεχίσει να είναι μεγάλη και στον 21^ο αιώνα, ιδιαίτερα στην Ευρωπαϊκή μας περιοχή, ενώ αντίθετα θα ελαττώνεται σε γιατρούς.

Πως και γιατί δημιουργήθηκε η νοσηλευτική;

Η Νοσηλευτική άρχισε σαν ανταπόκριση στις ανάγκες όλων των ανθρώπων για ασφάλεια, άνεση, φροντίδα και υποστήριξη στις διάφορες καταστάσεις υγείας.

Πυρήνας της νοσηλευτικής είναι η φροντίδα και προσφορά υπηρεσίας, τα οποία η Virginia Henderson θεωρεί σαν την παγκόσμια έννοια της Νοσηλευτικής που είναι σύμφυτη, μόνιμη και ανακουφιστική και στην οποία οι σύγχρονοι συγγραφείς και ερευνητές αναφέρονται συχνά.

Φροντίδα και υπηρεσία, τα ιστορικά και ιδεολογικά θεμέλια της νοσηλευτικής εκφράζονται στο αίτημα των σύγχρονων νοσηλευτών που αναζητούν και απαιτούν να ασκούν την νοσηλευτική σαν τρόπο "φροντίδας με αυτονομία" και "προσφοράς υπηρεσίας χωρίς υποτέλεια."¹³

Τι είναι Νοσηλευτική;

Σύμφωνα με τον Π.Ο.Υ.(1966): Η Νοσηλευτική είναι προσφορά υπηρεσίας προς τον άνθρωπο σε διάφορα στάδια υγείας και ασθένειας. Διδάσκει και καθοδηγεί το άτομο για να επιτύχει και να διατηρήσει το υψηλότερο δυνατό επίπεδο υγείας. Βοηθά εκείνον που βρίσκεται σε ένα στάδιο υψηλού κινδύνου, δηλαδή σε πριν τη νόσο κατάσταση, ώστε να αποφευχθεί η ανάπτυξη ενός προβλήματος υγείας. Ανιχνεύει και βρίσκει τους ασθενείς στα πρώιμα στάδια της αρρώστιας και συντελεί στην έγκαιρη διάγνωση και θεραπεία, ώστε να προλαμβάνεται μεγαλύτερη επιβάρυνση της υγείας ή και ο θάνατος. Νοσηλεύει τους αρρώστους και προσπαθεί να τους φέρει στο καλύτερο επίπεδο για να αμυνθούν έναντι της ασθένειας. Και τέλος φροντίζει για την αποκατάσταση του αρρώστου, κατά τρόπον ώστε να αποφύγει την αναπηρία σαν κατάληξη της αρρώστιας, ή να αναπτύξει το μέγιστο δυναμικό του μέσο στα όρια της αναπηρίας του.

Ο ορισμός της V. Henderson για την νοσηλευτική είναι τόσο γνωστός που δεν γνωρίζει χωροταξικό χωρισμό: Ο μοναδικός ρόλος του νοσηλευτή συνιστάται στο να βοηθάει το άτομο, άρρωστο ή υγιές, στην εκτέλεση εκείνων των δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην υγεία ή την ανάρρωση του ή σε έναν ειρηνικό θάνατο και τις οποίες το άτομο θα μπορούσε να εκτελέσει μόνο

του αν διέθετε την απαραίτητη δύναμη, θέληση ή γνώση και να πράττει αυτό και με τέτοιο τρόπο ώστε να βοηθάει το άτομο να γίνει ανεξάρτητο όσο το δυνατό συντομότερο.

Η Νοσηλευτική είναι υπεύθυνο κοινωνικό έργο, είναι η δύναμη που προάγει την ωρίμανση και την κίνηση της προσωπικότητας του ανθρώπου προς την δημιουργική, οικοδομητική, παραγωγική, προσωπική και κοινωνική ζωή. Η Νοσηλευτική είναι έργο αγάπης, πίστewς και υπομονής. Βασίζεται σε πνευματικά θεμέλια και εμπνέεται από τα Χριστιανικά ιδεώδη. Είναι η επιστήμη της αγάπης. Συγγενεύει με το έργο της μητέρας και του «Καλού Σαμαρείτη». Είναι πλούσια εφαρμοσμένη αγάπη. Προσφέρει διακονία, άνεση, συμπαράσταση, άμεση βοήθεια, ανακούφιση, παρηγοριά, προστασία, αναστήλωση ψυχική και διαπαιδαγώγηση σε θέματα υγείας.

Η Νοσηλευτική είναι επιστήμη και τέχνη της υγείας με πνευματικές διαστάσεις, θεωρία και πράξη. Γι' αυτό η επιτυχημένη της άσκηση απαιτεί από τους νοσηλευτές τον συνδυασμό επιστημονικών γνώσεων, τεχνικών δεξιοτήτων και καλλιεργημένη προσωπικότητα. Είναι έργο που καλλιεργεί την ψυχή, μορφώνει τη διάνοια και προάγει την ολοκλήρωση και αρτίωση της προσωπικότητας των νοσηλευτών. Σπουδάζει την ανθρώπινη συμπεριφορά και τις άυλες δυνάμεις της προσωπικότητας του ανθρώπου, πως υπερβαίνει κρίσιμες καταστάσεις και πως ανασυγκροτείται ψυχοσωματικά ώστε να εκπληρώνει οποιαδήποτε αποστολή και σταδιοδρομία.

Η Νοσηλευτική είναι λειτούργημα. Με την πνευματική ανθρωπιστική της διάσταση κατορθώνει να υλοποιήσει την βαθιά επιστημονική της γνώση μέσω της καλλιτεχνικής της τεχνικής εφαρμογής. Λειτούργημα, είναι δημόσια υπηρεσία που έχει πρωτεύουσα σημασία για τα μέλη μιας κοινωνίας και απαιτεί γι' αυτό υψηλό αίσθημα ευθύνης από αυτούς που το ασκούν: Στην αρχαιότητα λειτουργός ήταν αυτός που εκτελούσε έργα ωφέλιμα στο λαό ή στην πολιτεία.

Η νοσηλευτική ως επιστήμη

Νοσηλευτική Επιστήμη είναι η συστηματοποιημένη γνώση της Νοσηλευτικής, που προέρχεται από την παρατήρηση, τη μελέτη και τον πειραματισμό, αποσκοπεί δε στην επίτευξη νέων επιπέδων εννοιολογικής υπηρεσίας στον άνθρωπο. Η βασική και εφαρμοσμένη έρευνα στη Νοσηλευτική προσφέρει τις γνώσεις που θα μεταφραστούν στην πράξη. Οι Νοσηλευτικές Θεωρίες είναι συσσωρευμένη Νοσηλευτική πείρα και γνώση που αναπτύχθηκε με την επιστημονική έρευνα. Η Νοσηλευτική εξελίσσεται όχι μόνο ως πρακτικό έργο αλλά και ως επιστημονικώς κλάδος.

Το 19^ο αιώνα η Florence Nightingale έθεσε τα θεμέλια μιας νέας εποχής για το επάγγελμα της Νοσηλευτικής. Οι Νοσηλευτές παρείχαν νοσηλευτική φροντίδα βασισμένη σε γνώσεις και δεξιότητες που είχαν αποκτηθεί μετά από εκπαίδευση. Ανέπτυξε επίσης η Florence Nightingale την πρώτη Νοσηλευτική θεωρία, η οποία όμως για να εφαρμοστεί χρειάστηκαν να περάσουν περίπου 100 χρόνια. Γύρω στα 1950 εμφανίζονται οι πρώτες νοσηλεύτριες θεωρητικοί και στη δεκαετία του 1970 αρχίζουν τα νοσηλευτικά διδακτικά βιβλία και αναφέρονται σε νοσηλευτικά μοντέλα και θεωρίες. Η Kim το 1983, υποστηρίζει ότι οι νοσηλευτικές θεωρίες αναπτύχθηκαν από την ανάγκη του νοσηλευτικού επαγγέλματος να βρει την αληθινή του φύση, τον προορισμό και τους στόχους του.

Ο Maggs το 1996, αναφέρει ότι στην ιστορία της νοσηλευτικής διαφαίνεται ότι υπάρχει μια εξειδικευμένη περίπτωση πολιτιστικά και χρόνια δεμένες μνήμες. Αυτό ανοίγει την πιθανότητα μιας νέας ιστοριογραφικής προσέγγισης που θα εξερευνήσει και θα εντοπίσει τις διαφορές και τις ομοιότητες μεταξύ των διάφορων ιστοριογραφιών. Με αυτό τον τρόπο, η ιστορία της φροντίδας θα αποδώσει ένα ευρύ θεωρητικό πλαίσιο. Σε αυτό το σημείο, η νοσηλευτική ιστορία θα συνεισφέρει στη νοσηλευτική θεωρία και η νοσηλευτική θεωρία στην νοσηλευτική ιστορία. Μετά αυτό ο συνδυασμός θα αποτελέσει το όραμα.

Η Νοσηλευτική είναι αυτόνομη Επιστήμη με μοναδικό ρόλο και συγκεκριμένο χώρο ευθύνης, με δική της ιδεολογική βάση και δική της ειδική συνεισφορά στην προαγωγή της υγείας. Αναπτύσσοντας το Νοσηλευτικό Μοντέλο και τη φύση της Νοσηλευτικής η Σαχίνη (1985), λέει ότι η ουσία της

Νοσηλευτικής Φροντίδας στηρίζεται στην ικανότητα του Νοσηλευτικού Λειτουργού να συλλαμβάνει και να κατανοεί εκείνα τα σημεία συμπεριφοράς του ατόμου, της οικογένειας και της κοινότητας που δείχνουν κατάσταση άνεσης ή δυνατότητα διαπραγμάτευσης με τα προβλήματα που δημιουργούνται από την απειλή της υγείας και να τα λύνει με την μέθοδο της Νοσηλευτικής Διεργασίας. Ο όρος συμπεριφορά σημαίνει απόκριση σε ερεθίσματα. Η συμπεριφορά είναι σημαντικό φαινόμενο για πολλές επιστήμες και το επίκεντρο του βρίσκεται στην αλληλεπίδραση ανάμεσα στη δομική ενότητα κάποιου είδους και στο ειδικό περιβάλλον της. Οι νοσηλευτικές Θεωρίες που δημοσιεύθηκαν από πολλούς θαρραλέους νοσηλευτές έχουν τη βάση για τη χρήση του Νοσηλευτικού Μοντέλου στη Νοσηλευτική άσκηση, εκπαίδευση και έρευνα δίδοντας τη δυνατότητα της ανεξάρτητης Νοσηλευτικής Επιστήμης.

Η νοσηλευτική θεωρία και η νοσηλευτική πράξη είναι δύο αλληλέγγυες έννοιες μέσα στην νοσηλευτική. Όμως η Νοσηλευτική βρίσκεται σε σύγκρουση ανάμεσα στις δύο όψεις της: σαν επιστήμη και σαν εφαρμοσμένη πράξη. Η σύγκρουση πηγάζει μέσα από την ίδια την φύση της, γιατί η Νοσηλευτική δεν είναι απλά ένα επάγγελμα υγείας ή μια κοινωνική επιστήμη αλλά κάτι πιο πολύπλοκο που εμπριέχει και συνθέτει με μια μοναδικότητα στοιχεία από πολλές άλλες επιστήμες.

Η Νοσηλευτική σήμερα σαν επιστήμη βρίσκεται στο επίπεδο αξιολόγησης αυτών των εννοιολογικών μοντέλων. Τα στοιχεία της Νοσηλευτικής Επιστήμης είναι: θεωρία, έννοιες που αποτελούν βασικό συστατικό της θεωρίας και των μοντέλων, υποθέσεις που μπορούν να ελεγχθούν, αρχές, εννοιολογικά μοντέλα για να δώσουν επαγγελματική ταυτότητα, να δημιουργήσουν οδηγούς και πρότυπα για την εξάσκηση του επαγγέλματος ή να εντείνουν την επικοινωνία και την ανταλλαγή για την άσκηση της Νοσηλευτικής και τέλος το μεταπαράδειγμα.

Οι περισσότεροι θεωρητικοί της Νοσηλευτικής υποστηρίζουν την ύπαρξη πολλών μοντέλων. Επίσης υποστηρίζουν ότι η Νοσηλευτική έχει μεταπαράδειγμα, οπότε έχει καθορίσει τα φαινόμενα που την απασχολούν. Το μεταπαράδειγμα αυτό μπορεί να γίνει πιο συγκεκριμένο καθορίζοντας τις κυριότερες περιοχές που ενδιαφέρουν το επάγγελμα και αυτές είναι:

1. Αρχές και νόμοι που ακολουθούν οι διεργασίες της ζωής, η υγεία και οι κατάλληλες λειτουργίες του ανθρώπου, ασθενή ή υγιή.
2. Η ανθρώπινη συμπεριφορά σε αλληλεπίδραση με το περιβάλλον σε συνήθη γεγονότα αλλά και κρίσιμες καταστάσεις.
3. Οι διεργασίες με τις οποίες επιτυγχάνονται θετικές αλλαγές στο επίπεδο υγείας.

Οι βασικές Νοσηλευτικές έννοιες υπάρχουν σε όλα τα εννοιολογικά μοντέλα. Η Νοσηλευτική Διεργασία ακολουθεί κάποιο εννοιολογικό μοντέλο και θεωρείται ότι είναι μια μέθοδος για τη συστηματική λύση των προβλημάτων. Η Νοσηλευτική διεργασία αποτελεί τη βάση της θεωρητικής και κλινικής νοσηλευτικής και την αρχή της έρευνας στην νοσηλευτική, λέει η Αθανάτου. Η Grow (1972), πιστεύει ότι η νοσηλευτική διεργασία είναι σύστημα ανοικτό, εύκαμπτο και κυκλικό. Ενσωματώνει συνεχώς νέες πληροφορίες αναθεωρεί και προσαρμόζει τη νοσηλευτική φροντίδα του αρρώστου ανάλογα με την μεταβαλλόμενη κατάσταση του. Είναι μέθοδος εξατομικευμένης νοσηλευτικής φροντίδας, που δεν μπορεί να εφαρμοσθεί σε άλλο άρρωστο, παρά μόνο στον συγκεκριμένο για τον οποίο σχεδιάστηκε.

Οι Νοσηλευτικές Διαγνώσεις που διατυπώνονται θα είναι ουσιαστικά οι ίδιες ανεξάρτητα με το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε, γιατί το μόνο που αλλάζει είναι ο τρόπος που οργανώνονται οι πληροφορίες. Για παράδειγμα το εννοιολογικό μοντέλο της Newman (1980) εστιάζει τους στρεσογόνους, παράγοντες, της Roy (1976) στην προσαρμογή και της Orem (1980) στην αυτοφροντίδα. Η Henderson τονίζει ότι η νοσηλευτική διεργασία είναι μόνο ένας τρόπος επίλυσης προβλημάτων, η αφαιρετική μορφή, αγνοώντας κατά την γνώμη της την ενστικτώδη κρίση η οποία προέρχεται από την κλινική πείρα κι όχι διεργασία, μια θέση που υποστηρίχθηκε και από την Benner στην περιγραφή της για την για την εξέλιξη ενός νοσηλευτή από αρχάριο σε ειδικό.

Η καθιέρωση των νοσηλευτικών θεωριών πιστεύει η Perleu (1988), δομεί την «φυσιολογική επιστήμη» του νοσηλευτικού επαγγέλματος. Όταν αυτή η γνώση εφαρμοσθεί κλινικά, βοηθά τους νοσηλευτές να κατανοήσουν τα κλινικά στοιχεία που έχουν σχετικά με την κατάσταση του ασθενούς τους και αναλόγως να καθορίσουν πορείες θεραπευτικής αγωγής. Κατά την διάρκεια της άμεσης νοσηλευτικής πρακτικής, υπάρχει η κλινική κρίση του νοσηλευτή που χρησιμοποιείται για να ενώσει τα επιστημονικά με τα

καλλιτεχνικά δεδομένα ώστε να δώσει ξεχωριστή νοσηλευτική φροντίδα. Αυτό για να γίνει, απαιτεί ενεργή ευφυΐα, καλά αναπτυγμένες διανοητικές δυνατότητες και μεγάλη προσοχή στη δουλειά των χεριών. Ένας ζωτικός συντελεστής της επιστήμης είναι ο σκεπτικισμός. Ο σκεπτικισμός είναι πιο χρήσιμος όταν συνδυάζεται με συνεχή αναζήτηση περισσότερων στοιχείων, καλύτερων θεωριών και επιβεβαίωση αυτών που φαίνονται λογικά συμπεράσματα από παρατηρούμενες πληροφορίες.

Οι σκεπτικιστές της νοσηλευτικής δεν αμφισβητούν την επιστημονικότητα της νοσηλευτικής, είναι όμως ανάγκη να υπάρξει ένα απλοποιημένο πρότυπο για την νοσηλευτική ώστε να εκληφθεί ως ειδικός αναγνωρισμένος κλάδος της επιστημονικής κοινότητας. Εάν αυτό δεν μπορεί να απαντηθεί τονίζουν οι Packard & Polifroni (1990), τότε οι νοσηλευτές θα πρέπει να ρίξουν το βάρος στη δημιουργικότητα, να αυτοαποκαλούνται καλλιτέχνες και να αφήσουν την επιστήμη να ηρεμήσει.

Η επιστημονική πρόοδος, οι τεχνολογικές δυνατότητες, η γνώση που είναι όλο και περισσότερο πηγή άντλησης ποιοτικής ισχύος καθώς και η κοινωνία που αναγνωρίζει την αξία της Νοσηλευτικής δίνουν τη δυνατότητα στους Νοσηλευτές να διαδραματίσουν αρμονικό ρόλο στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ τέχνης και επιστήμης για να εκπληρώσουν το ρόλο τους ως αρχιτέκτονες του σήμερα και ως φύλακες του αύριο.

Η θεώρηση του ανθρώπου ως όλου γεννήθηκε από τον Ιπποκράτη, έγινε δεκτή από τον Πλάτωνα και η Νοσηλευτική διέπεται και εμπνέεται από τις πνευματικές αρχές της ολικής θεώρησης του ανθρώπου, χωρίς τις οποίες δεν χρησιμεύει ούτε η τέχνη ούτε η επιστήμη. Στον 20^ο αιώνα η Νοσηλευτική έπαψε να αποτελεί πρακτική μέθοδο μιας εμπειρίας. Σε όλες της επιστημονικά ανεπτυγμένες χώρες εμφανίζεται σαν επιστήμη που προϋποθέτει κόπο, μόχθο και χρόνο για να γίνει κτήμα των σπουδαστών της Νοσηλευτικής. Η Νοσηλευτική εκπαίδευση δεν σταματάει με την απόκτηση του πτυχίου Ανωτέρων Σχολών ή του Πανεπιστημίου. Η Ελλάδα γενέτειρα της ποίησης, της φιλοσοφίας και της επιστήμης διακηρύσσει την ανάγκη της συνεχούς επιμόρφωσης. «Γηράσκω αεί διδασκόμενος» λέει ο Σωκράτης. Η συνεχής και συστηματική νοσηλευτική επιμόρφωση τονίζεται και από τον Διεθνή Κώδικα ηθικών καθηκόντων των Διπλωματούχων Νοσηλευτών.

Το Νοέμβριο του 1996 πραγματοποιήθηκε το πρώτο πρόγραμμα Τηλενοσηλευτικής σε 12 γλώσσες επιχορηγούμενο από την Ευρωπαϊκή Ένωση ώστε να αναπτύξει νοσηλευτικά μοντέλα παραγωγής ηλεκτρονικών αρχείων των ασθενών σαν

μέλη ενός προγράμματος της Ευρωπαϊκής κοινότητας. Η τηλενοσηλευτική θα παρέχει αξιόπιστη πληροφορία σχετικά με την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα της νοσηλευτικής φροντίδας. Τα τηλενοσηλευτικά προγράμματα στην Ευρώπη «Τηλενοσηλευτική» (1995-1998), «Nightingale» (1995-1998), «Wise care» (1997-1998) στα οποία οι νοσηλευτές από τους διεθνείς συνδέσμους των κρατών επικοινωνούν (I.C.N.1996), δείχνει πόσο αλματωδώς εξελίσσεται η Νοσηλευτική σαν επιστημονικό λειτούργημα της υγείας των λαών και πόσο πρέπει να προσπαθήσουμε για να πετύχουμε.¹⁴

Η εξέλιξη της Νοσηλευτικής από τεχνικά σε επιστημονικά ασκούμενο επάγγελμα

Η ανάγκη για την ανάπτυξη ενός σώματος γνώσης πάνω στο οποίο θα μπορούσε να θεμελιωθεί η επιστήμη της Νοσηλευτικής άρχισε να γίνεται ορατή στο τέλος της δεκαετίας του '60 και κορυφώθηκε στη δεκαετία του '70 και του '80. Η ανάγκη προέκυψε από την αναγνώριση της διανοητικής φύσης της Νοσηλευτικής, την ανάγκη προσδιορισμού της επιστημονικής της ταυτότητας, την έλλειψη ικανοποίησης από τις παραδοσιακές νοσηλευτικές πρακτικές και την ανάγκη βελτίωσης της νοσηλευτικής φροντίδας και του ίδιου του νοσηλευτικού γοήτρου. Όπως προαναφέρθηκε, η Νοσηλευτική είχε γίνει αντικείμενο κριτικής εξαιτίας της αδυναμίας της να προσδιορίσει το «σώμα γνώσης» το χαρακτηριστικό μιας επιστήμης.

Το πρόγραμμα της βασικής εκπαίδευσης ήταν δομημένο σύμφωνα με το βιοϊατρικό μοντέλο καθώς εστιάζονταν στα συστήματα του σώματος και τα συμπτώματα της νόσου. Έτσι οι σπουδαστές της Νοσηλευτικής σπούδαζαν στην ουσία μια υποβαθμισμένη ιατρική εκπαίδευση και τελείωναν ως «υπογιατροί» μάλλον παρά ως Νοσηλευτές. Υπήρχε συνεπώς μια αυξανόμενη αναγνώριση σπουδής και άσκησης της Νοσηλευτικής με βάση ένα δικό της εννοιολογικό μοντέλο και θεωρίες που δεν θα ήταν δανεισμένες από άλλες επιστήμες και ιδιαίτερα από την Ιατρική.

Για πολλά χρόνια πριν τη Νοσηλευτική είχε ασκηθεί ως μια σειρά από τεχνικού τύπου έργα, ρουτίνες και κανόνες. Μια μικρή αναδρομή στην εξελικτική της πορεία θα βοηθήσει στην κατανόηση αυτού του φαινομένου. Αν και θεμελιώθηκε στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, το μοντέλο που προτάθηκε από τη θεμελιωτή της ξεκάθαρα τη διαφοροποίησε από την Ιατρική. Η έμφαση σε ανθρωπιστικές και ολιστικές απόψεις και ιδιαίτερα οι προτάσεις της για το νοσηλευτικό ρόλο στη πρόληψη άλλα και τη φροντίδα των ασθενών κατά τρόπο που θα απέτρεπε την υποτροπή της αρρώστιας, ξεκάθαρα υποδηλώνουν το μοναδικό πλαίσιο στο οποίο τοποθετήθηκε η νοσηλευτική φροντίδα από τη Florence Nightingale.

Εντούτοις στα πρώτα της βήματα η Νοσηλευτική ασκήθηκε κύρια στα νοσοκομεία τα οποία όπως γράφει η Illich είχαν μετατραπεί σε μουσεία

ασθενειών καθώς το ενδιαφέρον των γιατρών είχε μετατοπισθεί από τον «άρρωστο» στην «αρρώστια» και στη διερεύνηση του ανθρώπου-μηχανή, σύμφωνα με την μηχανιστική θεωρία του Descartes. Στη διαδικασία της διάγνωσης και της θεραπείας ο γιατρός χρειαζόταν έναν «επιδέξιο βοηθό» που θα παρακολουθούσε συνεχώς τον άρρωστο, και θα ήταν σε θέση να μεταφέρει με ακρίβεια τις παρατηρήσεις του αλλά και να εφαρμόζει σύμφωνα με τις οδηγίες του τη θεραπεία, και αυτό το ρόλο ανέλαβε να παίξει ο νοσηλευτής. Η παράλληλη αυστηρή πειθαρχία η οποία επιβλήθηκε από την αρχή και που ήταν αποτέλεσμα της Βικτοριανής κουλτούρικης υποδομής της Nightingale και του στρατιωτικού πνεύματος του Skutari, οδήγησαν περαιτέρω τη Νοσηλευτική στον τεχνικό προσανατολισμό της, και την οπισθοδρόμηση. Την απέτρεψαν έτσι από το να αναπτυχθεί ως χωριστή επιστήμη εστιασμένη στο πραγματικό της αντικείμενο, τον άνθρωπο.

Οι κανόνες πάνω στους οποίους βασίστηκε η άσκηση της Νοσηλευτικής αναπτύχθηκαν από μια ιεραρχία Νοσηλευτών που είχε την ευθύνη της λεπτομερούς εκτέλεσης τους. Νοσηλευτικές δραστηριότητες που σχετίζονταν με τη διάγνωση και τη θεραπεία που ήταν τεχνικής φύσεως ήταν από άποψη αξιολογική τοποθετημένες, ψηλότερα, απ' ό,τι αυτές που σχετίζονταν με την άνεση, την ανάπαυση ή την καθαριότητα. Αυτές που σχετίζονταν με το συναίσθημα ήταν τοποθετημένες ακόμα πιο χαμηλά.

Το πιο σημαντικό απ' όλα είναι πως η αξιολογική ιεράρχηση των δραστηριοτήτων επεκτεινόταν και στην ιεράρχηση των νοσηλευτικών ρόλων. Έτσι ο νοσηλευτής με την μεγαλύτερη εμπειρία και γνώση εκτελούσε δραστηριότητες του τύπου χορήγησης φαρμάκων, αλλαγές τραυμάτων κ.λπ. Αντίθετα ο χαμηλότερου επιπέδου νοσηλευτής εκτελούσε δραστηριότητες φυσικής φροντίδας, τις ονομαζόμενες φυσικές, στις οποίες συγκαταλέγονταν τα λουτρά, η χορήγηση δοχείου και άλλα παρόμοια. Η ψυχοκοινωνική φροντίδα δινόταν από τον οποιονδήποτε και μόνο εφόσον υπήρχε χρόνος. Αν δεν υπήρχε χρόνος δεν δινόταν από κανένα γιατί όχι μόνο δεν είναι εμφανής ως ανάγκη αλλά και γιατί δεν τη θεωρούσαν σημαντική.

Από την άλλη μεριά, οι ασθενείς ήταν άτομα, που θα έπρεπε να συμμορφωθούν με το προδιαγραμμένο σχέδιο και να ακολουθήσουν την προκαθορισμένη από τους κανονισμούς ρουτίνα. Τα αποτελέσματα ήταν αποπροσωπιοποίηση τους, αλλά και η αποθάρρυνση της μεγαλύτερης εμπλοκής

των νοσηλευτών στην φροντίδα τους, εφόσον αναγνωρίζονταν περισσότερο ως κάτοχοι της ασθένειας παρά ως άτομα.

Έρευνες στον παραδοσιακό πλαίσιο φροντίδας που περιγράφηκε έδειξαν ότι οι νοσηλευτές απομακρυνόταν από τον άρρωστο αμέσως μετά την εκτέλεση της εργασίας και μέχρις ότου αρχίσει η επομένη. Οι αλληλεπιδράσεις νοσηλευτών-ασθενών και η προφορική επικοινωνία που αποτελούν θεραπευτική νοσηλευτική συμπεριφορά ήταν περιορισμένα. Πολλές φορές οι αλληλεπιδράσεις έπαιρναν τη μορφή οδηγιών ή υποδείξεων μάλλον, παρά ερωτήσεων. Οι νοσηλευτές αισθάνονταν ένοχοι αν μιλούσαν με τους ασθενείς και πολλοί δεν πίστευαν ότι η συζήτηση αποτελούσε μέρος των νοσηλευτικών δραστηριοτήτων, ακόμα και όταν το τμήμα ήταν ήσυχο. Άλλοτε πάλι το προσωπικό επιδιόταν σε μεταξύ του συζήτησης και αυτό γινόταν εις βάρος της συζήτησης με τους ασθενείς.

Η νοσηλευτική βιβλιογραφία περιγράφει χαρακτηριστικά την εξάρτηση και την παθητικότητα των νοσηλευτών και των ασθενών, την αποπροσωπιοποίηση και τον ανθρωπισμό της φροντίδας καθώς και την απευαισθητοποίηση των σπουδαστών έναντι των ανθρωπίνων αναγκών.

Η Clark επικεντρώνεται σε δύο διαφορετικές προοπτικές υπό τις οποίες είναι δυνατόν να ασκηθεί η Νοσηλευτική. Η πρώτη βλέπει τη Νοσηλευτική ως ένα σύνολο εργασιών που προϋποθέτουν κάποια δεξιότητα αλλά που ενεργοποιούνται και κατευθύνονται από άλλους, ιδιαίτερα από τους γιατρούς ενώ οι νοσηλευτές εκτελούν ως βοηθοί τους. Η δεύτερη βλέπει την Νοσηλευτική ως ένα είδος αλληλεπίδρασης με ειδικούς στόχους και δραστηριότητες. Ο εστιασμός της βρίσκεται στις φυσικές και συναισθηματικές αποκρίσεις των ανθρώπων στην αρρώστια, την αναπηρία και τη θεραπεία. Στόχος της είναι να βοηθήσει τους ανθρώπους, τα άτομα, τις οικογένειες και τις κοινότητες να μεγιστοποιήσουν το δυναμικό υγείας τους, να βελτιώσουν την ικανότητα τους να αντιμετωπίζουν την αρρώστια και την αναπηρία, και να προαγάγουν τη φυσική και τη συναισθηματική τους άνεση και ανάρρωση. Και η Clark συμπληρώνει: Εκείνο που διαφοροποιεί τη δεύτερη προοπτική από την πρώτη είναι η διανοητική της συνιστώσα. Η εκτίμηση, ο σχεδιασμός, η εφαρμογή και η αξιολόγηση, αποτελούν τα συστατικά της στοιχεία. Όλα εξαρτώνται από τη χρησιμοποίηση της κριτικής σκέψης και προϋποθέτουν υψηλού επιπέδου γνωσιακής και κοινωνικής φύσεως δεξιότητες.

Αυτή η τεσσάρων φάσεων προσέγγιση, δηλαδή η Νοσηλευτική Διεργασία, φαίνεται να σηματοδοτεί τη στροφή της Νοσηλευτικής προς την επιστημονική άσκηση αλλά και προς τον εξανθρωπισμό παράλληλα. Εντούτοις η Νοσηλευτική Διεργασία φαίνεται να προμηθεύει τους νοσηλευτές με ένα λογικό τρόπο σκέψης, μια επιστημονική προσέγγιση του προβλήματος που όμως αποτελεί χαρακτηριστικό όλων των επιστημών και δεν είναι μια νοσηλευτική ιδιαιτερότητα. Η Νοσηλευτική Διεργασία αποτελεί επομένως το όχημα για τη μεταφορά του αγαθού. Οι νοσηλευτές πρέπει όμως να γνωρίζουν το περιεχόμενο του μεταφερόμενου αγαθού. Μ' άλλα λόγια πρέπει να γνωρίζουν τι να εκτιμήσουν, τι αποτελεί το περιεχόμενο ενός σχεδίου νοσηλευτικής φροντίδας, και σε τι συνιστάται η νοσηλευτική αξιολόγηση. Ο προσδιορισμός του «μεταφερόμενου αγαθού» γίνεται κατορθωτός με τη χρησιμοποίηση ενός νοσηλευτικού μοντέλου και της αντίστοιχης νοσηλευτικής θεωρίας μέσα από την οποία είναι δυνατόν να αναλυθεί και να περιγραφεί η φροντίδα. Τα νοσηλευτικά μοντέλα αποτελούν λοιπόν εννοιολογικά σώματα γνώσεων που δημιουργούν μια πληροφορημένη μάλλον παρά υποκινούμενη από τη διαίσθηση βάση για τη χρησιμοποίηση της Νοσηλευτικής Διεργασίας. Τα μοντέλα μπορούν να θεωρηθούν ως πρώιμες φάσεις ανάπτυξης θεωριών, ενώ οι θεωρίες είναι «σημαντικές εκφράσεις ενός συστηματικού σώματος γνώσης, καθώς περιέχουν τις γενικές σχέσεις ή το πλαίσιο που επιτρέπει τη κατανόηση, επεξήγηση και πρόβλεψη των φαινομένων της υπό μελέτης επιστήμης».

Κεντρικές έννοιες των νοσηλευτικών μοντέλων και θεωριών είναι ο άνθρωπος, το περιβάλλον, η υγεία και η Νοσηλευτική. Ο άνθρωπος μελετείται ως άτομο με φυσικές, συναισθηματικές και κοινωνικές ανάγκες τις οποίες με δικό του μοναδικό τρόπο. Ο εστιασμός των νοσηλευτικών θεωριών στον άνθρωπο και στο σύνολο των αναγκών του προβάλλει δύο σημαντικές διαστάσεις της σύγχρονης νοσηλευτικής. Τον ανθρωπισμό και την ολιστικότητα. Η ολιστική θεώρηση φαίνεται να αποτελεί σήμερα και μετά από πολλά χρόνια ταφής της κάτω από την τεχνικού ιατρικού θεραπευτικού τύπου φροντίδα, την κεντρική νοσηλευτική ιδεολογία.

Η Rogers περιγράφει στη θεωρία της τους ανθρώπους ως αδιαίρετες ολότητες που δεν είναι δυνατόν να κατανοηθούν αν διασπαστούν σε επιμέρους τμήματα γιατί τα χαρακτηριστικά που είναι ειδικά για το όλον δεν

μπορεί να προβλεφθούν από τα μέρη. Η αδιαίρετη και αμείωτη φύση των ατόμων είναι διαφορετική από άθροισμα των μερών τους. Επιπρόσθετα η Rogers αντιλαμβάνεται τους ανθρώπους και το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν ως ενοποιημένες ολότητες, συντονισμένες με ένα πανδιάστατο σύμπαν ανοικτών συστημάτων. Αυτή η άποψη της ολιστικότητας που όπως και ο ανθρωπισμός έχει τις ρίζες της στην αρχαία Ελλάδα του 5^{ου} π.χ. αιώνα και πιο συγκεκριμένα στους Σοφιστές και στον Σωκράτη αλλά και στους Ιπποκρατικούς Γιατρούς και αργότερα στο Γαληνό, προσδίδει στη σύγχρονη Νοσηλευτική μια μοναδικότητα: τη μοναδικότητα της επιστήμης των ενοποιημένων ανθρωπίνων όντων. Αν ο ολιστικός άνθρωπος είναι κάτι διαφορετικό από τον άνθρωπο που μελετείται σαν μια σύνθεση από συστήματα ή μέρη, τότε η Νοσηλευτική μπορεί πραγματικά να ισχυρισθεί ότι ο άνθρωπος στην ολότητα του αποτελεί το υπό εξέταση αντικείμενο της.

Η σύγχρονη νοσηλευτική έρευνα υποδηλώνει τη στροφή της Νοσηλευτικής από το βιοϊατρικό στα νοσηλευτικά ανθρωπιστικά και ολιστικά νοσηλευτικά μοντέλα και θεωρίες. Σπουδαστές και νοσηλευτές φαίνεται να ορίζουν τη Νοσηλευτική ως αυταπάρνηση (giving of self), βοήθεια προς τον άρρωστο για απαλλαγή από τον πόνο, για διατήρηση της αυτοεκτίμησης και για κάλυψη των θρησκευτικών του αναγκών. Επίσης την ορίζουν ως βοήθεια για εξασφάλιση άνεσης, ως προφορική επικοινωνία ή επικοινωνία διαμέσου του αγγίγματος, ικανότητα να ακούν και να επιτρέπουν την έκφραση συναισθημάτων και γενικά ως προσπάθεια να γνωρίσουν τον άρρωστο ως άτομο. Οι αξίες που θεωρούσαν ως σημαντικές οι σπουδαστές που διερευνήθηκαν από την Kelly ήταν ο σεβασμός προς τον άρρωστο και η φροντίδα για μικρά πράγματα, όπως να έχουν κοντά τους τον καθρέπτη τους, να είναι το νερό τοποθετημένο έτσι που να μπορούν να το φθάσουν, η φροντίδα για τις οδοντοστοιχίες και το ενδιαφέρον για τη γάτα που άφησαν στο σπίτι τους. Εξάλλου η διερεύνηση των θεραπευτικών απόψεων της νοσηλευτικής φροντίδας στη σύγχρονη Νοσηλευτική εμπλουτίζει με γοργό ρυθμό τη σύγχρονη βιβλιογραφία. Οι νοσηλευτές σήμερα ερευνούν θέματα όπως η φύση της άνεσης, της ανεξαρτησίας των ασθενών, της συναισθηματικής κατανόησης, των διαπροσωπικών σχέσεων, της συμβουλευτικής και του θεραπευτικού αγγίγματος. Εξάλλου ο κατάλογος των ολιστικών νοσηλευτικών παρεμβάσεων περιλαμβάνει τεχνικές χαλάρωσης, τη

χρήση του χιούμορ, του ήχου, των εικόνων, των χρωμάτων και της κίνησης, την αρωματοθεραπεία, το μασάζ και άλλα παρόμοια.

Η Rogers υποστηρίζει πως η επιστήμη των ενοποιημένων ανθρώπινων όντων δεν αναφέρεται μόνο σε άτομα. Η θεωρία της είναι εξίσου εφαρμόσιμη στις οικογένειες, στις ομάδες, στις κοινότητες και σε οποιονδήποτε παρόμοιο συνδυασμό. Σε κάθε περίπτωση, οι ιδέες της ολότητας και της αδιαιρετότητας εξακολουθούν να ισχύουν με τον ίδιο πάντοτε τρόπο και ανεξάρτητα από την ομάδα αναφοράς. Το ενδιαφέρον για τα σύνολα, αποκαλύπτει ένα ακόμα χαρακτηριστικό της σύγχρονης Νοσηλευτικής: τον προσανατολισμό της προς την κοινότητα και τον πληθυσμό της, και την αδιάκοπη προσπάθεια της για βελτίωση της υγείας του και της ζωής του.

Εξάλλου η άποψη της Orlando για τα άτομα τα οποία μελετά η επιστήμη της Νοσηλευτικής, δείχνει τα χαρακτηριστικά πως ο εστιασμός της στην κοινότητα ταιριάζει περισσότερο στη φύση της. Τα άτομα αυτά, γράφει, δεν έχουν απαραίτητα μια διαγνωσμένη νόσο. Δεν αποτελούν επομένως μια χειρουργική, παθολογική, μαιευτική, νευρολογική, ψυχιατρική οντότητα. Τα άτομα αυτά είναι βρέφη, παιδιά, έφηβοι, νέοι, ενήλικες και ηλικιωμένοι. Επίσης είναι μητέρες με ή χωρίς συζύγους, σε κατάσταση εγκυμοσύνης ή με παιδιά. Είναι ακόμα μέλη μιας οικογένειας. Τέλος τα άτομα αυτά μπορεί να έχουν ή μπορεί και να μην έχουν μια διαγνωσμένη νόσο. Αναμφισβήτητα όμως είναι όλοι τους άνθρωποι.

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

Σύμφωνα με την έκθεση της Νοσηλευτικής Επιτροπής για την κατάρτιση νοσηλευτών ΕΟΚ Απρίλιος 1981) το βασικό πρόγραμμα σπουδών της νοσηλευτικής πρέπει να δίνει στους σπουδαστές απαραίτητες γνώσεις και να τους βοηθά να αναπτύξουν δεξιότητες, τεχνικές που θα τους προετοιμάζει για να αναγνωρίζουν, να κατανοούν και να ανταποκρίνονται στις ανάγκες του ατόμου (αρρώστου ή υγιούς) με πλήρη ανθρωπιστική προσέγγιση.

Το πρόγραμμα δίνει στον σπουδαστή την:

1. Ικανότητα να προσδιορίζει, να διατυπώνει και να εφαρμόζει τις διάφορες μεθόδους κάλυψης των υγειονομικών αναγκών, να λαμβάνει υπόψη τους πόρους του ασθενούς και επίσης να συντονίζει όλους τους πόρους συμπεριλαμβανομένων και των μέσων του προσωπικού και των κοινωνικών και υγειονομικών μέσων και να αξιολογεί τα αποτελέσματα.
2. Ικανότητα να προγραμματίζει, να οργανώνει, να εκτελεί και να εκτιμά τις νοσηλευτικές υπηρεσίες που παρέχονται (προληπτικές, θεραπευτικές, εκπαιδευτικές).
3. Ικανότητα να καθοδηγεί τους σπουδαστές, μαθητές της νοσηλευτικής και των άλλων που συμμετέχουν στην ομαδική εργασία, ασθενής, πελάτης, οικογένεια, για να πραγματοποιούν. να διατηρούν και να προωθούν την συνεργασία μεταξύ των ενδιαφερομένων.
4. Ικανότητα να συμμετέχει στην έρευνα στον τομέα της Νοσηλευτικής φροντίδας.
5. Ικανότητα να συμβάλλει στην προώθηση αποτελεσματικής πολιτικής υγείας.
6. Ικανότητα να αναλαμβάνει επαγγελματική ευθύνη και επιθυμία να συνεχίσει την επιμόρφωση του στον τομέα της νοσηλευτικής.

Ο δε Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) στον οδηγό για την αναθεώρηση προγραμμάτων για βασική νοσηλευτική εκπαίδευση συνιστά: τον προσανατολισμό προς την πρωτοβάθμια υγειονομική φροντίδα και την Κοινωνική Νοσηλευτική για την πραγματοποίηση της αναθεώρησης και

χάραξης των αντικειμενικών σκοπών και πώς πρέπει να γίνει ο καθορισμός των σκοπών του προγράμματος.

Ο τελικός σκοπός για τον κοινοτικό προσανατολισμό του εκπαιδευτικού προγράμματος νοσηλευτών απαιτεί το διδακτικό προσωπικό και η Επιτροπή Αναθεώρησης να μετέχει στην εξεύρεση του είδους των γνώσεων και των ικανοτήτων που χρειάζεται εκ μέρους του Νοσηλευτή -τριας που θα εργασθεί στην Πρωτοβάθμια Υγειονομική φροντίδα.

Ο Νοσηλευτής-τρια που εργάζεται πρέπει να γνωρίζει:

1. Τα μεγαλύτερα προβλήματα υγείας στην περιοχή.
2. Τις βασικές μεθόδους πρόληψης, θεραπείας και ελέγχου των προβλημάτων που προέχουν μαζί με την αιτιολογία, επιδημιολογία και παθολογία.
3. Τις αρχές της Μητρικής-Βρεφικής και Παιδικής Υγειονομικής φροντίδας, παράγοντες που επηρεάζουν την ατομική και την οικογενειακή αύξηση και ανάπτυξη, μεθόδους οικογενειακού προγραμματισμού.
4. Εκτίμηση της θεραπευτικής πορείας και αποκατάστασης.
5. Αρχές πρόληψης, συνέχισης της φροντίδας και επίδρασης του τρόπου ζωής στην υγεία.

Επί πλέον ο Νοσηλευτής-τρια χρειάζεται να γνωρίζει:

1. Πώς να εκτιμήσει το αποτέλεσμα της παρεχόμενης φροντίδας, στο άτομο, στην οικογένεια και σε ομάδες της Κοινότητας.
2. Να εκπαιδεύσει πρακτικά του άλλους στην προαγωγή της υγείας μέσω της ατομικής και υγιεινής φροντίδας.
3. Να προσαρμόσει τις φροντίδες υγείας στις απαιτήσεις των διαφόρων κοινωνικών, μορφωτικών και επαγγελματικών ομάδων της Κοινότητας.
4. Να ζητήσει την ενεργό συμμετοχή της Κοινότητας στην προαγωγή της υγείας των ατόμων και των οικογενειών μέσα από την δική τους φροντίδα υγείας.

5. Να επεκτείνει τις υγειονομικές υπηρεσίες στις δύο ομάδες του πληθυσμού που δέχονται υποβαθμισμένη φροντίδα υγείας και να τροποποιήσει τους τρόπους χρησιμοποίησης των υπηρεσιών υγείας από τις διάφορες ομάδες πληθυσμού.
6. Να συνεργασθεί με ομάδες διαφορετικών κατευθύνσεων για την βελτίωση της Κοινοτικής υγείας.
7. Να εκπαιδεύσει και να συνεργασθεί με τους τοπικούς γιατρούς και το υγειονομικό προσωπικό της Κοινότητας.
8. Να συμμετέχει στο σχεδιασμό της πολιτικής υγείας και την λήψη των αποφάσεων για την πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας στο επίπεδο της Κοινότητας και
9. Να συνεργασθεί αποτελεσματικά με τις υγειονομικές ομάδες.

Πιστεύουμε πως σύντομα θα γίνει η αναθεώρηση του προγράμματος σπουδών της νοσηλευτικής μια και ο Ν. 1404/83 το προβλέπει, και πως η Επιτροπή Αναθεώρησης του Προγράμματος θα εμπλουτίσει περισσότερο το πρόγραμμα και θα θέσει αντικειμενικούς σκοπούς σπουδών, λαμβάνοντας υπόψη τα όσα η που συστήνει στον οδηγό αναθεώρησης προγραμμάτων για βασική Νοσηλευτική εκπαίδευση.¹⁵

Ο ρόλος του νοσηλευτή εκπαιδευτικού στον κλινικό χώρο: Κριτική ανάλυση της βιβλιογραφίας.

Ένα από τα μεγαλύτερα διλήμματα του παρόντος συστήματος νοσηλευτικής εκπαίδευσης αφορά τη δυσκολία σύνδεσης της θεωρίας, όπως διδάσκεται στις νοσηλευτικές σχολές, με την πρακτική, έτσι όπως εφαρμόζεται στον κλινικό χώρο άσκησης.

1. Έλλειψη Θεωρητικού πλαισίου

Η παραδοσιακή διδασκαλία στην τάξη, βασίζεται σε μια ισχυρή θεωρητική Βάση, ενώ αντίθετα η σχετικότητα των εκπαιδευτικών θεωριών σε αντίθεση με το παιδαγωγικό έχουν γίνει ενθουσιωδώς δεκτές στη νοσηλευτική εκπαίδευση διάφορες κριτικές οδήγησαν στην πρόταση συνδυασμού των θεωριών μάθησης στον κλινικό χώρο δεν έχει αποσαφηνισθεί πλήρως. Κάτω από ιδεώδεις συνθήκες μια κλινική θεωρία μάθησης θα πρέπει να περιλαμβάνει στοιχεία ανθρωπιστικών και αναπτυξιακών θεωριών, επιτρέποντας έτσι τη χρησιμοποίηση πολλών εκπαιδευτικών προσεγγίσεων. Οι White και Evans (1991) προτείνουν την ανδραγωγική θεωρία και την εμπειρική μάθηση σαν ιδιαίτερα χρήσιμες στον κλινικό χώρο. Παρόλο όμως ότι οι αρχές του ανδραγωγικού μοντέλου σε αντίθεση με το παιδαγωγικό έχουν γίνει ενθουσιωδώς δεκτές στη νοσηλευτική εκπαίδευση διάφορες κριτικές οδήγησαν στην πρόταση συνδυασμού των θεωριών, «Synergogy» είναι ο όρος ο οποίος προτείνεται από τον Quinn (1995) με σκοπό την κεφαλαιοποίηση των πλεονεκτημάτων τόσο της ανδραγωγικής όσο και της παιδαγωγικής.

Η πρόταση του David Kolb (1981) για την εμπειρική θεωρία της μάθησης έχει γίνει αντικείμενο έρευνας για την πιθανή αποτελεσματικότητα της και φαίνεται ότι υπάρχει επαρκής υποστήριξη για την εγκυρότητα της στη νοσηλευτική εκπαίδευση.

Η Merhant (1989) επίσης παρουσιάζει ισχυρά επιχειρήματα για τη χρήση εμπειρικών μεθόδων στη νοσηλευτική με την έννοια ότι συμβάλλουν στην ολοκλήρωση της θεωρίας με την κλινική πράξη.

Οι Mc Caugherty (1992) και Dale (1994) βασισμένοι στη μελέτη του Kolb και Schon ανέπτυξαν ένα μοντέλο εμπειρικής διδασκαλίας στο οποίο ο

εκπαιδευτικός αναλαμβάνει δύο διαφορετικούς ρόλους. Με στόχο τη μεταφορά της θεωρίας, όπως διδάσκεται στην αίθουσα διδασκαλίας, προς τον κλινικό χώρο όπου η θεωρία θα γίνει πράξη ο πρώτος ρόλος περιλαμβάνει την εργασία δίπλα στον άρρωστο μαζί με τον φοιτητή. Ο δεύτερος ρόλος αφορά τη «συζήτηση» ενώ και οι δύο προσεγγίσεις απαιτούν από τον εκπαιδευτικό περισσότερο χρόνο στην κλινική αρένα, όπου οι δύο ρόλοι θα βοηθήσουν στη δύσκολη αυτή ολοκλήρωση.

2. Ο Κλινικός Χώρος ως περιβάλλον μάθησης

Διάφορες αξιολογικές μελέτες που αφορούν την ποιότητα του κλινικού χώρου έχουν γίνει στο Ηνωμένο Βασίλειο. Πολλοί ερευνητές έχουν αποκαλύψει στοιχεία του κλινικού περιβάλλοντος ως ασυμβίβαστα με τη μάθηση. Για παράδειγμα το λειτουργικό σύστημα οργάνωσης και νοσηλείας και η «τυποποίηση» της φροντίδας δημιουργούν έντονη αντίθεση στην προαγωγή της γνώσης και στην ανάπτυξη κριτικού πνεύματος. Η έλλειψη επίβλεψης και υποστήριξης και η προσπάθεια των φοιτητών να προσαρμοστούν με το «σύστημα» οδηγεί σε μια τάση επαγγελματικής κοινωνικοποίησης παρά εποικοδομητικής μάθησης.

Άλλες μελέτες έχουν δείξει ότι οι νοσηλευτές στον κλινικό χώρο νιώθουν ένταση, πίεση και άγχος, εγείροντας σοβαρά ερωτήματα ως προς την ικανότητα τους να βοηθήσουν τους φοιτητές, ενώ προσπαθούν οι ίδιοι να αντεπεξέλθουν στα δικά τους προβλήματα. Υποστηρίζεται ακόμη ότι για να μειώσουν το άγχος οι νοσηλευτές έχουν την τάση να προσκολλώνται σε άκαμπτες τυπικές και καθιερωμένες πρακτικές για να αποφύγουν τη λήψη αποφάσεων. Έτσι ένα ισχυρό «κρυμμένο πρόγραμμα» επηρεάζει τη μάθηση και μεταδίδει υπονοούμενα μηνύματα και αξίες, τα οποία επιβάλλονται στους φοιτητές από τον κλινικό χώρο.

Άλλοι ερμηνευτές διακρίνουν δύο ακραίους τύπους νοσηλευτικών μονάδων, όπου οι μονάδες «υψηλού φοιτητικού προσανατολισμού» παρουσίασαν ένα περισσότερο ευνοϊκό κλίμα μάθησης. Με τον ίδιο τρόπο διακρίθηκαν δύο τύποι προϊσταμένης, όπου η «καλή προϊσταμένη» αφιέρωνε περισσότερο χρόνο στους φοιτητές παρά η «λιγότερο καλή προϊσταμένη».

Υποστηρίζεται επίσης ότι το κλειδί του ιδεώδους εκπαιδευτικού περιβάλλοντος είναι η ομαδική εργασία η επικοινωνία και η συμβολή της προϊσταμένης στη δημιουργία υποστηρικτικής ατμόσφαιρας. Όμως παρά την έμφαση που έχει δοθεί στην ποιότητα και στο χρόνο επίβλεψης των φοιτητών, οι ερευνητικές μελέτες επισημαίνουν ότι τόσο το ποσοστό όσο και η ποιότητα της κλινικής εποπτείας των φοιτητών από οποιοδήποτε, στο χώρο της πρακτικής τους άσκησης παραμένει ελάχιστος.

3. Ο εκπαιδευτικός στον κλινικό χώρο άσκησης

Η διαφορά ανάμεσα στην ύλη που διδάσκεται και στη νοσηλευτική πράξη, όπως εφαρμόζεται είναι καλά τεκμηριωμένη και παρουσιάζεται σαν ένα χρόνιο πρόβλημα που αντιστέκεται σε κάθε μορφής θεραπεία. Βασικά υποστηρίζεται ότι αυτό οφείλεται σε εκπαιδευτικούς που έχουν απομακρυνθεί τελείως από την πρακτική και σε κλινικούς νοσηλευτές που δεν μπορούν να ενσωματώσουν τη θεωρία στην καθημερινή νοσηλευτική πράξη.

Η ύπαρξη δύο επιπέδων εκπαιδευτικών, ένα μόνο για τη θεωρία και ένα μόνο για την κλινική πρακτική, όπως εφαρμοζόταν στο Ηνωμένο Βασίλειο κρίθηκε σαν μια ακόμη μορφή διχοτόμησης της θεωρίας από την πρακτική. Η κατάργηση του θεσμού των κλινικών εκπαιδευτών και η καθιέρωση ενός επιπέδου εκπαιδευτικών, όπως έγινε με την εισαγωγή του Project 2000 το 1986 θεωρήθηκε σαν ένα ακόμη σημαντικό βήμα απάμβλυνσης του προβλήματος. Όμως, σε μελλοντικές έρευνες όπου μελετήθηκε η αποτελεσματικότητα του Project 2000 αποδείχθηκε ότι ο κλινικός ρόλος του νοσηλευτή-εκπαιδευτικού παραμένει προβληματικός.

Η θεματική ανάλυση της βιβλιογραφίας που αφορά τον εκπαιδευτικό στον κλινικό χώρο εμπίπτει σε τρεις βασικές κατηγορίες: Την κλινική επαφή, τον κλινικό ρόλο και την κλινική αξιοπιστία.

Όπως ίσως έχει γίνει έκδηλο από την πιο πάνω συζήτηση το θέμα της κλινικής ανάμειξης των νοσηλευτών εκπαιδευτικών είναι πολύ πιο περίπλοκο από την περιγραφή ή τον καθορισμό ρόλων. Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας έχει να προσφέρει μια σχετικά στενή και αφαιρετική διάσταση του ρόλου ο οποίος θα μπορούσε να ερευνηθεί ολιστικά μέσω περισσότερο ποιοτικών προσεγγίσεων.

Θα ήταν όμως άδικο να υποτιμηθεί η συνεισφορά αυτών των μελετών κυρίως στο σχηματισμό μιας βάσης δεδομένων όσον αφορά τον κλινικό ρόλο. Η έρευνα στο συγκεκριμένο θέμα βρίσκεται ακόμη σε εμβρυϊκό στάδιο και χρειάζονται επείγοντως πληροφορίες που θα εγκαθιδρύσουν μια τράπεζα πληροφοριών οι οποίες θα δώσουν το έναυσμα για μια περισσότερο εις βάθος ανάλυση.¹⁶

Η νοσηλευτική εκπαίδευση στην Ελλάδα: Τρέχουσες εξελίξεις, μελλοντικές αλλαγές και προοπτικές.

Είναι γεγονός ότι ζούμε σε μια εποχή γρήγορων ανακατατάξεων και αλλαγών. Η σύγχρονη κοινωνία είναι πολύπλοκη, ενώ τα προβλήματα και οι ανάγκες της προϋποθέτουν τρόπους αντιμετώπισης διαφορετικούς από εκείνους που μέχρι τώρα γνωρίζαμε. Η έκρηξη στη γνώση και την τεχνολογία παίρνει καθημερινά τέτοιες δραματικές διαστάσεις που είναι αδύνατον να τις παρακολουθήσει κανείς εύκολα. Η μεταφορά της πληροφόρησης διαμέσου του διαδικτύου είναι εκπληκτικής ταχύτητας και όγκου. Η παγκοσμιοποίηση με τα όποια θετικά ή αρνητικά της στοιχεία έχει ήδη εισβάλει στη ζωή μας.

Οι προβλέψεις για το μέλλον συνιστούν μια παράτολμη και παρακινδυνευμένη διαδικασία. Συνήθως, αποτελούν μια προέκταση αυτών που συμβαίνουν σήμερα, με αποτέλεσμα να αποδεικνύονται μάλλον ουτοπικές. Ωστόσο, η μελέτη των νέων συνθηκών και του τρόπου με τον οποίο θα επηρεάσουν τόσο την ανάπτυξη των υπηρεσιών υγείας, όσο και την εκπαίδευση και τη διαμόρφωση των ρόλων των επιστημόνων υγείας και φυσικά των νοσηλευτών, αποτελεί αναγκαιότητα. Εξάλλου, η μελέτη των σημερινών συνθηκών όπως διαμορφώνονται και προβλέπεται να διαμορφωθούν, μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση των αναγκαίων ανακατατάξεων και αλλαγών, έτσι που το μέλλον να προβάλλει λιγότερο μυστηριώδες.

Στη μελέτη των σύγχρονων εξελίξεων και των μελλοντικών προβλέψεων σε σχέση με τη Νοσηλευτική και τη νοσηλευτική εκπαίδευση, είναι αναγκαία η εστίαση σε δύο διαφορετικά πλαίσια. Το πρώτο αφορά στις γενικότερες εξελίξεις οι οποίες σηματοδοτούν το τέλος του 20ού και την αρχή του 21ου αιώνα. Το δεύτερο επικεντρώνεται στο ελληνικό νομικό και οργανωτικό πλαίσιο της νοσηλευτικής εκπαίδευσης, και στον βαθμό που αυτό ενισχύει τις αναγκαίες ανακατατάξεις που θα οριοθετήσουν την πορεία προς την ανάπτυξη και την εναρμόνιση με τις απαιτήσεις των καιρών.

Μερικές από τις σημαντικότερες εξελίξεις που σηματοδοτούν το τέλος του 20ού και την αρχή του 21ου αιώνα και φαίνεται πως θα επηρεάσουν τη διαμόρφωση της Νοσηλευτικής και της νοσηλευτικής εκπαίδευσης στο μέλλον, είναι οι δημογραφικές και κοινωνικές εξελίξεις, τα προβλήματα του

περιβάλλοντος, οι οικονομικές εξελίξεις και η ευθύνη έναντι των πολιτών, οι αλλαγές στο πλαίσιο ανάπτυξης των υπηρεσιών υγείας, η έκρηξη της γνώσης και της τεχνολογίας μαζί με την ταυτόχρονη ταχύτατη διακίνηση των πληροφοριών.

Δημογραφικές και κοινωνικές εξελίξεις

Η πρόβλεψη για τα επόμενα χρόνια είναι ότι η ελληνική, ευρωπαϊκή αλλά και παγκόσμια κοινωνία θα είναι όλο και περισσότερο μία κοινωνία ηλικιωμένων ατόμων. Στην Ελλάδα το 1971 ο πληθυσμός των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω έφτανε μόλις το 10,92% του συνολικού πληθυσμού, ενώ το 2001 άγγιξε το 18,52% και στο μέλλον προβλέπεται να αυξηθεί ακόμα περισσότερο.

Παρά την πιθανότητα επιβίωσης ατόμων λιγότερο γενετικά ευνοημένων, οι περισσότεροι άνθρωποι αναμένεται να ζουν σε σχετικά καλή κατάσταση υγείας, ως τα τελευταία χρόνια της ζωής τους. Χρόνια νοσήματα και νοσήματα φθοράς μπορεί να αντιμετωπιστούν και να μειωθούν με τις προσπάθειες προαγωγής της υγείας, της ενημέρωσης του πληθυσμού και της έγκαιρης διάγνωσης τους. Ωστόσο ακόμη και με τις πιο ευοίωνες προβλέψεις, οι τεράστιες δημογραφικές αλλαγές θα υπερσκελίσουν τα θετικά στοιχεία. Για παράδειγμα, είναι δυνατόν ο καρκίνος όχι μόνο να εξακολουθήσει να αποτελεί ένα από τα σημαντικά προβλήματα υγείας, αλλά και να ενταθεί ως πρόβλημα ακόμη περισσότερο. Είναι πιθανόν επίσης να βρεθεί η θεραπεία για τη νόσο του Alzheimer ή για άλλα νοσήματα που αφορούν την τρίτη ηλικία. Ωστόσο, μπορεί να είναι ακριβή και ίσως ασύμφορη για κάποιες ομάδες πληθυσμού. Άλλα χρόνια προβλήματα της τρίτης ηλικίας, ίσως να μην αντιμετωπιστούν και να είναι αναγκαίος ο προγραμματισμός παροχής των απαραίτητων υπηρεσιών για την κάλυψη των αναγκών υγείας τους.

Η χρήση ουσιών που προκαλούν εξάρτηση δεν φαίνεται να μειώνεται. Τα στρες και οι ολοένα και περισσότερο αυξανόμενες απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής, ιδιαίτερα στις μεγαλουπόλεις, φαίνεται ότι θα εξακολουθήσουν να υφίστανται με επακόλουθο τις γνωστές ψυχολογικές επιπτώσεις και ψυχικές διαταραχές σε επιρρεπή άτομα. Η ισορροπία μεταξύ κοινωνικής και ατομικής δράσης είναι πολύπλοκη.

Η πρόληψη εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό -εκτός από την κοινωνική παρέμβαση, τις αλλαγές του προσωπικού τρόπου ζωής, τον βαθμό αυτοελέγχου- και από τη στήριξη της οικογένειας.

Η εξαιρετικά εύκολη και ταχύτατη διακίνηση των ατόμων γενικά, αλλά και ειδικότερα η συνεχώς αυξανόμενη διακίνηση μεταναστών και προσφύγων έχει δημιουργήσει νέες ανάγκες για παροχή υπηρεσιών υγείας. Οι σύγχρονες πλουραλιστικές κοινωνίες καλούνται να παρέχουν φροντίδα με σεβασμό στις ιδιαιτερότητες αυτών των ατόμων που επηρεάζονται, εκτός των άλλων, και από τη διαφορετική πολιτιστική τους υποδομή.

Τα προβλήματα του περιβάλλοντος

Στο τέλος του 20ού αιώνα και στις αρχές του 21ου τα περιβαλλοντικά προβλήματα συμπεριλαμβανομένων και των χημικών και Βιολογικών όπλων και της πιθανής χρήσης τους είναι τεράστια. Οι Charlin III και συν. αναλύουν πως οι ανθρώπινες δραστηριότητες επιφέρουν αλλαγές με παγκόσμιες επιπτώσεις διαμέσου της επίδρασης τους στους βιοχημικούς κύκλους, με την αλόγιστη χρήση της γης και των θαλασσών, με τη διακίνηση των οργανισμών, με την τροποποίηση της βιοποικιλομορφίας και τις συνακόλουθες κλιματολογικές αλλαγές. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας σε σχετική του έκθεση υπογραμμίζει τη σημαντικότητα της ποιότητας του περιβάλλοντος και επισημαίνει ότι κάθε ποιοτική υποβάθμιση του, οδηγεί σε σοβαρά προβλήματα δημόσιας υγείας. Αναμφίβολα, τα περιβαλλοντικά προβλήματα βρίσκονται και θα συνεχίσουν να βρίσκονται για τα επόμενα χρόνια πολύ ψηλά στην ατζέντα των συζητήσεων τόσο των κυβερνήσεων των κρατών, όσο και των διεθνών οργανισμών. Η αντιμετώπιση τους προϋποθέτει διεθνή συνεργασία και οι νοσηλευτές, ως μέρος της παγκόσμιας κοινότητας, πρέπει να είναι σε θέση να συνεισφέρουν ενεργητικά σε αυτή την παγκόσμια προσπάθεια.

Οι επιπτώσεις στη νοσηλευτική εκπαίδευση

Οι νοσηλευτές του μέλλοντος πρέπει να είναι προετοιμασμένοι για να αντιμετωπίσουν τις νέες πληθυσμιακές ανάγκες. Οι εκπαιδευτικοί του χώρου της Νοσηλευτικής πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι στο μέλλον θα αλληλεπιδρούν με ένα όλο και περισσότερο αυξανόμενο διαφορετικό σώμα φοιτητών, με διαφορετικές ανάγκες μάθησης και στόχους, παράλληλα οι φοιτητές πρέπει να προετοιμαστούν και να είναι σε θέση να δώσουν φροντίδα σε έναν ανομοιογενή πλέον πληθυσμό. Πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι δεν υπάρχει μόνο ένα σύστημα αξιών και πεποιθήσεων σχετικά με τη φροντίδα υγείας. Αντίθετα, υπάρχουν πολλαπλά συστήματα πεποιθήσεων και αξιών που διαμορφώνονται από πολλαπλούς παράγοντες. Επίσης, πρέπει να αντιληφθούν τη σημαντικότητα της διατήρησης της προσωπικής ταυτότητας και του αυτοσεβασμού, μέσα από ένα ολιστικό πλαίσιο φροντίδας που σέβεται τον άνθρωπο και κάνει δεκτές τις πεποιθήσεις που έχουν διαμορφωθεί μέσα από μια οπτική γωνία διαφορετική από εκείνη του νοσηλευτή. Άλλες εναλλακτικές θεραπευτικές μέθοδοι της παραδοσιακής Ιατρικής, προφανώς θα χρειαστεί να διερευνηθούν και να χρησιμοποιηθούν.

Η Νοσηλευτική όπως άλλα επαγγέλματα αποτελεί ένα αναγκαίο μέρος της κοινωνίας από την οποία προέρχεται και στην οποία παρέχει υπηρεσίες. Η Νοσηλευτική είναι ένα δυναμικό και όχι στατικό επάγγελμα και αντανακλά τη φύση των κοινωνικών αναγκών. Μπορούμε να πούμε, ότι η Νοσηλευτική εξαρτάται από το κοινωνικό σύνολο με την έννοια ότι ως επάγγελμα έχει ανάγκη από αναγνώριση. Αυτό σημαίνει ότι οι παρεχόμενες υπηρεσίες πρέπει να έχουν νόημα και να είναι σχετικές με τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου, τον πολιτισμό του, τα ιδρύματα του και τα μέλη του. Οι παραδοσιακοί ρόλοι με έμφαση στη θεραπεία και τη φροντίδα η οποία παρέχεται στον χώρο της δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας φροντίδας υγείας, δεν φαίνονται να είναι πλέον επαρκείς. Οι νοσηλευτές εκπαιδευτικοί χρειάζονται βοήθεια, ώστε οι ίδιοι αλλά και οι φοιτητές τους να αναπτύξουν νέους ρόλους, στους οποίους θα δίνεται έμφαση στην πρόληψη και την προαγωγή της υγείας και τη φροντίδα στην κοινότητα.

Η ισχυροποίηση των νοσηλευτών ώστε να συμμετέχουν ενεργά στην προσπάθεια για την επίτευξη ισορροπίας ανάμεσα στην ανθρώπινη δραστηριότητα και το περιβάλλον σε παγκόσμια κλίμακα, να είναι ικανοί να μιλούν, να εκφράζουν άποψη και να ενημερώνουν τον πληθυσμό σε περιβαλλοντικά θέματα, αποτελεί μια άλλη -άνευ προηγούμενου- πρόκληση για τη νοσηλευτική εκπαίδευση σήμερα.

Οι εκπαιδευτικοί του χώρου της Νοσηλευτικής πρέπει να δώσουν περισσότερο χρόνο στην ανίχνευση των σύγχρονων επιστημονικών εξελίξεων, στην αξιολόγηση τους, και στην προσπάθεια να διαμορφώσουν νοσηλευτές που θα επιδιώκουν να παραμείνουν επιστημονικά ζωντανοί σε ένα περιβάλλον αβεβαιότητας και αλλαγής. Η αβεβαιότητα και η αλλαγή δεν θα πρέπει πια να αποτελούν απειλή, αλλά να προσφέρουν ευχαρίστηση. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να είναι ικανοί μέσα από αυτή την εκπληκτική συσσώρευση γνώσεων να επιλέγουν τις ερευνητικά τεκμηριωμένες γνώσεις και κλινικές πρακτικές, αυτές δηλ. που θα πηγάζουν μέσα από αξιόπιστη έρευνα. Παράλληλα, πρέπει να διαθέτουν και οι ίδιοι ερευνητικές δεξιότητες και να είναι σε θέση να διεξάγουν ηθικά και επιστημονικά αποδεκτή νοσηλευτική έρευνα.

Στο εξής, οι καθηγητές της Νοσηλευτικής θα εργάζονται σε έναν κόσμο υψηλής τεχνολογίας και θα προετοιμάζουν νοσηλευτές που επίσης θα εργάζονται σε περιβάλλοντα φροντίδας υγείας με υψηλή τεχνολογία. Θα βρεθούν, έτσι μπροστά στην πρόκληση να διαμορφώνουν εκπαιδευτικές εμπειρίες σε ένα περιβάλλον ταχύτατα μεταβαλλόμενης τεχνολογίας, και θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να βοηθούν τους φοιτητές τους προς αυτή την κατεύθυνση. Ωστόσο, είναι σημαντικό να γνωρίζουν ότι η Νοσηλευτική δεν πρέπει να θαμπωθεί από την τεχνολογική και την επιστημονική πρόοδο σε τέτοιο βαθμό που να ξεχάσει ότι η Νοσηλευτική αφορά στη φροντίδα ανθρώπων και όχι στις μηχανές. Κάθε τεχνολογικός νεωτερισμός πρέπει να στηρίξει τη διαδικασία της φροντίδας, αλλά όχι να την υποκαταστήσει.¹⁷

Αξίες, στάσεις και πεπιοθήσεις φοιτητών Νοσηλευτικής για την ιδανική επαγγελματική σταδιοδρομία και για την σταδιοδρομία στη Νοσηλευτική.

Σκοπός ήταν να διερευνήσει και να συγκρίνει τις στάσεις, τις αξίες και τις πεπιοθήσεις των φοιτητών της Νοσηλευτικής, οι οποίοι βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια εκπαίδευσης για την ιδανική επαγγελματική σταδιοδρομία στη Νοσηλευτική.

Το αποτέλεσμα ήταν πως το ιδανικό επάγγελμα απαιτεί πολλές γνώσεις, σπουδή σε ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και καλούς βαθμούς. Εμπνέει σεβασμό, εκτίμηση, παρέχει επαγγελματική εξασφάλιση, πολλά χρήματα, αυτονομία, εργασία τη χρήση υψηλής τεχνολογίας και σε ασφαλές περιβάλλον. Η Νοσηλευτική είναι επάγγελμα φροντίδας. Απαιτεί καλούς βαθμούς και σπουδή σε ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά είναι χειρωνακτικό επάγγελμα. Δεν έχει αυτονομία, σεβασμό, εκτίμηση, δεν δίνει ευκαιρίες για εργασία με τη χρήση υψηλής τεχνολογίας και δεν αποδίδει πολλά χρήματα. Οι νοσηλευτές εργάζονται σκληρά και: ναι συνεχώς απασχολημένοι σε μη ασφαλές περιβάλλον. Σχεδόν όλες οι διαφορές ανάμεσα στην ιδανική και τη νοσηλευτική σταδιοδρομία ήταν στατιστικά σημαντικές. Βρέθηκαν επίσης στατιστικά σημαντικές διαφορές όταν συγκρίθηκαν τα τέσσερα εξάμηνα σπουδών.¹⁸

ΚΩΔΙΚΑΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΡΙΑΣ/Η.

Ο κώδικας αυτός δημοσιεύτηκε από το Κεντρικό Συμβούλιο Νοσηλευτών του Ηνωμένου Βασιλείου και αποτελεί υπόδειγμα νοσηλευτικού κώδικα δεοντολογίας. Τονίζει την σπουδαιότητα της ευμάρειας των ασθενών και την ικανότητα της εργασίας σε πνεύμα συνεργασίας και σύμπραξης με τα άλλα επαγγέλματα υγείας. Τονίζει επίσης τη σημασία των συνηθειών, των αξιών και των πεποιθήσεων του ασθενή. Εισάγει το θέμα της φροντίδας των συναδέλφων και ρητά αναφέρει την ανάγκη της μη-αποδοχής δώρων, τα οποία θα μπορούσαν να ερμηνευθούν ως παροχή ειδικής μεταχείρισης. Εγείρονται επίσης τα προβλήματα του νοσηλευτή, τα συναφή με το εμπόριο.

Κώδικες επαγγελματικής συμπεριφοράς της νοσηλεύτριας.

Κάθε διπλωματούχος νοσηλεύτρια πρέπει να ενεργεί πάντοτε κατά τρόπο ο οποίος να δικαιολογεί την εμπιστοσύνη του κοινού και να στηρίζει και να εξυψώνει το καλό επίπεδο και τη φήμη του επαγγέλματος, να υπηρετεί τα συμφέροντα της κοινωνίας και, πάνω από όλα, να διασφαλίζει τα συμφέροντα των συγκεκριμένων ασθενών και πελατών.

Κάθε διπλωματούχος νοσηλεύτρια, είναι υπόλογος για την πρακτική της και στα πλαίσια της διαχείρισης της επαγγελματικής υπευθυνότητας οφείλει να:

1. Ενεργεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να προάγει και να διασφαλίζει την ευημερία και τα συμφέροντα των ασθενών ή των πελατών.
2. Εξασφαλίζει ότι καμιά πράξη ή παράλειψη εκ μέρους της στη σφαίρα της επιρροής της δεν είναι καταστρεπτική όσον αφορά στην κατάσταση ή την ασφάλεια των ασθενών ή των πελατών.
3. Εκμεταλλεύεται κάθε ευκαιρία για να συντηρεί και να βελτιώνει τις επαγγελματικές της γνώσεις και ικανότητες.
4. Αναγνωρίζει τα όρια των ικανοτήτων της και να αρνείται, σε περίπτωση αναρμοδιότητας της, να δεχθεί να της εκχωρηθούν καθήκοντα, εκτός αν προηγουμένως λάβει οδηγίες σχετικά μ' αυτά τα καθήκοντα και αν έχει χαρακτηριστεί ως επαρκής.

5. Εργάζεται κατά συλλογικό και συνεργατικό τρόπο με τους άλλους επαγγελματίες υγείας και να αναγνωρίζει και να σέβεται τη συγκεκριμένη συνεισφορά τους στην ομάδα νοσηλείας.
6. Λαμβάνει υπ' όψιν της τα έθιμα, τις αξίες και τις πεποιθήσεων των ασθενών ή πελατών.
7. Γνωστοποιεί σε αρμόδιο πρόσωπο ή σε προϊστάμενο κάθε αντίρρηση συνείδησης, η οποία μπορεί να είναι σχετική με την επαγγελματική πρακτική.
8. Αποφεύγει κάθε κατάχρηση της προνομιούχου σχέσης η οποία υπάρχει με τους ασθενείς ή πελάτες και της προνομιούχου πρόσβασης στην περιουσία, την κατοικία ή την εργασία.
9. Σέβεται τις εμπιστευτικές πληροφορίες που απόκτησε κατά την άσκηση των επαγγελματικών της καθηκόντων και να αποφεύγει να αποκαλύπτει αυτές τις πληροφορίες χωρίς τη συναίνεση του ασθενούς ή του πελάτη ή ενός προσώπου εξουσιοδοτημένου να ενεργεί για λογαριασμό του, εκτός αν η αποκάλυψη απαιτείται από το νόμο ή από δικαστική απόφαση ή είναι αναγκαία για το κοινό συμφέρον.
10. Ενδιαφέρεται για το περιβάλλον της νοσηλείας και για τις σωματικές, ψυχολογικές και κοινωνικές επιδράσεις του στους ασθενείς ή πελάτες, για την επάρκεια των πόρων και ακόμα να πληροφορεί τους αρμόδιους ή τις αρχές για όλες τις συνθήκες, που θα μπορούσαν να θέσουν τους ασθενείς ή πελάτες σε κίνδυνο ή να υποσκάψουν τα μέτρα της ασφαλούς πρακτικής.
11. Ενδιαφέρεται για το φόρτο εργασίας και τις πιέσεις των επαγγελματιών συναδέλφων και των υφισταμένων και λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα στην περίπτωση που ο φόρτος και η πίεση μπορούν να εκληφθούν ως μείωση του συγκεκριμένου επαγγελματία ή θέτουν σε κίνδυνο τα ασφαλή μέτρα της πρακτικής.
12. Στα πλαίσια των ατομικών της γνώσεων και των εμπειριών και στη σφαίρα της δικαιοδοσίας της, βοηθά τους συναδέλφους και τους υφισταμένους να αναπτύσσουν επαγγελματικές ικανότητες ανάλογα με τις ανάγκες τους.
13. Αρνείται κάθε δώρο, εύνοια ή φιλοξενία που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως επιδίωξη άσκησης ανάρμοστης επιρροής για προνομιακή μεταχείριση της.
14. Αποφεύγει τη χρήση επαγγελματικών προσόντων στην προώθηση εμπορικών προϊόντων, ώστε να μην συμβιβάζει την ανεξαρτησία της επαγγελματικής της κρίσης στην οποία βασίζονται οι ασθενείς ή οι πελάτες.¹⁹

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ο προσανατολισμός της νοσηλευτικής εκπαίδευσης, στο παρελθόν τώρα πλέον, τόσο στο θεωρητικό της μέρος όσο και στην κλινική της άσκηση, ήταν ο ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΟΥ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ. Αν όμως μελετήσουμε τον ορισμό που δίνει η MARTHA ROGERS κατανοούμε ότι η νοσηλευτική έχει σκοπό να βοηθήσει τον άνθρωπο να κατορθώσει να επιτύχει το ανώτατο δυνατό επίπεδο υγείας. Έτσι δηλαδή η διατήρηση και η προαγωγή της υγείας, η πρόληψη της ασθένειας, η νοσηλευτική διάγνωση, η νοσηλευτική παρέμβαση και αποκατάσταση του ατόμου περικλείονται στους στόχους της νοσηλευτικής. Η νοσηλευτική ενδιαφέρεται για τον άνθρωπο - όλους τους ανθρώπους- υγιή και ασθενή, πλούσιο και φτωχό, νέο και ηλικιωμένο. Η αρένα των υπηρεσιών της νοσηλευτικής, όπως είπαμε, επεκτείνεται σε όλες τις περιοχές, όπου υπάρχουν άνθρωποι: στο σπίτι, στο σχολείο, στην εργασία, στο νοσοκομείο, στο άσυλο, στην κλινική.

Γίνεται, επομένως, σαφές ότι συμφωνά με τα παραπάνω η νοσηλευτική εκπαίδευση ΣΗΜΕΡΑ επικεντρώνεται όχι μόνο στον άρρωστο άνθρωπο του νοσοκομείου αλλά και στην κοινότητα.

Σήμερα οι στόχοι της νοσηλευτικής, όπως είπαμε παραπάνω, είναι:

1. Η διατήρηση και προαγωγή της υγείας του ατόμου.
2. Η πρόληψη της ασθένειας.
3. Η νοσηλευτική παρέμβαση, όπου είναι απαραίτητη
4. Η αποκατάσταση της υγείας του ατόμου
5. Η ένταξη του στο κοινωνικό σύνολο, καθώς βλέπει το άτομο ως βιοψυχοκοινωνικό.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Σκοπός της Νοσηλευτικής Εκπαίδευσης είναι η προετοιμασία ενός νοσηλευτού καταρτισμένου θεωρητικά και τεχνικά που είναι έτοιμος να προσφέρει τις γνώσεις του και την εμπειρία του τόσο στο υγιές όσο και στο άρρωστο άτομο διδάσκοντας, ενημερώνοντας, επισημαίνοντας έγκαιρα συμπτώματα, βοηθώντας στη θεραπεία, την αποκατάσταση και την επαναφορά του ατόμου στην ισορροπία, μετά τη διαταραχή που προκάλεσε η αρρώστια ή το ατύχημα.

Το φάσμα των γνώσεων που καλύπτεται κατά την Νοσηλευτική Εκπαίδευση προέρχεται από:

1) Ανθρωπιστικές Επιστήμες

Ψυχολογία, Κοινωνιολογία, Ψυχολογία της Υγείας

2) Βιολογία /Ιατρική Επιστήμη

Ανατομία/ Φυσιολογία, Νοσολογία, Επιδημιολογία, Χειρουργική

3) Γενικές Επιστήμες

Πληροφορική, Βιοστατιστική, Μεθοδολογία Έρευνας, Μέθοδοι Διδασκαλίας.

4) Νοσηλευτική

Παθολογική /Χειρουργική, Παιδιατρική-Ψυχιατρική,

Κοινωνική-Ογκολογική

ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η νοσηλευτική εκπαίδευση στην Ελλάδα δίδεται:

1. Κατά κύριο λόγο από επτά σχολές των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΤΕΙ) της χώρας.

Η φοίτηση διαρκεί 4 χρόνια δηλαδή οκτώ εξάμηνα. Το πρόγραμμα προσφέρει εκπαιδευτική προετοιμασία που βασίζεται αφενός μεν στις φυσικές και κοινωνικές επιστήμες αφετέρου δε στη διδασκαλία κλινικής νοσηλευτικής και εμπειρία στις υπηρεσίες υγείας, που καλύπτουν όλα τα στάδια και τις φάσεις της ζωής του ατόμου που εντοπίζεται ανά πάσα στιγμή στον άξονα «υγεία-ασθένεια». Οι πτυχιούχοι Νοσηλευτές Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΤΕΙ) μπορούν να συνεχίσουν στα πανεπιστήμια της Ευρώπης -και της Ελλάδος τώρα-για Master's στην νοσηλευτική στις ειδικότητες Παθολογικής - Χειρουργικής Νοσηλευτικής, Ψυχιατρικής Νοσηλευτικής, Κοινωνικής Νοσηλευτικής, Νοσηλευτικής Διοίκησης και τελευταία Ογκολογικής Νοσηλευτικής.

2. Από την Ανωτάτη Νοσηλευτική Σχολή του Πανεπιστημίου της Αθήνας. Στο πανεπιστήμιο της Αθήνας λειτουργεί η Ανωτάτη Νοσηλευτική Σχολή (από τη δεύτερη δέσμη) τετραετές πρόγραμμα. Οι απόφοιτοι Πτυχιούχοι Νοσηλευτές Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης (ΠΕ) έχουν την δυνατότητα να συνεχίσουν για το πτυχίο επιπέδου Master's στις ειδικότητες που αναφέραμε παραπάνω και για διδακτορικό στην Νοσηλευτική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Σήμερα ο προσανατολισμός και των δύο προγραμμάτων είναι περισσότερο η θεωρητική κατάρτιση των νοσηλευτών σε σχέση με την κλινική τους άσκηση.²⁰

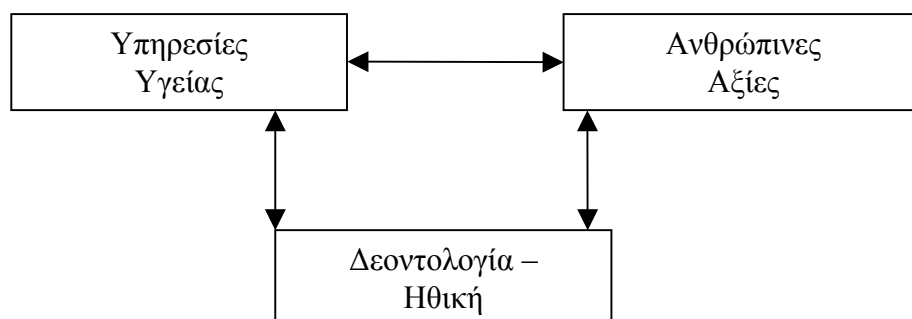
Αρχές νοσηλευτικής δεοντολογίας

Η Νοσηλευτική, όπως έχει ήδη γραφεί σε προηγούμενα κεφάλαια, ασχολείται με την πρόληψη της ασθένειας, τη νοσηλευτική φροντίδα, θεραπεία και αποκατάσταση του αρρώστου, τη διατήρηση και προαγωγή της υγείας του ατόμου, της οικογένειας και της κοινωνίας. Αυτά είναι υψηλά καθήκοντα που απαιτούν από κάθε Νοσηλεύτρια όχι μόνο άριστη επιστημονική κατάρτιση και δεξιότητες αλλά και ψυχική αρτιότητα, καλλιεργημένο χαρακτήρα, ηθική δύναμη και θέληση.

Δεοντολογία είναι η επιστήμη των καθηκόντων. Όσο περισσότερο ένα έργο ασχολείται με τον άνθρωπο τόσο η δεοντολογία του είναι περισσότερο απαιτητική και επιτακτική. Η Νοσηλευτική σαν επιστήμη της υγείας είναι επιστήμη της ζωής. Επομένως έχει ηθικό θεμέλιο όπως έχει και η ιατρική και τα άλλα επαγγέλματα υγείας.

Σε πρόσφατο παγκόσμιο συνέδριο των Συμβουλίων Διεθνών Οργανισμών Ιατρικών Επιστημών για τη δεοντολογία των υπηρεσιών υγείας, που έγινε το 1984 στην Αθήνα, τονίσθηκε ότι η δεοντολογία και οι ανθρώπινες ηθικές αξίες έχουν πρωταρχική θέση στο χώρο της υγείας. Επηρεάζουν τον προγραμματισμό των υπηρεσιών υγείας και τις ηθικές επιλογές για την προστασία και κατοχύρωση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, υγιούς ή αρρώστου ή αναπήρου.

Η σχέση υγείας και δεοντολογίας παριστάνεται στο ακόλουθο σχήμα:

Η ποιότητα της νοσηλευτικής φροντίδας, που προσφέρουν οι Νοσηλευτές στον άρρωστο, εξαρτάται όχι μόνο από την επιστημονική και

τεχνική τους κατάρτιση αλλά και από (α) την πνευματική τους τοποθέτηση για την αξία του ανθρώπου και της ζωής του, (β) την κατάλληλη νοσηλευτική τους συμπεριφορά προς ασθενείς και συνεργάτες και (γ) τις υπεύθυνες αποφάσεις τους σε κρίσιμες και απρόβλεπτες καταστάσεις, στις οποίες αντιμετωπίζουν νοσηλευτικά διλήμματα.

Δεν είναι δυνατόν να προβλέψει κανείς σε ποιες προβληματικές νοσηλευτικές περιστάσεις θα βρεθούν οι Νοσηλεύτριες σήμερα ή αύριο κατά την άσκηση του επαγγέλματος. Οι περιστάσεις ποικίλλουν και θα είναι ίσως πιο περίπλοκες στο μέλλον. Υπάρχουν όμως ορισμένες ηθικές πνευματικές αρχές και ορισμένοι κώδικες ηθικών καθηκόντων, που παραμένουν σταθεροί φωτεινοί σηματοδότες στο νοσηλευτικό επάγγελμα.

Επειδή η Νοσηλευτική είναι οικουμενική ανάγκη και ασκείται απ' άκρη σ' άκρη της γης, πρέπει να υπηρετεί τον άνθρωπο χωρίς διακρίσεις. Γ.Γ. αυτό το Διεθνές Συμβούλιο των Νοσηλευτών έχει καταρτίσει ένα Διεθνή Κώδικα που αναφέρεται εδώ μεταφρασμένος στην Ελληνική: *Διεθνής Κώδικας Ηθικών Καθηκόντων Διπλωματούχων Αδελφών Νοσηλευτών* (Τελευταία αναθεώρηση στο Μεξικό, 1973)

Η βασική ευθύνη του Διπλωματούχου Νοσηλευτή είναι τετραπλή: Προαγωγή της υγείας, πρόληψη της ασθένειας, αποκατάσταση της υγείας και ανακούφιση του πόνου.

Η ανάγκη παροχής νοσηλευτικής φροντίδας είναι παγκόσμια. Στενά συνυφασμένος με την έννοια της νοσηλευτικής είναι ο σεβασμός προς τη ζωή, την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα του ανθρώπου. Εξάλλου η νοσηλευτική είναι ελεύθερη από φραγμούς εθνικότητας, φυλής, θρησκειώματος, χρώματος, ηλικίας, φύλου, πολιτικών και κοινωνικών καταστάσεων.

Οι Νοσηλευτές προσφέρουν τις υπηρεσίες τους για την υγεία του ατόμου, της οικογένειας και της κοινωνίας και τις συντονίζουν με τις υπηρεσίες μελών άλλων συναφών επαγγελμάτων.

Τα ηθικά προσόντα των Νοσηλευτών

Οι απαιτήσεις του νοσηλευτικού επαγγέλματος δεν μπορούν να εκπληρωθούν από τους Νοσηλευτές, αν δεν διαθέτουν τα κατάλληλα προσόντα. Αυτά θα τα αναπτύξουν ή θα τα αποκτήσουν αν έχουν τις ψυχικές και πνευματικές διαθέσεις χαρακτηριστικές για τη νοσηλευτική τους αποστολή, όπως είναι:

- Η θέληση να ανακουφίζουν, υποστηρίζουν, θεραπεύουν
- Η αγάπη και ο σεβασμός του ανθρώπου και της ζωής του
- Η τιμιότητα και ευσυνειδησία
- Η συναίσθηση της ευθύνης.
- Συμπόνια
- Ενδιαφέρον
- Παρουσία
- Συμμετοχή
- Ψυχολογική υποστήριξη
- Στοργή
- Τρυφερότητα
- Μέριμνα
- Αγάπη
- Βοήθεια
- Ανακούφιση του πόνου
- Αποκατάσταση της υγείας
- Προστασία της υγείας
- Εμπιστοσύνη

Στα στοιχεία αυτά παρατηρεί κανείς μια σύνθεση ψυχικών διαθέσεων και στάσεων από το ένα μέρος και εκφραστικών εκδηλώσεων, τρόπων συμπεριφοράς και πράξεων από το άλλο. Είναι φανερό ότι συμμετέχει ολόκληρη η προσωπικότητα των Νοσηλευτών στη νοσηλευτική φροντίδα που προσφέρουν στους αρρώστους.

Τη «φροντίδα», δηλαδή τη γεμάτη ενδιαφέρον μέριμνα για το καλό του αρρώστου τη σχολιάζει και η Griffin σαν φιλοσοφική ηθική αρχή, που αποτελεί την καρδιά της νοσηλευτικής. Η αρχή της «φροντίδας», γράφει, ενσωματώνει πράξεις αλλά και εσωτερικές διαθέσεις, συναισθήματα, διαπροσωπικές σχέσεις, δεξιότητες αποκατάστασης και διατηρήσεως της ακεραιότητας και του αυτοσεβασμού του αρρώστου. Οι δραστηριότητες στα πλαίσια της νοσηλευτικής τέχνης δεν είναι απαλλαγμένες προβλημάτων και άσχετες από τις εσωτερικές θέσεις των Νοσηλευτών. Η παρατήρηση και η επισήμανση των αναγκών του αρρώστου καθώς και η επιλογή μεθόδων νοσηλευτικής παρεμβάσεως συνδέονται με τις ανώτερες αρχές των Νοσηλευτών και κυρίως με τον σεβασμό και την προσοχή τους προς τον άρρωστο. Ακόμη και η τήρηση της ασηψίας και αντισηψίας όπου απαιτείται, και η ακρίβεια στη χορήγηση των φαρμάκων είναι ηθικές αρχές.

Πραγματικά, η ακρίβεια είναι σπουδαίο προσόν κάθε Νοσηλευτή. Στη θεραπευτική οι μετρήσεις γίνονται με σταγόνες, με κόκκους, με μικρογραμμάρια. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να τηρείται απόλυτη ακρίβεια. Χρειάζεται ακρίβεια και στην ώρα και στη νοσηλεία και στην εργασία. Η ακρίβεια διατηρεί την τάξη, την αρμονία και την ασφάλεια. Η μέριμνα των Νοσηλευτών για την ακρίβεια εκφράζει αγάπη και σεβασμό προς τον άρρωστο.

Άξιο προσοχής είναι το ότι και οι κανονισμοί εκπαιδευτικών προγραμμάτων των πανεπιστημιακών Νοσηλευτικών Σχολών περιγράφουν πρώτα τον προσωπικό εξοπλισμό που απαιτεί το νοσηλευτικό επάγγελμα. Ο κανονισμός της Νοσηλευτικής Σχολής του Rush University του Σικάγου Αμερικής γράφει: «Το νοσηλευτικό επάγγελμα απαιτεί ορισμένα προσωπικά ηθικά προσόντα: θετική θεώρηση της ζωής, ειλικρινές ενδιαφέρον για τους ανθρώπους, ευφυΐα, κοινό νου, ακεραιότητα του χαρακτήρα, ευθύνη, αυτοπειθαρχία, ευγένεια. Οι Νοσηλευτές πρέπει να τηρούν ώριμη νοσηλευτική στάση και να προσφέρουν ακριβείς υπηρεσίες νοσηλευτικής φροντίδας σε όλους τους τύπους των ανθρώπων, όλων των ηλικιών, σε όλα τα στάδια της ασθένειας και της υγείας».

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι πρακτικές εφαρμογές της νοσηλευτικής δεοντολογίας, όπως περιγράφονται στη βιβλιογραφία, γιατί εμφανίζουν τα ηθικά νοσηλευτικά προσόντα στην πράξη.

Στην αρχή Εγχειριδίου Νοσηλευτικής Τέχνης αναφέρονται τα εξής:

Όταν αντιμετωπίζει ο Νοσηλευτής στην κλινική νοσηλευτική μια περίπτωση που απαιτεί κάποια απόφαση ηθικής φύσεως, πρέπει να θέτει στον εαυτό της τα ερωτήματα:

— Πώς η επιλογή και η πράξη μου θα επηρεάσει (α) τον άρρωστο; (β) το ίδρυμα όπου εργάζομαι; (γ) τους συνεργάτες μου; και (δ) εμένα τον Νοσηλευτή προσωπικά;

Αν η απάντηση στα τέσσερα ερωτήματα είναι: θετική, θεραπευτική και ανυψωτική επίδραση, τότε έκανε μια σωστή επιλογή. Δηλαδή η νοσηλευτική συμπεριφορά και πράξη πρέπει πάντα να προστατεύει και εξυψώνει την αξιοπρέπεια και τα βασικά δικαιώματα του αρρώστου και της νοσηλευτικής ομάδας, να αυξάνει την κοινωνική χρησιμότητα και αξία του ιδρύματος και να διατηρεί τον αυτοσεβασμό και την εσωτερική πληροφορία της συνειδήσεως του Νοσηλευτή ότι έκανε το καθήκον της.

Συχνά τονίζεται ότι η άσκηση της νοσηλευτικής απαιτεί ηθική αντοχή, ψυχική δύναμη και *υπομονή* για να υπάρχει η αφοσίωση και η αυταπάρνηση στη φροντίδα και ανακούφιση των αρρώστων. Βέβαια οι πράξεις αφοσιώσεως ή ηρωισμού αφήνουν το αίσθημα της επιτυχίας μιας μεγάλης ή μικρής νίκης. Αλλά η υπομονή είναι ένα μεγαλείο που κατοικεί κρυμμένο μέσα στον άνθρωπο. Όλη η ωραιότητα της είναι εσωτερική και σιωπηλή. Οι άρρωστοι δεν αναγνωρίζουν πάντα την υπομονή της Νοσηλεύτριας κατά τη νοσηλεία τους αλλά εύκολα επισημαίνουν τις ανυπομονησίες της κατά τη φροντίδα τους.

Πώς θα εμπνεύσουν οι Νοσηλεύτριες την υπομονή στους αρρώστους, όταν δεν καλλιεργούν και δεν εκδηλώνουν οι ίδιες την υπομονή στο δύσκολο και κοπιαστικό έργο τους;

Η Νοσηλευτική είναι έργο ευθύνης γιατί υπηρετεί τον άνθρωπο. Επομένως οι Νοσηλεύτριες καλούνται να συνειδητοποιήσουν τη *νοσηλευτική ευθύνη* τους. Αλλά ποιο το περιεχόμενο και ποια η έκταση αυτής της ευθύνης; Η νοσηλευτική ευθύνη εκτείνεται σε κάθε τι που αφορά το επάγγελμα. Αρχικά, οι Νοσηλεύτριες έχουν την ευθύνη για την άρτια βασική εκπαίδευση τους και τη συνεχή επιμόρφωση, τη διατήρηση, τον εκσυγχρονισμό και την

τελειοποίηση των νοσηλευτικών τους δεξιοτήτων, μεθόδων και εφαρμογών. Η Chaptal γράφει: «Έχουμε εμείς οι Αδελφές την ευθύνη και για όσα δεν μάθαμε γιατί δεν τα παρακολουθήσαμε όταν διδάχθηκαν στη Σχολή ή δεν τα προσέξαμε κατά την κλινική μας άσκηση. Έχουμε την ευθύνη των νοσηλευτικών μας αποφάσεων και ενεργειών. Ευθύνη μας είναι και η πρόβλεψη των συνεπειών των νοσηλευτικών μας πράξεων. Είμεθα υπεύθυνοι για τη συμπεριφορά μας, τον τρόπο με τον οποίο εκτελούμε το καθήκον μας, γι' αυτό που εκτελούμε σήμερα και γι αυτό που θα εκτελέσουμε αργότερα».

Σχετικά με τη νοσηλευτική ευθύνη και ο Biot θεωρεί πρωταρχική ανάγκη την άριστη κατάρτιση του Νοσηλευτή «λόγω της μέγιστης αξίας του ανθρώπου, προς τον οποίο απευθύνονται οι νοσηλευτικές της ενέργειες... Η σοβαρότητα των συνεπειών και της ελάχιστης ακόμη ενέργειας της Αδελφής, γράφει, κάμνει επιτακτικότερο το καθήκον της για την τελειότερη γνώση της νοσηλευτικής... Το αίσθημα της ευθύνης αποτελεί τον ισχυρότερο μοχλό της ανθρώπινης δραστηριότητας. Συγκινεί πάντα περισσότερο τη γενναία και ευγενική καρδιά η συνείδηση, ότι οι γνώσεις και οι ενέργειες της Αδελφής έχουν άμεσο αντίκτυπο στη θεραπεία του αρρώστου, τη ζωή του παιδιού, τη διάσωση της μητέρας μιας οικογένειας...»

Η αρτιότερη άσκηση της νοσηλευτικής προϋποθέτει την καθημερινή συνειδητοποίηση της νοσηλευτικής ευθύνης. Η προθυμία, η παρατηρητικότητα, η ετοιμότητα, η ακρίβεια, η προσοχή στις γενικές γραμμές και στις λεπτομέρειες, τα πάντα εξαρτώνται από τον βαθμό, στον οποίο έχουν συνειδητοποιήσει την ευθύνη τους οι Νοσηλευτές.

Η ευθύνη των Νοσηλευτών αναφέρεται όχι μόνο στις νοσηλευτικές ενέργειες και την ποιότητα τους αλλά και στις νοσηλευτικές παραλείψεις. Η λεπτή και ευαίσθητη συνείδηση κάθε Νοσηλευτή δεν ανέχεται και μικρές ακόμη παραλείψεις, έστω κι αν δεν ελέγχονται και δεν διώκονται από τον νόμο. Ορθά παρατηρεί πάνω σ' αυτό η Morisson: «Σταθμίζετε την ευθύνη των παραλείψεων σας». Προσωπική είναι η ευθύνη του Νοσηλευτή για τις ενέργειες της και τη συμπεριφορά της, έστω κι αν οι συνεργάτες ή οι μεγαλύτεροι της ιεραρχικά κάμνουν παραβάσεις ή αμελούν το καθήκον τους. Σε καμιά περίπτωση η συμπεριφορά των άλλων δεν είναι δικαιολογία να παραμελεί ο Νοσηλευτής τις ευθύνες του.

Για μεγαλύτερη κατανόηση αναφέρονται ορισμένες από τις καθημερινές μορφές της νοσηλευτικής ευθύνης:

- *Ευθύνη* για την παρατήρηση και αξιολόγηση των συμπτωμάτων, αντιδράσεων, αναγκών και προβλημάτων του αρρώστου, τον προγραμματισμό και την εφαρμογή ορθών νοσηλευτικών ενεργειών καθώς και την εκτίμηση των αποτελεσμάτων των ενεργειών αυτών σχετικά με τη βελτίωση, επιδείνωση, μεταβολή ή στασιμότητα της καταστάσεως του αρρώστου.
- *Ευθύνη* για τη σωστή χρήση των οργάνων, συσκευών, μηχανημάτων και άλλων ειδών νοσηλευτικής και ιατρικής τεχνολογίας για την ανακούφιση του αρρώστου και την προστασία του από τυχόν βλάβη λόγω κακής ή λανθασμένης χρήσεως τους.
- *Ευθύνη* για την ακριβή καταγραφή όσων αφορούν τη νοσηλεία του αρρώστου π.χ. ονόματα και δόσεις φαρμάκων, ώρες εφαρμογής νοσηλείας και θεραπείας, συμπτώματα που παρατηρούνται κ.ά. Τα λάθη δεν επιτρέπονται.
- *Ευθύνη* για την επίβλεψη του προσωπικού που εκτελεί νοσηλεία με την καθοδήγηση των Διπλωματούχων Νοσηλευτών διότι αυτές έχουν την ευθύνη για τα λάθη και τις παραλείψεις.
- *Ευθύνη* για την εκτέλεση των νομίμων ιατρικών οδηγιών και για την κατανόηση της επιστημονικής ενδείξεως τους και του θεραπευτικού αποτελέσματος που αναμένεται από τις οδηγίες αυτές. Ένα ιατρικό λάθος μπορεί να επιβαρύνει με ευθύνη και το Νοσηλευτή που συμμετείχε στη διάπραξη.
- *Ευθύνη* για τη σωστή επιλογή και εκτέλεση κάθε νοσηλείας σύμφωνα με τις βασικές αρχές της νοσηλευτικής.
- *Ευθύνη* για τη διδασκαλία και διαπαιδαγώγηση του αρρώστου σχετικά με την αυτοεξυπηρέτηση, την αποκατάσταση και διατήρηση της υγείας του.

Η νοσηλευτική ευθύνη περιλαμβάνει και τη μέριμνα της προσωπικής υγείας, γιατί χωρίς ακμαία υγεία είναι αδύνατη η πιστή και ολοκληρωμένη άσκηση της νοσηλείας.

Η χωρίς λόγο σπατάλη δυνάμεων και υπερβολική κόπωση αντιστρατεύεται στο καθήκον, που παρουσιάζεται για να κάνει ο Νοσηλευτής την καλύτερη δυνατή χρήση των δυνάμεων του. Ευθύνη της είναι να εξετάζει και να επιλέγει σωστά, σε ποιο βαθμό είναι λογικό και νόμιμο να διατρέξει ένα κίνδυνο υγείας. Είναι σκόπιμο, όταν ο σκοπός που επιδιώκεται έχει μια ανώτερη αξία και δεν μπορεί να εκπληρωθεί παρά μ' αυτό τον κίνδυνο. Τότε δεν πρόκειται για σπατάλη δυνάμεων αλλά για θυσία.

Ευθύνη των Νοσηλευτών προς τον εαυτό τους, εκτός των άλλων, θεωρείται και η καλλιέργεια και ανάπτυξη των χαρισμάτων και ικανοτήτων τους, καθώς και η άντληση ικανοποίησης και χαράς από τη χρησιμοποίηση αυτών κατά την άσκηση της νοσηλευτικής.

Η συναίσθηση της ευθύνης βέβαια δεν ακολουθεί αυτόματα σαν αποτέλεσμα της εκπαίδευσής. Δεν επιβάλλεται στις Νοσηλεύτριες όσο θαυμάσιες και πειστικές οδηγίες κι αν τους δοθούν. Ούτε έρχεται σαν έμπνευση όταν επιτύχουν στις εξετάσεις και πάρουν το δίπλωμα τους. «Η ευθύνη, γράφει η Δρ. Β. Λαναρά, είναι ισόβιος διεργασία, την οποίαν ο άνθρωπος αναπτύσσει καθ' όλη ν την ζωήν... Η Νοσηλευτική παρέχει το εργαστήριο δια την ανάπτυξιν υπευθύνου προσωπικότητας, καθ' όν χρόνον ή Αδελφή αναλαμβάνει υπεύθυνα έργα. Δια της ασκήσεως της νοσηλείας καλλιεργεί την εύθνην».

Είναι περιττό να υπενθυμίσουμε ότι η πνευματική και η ηθική ακεραιότητα των Νοσηλευτών αποτελεί το θεμέλιο πάνω στο οποίο μπορεί να στηριχθεί η συνειδητοποίηση της νοσηλευτικής ευθύνης.

Το νοσηλευτικό απόρρητο

Οι Νοσηλευτές νοσηλεύουν τον άνθρωπο σε κρίσιμες περιστάσεις της ζωής του, όταν προσβάλλεται και κινδυνεύει η υγεία και η ζωή του και συχνά διαταράσσεται ολόκληρη η ψυχική του ισορροπία. Εφόσον οι Νοσηλευτές περισσότερο από κάθε άλλο πρόσωπο κοντά στον αρρωστά ολόκληρο το 24ωρο, παρατηρούν, ακούν και μαθαίνουν πολλά προσωπικά, ιδιωτικά μυστικά και ενδόμυχα στοιχεία του.²¹

ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ

ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΟΙ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΚΟΙ ΚΩΔΙΚΕΣ ΣΚΟΠΟΣ

Οι κώδικες θέτουν τα ιδανικά επαγγελματικά επίπεδα με σαφή τρόπο και ορίζουν την περιγραφή της επιθυμητής συμπεριφοράς των νοσηλευτικών λειτουργιών. Συνήθως στην καθημερινή πράξη δεν δίνουν πάντοτε απάντηση στα ηθικά διλήμματα. Αυτό που εξασφαλίζουν είναι να ορίζουν γενικά δικαιώματα, υποχρεώσεις, αξίες και τακτικές οι οποίες θα πρέπει να διέπουν την επαγγελματική άσκηση (ICN 1973, ANA 1983, RCN 1979, Benjamin & Curtis 1981, Thompson et al. 1983, UKCC 1984, Rumbold 1986).

Το Βασιλικό Κολέγιο της Νοσηλευτικής της Μεγάλης Βρετανίας (Royal College of Nursing 1976) έχει επισημάνει ότι ο κώδικας δεν αποδίδει δικαιοσύνη σε κάθε αντιμετωπιζόμενη περίπτωση, γι' αυτό και οποιοδήποτε πλαίσιο αρχών θα πρέπει να είναι ανοικτό προς συζήτηση, πάντα μέσα στα όρια της νοσηλευτικής άσκησης.

ΕΝΝΟΙΑ-ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Οι νοσηλευτικοί δεοντολογικοί κώδικες είναι συλλογή κανόνων ή ένα σύστημα αρχών και κανόνων ή ακόμη και επικύρωση κάποιων κανόνων από ένα συνέδριο που μπορεί να αφορούν κάποιο θέμα. Σε πολλές χώρες τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των νοσηλευτικών λειτουργιών ορίζονται στους δεοντολογικούς κώδικες που κατά καιρούς έχουν θεσπιστεί. Οι κώδικες δεν είναι στατικοί αλλά είναι βήματα προς την κατεύθυνση της πληρέστερης κατανόησης του ρόλου του νοσηλευτή και του ρόλου της νοσηλευτικής στην κοινωνία (UKCC 1984).

Οι δεοντολογικοί κανόνες δεν επιβεβαιώνουν ούτε διακηρύσσουν το προφανές, αλλά υποδεικνύουν αυτά που πρέπει να γίνουν. Οι δεοντολογικοί κώδικες είναι για τους νοσηλευτές υψηλότερης σημασίας από τους νόμους και προηγούνται αυτών. Γι' αυτό και οι κώδικες προϋποθέτουν την πρόθεση των νοσηλευτών να ενεργούν ηθικά, ο δε νόμος παρεμβαίνει πλέον όταν αυτοί παύουν να ενεργούν ηθικά.

Οι κώδικες κατά τον Rubold (1986) εξυπηρετούν τους ακόλουθους σκοπούς:

- Ενημερώνουν το κοινό για τις υποχρεώσεις των νοσηλευτικών λειτουργών.
- Προσδιορίζουν όρια στο επάγγελμα.
- Καθορίζουν πλαίσιο για πειθαρχία και προσαρμογή των μελών ενός επαγγελματικού φορέα.
- Παρέχουν ένα πλαίσιο με βάση το οποίο τα μέλη μπορούν να διαμορφώνουν θέσεις και να προβαίνουν στη λήψη αποφάσεων.²²

«Νοσηλευτική θεωρία και πράξη.»
«Οδεύοντας προς τον 21^ο Αιώνα»

Σχεδόν ενάμιση αιώνα πριν η θεμελιωτής της σύγχρονης νοσηλευτικής Florence Nightingale οριοθέτησε το έργο της και προσδιόρισε την μοναδικότητα του νοσηλευτικού ρόλου στον ορισμό της: «What Nursing has to do...is to put the patient in the best condition for nature to act upon him», δηλαδή, «έργο της Νοσηλευτικής είναι να διατηρήσει τον άρρωστο στην καλύτερη δυνατή κατάσταση, έτσι που η φύση να επιδρά επάνω του». Εντούτοις ακόμα στα μέρες μας η αμφισβήτηση για τη φύση της Νοσηλευτικής και για την επιστημονική της ταυτότητα εξακολουθεί να υφίσταται, και υπάρχουν συγγραφείς που υποδεικνύουν πως το ξεκάθαρα προσδιοριζόμενο και οργανωμένο σώμα γνώσης που χαρακτηρίζει ένα επιστημονικό ασκούμενο επάγγελμα δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί.

Είναι πλέον βιβλιογραφικά τεκμηριωμένο ότι η Νοσηλευτική είναι επιστήμη. Ωστόσο για μια επιστήμη δεν αρκεί να αποδεικνύει θεωρητικά τη μοναδικότητα ενός σώματος γνώσης, αλλά έχει τη δυνατότητα μετατροπής της γνώσης σε πράξη. Πολλοί συγγραφείς εξάλλου υποδεικνύουν ότι το σώμα γνώσης, χαρακτηριστικό μιας επιστήμης, προάγεται δια μέσου της ανάπτυξης της θεωρίας, η οποία σε τελική ανάλυση δοκιμάζεται και γίνεται αποδεκτή ή απορρίπτεται δια μέσου της ερευνητικής διαδικασίας. Οι παραπάνω θέσεις προσδιορίζουν και δίνουν έμφαση στη στενή σχέση ανάμεσα στη θεωρία, την πράξη και την επιστημονική διερεύνηση.

Τα χαρακτηριστικά των επιστημονικά ασκούμενων επαγγελματιών

Ο Hall στη συζήτηση του για την φύση των επιστημονικών επαγγελματιών αναφέρεται σε δύο ομάδες χαρακτηριστικών:

1. Τα χαρακτηριστικά δομής τα οποία συμφωνούν με τον Wilensky μεταξύ των άλλων περιλαμβάνουν:
  - α. Τη θεσμοθέτηση του εκπαιδευτικού ιδρύματος και την ανάπτυξη ενός σώματος γνώσης-βάσης για την άσκηση του επαγγέλματος.

β. Τη σύσταση των επιστημονικών-επαγγελματικών οργανώσεων οι οποίες αναλαμβάνουν την προστασία του επαγγέλματος δια μέσου της χορήγησης άδειας άσκησης και

γ. Την καθιέρωση ενός κώδικα ηθικής και δεοντολογίας ο οποίος σχεδιάζεται και επιβάλλεται από τις επιστημονικές-επαγγελματικές οργανώσεις και έχει ισχύ νόμου.

2. Τα χαρακτηριστικά στάσης τα οποία εκφράζουν την πεποίθηση του ατόμου ότι αποτελεί μέρος του επαγγελματικού χώρου στον οποίο έχει και ανήκει ως σημαντικά σημεία αναφοράς στο χώρο εργασίας, τους συναδέλφους και συνεργάτες του.

Είναι επιστημονικό χαρακτηριστικό που είναι ταυτόχρονα δομικό και στάσης είναι αυτό της επιστημονικής αυτονομίας. Ενώ η δομική άποψη της επιστημονικής αυτονομίας αναλαμβάνεται έμμεσα από τις προσπάθειες των επιστημονικών-επαγγελματικών οργανώσεων και έχει σαν στόχο την απομάκρυνση των ανεκπαίδευτων και την εξασφάλιση του νόμιμου δικαιώματος άσκησης, η αυτονομία αποτελεί ταυτόχρονα και στοιχείο έκφρασης στο χώρο εργασίας με την έννοια ότι ο επιστήμονας αναμένεται να χρησιμοποιεί την κρίση του και να περιμένει μόνο από άλλους επιστήμονες να θέσουν υπό αμφισβήτηση αυτή τη κρίση. Το χαρακτηριστικό της αυτονομίας, εμπεριέχει και μια διάσταση στάσης: την πίστη του επιστήμονα ότι είναι ελεύθερος να ασκεί και να παίρνει αποφάσεις.

Η αυτονομία ως χαρακτηριστικό ενός επιστημονικά ασκούμενου επαγγέλματος φαίνεται να θεωρείται σημαντική από άλλους συγγραφείς.

Ο Friedson για παράδειγμα υποστηρίζει ότι περισσότερο στρατηγικής σημασίας διαφοροποίηση ανάμεσα σε επιστημονικά ασκούμενα και άλλα επαγγέλματα, βρίσκεται στη νόμιμα οργανωμένη αυτονομία, και επομένως στο δικαίωμα ελέγχου της εργασίας που έχει αποκτηθεί και διατηρείται διαμέσου μιας διαδικασίας πολιτικών αγώνων και πειθούς. Ο Friedson παραδέχεται εντούτοις πως η ύπαρξη ενός «ειδικού και καλά οργανωμένου σώματος αφηρημένης γνώσης» αποτελεί προϋπόθεση για την επιδίωξη της αυτονομίας.

Άλλοι συγγραφείς αναφέρονται τη κοινωνική απόσταση ανάμεσα σε επιστήμονα και πελάτη η οποία προέρχεται από τη διαφορά στην εξειδικευμένη γνώση και τις δεξιότητες, ενώ η Gruending, συνοψίζει τα οφέλη τα οποία πηγάζουν από την επιστημονική ταυτότητα και τα οποία περιλαμβάνουν:

- Μονοπώληση των υπηρεσιών
- Αυτονομία
- Αναγνώριση από το κοινό
- Γόητρο
- Δύναμη και εξουσία και, βέβαια
- Δυνατότητα οικονομικής διαπραγμάτευσης

Εντούτοις τόσο ο Good όσο και ο Friedson, των οποίων οι απόψεις είδαν το φως της δημοσιότητας στη δεκαετία του '60 και στις αρχές της δεκαετίας του '70, εξαιρούν τη Νοσηλευτική από τα επιστημονικά ασκούμενα επαγγέλματα επειδή με βάση τη εκπαίδευση της δεν είναι τίποτα από ένα χαμηλότερο επίπεδο ιατρικής. Έτσι κατά την γνώμη τους δεν έχει σημασία τι στην πραγματικότητα μαθαίνουν οι νοσηλευτές ή σε πόσο χρονικό διάστημα, αλλά το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος αυτών που μαθαίνουν καθορίζεται από τους γιατρούς και επομένως συνεπάγεται την έλλειψη αυτονομίας. Σύμφωνα με τον Friedson, επειδή η Ιατρική είναι κυρίαρχη επιστήμη, οι παραεπιστήμες που την περιβάλλουν δεν έχουν ελπίδα απόκτησης επιστημονικής ταυτότητας ακριβώς επειδή στερούνται αυτονομίας. Τα επαγγέλματα που οργανώνονται γύρω από την Ιατρική περιβάλλονται, όπως γράφει, από «αντανακλούμενη επιστημονικότητα». Ο Friedson ονομάζει αυτή τη κατάσταση «επιστημονικοποίηση» (professionalism) και αναφέρει ότι μπορεί να υφίσταται ανεξάρτητα από την πραγματική επιστημονική ταυτότητα (professional status). Κατά την ανάλυση του Friedson, η Νοσηλευτική δεν θα γίνει ποτέ πραγματική επιστήμη γιατί στερείται γόητρου, εξουσίας και νόμιμου ελέγχου της εργασίας. Παρόμοιες κριτικές σχετικές με την αδυναμία της Νοσηλευτικής να οριοθετήσει τη θεωρητική βάση της πρακτικής της αλλά και

του εκπαιδευτικού της προγράμματος, είχαν εκφρασθεί και από άλλους συγγραφείς.¹⁵

Η σχέση μεταξύ θεωρίας έρευνας και πράξης στη Νοσηλευτική

Το νοσηλευτικό επάγγελμα αναπτύχθηκε με ταχείς ρυθμούς μετά το 1950, όταν άρχισαν να παράγονται οι νοσηλευτικές θεωρίες. Η νοσηλευτική γνώση εμπλουτίζεται διαρκώς με νοσηλευτικές θεωρίες, οι οποίες δίνουν έμφαση στην δυνατότητα εφαρμογής τους στη νοσηλευτική πράξη. Ωστόσο, αν και πολλές έρευνες έχουν διεξαχθεί με σκοπό την αξιολόγηση της σχέσης μεταξύ νοσηλευτικών θεωριών και πράξης, το χάσμα μεταξύ θεωρίας, έρευνας και πράξης παραμένει ευρύτατο.

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των κατηγοριών της νοσηλευτικής ταξινόμησης (nursing taxonomy) και της σπουδαιότητας τους στην ανάπτυξη της νοσηλευτικής γνώσης. Η McKay χρησιμοποιώντας τον όρο «ταξινόμηση- taxonomy», αναφέρεται στην κατάταξη των φαινομένων σύμφωνα με κάποιο συγκεκριμένο σύστημα κανόνων. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο ο όρος αναφέρεται στη νοσηλευτική ταξινόμηση η οποία αποτελείται από τρεις κατηγορίες: θεωρία, έρευνα και πράξη. Στο πρώτο μέρος του κεφαλαίου αυτού δίνονται ορισμοί των όρων «νοσηλευτική», «νοσηλευτική γνώση», «νοσηλευτική θεωρία». Στο δεύτερο και τρίτο μέρος εξετάζεται η σχέση μεταξύ θεωρίας και πράξης, καθώς και η σχέση μεταξύ των κατηγοριών της νοσηλευτικής ταξινόμησης, θεωρία, έρευνα και πράξη, αντίστοιχα.

Νοσηλευτική γνώση και νοσηλευτική θεωρία

Τι εννοούμε χρησιμοποιώντας τον όρο θεωρία;

Ο όρος «θεωρία» έχει διαφορετικό νόημα για διαφορετικά άτομα, σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, καταστάσεις ή τοποθεσίες. Κάποιος μπορεί να χαρακτηρίσει μια σκέψη ή εικασία ως θεωρία, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η σκέψη ή η εικασία αυτή μπορεί να μην έχει επιστημονικό υπόβαθρο. Για παράδειγμα, η αύξηση των γεννήσεων την άνοιξη με την επιστροφή των πελαργών μπορεί να ερμηνευθεί από κάποιον ως θεωρία, όπου σύμφωνα με την γνώμη του, η συχνότητα των γεννήσεων σχετίζεται με την επιστροφή των πελαργών. Πόσες φορές έχουμε ακούσει κάποιον να λέει ότι τη «δική του θεωρία» για κάποιο συγκεκριμένο θέμα; Ο Hunink προτείνει τις εξής έννοιες για τον όρο θεωρία: γνώσεις από βιβλιογραφία, το αντίθετο της πράξης («θεωρητικά»εννοώντας «όχι πρακτικά»), πιθανή εξήγηση ή επιστημονική ερμηνεία των φαινομένων. Οι Argyris και Schon τονίζουν ότι: «Οι θεωρίες είναι θεωρίες ανεξάρτητα από την προέλευση τους, υπάρχουν όμως πρακτικές θεωρίες, θεωρίες κοινής γνώσης και αποδοχής, καθώς και θεωρίες επιστημονικής προέλευσης. Μια θεωρία δεν είναι απαραίτητο να είναι κοινός αποδεκτή, σωστή ή αληθινή πρέπει όμως να αποτελείται από μια σειρά αλληλοσυνδεόμενων υποθέσεων που έχουν κοινό σημείο αναφοράς το θέμα της θεωρίας.

Οι ίδιοι οι συγγραφείς όμως τονίζουν ότι οι θεωρίες ενός επιστημονικού επαγγέλματος πρέπει να έχουν ως κοινά χαρακτηριστικά τα εξής βασικά κριτήρια: δυνατότητα γενίκευσης των ιδεών, συνάφεια, συνοχή, πληρότητα, δυνατότητα εξέτασης των εννοιών, κεντρικότητα και απλότητα.

Νοσηλευτική μεταφιλοσοφική ενότητα και νοσηλευτική επιστήμη

Το νοσηλευτικό επάγγελμα πρέπει να βασίζεται σε θεωρίες επιστημονικής προέλευσης οι οποίες κατέχουν τα κριτήρια που ανέφεραν οι Argyris και Schon. Πριν όμως δοθεί ο ορισμός της νοσηλευτικής θεωρίας, θα ήταν σκόπιμο να εξεταστούν περιληπτικά οι όροι «νοσηλευτική», «νοσηλευτική μεταφιλοσοφική ενότητα-nursing metaparadigm», και «νοσηλευτική επιστήμη». Σύμφωνα με την Roach, ο όρος «νοσηλευτική» αναφέρεται στην επαγγελματικοποίηση της ικανότητας του ανθρώπου να προσφέρει φροντίδα μέσω της απόκτησης και κατάλληλης χρήσης των γνώσεων και δεξιοτήτων που απαιτεί ο νοσηλευτικός ρόλος.

Ο Thomas Kuhn ήταν ο πρώτος φιλόσοφος που αναφέρθηκε στο όρο «μεταφιλοσοφική ενότητα» ή «φιλοσοφική ενότητα». Η νοσηλευτική μεταφιλοσοφική ενότητα αναφέρεται στο πιο περιληπτικό και γενικό μέρος της συστηματικής ιεραρχίας της νοσηλευτικής γνώσης. Είναι η πιο καθολική άποψη του νοσηλευτικού επαγγέλματος και λειτουργεί ως σύστημα οδηγιών για την ανάπτυξη της νοσηλευτικής γνώσης και ως πλαίσιο στο οποίο και οι πιο περιορισμένες δομές της φιλοσοφικής ενότητας αναπτύσσονται. Οι κεντρικές έννοιες της νοσηλευτικής μεταφιλοσοφικής ενότητας είναι «άτομο», «περιβάλλον», «υγεία» και «νοσηλευτική», οι οποίες θεωρούνται επίσης βασικά στοιχεία κάθε νοσηλευτικής θεωρίας. Οι έννοιες αυτές, μπορεί να εκφράζονται με διαφορετικούς όρους από πολλούς συγγραφείς, διατηρούν όμως την ίδια σημασία.

Η Meleis ορίζει τον όρο «επιστημονικός» ή «επιστήμη» ως «ενοποιημένο σώμα γνώσεων σχετικά με διάφορα φαινόμενα το οποίο στηρίζεται σε κοινώς αποδεκτές αποδείξεις». Οι Powers και Knapp αναφέρουν ότι ο όρος «επιστήμη» δηλώνει δραστηριότητα η οποία συνδυάζει τη θεωρία με την έρευνα ως εξής: Επιστήμη=Θεωρία+Έρευνα. Ο Slevin συμφωνεί με τον ορισμό των Powers και Knapp και τονίζει ότι η θεωρία είναι η «σκέψη περί γνώσης» πλευρά της επιστήμης, ενώ η έρευνα είναι η εμπειρική ή πρακτική πλευρά. Επιπλέον, ο McKenna θεωρεί την επιστήμη ως το συγκροτημένο σώμα γνώσεων που παρέχει όχι μόνο έλεγχο των διαφόρων

καταστάσεων του περιβάλλοντος στο οποίο ζούμε, αλλά και τη δυνατότητα επεξήγησης και κατανόησης τους.

Οι Stevenson και Woods ορίζουν τη «Νοσηλευτική επιστήμη» ως «το φάσμα της γνώσης που σχετίζεται με την προσαρμογή των ατόμων και ομάδων στα υπάρχοντα ή ενδεχόμενα προβλήματα υγείας, στα περιβαλλοντικά στοιχεία που επηρεάζουν την υγεία, καθώς και στις θεραπευτικές παρεμβάσεις που προάγουν την υγεία, καθώς και στις θεραπευτικές παρεμβάσεις που προάγουν την υγεία και επηρεάζουν θετικά την πρόγνωση των ασθενειών».

Στα πλαίσια της μελέτης της Νοσηλευτικής επιστήμης σε σχέση με την μεταφιλοσοφική της ενότητα, ο Philips αναφέρει ότι η τελευταία θέτει τις βάσεις για την αναζήτηση, δημιουργία και επέκταση της γνώσης, η οποία γνώση αναμφισβήτητα συμβάλλει στην προαγωγή της Νοσηλευτικής επιστήμης. Ο Philips υποστηρίζει επίσης ότι η μεταφιλοσοφική ενότητα δίνει τη δυνατότητα στη Νοσηλευτική επιστήμη να πετύχει τον στόχο της, ο οποίος είναι η φροντίδα του ατόμου ως ολότητα. Επομένως, είναι ευνόητο ότι χωρίς την κατανόηση των φιλοσοφικών εννοιών που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του νοσηλευτικού επαγγέλματος, είναι αδύνατον να υπάρξει Νοσηλευτική επιστήμη.

Νοσηλευτική γνώση

Είναι ζωτικής σημασίας κάθε νοσηλευτική δραστηριότητα να στηρίζεται σε γερές βάσεις γνώσεων. Δεν υπάρχει αμφιβολία ως προς το γεγονός ότι η νοσηλευτική γνώση πρέπει να είναι ευρύτατη και να χαρακτηρίζεται από διάφορα πρότυπα. Η Carper προσδιορίζει τα εξής τέσσερα πρότυπα γνώσης, απαραίτητα στη Νοσηλευτική: εμπειρική γνώση, αισθητική γνώση, προσωπική γνώση και ηθική γνώση.

Εμπειρική γνώση. Αναφέρεται στην επιστημονική άποψη της Νοσηλευτικής. Είναι η γνώση η συστηματικά καταταγμένη σε γενικούς νόμους και θεωρίες με σκοπό την περιγραφή, επεξήγηση και προδιαγραφή των καταστάσεων που έχουν άμεση σχέση με το νοσηλευτικό πεδίο. Ο τελικός στόχος αυτού του προτύπου γνώσης είναι η ανάπτυξη θεωριών οι οποίες

παρέχουν ουσιώδεις οδηγίες για ασφαλή και αποτελεσματική νοσηλευτική παρέμβαση.

Αισθητική γνώση ή τέχνη της Νοσηλευτικής. Αναφέρεται στη δυνατότητα του ατόμου να αντιλαμβάνεται και να αναγνωρίζει συγκεκριμένες λεπτομέρειες που ξεχωρίζουν σε μια αφηρημένη ολότητα. Η εμπάθεια είναι σημαντικό προσόν, το οποίο ένας νοσηλευτής πρέπει να διαθέτει για την απόκτηση της αισθητικής γνώσης. Οι Benner και Tanner χρησιμοποιούν τον όρο «ενστικτώδης γνώση» αναφερόμενοι στη δυνατότητα αντίληψης και προοραματισμού διαφόρων καταστάσεων.

Προσωπική γνώση. Αναφέρεται στο είδος της γνώσης που προάγει την ολότητα και ακεραιότητα της προσωπικότητας του ατόμου, και δεν δέχεται την αδιαφορία και τον απρόσωπο προσανατολισμό στη νοσηλευτική φροντίδα. Η Carper θεωρεί ότι αυτό το πρότυπο γνώσης είναι το πιο δύσκολο να αποκτηθεί και να διδαχθεί, αλλά συγχρόνως το πιο βασικό για την κατανόηση της σημασίας της υγείας στην προσωπική ευεξία του ατόμου.

Ηθική γνώση. Αναφέρεται σε θέματα υποχρεώσεων, δηλαδή στο τι πρέπει να γίνεται, και όχι απλώς στους ηθικούς και δεοντολογικούς κώδικες του νοσηλευτικού επαγγέλματος. Η ηθική γνώση στη Νοσηλευτική απαιτεί στην κατανόηση των διαφόρων φιλοσοφικών τοποθετήσεων σχετικά με το τι είναι καλό, επιθυμητό και σωστό να γίνεται σε διάφορες περιστάσεις. Επίσης, απαιτεί την κατανόηση των θεωρητικών μοντέλων δεοντολογίας τα οποία στοχεύουν στην επίλυση των πολύπλοκων ηθικών αντιθέσεων.

Η φύση της Νοσηλευτικής ως «τέχνη και επιστήμη» απαιτεί τη νοσηλευτική γνώση να μην περιορίζεται μονό στην επιστημονική γνώση, αλλά να περιλαμβάνει και διάφορα αλλά πρότυπα γνώσης τα οποία δεν συμφωνούν με την παραδοσιακή άποψη της επιστήμης. Γι'αυτό είναι απαραίτητο οι νοσηλευτές να συνδυάζουν και τα τέσσερα προαναφερόμενα πρότυπα γνώσης για την επίτευξη της απόλυτης πραγματογνωμοσύνης στο νοσηλευτικό επάγγελμα, καθότι κανένα από πρότυπα γνώσης από μόνο του δεν μπορεί και δεν πρέπει να θεωρείται αρκετό.

Νοσηλευτική θεωρία

Η Νοσηλευτική διαφέρει από τα άλλα επαγγέλματα υγείας όχι στο ότι παρέχει φροντίδα, αλλά στο τρόπο που παρέχει τη φροντίδα, ο οποίος τρόπος πρέπει να βασίζεται σε θεωρητικά καταρτισμένο πλαίσιο. Για τον λόγο αυτό, η ανάπτυξη των νοσηλευτικών θεωριών ήταν και θα εξακολουθεί να είναι απαραίτητη. Η Florence Nightingale ήταν η πρώτη νοσηλεύτρια που έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη του νοσηλευτικού επαγγέλματος και των νοσηλευτικών θεωριών. Τα κείμενα της φέρουν τον τίτλο «Σημειώσεις σχετικά με τη Νοσηλευτική: τι είναι και τι δεν είναι!». Παρά το γεγονός ότι η Nightingale δεν παρουσίασε τα γραπτά της ως νοσηλευτική θεωρία ή νοσηλευτικό μοντέλο, είναι προφανές ότι η βασική μέριμνα των ιδεών της αφορά το περιβάλλον, το οποίο αποτελεί μια από τις τέσσερις βασικές των νοσηλευτικών θεωριών.

Για τον λόγο αυτόν οι σημειώσεις της περιγράφονται στη νοσηλευτική βιβλιογραφία ως «περιβαλλοντικό νοσηλευτικό μοντέλο». Η ανάπτυξη των νοσηλευτικών θεωριών ξεκίνησε στη δεκαετία του 1950 στις ΗΠΑ.

Οι θεωρίες αυτές, σε αντίθεση με τις ιατρικές θεωρίες, δίνουν μόνο έμφαση όχι μόνο στις οργανικές ανάγκες του ατόμου, αλλά και στις κοινωνικές, ψυχολογικές και πνευματικές του ανάγκες.

Στο σημείο αυτό θα ήταν σκόπιμο να ερευνήσουμε τι είναι νοσηλευτική θεωρία. Η Fawcett δίνει τον εξής ορισμό: «Η Νοσηλευτική θεωρία είναι μια σειρά αλληλοσχετιζόμενων προτάσεων και ορισμών που παρουσιάζουν συστηματικές απόψεις σχετικά με τις τέσσερις βασικές έννοιες της Νοσηλευτικής- άτομο, περιβάλλον, υγεία, νοσηλευτική- και προσδιορίζουν τις σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών που προέρχονται από τις παραπάνω έννοιες».

Οι Fawcett και Downs αναφέρουν ότι οι λειτουργίες της νοσηλευτικής θεωρίας είναι η περιγραφή, η επεξήγηση, και /ή η πρόβλεψη διαφόρων καταστάσεων, ενώ η Stevens βλέπει τη νοσηλευτική θεωρία απλώς σαν προσπάθεια που στοχεύει να περιγράψει ή να εξηγήσει το φαινόμενο που ονομάζεται Νοσηλευτική. Εκτός από τις παραπάνω λειτουργίες, άλλοι συγγραφείς προτείνουν τη «ρυθμιστική» λειτουργία της νοσηλευτικής θεωρίας, τονίζοντας ότι έχει ξεκάθαρο προσανατολισμό προς τη νοσηλευτική πράξη.

Ταξινόμηση των νοσηλευτικών θεωριών σύμφωνα με το στάδιο ανάπτυξης τους

Οι νοσηλευτικές θεωρίες ταξινομούνται ανάλογα με τα κύρια χαρακτηριστικά τους. Οι Dickoff και James υποδεικνύουν τέσσερις τύπους νοσηλευτικών θεωριών σύμφωνα με το στάδιο και το σκοπό ανάπτυξης τους:

1. Θεωρίες απομονωμένων συντελεστών-Factor isolating theories
2. Θεωρίες συσχετιζόμενων συντελεστών ή περιγραφής καταστάσεων-Factor relating theories(situation depicting theories)
3. Θεωρίες συσχετιζόμενων καταστάσεων- Situation relating theories
4. Θεωρίες παραγωγής καταστάσεων- Situation producing theories

Οι θεωρίες παραγωγής καταστάσεων κατατάσσονται στο υψηλότερο στάδιο ανάπτυξης των νοσηλευτικών θεωριών και έχουν τη δυνατότητα να ρυθμίζουν τις απαραίτητες ενέργειες για την επίτευξη του θεμιτού αποτελέσματος σε μια κατάσταση ή παρέμβαση. Κάθε υψηλότερο στάδιο ανάπτυξης μιας θεωρίας απαιτεί την προϋπαρξη χαμηλότερου σταδίου θεωριών, επενδύοντας, έτσι, πάνω σε προϋπάρχουσες γνώσεις. Η σχέση μεταξύ των σταδίων ανάπτυξης μιας θεωρίας αναφέρεται ως εξής:

«Μια κατάσταση περιγράφεται σε σχέση με τους συντελεστές που έχουν ήδη απομονωθεί. Οι θεωρίες πρόβλεψης και υποστήριξης επεξηγούν τις σχέσεις μεταξύ των αναφερόμενων καταστάσεων, ενώ οι θεωρίες παραγωγής καταστάσεων ρυθμίζουν διάφορες καταστάσεις με τη βοήθεια των θεωριών πρόβλεψης και υποστήριξης, και παράλληλα χρησιμοποιούν τις θεωρίες περιγραφής για να περιγράψουν το περιεχόμενο των στόχων τους».

Οι νοσηλευτικές θεωρίες κατατάσσονται στις εξής τέσσερις κατηγορίες, ανάλογα με το σκοπό ή τη λειτουργία τους: περιγραφικές, επεξηγηματικές, προβλεπτικές και ρυθμιστικές. Οι κατηγορίες αυτές συμπίπτουν με τα τέσσερα στάδια ανάπτυξης που ανέφεραν οι Dickoff και James. Η Stevens-Barnum αναφέρεται σε δύο μόνο κατηγορίες θεωριών: περιγραφικές και επεξηγηματικές.

Ωστόσο, οι ορισμοί των κατηγοριών αυτών δεν απέχουν πολύ από αυτούς των Dickoff και James, με τη διαφορά ότι οι περιγραφικές θεωρίες περιλαμβάνουν τα δύο πρώτα στάδια, ενώ οι επεξηγηματικές τα δύο τελευταία.

Η σχέση μεταξύ θεωρίας, έρευνας και πράξης

Η Νοσηλευτική είναι ένα επάγγελμα το οποίο βασίζεται στην πράξη και γι' αυτό κάθε θεωρία πρέπει να έχει στενή σχέση με τη νοσηλευτική πράξη. Η πράξη είναι το τρίτο μέρος της τριάδας που απαρτίζει τη νοσηλευτική ταξινόμηση. Οι περισσότεροι συγγραφείς δίνουν έμφαση στη σπουδαιότητα της έντονης συνοχής μεταξύ θεωρίας, έρευνας και πράξης για την ανάπτυξη και προαγωγή της νοσηλευτικής γνώσης. Η νοσηλευτική γνώση, όσο προηγμένη και δομημένη και αν είναι, θεωρείται ανεπαρκής και δεν είναι τίποτα άλλο παρά άσκοπη θεωρία, αν δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην πράξη.

Ανεξάρτητα από πού προέρχεται, είτε είναι καθημερινή πράξη είτε πολύπλοκα επίπεδα θεωρίας ή έρευνας, η ανάπτυξη της γνώσης πρέπει να έχει ως σκοπό την εφαρμογή της στη νοσηλευτική πράξη, στο Νοσοκομείο, στο Κέντρο Υγείας, ή σε οποιονδήποτε άλλο τομέα. Η ποιότητα της νοσηλευτικής πράξης εξαρτάται από τον πλούτο και την ακρίβεια της επιστημονικής πράξης από την οποία προέρχονται οι οδηγίες για τις διάφορες νοσηλευτικές παρεμβάσεις. Επομένως, κάθε νοσηλευτική θεωρία, πρέπει, όχι μόνο να καλλιεργείται και να αναπτύσσεται στην πράξη αλλά και να εφαρμόζεται σε αυτή. Όπως οι Dickoff και James υποστηρίζουν, αν ο σκοπός της νοσηλευτικής θεωρίας δεν είναι η πράξη, τότε η Νοσηλευτική δεν είναι παρά ένα ακαδημαϊκό επάγγελμα. Οι ίδιοι οι συγγραφείς τονίζουν τη σημασία της ανάπτυξης θεωριών τετάρτου επιπέδου (θεωρίες παραγωγής καταστάσεων), οι οποίες επιτρέπουν την προδιαγραφή των νοσηλευτικών φαινομένων. Επίσης, η ανάπτυξη των θεωριών μέσης εμβέλειας και των μικροθεωριών είναι εξαιρετικά σημαντική επειδή μπορούν να εφαρμοστούν και να αξιολογηθούν στην πράξη.

Όπως προαναφέρθηκε, η θεωρία προέρχεται από την πράξη, εξετάζεται και αξιολογείται μέσω της έρευνας, και επιστρέφει στην πράξη. Έτσι, η θεωρία, η έρευνα και η πράξη συνδέονται μεταξύ τους με κυκλικό και

συνεχή τρόπο. Η κυκλική αλληλεπίδραση των τριών τμημάτων της νοσηλευτικής ταξινόμησης αποτελεί την ιδεώδη εικόνα του νοσηλευτικού επαγγέλματος. Η George περιγράφει την αλληλεπίδραση αυτή ως εξής: «Η μέση εμβέλεια θεωρίας αξιολογείται στην κλινική πράξη. Η διαδικασία αξιολόγησης μιας θεωρίας περιλαμβάνει κλινική έρευνα. Η ερευνητική διαδικασία έχει ως αποτέλεσμα την επιβεβαίωση ή αναίρεση της θεωρίας, ή την ανάγκη τροποποίησης της. Όσο περισσότερη έρευνα διεξάγεται για κάποια συγκεκριμένη θεωρία, τόσο πιο χρήσιμη γίνεται η θεωρία αυτή για την πράξη. Η νοσηλευτική πράξη βασίζεται σε θεωρίες οι οποίες έχουν αξιολογηθεί και επιβεβαιωθεί μέσω έρευνας».

Η ανάπτυξη της νοσηλευτικής γνώσης απαιτεί δυναμική και συνεχή αλληλεπίδραση μεταξύ των τριών τμημάτων της νοσηλευτικής ταξινόμησης. Ωστόσο, ένα ευρύ χάσμα επικρατεί μεταξύ θεωρίας, έρευνας και πράξης, και ειδικότερα όσον αφορά την εφαρμογή των αποτελεσμάτων μιας ερευνητικής μελέτης στη νοσηλευτική πράξη. Μεταξύ των αιτιών που προκαλούν αυτό το χάσμα, οι κυριότερες είναι: η έλλειψη κατάλληλης γνώσης των νοσηλευτών σχετικά με την εφαρμογή των ερευνητικών αποτελεσμάτων στην πράξη, και/ ή το γεγονός ότι η ανάπτυξη των θεωριών δεν βασίζεται ή απέχει από την καθημερινή πράξη. Επιπλέον, αρκετά συχνά παρατηρείται πλήρης έλλειψη σχέσης μεταξύ θεωρητικής και πρακτικής γνώσης. Επομένως, η συνεργασία μεταξύ νοσηλευτών που αντιπροσωπεύουν τους τομείς θεωρίας, έρευνας και πράξης μπορεί να συμβάλλει στη μείωση ή αποφυγή αυτού του χάσματος.

Μερικοί συγγραφείς υποστηρίζουν ότι οι ανάπτυξη της νοσηλευτικής γνώσης προϋποθέτει το κλείσιμο του χάσματος μεταξύ θεωρίας και πράξης. Άλλοι όμως διαφωνούν, τονίζοντας ότι το χάσμα αυτό είναι αδύνατον να κλείσει και θα συνεχίσει να υπάρχει. Η θεωρία και η πράξη είναι από τη φύση τους πάντα σε δυναμική ένταση μεταξύ τους, η οποία ένταση είναι ουσιώδης διότι δίνει το έναυσμα για αλλαγές στη νοσηλευτική πράξη. Το «θετικό» χάσμα θεωρίας-πράξης συμβάλλει στην ενίσχυση και εδραίωση της θέσης των νοσηλευτών στα πλαίσια της σωστής οργάνωσης και παροχής φροντίδας υγείας, και παράλληλα συντελεί στην ανάδειξη της Νοσηλευτικής ως δημιουργικού και δυναμικού επαγγέλματος.

Η Meleis προσδιορίζει τέσσερις τύπους βασικών στρατηγικών ανάπτυξης μιας θεωρίας σε σχέση με την έρευνα και την πράξη: θεωρία-πράξη-θεωρία, πράξη-θεωρία, έρευνα-θεωρία, θεωρία-έρευνα-θεωρία.

Επιπλέον, η ίδια συγγραφέας αναφέρεται σε έναν πέμπτο τύπο στρατηγικής, την «οφείλει-να γίνει» (ought-to-be) την στρατηγική, χαρακτηρίζοντας την ως την πιο ολοκληρωμένη μέθοδο ανάπτυξης μιας θεωρίας. Ο McKenna προσδιορίζει αυτό τον τύπο ως πράξη-θεωρία-έρευνα-θεωρία στρατηγική.

Η θεωρία-πράξη-θεωρία στρατηγική. Ο ερευνητής επιλέγει μια θεωρία την οποία εφαρμόζει στη νοσηλευτική πράξη και αξιολογεί την καταλληλότητα της συγκεκριμένης θεωρίας ή των εννοιών της για την παρούσα κλινική κατάσταση. Όταν, μετά τη διαδικασία της αξιολόγησης θεωρείται αναγκαία η τροποποίηση των εννοιών της θεωρίας που μελετάται ή η ανάπτυξη περαιτέρω εννοιών- μια νέα θεωρία αναπτύσσεται- κατάλληλη για την παραπάνω κλινική κατάσταση. Για παράδειγμα, η Θεωρία Διαπροσωπικών Σχέσεων της Perlaυ ήταν αποτέλεσμα της προσαρμογής της Ψυχαναλυτικής Θεωρίας στη νοσηλευτική πράξη.

Η πράξη-θεωρία στρατηγική. Ο ερευνητής επιλέγει ένα νοσηλευτικό φαινόμενο ή κατάσταση στη νοσηλευτική πράξη, μελετά το φαινόμενο αυτό συμμετέχοντας στη πράξη και αναπτύσσει επαγωγικώς τη νοσηλευτική θεωρία ή οποία εξηγεί το φαινόμενο που μελετάται. Η στρατηγική αυτή είναι παραπλήσια με την ποιοτική ερευνητική προσέγγιση που περιέγραψαν οι Glaser και Strauss, τη θεμελιώδη θεωρία (grounded theory). Ο ερευνητής που χρησιμοποιεί τη θεμελιώδη θεωρία ως κατεύθυνση για την ερευνητική διαδικασία, επιλέγει κάποιο φαινόμενο το οποίο δεν έχει προηγουμένως μελετηθεί και η γνώση για το συγκεκριμένο φαινόμενο είναι περιορισμένο έως ανύπαρκτη. Έτσι ο ερευνητής ξεκινά με μια ευρεία ερευνητική ερώτηση και χρησιμοποιεί την ποιοτική προσέγγιση για να κατευθύνει τη συλλογή, ανάλυση και παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας. Ως παράδειγμα αυτής της στρατηγικής μπορεί να αναφερθεί η Θεωρία Διαπροσωπικών Απόψεων της Νοσηλευτικής της Travelbee.

Η έρευνα-θεωρία στρατηγική. Ο ερευνητής ξεχωρίζει στη νοσηλευτική πράξη κάποιο φαινόμενο το οποίο παρουσιάζει ενδιαφέρον προς μελέτη. Τα χαρακτηριστικά του φαινομένου μετρώνται και αναλύονται επαγωγικώς για τον

προσδιορισμό συστηματικών προτύπων μεταξύ των δεδομένων. Η θεωρία αναπτύσσεται μέσω της διατύπωσης αυτών των προτύπων. Η Meleis αναφέρει ότι: «...αυτή η στρατηγική βασίζεται στην υπόθεση ότι υπάρχει αλήθεια στην καθημερινή πράξη η οποία μπορεί να συλληφθεί μέσω της αίσθησης της λογικής, και ότι η αλήθεια αυτή μπορεί να επιβεβαιωθεί και/ ή να ταξινομηθεί».

Η διαφορά μεταξύ αυτού του τύπου στρατηγικής και της πράξης-θεωρίας στρατηγικής έγκειται στο γεγονός ότι στη δεύτερη δεν προϋπάρχει γνώση σχετικά με το φαινόμενο που μελετάται. Στην έρευνα-θεωρία στρατηγική ο ερευνητής έχει ως στόχο τη μελέτη κάποιου φαινομένου σε διαφορετικό περιβάλλον ή πληθυσμό ή τη σύγκριση των αποτελεσμάτων της μελέτης του με προηγούμενες μελέτες (την επιβεβαίωση ή αναίρεση προηγούμενων θεωριών που εξηγούν το φαινόμενο).

Η θεωρία-έρευνα-θεωρία στρατηγική είναι παρόμοια με την έρευνα με σκοπό την εξέταση της θεωρίας. Η θεωρία κατευθύνει τη διατύπωση των ερευνητικών ερωτήσεων και τη συλλογή των δεδομένων. Τα αποτελέσματα της έρευνας τα οποία ανταποκρίνονται σε αυτές τις ερωτήσεις, επιβεβαιώνουν, αναιρούν, ή καθιστούν αναγκαία την τροποποίηση της θεωρίας που μελετάται με σκοπό να αποβεί χρήσιμη στη νοσηλευτική πράξη.

Η πράξη-θεωρία-έρευνα-θεωρία ή «οφείλει-να-γίνει στρατηγική». Ο McKenna παρομοιάζει αυτή τη στρατηγική με τη διαδικασία ανάλυσης των θεωρητικών εννοιών και αναφέρει ότι αποτελείται από τα εξής επτά βήματα, τονίζοντας ότι δεν είναι απαραίτητο να ακολουθούνται πάντα με τη συγκεκριμένη σειρά: 1. αναγνώριση φαινομένου, 2. περιγραφή φαινομένου, 3. απόδοση τίτλου στο φαινόμενο, 4. ανάπτυξη εννοιών, 5. ανάπτυξη υποθέσεων, 6. επεξήγηση των υποθέσεων, 7. διάδοση και επικοινωνία των ευρημάτων της έρευνας.

Συνοψίζοντας, θεωρείται απαραίτητο να τονιστεί, ότι ένα γερό θεμέλιο για τη νοσηλευτική πράξη βασισμένο στη θεωρία και την έρευνα είναι υψίστης σημασίας στο να αποδώσει στο επάγγελμα μια πλήρη, ξεκάθαρη και υπεύθυνη θέση. Οι νοσηλευτές/τριες πρέπει να είναι σε θέση να εξηγήσουν «τι» κάνουν στην καθημερινή τους πράξη, «πως» ενεργούν, και «γιατί» ακολουθούν τη συγκεκριμένη τακτική σε κάθε νοσηλευτική παρέμβαση. Συμπερασματικά, δεν είναι μόνο το «κάνω» που μετρά στην καθημερινή

πράξη, αλλά κυρίως «το σκέφτομαι το ό,τι κάνω» και το «κρίνω αυτό που κάνω» στην κάθε νοσηλευτική δραστηριότητα.²³

Η ιδεολογική κρίση της Νοσηλευτικής στην εποχή μας Λειτουργήμα ή Επάγγελμα

Επιχειρώντας μια ιστορική αναδρομή στο παρελθόν και εξετάζοντας κατά σειρά τα διάφορα χρονικά στάδια της ανάπτυξης της Νοσηλευτικής, βλέπουμε καθαρά το φαινόμενο της κρίσης στη βάση της ιδεολογίας.

Στους κλασσικούς χρόνους στην Ελλάδα, το κέντρο βάρους στη Νοσηλευτική, ήταν η θεώρηση της ψυχοσωματικής οντότητας του ανθρώπου, με επακόλουθο ή φροντίδα, η νοσηλεία, του τότε αρρώστου να έγκειται στην πλήρη θεραπεία του σώματος και της ψυχής.

Οι «διακόνισσες» που άσκησαν τη νοσηλεία στη Βυζαντινή περίοδο διακατέχονταν από την καινή εντολή, τη Χριστιανική Αγάπη- η οποία είχε άμεση σχέση με την εξύμνηση της γυναικείας προσωπικότητας- που ενέπνεε τη φιλεύσπλαχνο φροντίδα για τη θεραπεία « των εν Χριστώ αδελφών» των αρρώστων.

Η εποχή μας, όπως είναι γνωστό, η οποία υπογράμμισε τη Νοσηλευτική Ιστορία, βάση επιστημονικών δεδομένων, ήταν η εποχή της Florence Nightingale. Τι θα μπορούσε άραγε κανείς να πρωτοεξυμνήσει από τη μεγαλύτερη εποχή της Νοσηλευτικής Ιστορίας των μεταγενέστερων αιώνων! Αρκεί και μόνο νομίζω να αναφερθούμε στις προσωπικές αρχές που είχε η Florence Nightingale για τη ριζική αναμόρφωση της Νοσηλευτικής και τις οποίες δίδαξε και ενέπνευσε στις μαθήτριες της. Οι θεμελιακές αρχές της Florence Nightingale:

1. Ιερή κλίση του έργου της αγάπης
2. Υψηλή στάθμη μόρφωσης
3. Θαυμασμό ψυχικό σθένος
4. Αλύγιστη αποφασιστικότητα και προπάντων
5. Θερμή πίστη στο Θεό

Συνεχίζοντας η ιστορία της Νοσηλευτικής κατά την Τουρκοκρατία έχει να δείξει πολλές δυναμικές προσωπικότητες σκλαβωμένων Ελληνίδων που πρόσφεραν τεράστια νοσηλευτική φροντίδα στους Έρωες αγωνιστές αρρώστους, με απaráμιλλο ηρωισμό και θυσία παρ' όλη την ανοργάνωτη νοσηλευτική, λόγω σκλαβιάς.

Και μετά την απελευθέρωση η νοσηλευτική στηρίχθηκε για πολλά χρόνια, ίσως μέχρι τη τελευταία δεκαπενταετία που μας πέρασε, στο « Ησθνήσα και επέσκέψασθε με. Αμήν λέγω υμίν, εφ' όσον εποιήσατε ενί τούτων των αδελφών μου των ελαχίστων, εμοί εποιήσατε» (Ματθ. 25,36,40).

Στην τελευταία λοιπόν αυτή δεκαπενταετία, μια σειρά, από οικονομικές, εκπαιδευτικές, πολιτιστικές και διεθνείς συγκυρίες, αναγκάζουν την Ελληνίδα Νοσηλεύτρια να δει με άλλο μάτι τη Νοσηλευτική. Έτσι μπορούμε να μιλήσουμε για μια ιδεολογική κρίση της Νοσηλευτικής που εντάσσεται μέσα στα γενικότερα πλαίσια της πνευματικής και πολιτιστικής κρίσης της εποχής μας.

Ιδεολογική κρίση της Νοσηλευτικής είναι, ο μετασχηματισμός του λειτουργήματος σε επάγγελμα. Και αυτό πρέπει να ομολογήσουμε, ότι συμβαίνει σήμερα. Η Κάθε αδελφή που ασκεί το λειτούργημα της νοσηλείας έδωσε μια υπόσχεση τόσο στον εαυτό της όσο και στην κοινωνία ότι θα εξυπηρετήσει μια υφιστάμενη κοινωνική ανάγκη, που είναι η αποκατάσταση, διατήρηση και προαγωγή της υγείας. Η απασχόληση δε αυτή που πληρεί την υφιστάμενη κοινωνική ανάγκη, παρέχεται έναντι μιας καθορισμένης αμοιβής, του μισθού. Η αμοιβή είναι ίσως το μοναδικό ερέθισμα της σύγχρονης Νοσηλεύτριας, η οποία πολλές φορές ξεχνά τη Δεοντολογία. Ασφαλώς η Δεοντολογία δεν αναφέρεται μόνο στις τεχνολογικές λεπτομέρειες, τις μεθόδους εκτέλεσης των νοσηλειών, αλλά και στη συμπεριφορά και τη στάση της Νοσηλεύτριας κατά την εκτέλεση των νοσηλευτικών καθηκόντων της γενικώς σαν μέλος της ομάδας.

Τεκμήρια που αποδεικνύουν το φαινόμενο της ιδεολογικής κρίσης:

1. Έλλειψη προσδιορισμού αρμοδιότητας και γενικότερα έλλειψη ευθύνης της νοσηλεύτριας.
2. Μετατροπή του αρχικού κώδικα δηλ. της Δεοντολογίας της Νοσηλεύτριας βάση των σύγχρονων συνθηκών εργασίας.
3. Ανικανότητα κρίσης και επίκρισης σε ότι αφορά τον χρόνο και τον τρόπο εκτέλεσης των καθηκόντων της.
4. Έλλειψη εσωτερικής δύναμης για τον σκοπό που τάχθηκε.
5. Μη αναγνώριση των όλων υποχρεώσεων της έναντι του αρρώστου και κατά συνέπεια έναντι της κοινωνίας.
6. Έλλειψη δημιουργίας μιας ηθικής πνευματικής και επιστημονικής τεχνικής, αποτέλεσμα μιας ελλιπούς ακαδημαϊκής μόρφωσης, πρακτικής άσκησης, καλλιέργειας ψυχικής και πνευματικής και μιας δοκιμασμένης πείρας.
7. Έλλειψη πνεύματος συνεργασίας.
8. Έλλειψη προσαρμογής και συμβιβασμού.
9. Έλλειψη ενθουσιασμού και ανύψωση χλιαρότητας.
10. Ζώηρο ενδιαφέρον σχεδόν, μόνο, για μισθολογική βελτίωση.

Στην τελευταία δεκαπενταετία διαπιστώνεται μια γενικότερη κρίση του πνεύματος όλων των λειτουργημάτων και των ανθρωπιστικών σπουδών. Ίσως στη χρονική αυτή περίοδο η Ελληνίδα Νοσηλεύτρια καλείται να αντιμετωπίσει στην άσκηση της Νοσηλευτικής, προβλήματα που βασάνισαν τις Νοσηλεύτριες άλλων πολύ προηγούμενων χωρών, πριν από δεκαετίες. Κι όλα αυτά βέβαια συμβαίνουν, διότι ο τόπος μας τελευταία άρχισε να επηρεάζεται από τη γρήγορη, σύγχρονη εναλλασσόμενη ροή του πολιτισμού, η οποία απορρίπτει το τρίπτυχο των πνευματικών, ηθικών, πνευματικών αξιών.

Στη σύγχρονη θεώρηση της Νοσηλευτικής, έρχεται η νεαρά Νοσηλεύτρια να συσχετίσει τη ψυχολογική λειτουργία με την επιστημονική γνώση και την τεχνολογική κατάρτιση. Συναντά δυσκολίες στην πρακτική εφαρμογή του συσχετισμού, ανάμεσα στη ψυχολογική υποστήριξη και τις

νοσηλευτικές απαιτήσεις. Τα δυσεπίλυτα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Νοσηλεύτρια εξ αιτίας των επιτευγμάτων των αιώνων μας σε όλους τους τομείς, μπορούν να ξεδιαλυθούν κάπως, αν σκύψουμε με επιμονή και επιχειρήσουμε μια ανατομία κρίσης.

Εξακολουθούν να υπάρχουν στην εποχή αυτή του νυσταγμού, ορισμένες προβληματιζόμενες Νοσηλεύτριες που ζούνε με τα μάτια ανοιχτά, τα μάτια του πνεύματος. Υπερνικώντας την απογοήτευση που είναι ο κόπος της ψυχής, συχνά σταματούν, εποπτεύουν τα γύρω κι αναρωτιούνται: που τραβάει ο πολιτισμός μας; Μέχρι που φτάνει η επιρροή του στη Νοσηλευτική;

Ζούμε σε ένα παραγμένο αιώνα, χωρίς φυσιογνωμία, χωρίς φωνή, σπαρμένο από διαδοχικές επαναστάσεις. Η ανάπτυξη του πολιτισμού άρχισε να γίνεται ουδέτερη για τον άνθρωπο της εποχής μας. Γιατί ζούμε σε τέτοια αβεβαιότητα που δεν ξέρουμε ποιες πολιτιστικές αξίες ισχύουν και ποιες έχουν πεθάνει.

Οπωσδήποτε ο πολιτισμός είναι αναγκαίος για να πραγματώσει το σκοπό της ζωής του ανθρώπου. Τον σκοπό αυτό όριζε συνήθως η θρησκεία και η φιλοσοφία, γιατί μονάχα αυτές οι δύο αξίες μπορούσαν να σταθούν αντιμετώπες και να κατανικήσουν, η μεν πρώτη πρακτικά και ηθικά, κι εδώ μιλάμε για τον Χριστιανισμό, η δεύτερη δε μονάχα ηθικά, το θάνατο. Στο σημείο αυτό τίθεται ένα ερώτημα: Ποιος είναι ο σκοπός της ζωής του αρρώστου ανθρώπου, για να υπηρετήσει ο πολιτισμός; Σκοπός δεν υπάρχει γιατί ο άρρωστος για πρώτη φορά ίσως πίστεψε, παραδέχτηκε τον θάνατο του, και αφ' ότου τον παραδέχτηκε, γεμάτος φόβο, αγωνία και βιασύνη προσπαθεί να χαρεί με ένταση και πληρότητα τη ζωή αυτή, τη μοναδική ζωή πια.

Αυτό το κενό της ζωής δίχασε το πολιτισμό μας, έναν διχασμό που δεν γνώρισαν οι περασμένοι αιώνες. Μιλούμε πια για πνευματικό πολιτισμό και για τεχνοκρατικό πολιτισμό. Κι ενώ ως τώρα, ως τις αρχές του αιώνα μας, η τεχνική εξέλιξη του πολιτισμού καθοδηγούνταν από το πνεύμα τώρα, ζούμε ένα διχασμό τραγικό: ο τεχνοκρατικός πολιτισμός καθόρισε άλλους δικούς του σκοπούς και μας προσφέρει, αφηνιασμένος διαρκώς ασύλληπτες εκπλήξεις. Σκοπός του, να αξιοποιήσει την ύλη να κάμει πιο εύκολη, πιο ευχάριστη τη ζωή. Ο πνευματικός πολιτισμός, παραμένει σιωπηλός και αδρανής ως προς τον άνθρωπο.

Ο πολιτισμός αυτός λοιπόν κατευθύνει και τη σημερινή Νοσηλεύτρια, η οποία όλο και πιο πολύ γίνεται εγωκεντρική και οδηγείται στη φιλαυτία. Τα καινούργια κτίρια, το άφθονο υλικό, και μάλιστα μιας χρήσης, η εκπαίδευση, οι ευκαιρίες επιμόρφωσης, αναψυχής και ανάπαυσης, η βαθμολογική και μισθολογική εξέλιξη στο Νοσηλευτικό Τομέα, η νομοθεσία που κατοχυρώνει αρκετά το έργο μας, υπόσχονται εν μέρει την ξεκούραση, την ευχαρίστηση, την απαλλαγή από τον κόπο, το μόχθο, τη θυσία, την αυταπάρνηση. Η δ. Λανάρα, στη φιλοσοφική της μελέτη «Ηρωισμός και Νοσηλευτική», χαρακτηρίζει, και σε πλήρη βιβλιογραφία στηριγμένο, τον τεχνοκρατικό πολιτισμό σαν α υ τ ο μ α τ ι σ μ ό.

Η ζωή σαν αξία συγκεφαλαιώνει όλα τα προβλήματα, όλες τις αναζητήσεις, αλλά κι αυτή την ίδια την προσωπική αξία του ανθρώπου. Όταν προσβληθεί η υγεία της ζωής του ανθρώπου, τότε το άτομο γίνεται αδύναμο, σκεπτόμενο πάντα την τρίδυμη αλήθεια: γέννηση, ζωή, θάνατος. Πάνω σε αυτό τον προβληματισμό του έρχεται να απαντήσει η επιστήμη της Ιατρικής, με τις χίλιες δύο ειδικότητες, που η κάθε μια δίνει τη δική της υπερειδικευμένη θεραπεία, νοσηλεία, τεχνική, προσέγγιση. Πολλοί ενδιαφέρονται για τον ασθενή, κανένας όμως δεν διαθέτει λίγο χρόνο να γνωρίσει την προσωπικότητα του αρρώστου. Από πολλές ανθρωπιστικές φυσιολογικές χαρακτηρίστηκαν σαν ψυχρός επιστημονισμός. Και ειδικά στον ιατρικό και νοσηλευτικό τομέα. Και αυτό διότι η Νοσηλεύτρια ταύτισε τη Νοσηλευτική με την επιστημονική ανθρωποκρατία και απομακρύνθηκε ή ίδια από τον Ανθρωπισμό. Με αποτέλεσμα η Νοσηλεύτρια να έχει νου γεμάτο επιστήμη, αλλά καρδιά κενή από ιδανικά. Ανταποκρίνεται στις νοσηλευτικές ανάγκες του αρρώστου χωρίς όμως να πληρεί τις ψυχικές του ανάγκες. Εδώ ίσως θα μπορούσαν να λεχθούν μερικές σκέψεις σχετικά με τη θρησκευτική ιδεολογία της Νοσηλεύτριας. Όσο και αν θέλουμε να το πιστέψουμε, η Χριστιανική Αγάπη, αποτέλεσε τον θεμέλιο λίθο της Νοσηλευτικής. Αν επομένως η Νοσηλεύτρια δεν θέσει ως χρέος, ως καθήκον της την αγάπη προς τον πλησίον, η προσφορά της στον άρρωστο μειονεκτεί. Γιατί όσο ανθρωπιά και αν κρύβει μέσα της, χωρίς Θεό, θα έρθει μια στιγμή που θα πέσει στην απανθρωπιά. Ανθρωπισμός χωρίς πίστη στον Θεό είναι «μισός» άνθρωπος. Τα δύο μαζί αποτελούν την αυθεντία, την τελειότητα.

Πολλά χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων φυσιολογιών έχει να μας παρουσιάσει η Νοσηλευτική σε διάφορες εποχές. Νοσηλεύτριες που αφιέρωσαν τη ζωή τους στην υπηρεσία του πλησίον. Ποιος από μας του νεότερους επαγγελματίες υγείας θα μπορούσε να αρνηθεί την προσφορά των Νοσηλευτριών αυτών;

Ένα νέο «ιδανικό» ανυψώνεται στις μέρες μας, από τις καρδίες των αγριεμένων ανθρώπων, των βαριεστημένων και βιαστικών της εποχής: ζωή χωρίς πολύ εργασία. Το γεγονός δεν είναι τυχαίο. Γεννήθηκε από την ανυποληψία στην οποία έπεσε, για τον άνθρωπο της εποχής μας. Η εργασία, αφ' ότου ο άνθρωπος έπαψε να έχει ευγενείς, γενικούς σκοπούς στη ζωή και ξέπεσε στον ευδαιμονισμό. Επίσης άλλος λόγος είναι ότι η φύση της εργασίας που συμβαίνει μέσα στην απέραντη, διαρκώς επεκτεινόμενη ειδίκευση της εποχής, γίνεται για τον άνθρωπο που την ασκεί ανούσια, χωρίς κανένα νόημα. Από αυτή τη συρροή παρασύρθηκε και η Νοσηλεύτρια. Η εργασία της είναι σκληρή και δύσκολη. Κατακυριευμένη λοιπόν η Νοσηλεύτρια από το φαινόμενο του αμοραλισμού, του αριθισμού, της νοοτροπίας της ήσσονης προσπάθειας και του ευδαιμονισμού, απέρριψε την πραγματική ιδεολογία του λειτουργήματος της Νοσηλευτικής. Σε ένα φύλλο κυριακάτικης εφημερίδας ο Δημ. Χορν, σχολιάζει την αντίθεση του ευδαιμονισμού και των ηθικών αρχών και αξιών «...η εποχή ζητά να φτιάξουμε απαίιδευτους ανθρώπους, θύματα του δήθεν προοδευτισμού. Ο άνθρωπος δεν πρέπει να μοχθεί. Το πτυχίο δεν το αξίζει. Ο καρπός του μόχθου περιφρονείται τόσο πολύ.»

Βέβαια εύκολα καταλαβαίνει κανείς ότι είναι πολύ δύσκολο η σημερινή Νοσηλεύτρια να κρατηθεί στην πράξη, στο ιδεολογικό ύψος. Κάτω από την αβάσταχτη πίεση της σημερινής οικονομικής κρίσης. Έτσι βλέπουμε τη σημερινή Νοσηλεύτρια να παλεύει στις συμπληγάδες πέτρες, δηλ. από τη μια μεριά να προσπαθεί να ασκήσει τη Νοσηλευτική σαν λειτουργήμα και από την άλλη οι ίδιες οικονομικές ανάγκες της ζωής την αναγκάζουν να το βλέπει σαν επάγγελμα. Μπροστά στην πάλη η πλειοψηφία των Νοσηλευτριών έχει χάσει τον αγώνα. Γι' αυτό και μπορούμε να μιλούμε για ιδεολογική κρίση.

Η βάση του προβλήματος της ιδεολογικής κρίσης, εντοπίζεται καλύτερα, νομίζω, στον προβληματισμό της υποψήφιας Νοσηλεύτριας, η οποία έχει να αντιμετωπίσει την ανεργία που πλήττει σήμερα τον κόσμο και τις μοιραίες ατέλειες του συστήματος εισαγωγής τους στις Σχολές.

Έτσι δεν είναι δυνατόν να έχει κανείς μεγάλες απαιτήσεις από τις Νοσηλεύτριες που ασκούν το λειτούργημα, την στιγμή που για την εισαγωγή τους στις Σχολές, δεν ελήφθησαν υπόψη ιδεολογικά κριτήρια, παρά μόνο η επίδοση της στα γενικά μαθήματα του γυμνασίου. Επομένως με τα σημερινά δεδομένα, είναι πολύ πιθανόν από τη μια μεριά, να αποκλείονται από τις Νοσηλευτικές Σχολές, υποψήφιος που έχουν όλα τα ιδεολογικά φόντα για να ασκήσουν το λειτούργημα και από την άλλη μεριά να εισάγονται υποψήφιος που βλέπουν τη Νοσηλευτική καθαρά σαν επάγγελμα, ίσως σαν μια τελευταία λύση στο πρόβλημα της ανεργίας.

Κάτω λοιπόν από τις σημερινές συνθήκες που περιγράψαμε παρά πάνω, καταλαβαίνει κανείς, ότι η μοναδική ίσως λύση, θα μπορούσε να δώσει η Ανώτατη Νοσηλευτική Σχολή. Είναι φυσικό, να στηρίζουμε όλες μας τις ελπίδες στις Σχολές αυτές που με την σμίλευση των απαραίτητων πλαισίων της Νοσηλευτικής, θα βοηθήσουν, ίσως σήμερα, ίσως αύριο, στο να ξεπεράσουμε την ιδεολογική κρίση. ²⁴

ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

4 .ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ- ΕΡΕΥΝΑΣ

Η μεθοδολογία έρευνα που χρησιμοποιήθηκε ήταν η συλλογή στοιχείων με την μορφή ερωτηματολογίων. Η έρευνα χρησιμοποιήθηκε στο Ενιαίο Πειραματικό Λύκειο Ηρακλείου, στο 2 Ημερήσιο και Νυχτερινό Τ.Ε.Ε καθώς κα στο Ανώτατο Τεχνολογικό Ίδρυμα Κρήτης του τμήματος Νοσηλευτικής, με στοιχείο που αφορούν την περίοδο 2004– 2005.

Ο αριθμός των ερωτηματολογίων που συλλέχθηκαν είναι : 300 ερωτηματολόγια, εκ των οποίων τα 150 αφορούσαν μαθητές Ενιαίου Λυκείου και Τ.Ε.Ε (Ημερήσιο – Νυχτερινό) και 150 σε φοιτητές Α.Τ.Ε.Ι Ηρακλείου, του τμήματος Νοσηλευτικής.

Από τα παραπάνω στοιχεία που αναφέρθηκαν αναζητήσαμε την ηλικία ,το φύλο, την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων καθώς και τα κίνητρα, τις προσδοκίες, τις στάσεις και τις αξίες, τοις πεπιοθήσεις και τοις επιθυμίες, ως απαραίτητες προϋποθέσεις για τη σωστή επιλογή του επαγγέλματος.

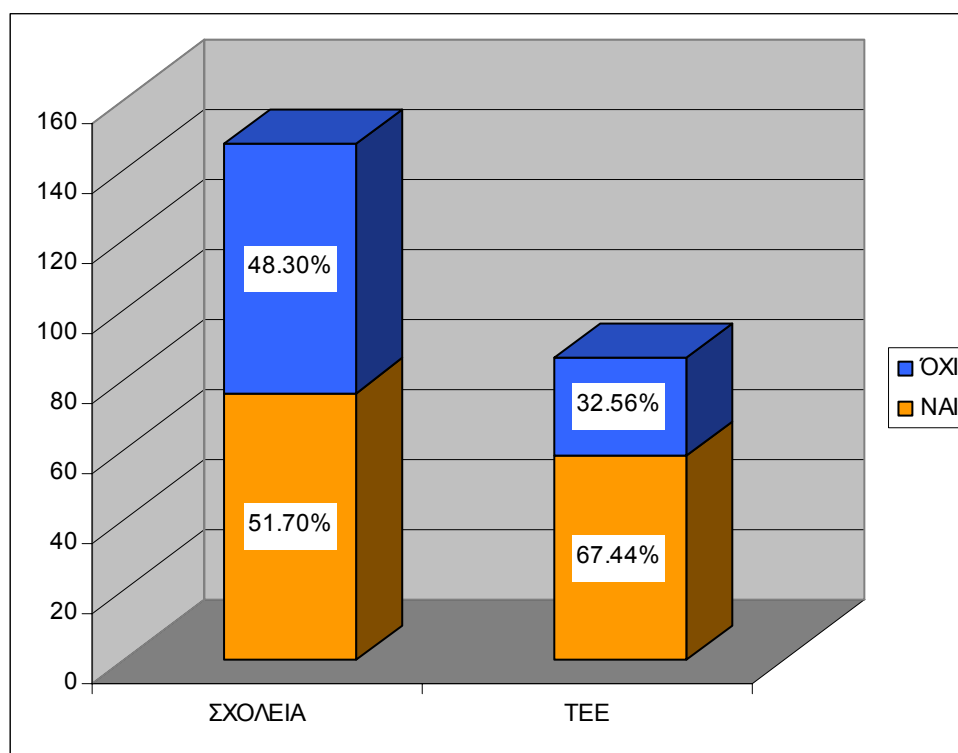
Τα στοιχεία που θα προκύψουν θα αναλυθούν στατιστικά, και θα παρουσιαστούν με γραφικές παραστάσεις. Για την συγκεκριμένη έρευνα, θα χρησιμοποιηθούν τα ραβδογράμματα και πίτες.

5.ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΕΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.Α

ΕΧΕΤΕ ΑΠΟΦΑΣΙΣΕΙ ΤΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΘΑ ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΤΕ;

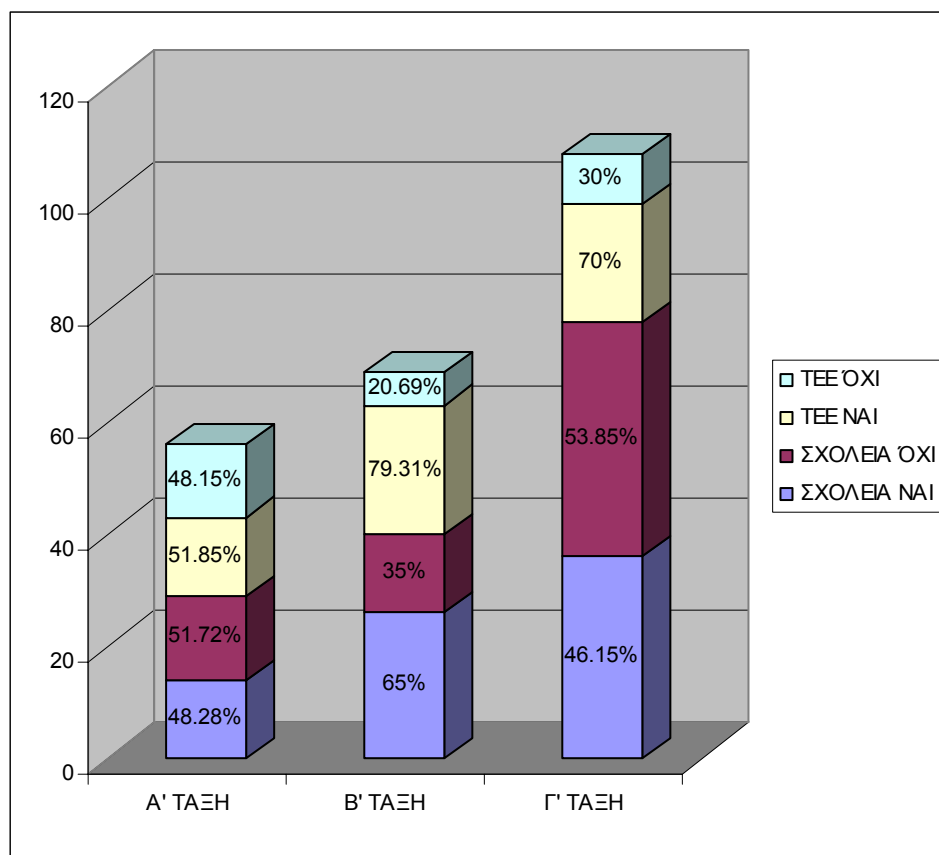

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε μαθητές Ενιαίου Λυκείου, στην ερώτηση «αν έχουν αποφασίσει τι επάγγελμα θα ακολουθήσουν στο μέλλον», οι 76 σε ποσοστό 51,70% έχουν αποφασίσει τι επάγγελμα θα ακολουθήσουν στο μέλλον, ενώ οι 71 μαθητές σε ποσοστό 48,30% είναι αναποφάσιστοι.

Συγκριτικά, στην ίδια ερώτηση, οι 58 μαθητές των ΤΕΕ σε ποσοστό 67,44% απάντησε ότι έχει αποφασίσει, ενώ οι 28 μαθητές σε ποσοστό 32,56% είναι αναποφάσιστοι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.Α.α

ΠΟΣΟΣΤΑ (ΑΝΑ ΤΑΞΗ) ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΦΑΣΙΣΕΙ ΤΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΘΑ ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΟΥΝ

Αναλυτικά, τα ποσοστά (ανά τάξη) μαθητών που έχουν αποφασίσει τι επάγγελμα ακολουθήσουν στο μέλλον, είναι τα εξής:

Α Τάξη Ενιαίου Λυκείου, με ποσοστό 48,28% , Β Τάξη Ενιαίου Λυκείου με ποσοστό 65% και, Γ Τάξη Ενιαίου Λυκείου με ποσοστό 45,15%.

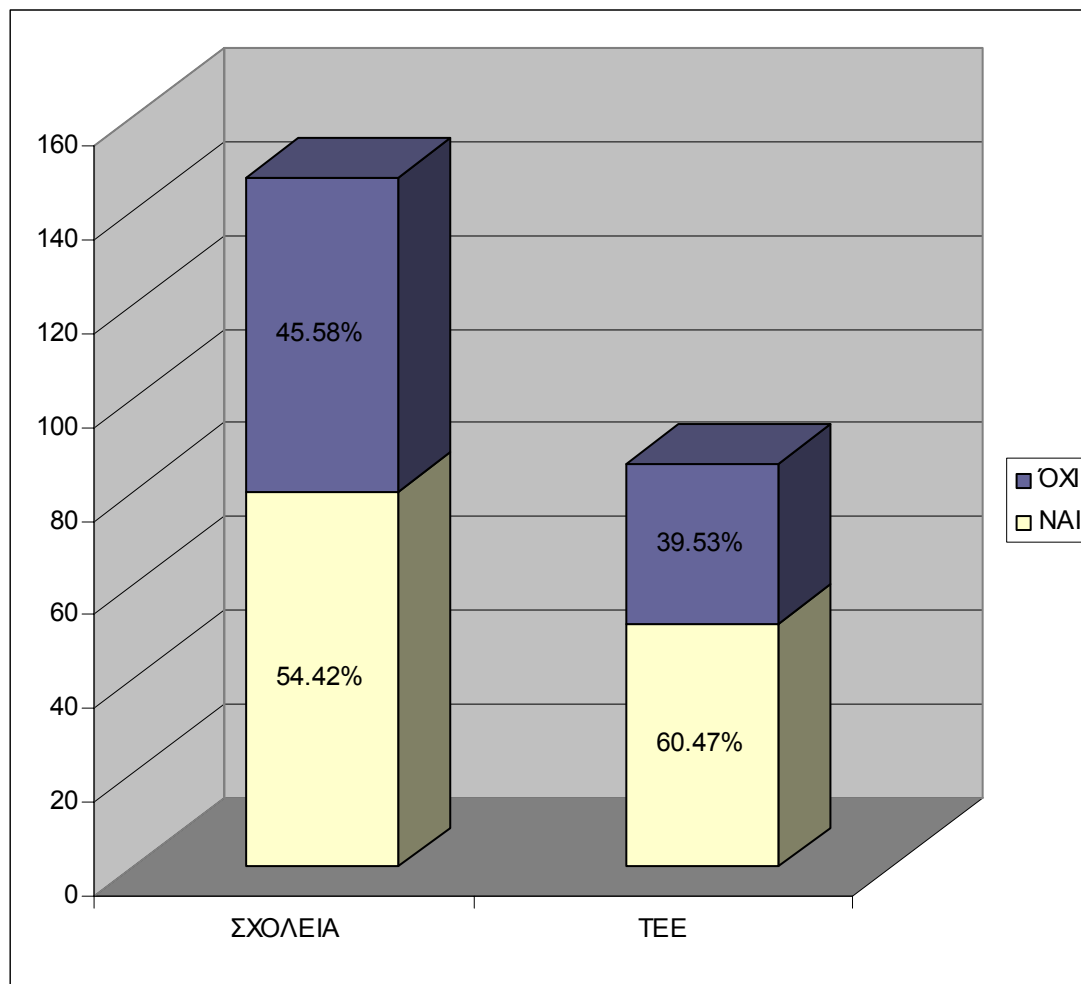
Αντίστοιχα σε ποσοστά (ανά τάξη) μαθητών των ΤΕΕ που έχουν αποφασίσει τι επάγγελμα θα ακολουθήσουν στο μέλλον είναι τα εξής:

Α Τάξη ΤΕΕ με ποσοστό 51,85%, Β Τάξη ΤΕΕ με ποσοστό 79,31% και, Γ Τάξη ΤΕΕ με ποσοστό 70%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.Α

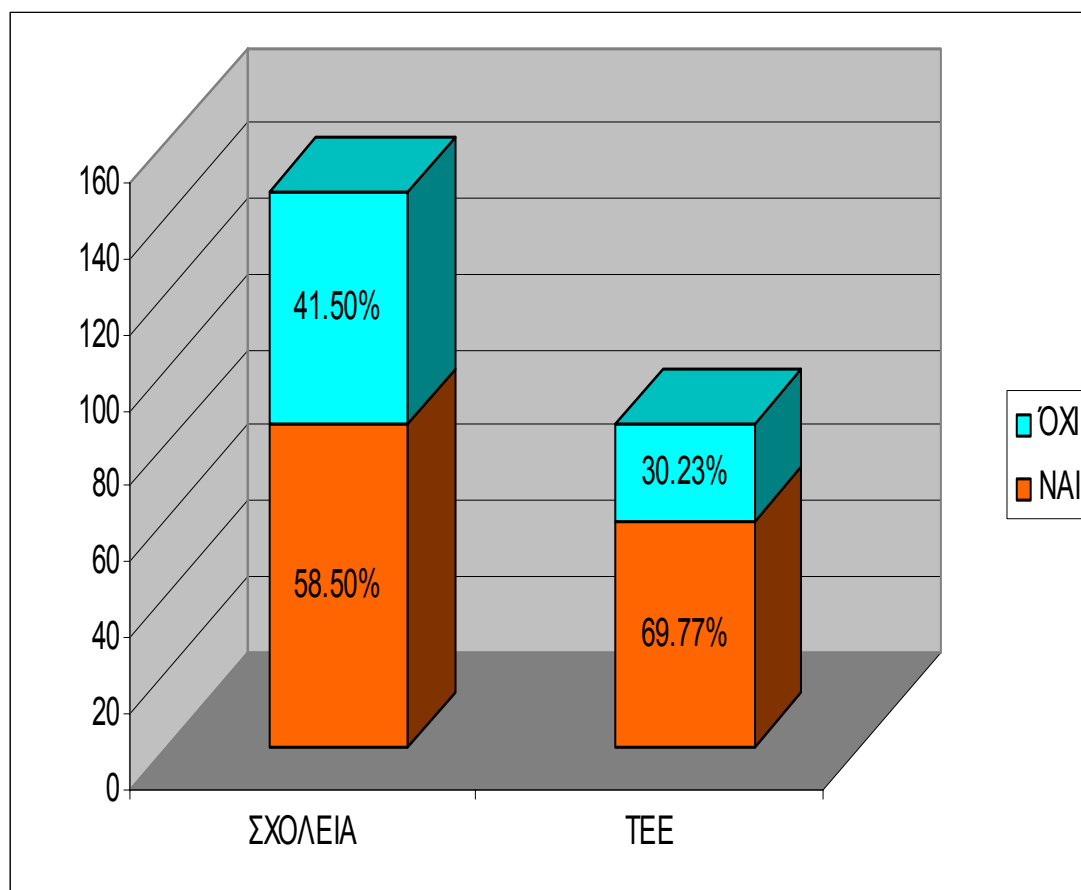
ΓΝΩΡΙΖΕΤΑΙ ΤΟ ΣΚΟΠΟ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ;

Συνολικά, από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε μαθητές των Ενιαίων Λυκείων και ΤΕΕ, στην ερώτηση « αν γνωρίζουν τον σκοπό του επαγγελματικού προσανατολισμού», έδωσαν τις εξής απαντήσεις: Οι μαθητές του Ενιαίου Λυκείου σε ποσοστό 45,58% απάντησε όχι, ενώ το 54,42% απάντησε ναι. Αντίστοιχα, οι μαθητές των ΤΕΕ, σε ποσοστά 39,53% απάντησε όχι, ενώ το 60,47% απάντησε ναι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.Α

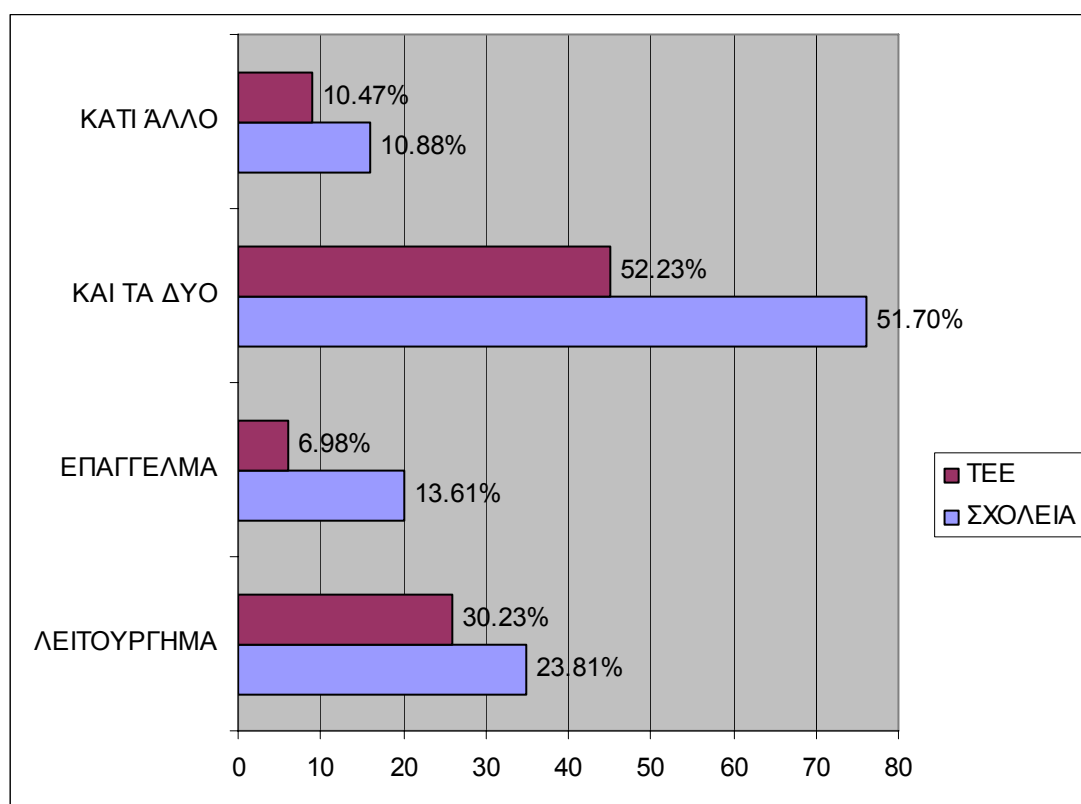
ΒΟΗΘΑΕΙ Ο ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε μαθητές Ενιαίων Λυκείων και ΤΕΕ, στην ερώτηση « αν βοηθάει ο επαγγελματικός προσανατολισμός», δόθηκαν οι εξής απαντήσεις: οι μαθητές του Ενιαίου Λυκείου, σε ποσοστό 41,50% απάντησαν όχι, ενώ σε ποσοστό 58,50% απάντησαν ναι. Συγκριτικά, με τους μαθητές των ΤΕΕ, σε ποσοστό 30,23% απάντησε όχι, ενώ σε ποσοστό 69,77% απάντησε ναι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.Α

ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ ΓΙΑ ΕΣΑΣ;

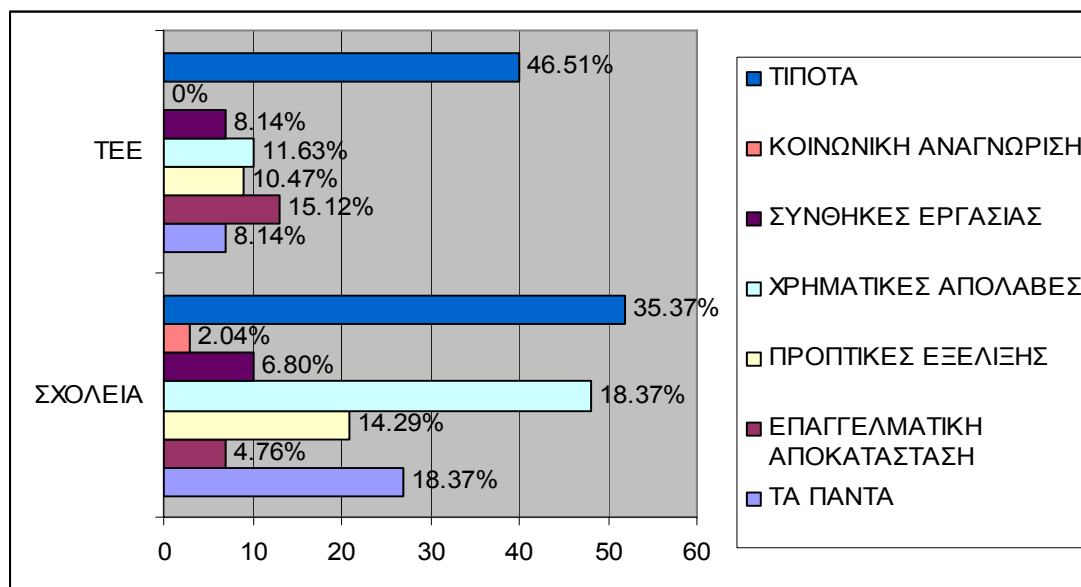

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε μαθητές Ενιαίων Λυκείων και ΤΕΕ, στην ερώτηση « τι σημαίνει Νοσηλευτική για εσάς», δόθηκαν οι εξής απαντήσεις σε ποσοστιαία αναλογία: οι μαθητές του Ενιαίου Λυκείου αναφέρουν σε ποσοστό 23,81% λειτούργημα, το 13,61% επάγγελμα, το 51,70% και τα δύο, ενώ σε ποσοστό 10,88% κάτι άλλο.

Αντίστοιχα, οι μαθητές των ΤΕΕ αναφέρουν: σε ποσοστό 30,23% λειτούργημα, το 6,98% επάγγελμα, το 52,23% και τα δύο, ενώ σε ποσοστό 10,47% κάτι άλλο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.Α

ΤΙ ΘΑ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ ΞΕΡΕΤΕ ΓΙΑ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΣΚΗΣΕΤΕ ΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ;

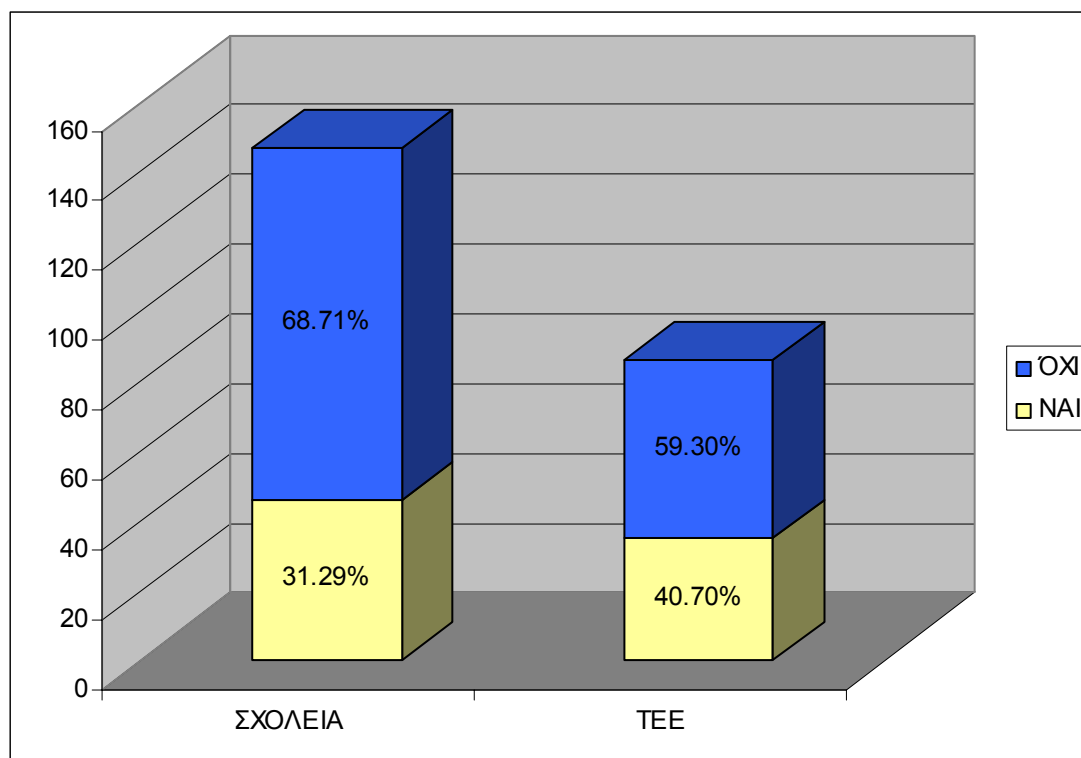

Συνολικά, από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε μαθητές Ενιαίων Λυκείων και ΤΕΕ, στην ερώτηση «τι θα θέλατε να ξέρατε για το επάγγελμα που θα ασκήσετε στο μέλλον», δόθηκαν οι εξής απαντήσεις: οι 52 μαθητές του Ενιαίου Λυκείου σε ποσοστό 35,37% απάντησε τίποτα, οι 3 μαθητές σε ποσοστό 2,04% απάντησε κοινωνική αναγνώριση, οι 10 μαθητές σε ποσοστό 6,80% απάντησε συνθήκες εργασίας, οι 27 μαθητές σε ποσοστό 18,37% απάντησε χρηματικές απολαβές, οι 21 μαθητές σε ποσοστό 14,29% απάντησε προοπτικές εξέλιξης, οι 7 μαθητές σε ποσοστό 4,76% απάντησε επαγγελματική αποκατάσταση, και τέλος, οι 27 μαθητές σε ποσοστό 18,37% απάντησε τα πάντα.

Συγκριτικά με τους μαθητές των ΤΕΕ δόθηκαν οι εξής απαντήσεις: οι 40 μαθητές σε ποσοστό 46,51% απάντησε τίποτα, 0 μαθητές σε ποσοστό 0% απάντησε κοινωνική αναγνώριση, οι 7 μαθητές σε ποσοστό 8,14% απάντησε συνθήκες εργασίας, οι 10 μαθητές σε ποσοστό 11,63% απάντησε χρηματικές απολαβές, οι 9 μαθητές σε ποσοστό 10,47% απάντησε προοπτικές εξέλιξης, οι 13 μαθητές σε ποσοστό 15,12% απάντησε επαγγελματική αποκατάσταση, και τέλος, οι 7 μαθητές σε ποσοστό 8,14% απάντησε τα πάντα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.Α

ΕΝΗΜΕΡΩΘΗΚΑΤΕ ΑΠΟ ΚΑΠΟΙΟΝ ΓΙΑ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ;

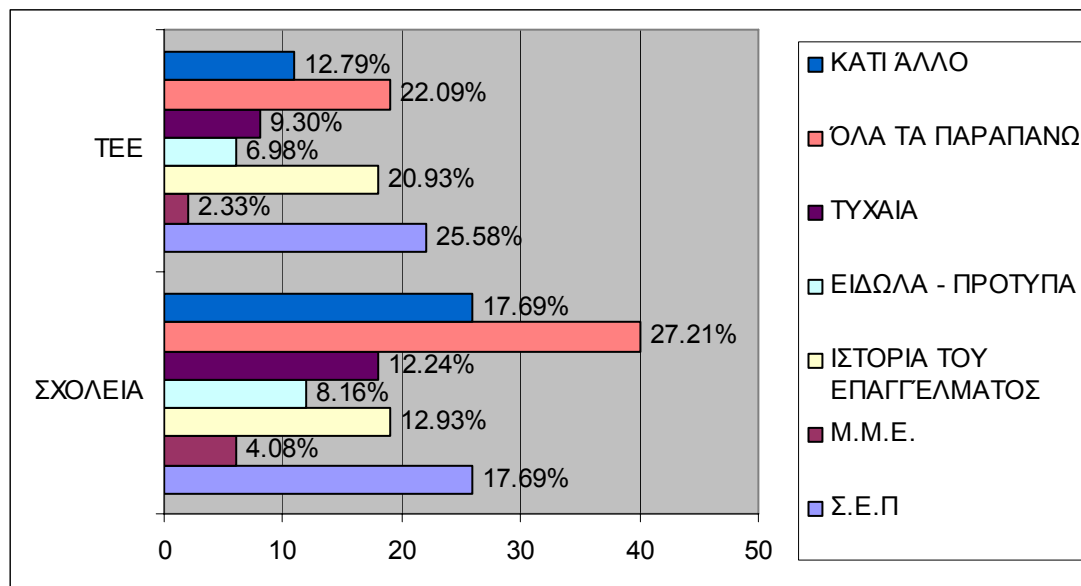

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε μαθητές Ενιαίων Λυκείων και ΤΕΕ , στην ερώτηση « αν ενημερωθήκατε για το επάγγελμα της Νοσηλευτικής», δόθηκαν οι εξής απαντήσεις: από τους 101 μαθητές του Ενιαίου Λυκείου, το 68,71% απάντησε ότι έχει ενημερωθεί για το επάγγελμα της Νοσηλευτικής και το 31,29% όχι.

Συγκριτικά, με τα ΤΕΕ από τους 51 μαθητές, το ποσοστό 59,30% απάντησε όχι, ενώ το 40,70% ναι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.Α

ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙ ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΝΑ ΓΝΩΡΙΣΕΙ ΕΝΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ;

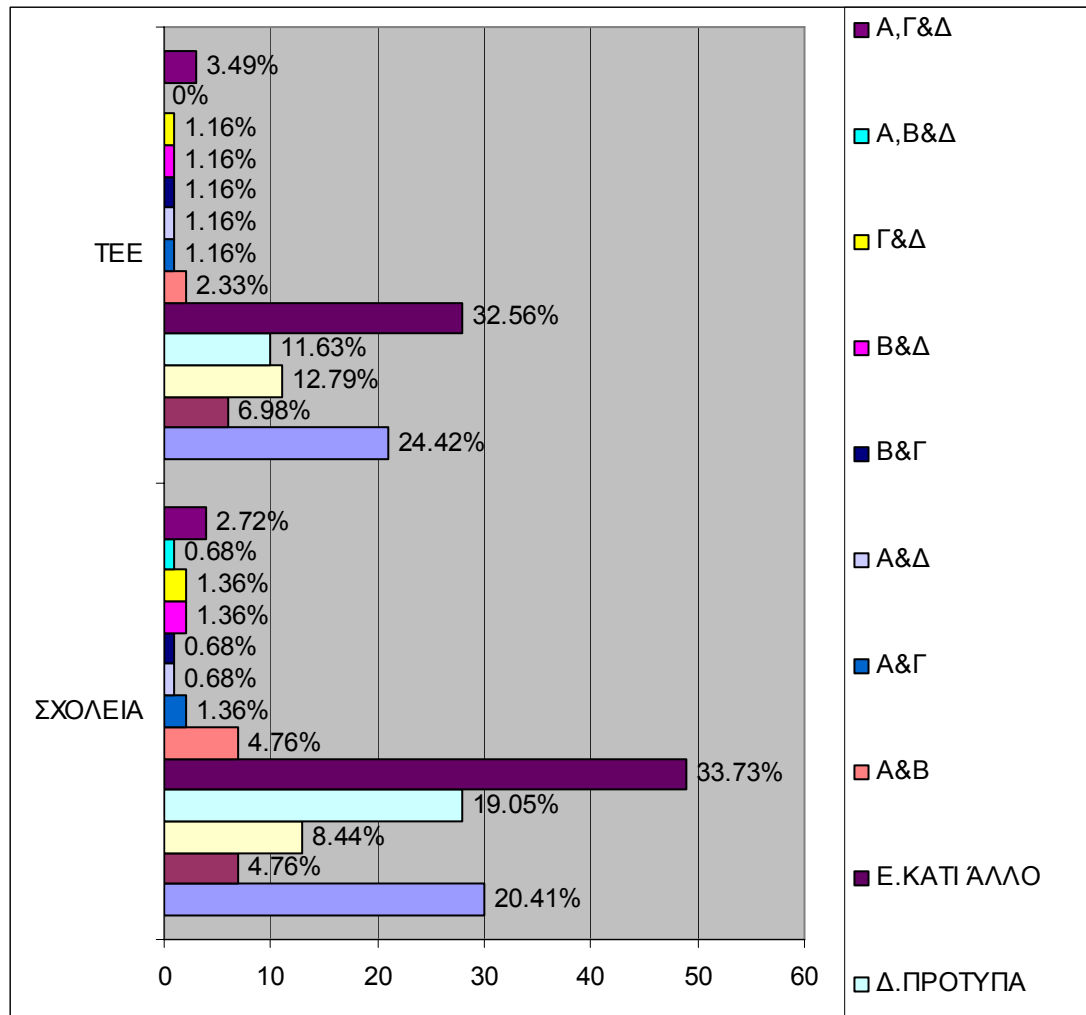

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε μαθητές Ενιαίων Λυκείων και ΤΕΕ, στην ερώτηση « πως μπορεί ένας νέος να γνωρίσει ένα επάγγελμα», δόθηκαν οι εξής απαντήσεις: οι 26 μαθητές του Ενιαίου Λυκείου σε ποσοστό 17,69% απάντησε ΣΕΠ, οι 6 μαθητές σε ποσοστό 4,08% απάντησε τα ΜΜΕ, οι 19 μαθητές σε ποσοστό 12,93% απάντησε η ιστορία του επαγγέλματος, οι 18 μαθητές σε ποσοστό 12,24% απάντησε τα είδωλα-πρότυπα, οι 40 μαθητές σε ποσοστό 27,21% απάντησε όλα τα παραπάνω, ενώ οι 26 μαθητές σε ποσοστό 17,69% απάντησε κάτι άλλο.

Αντίστοιχα, οι μαθητές των ΤΕΕ, έδωσαν τις εξής απαντήσεις: οι 22 μαθητές σε ποσοστό 25,58% τον ΣΕΠ, οι 2 μαθητές σε ποσοστό 2,33% απάντησε τα ΜΜΕ, οι 18 μαθητές σε ποσοστό 20,93% απάντησε η ιστορία του επαγγέλματος, οι 6 μαθητές σε ποσοστό 6,98% τα είδωλα-πρότυπα, οι 8 μαθητές σε ποσοστό 9,30% τυχαία, οι 19 μαθητές σε ποσοστό 22,09% όλα τα παραπάνω, ενώ οι 11 μαθητές σε ποσοστό 12,79% κάτι άλλο

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.Α

ΠΟΙΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΑΣ ΕΠΗΡΕΑΣΑΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ;

Συνολικά από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε Ενιαία Λύκεια και ΤΕΕ, στην ερώτηση « ποιοι παράγοντες σας επηρέασαν στην επιλογή επαγγέλματος», δόθηκαν οι εξής απαντήσεις: οι 45 μαθητές του Ενιαίου Λυκείου σε ποσοστό 12,24% απάντησε το σχολείο, οι 22 μαθητές σε ποσοστό 14,97% τις οικονομικές δυνατότητες της οικογένειας, οι 38 μαθητές σε ποσοστό 25,85% απάντησε τα πρότυπα, ενώ οι 49 μαθητές σε ποσοστό 33,33% κάτι άλλο.

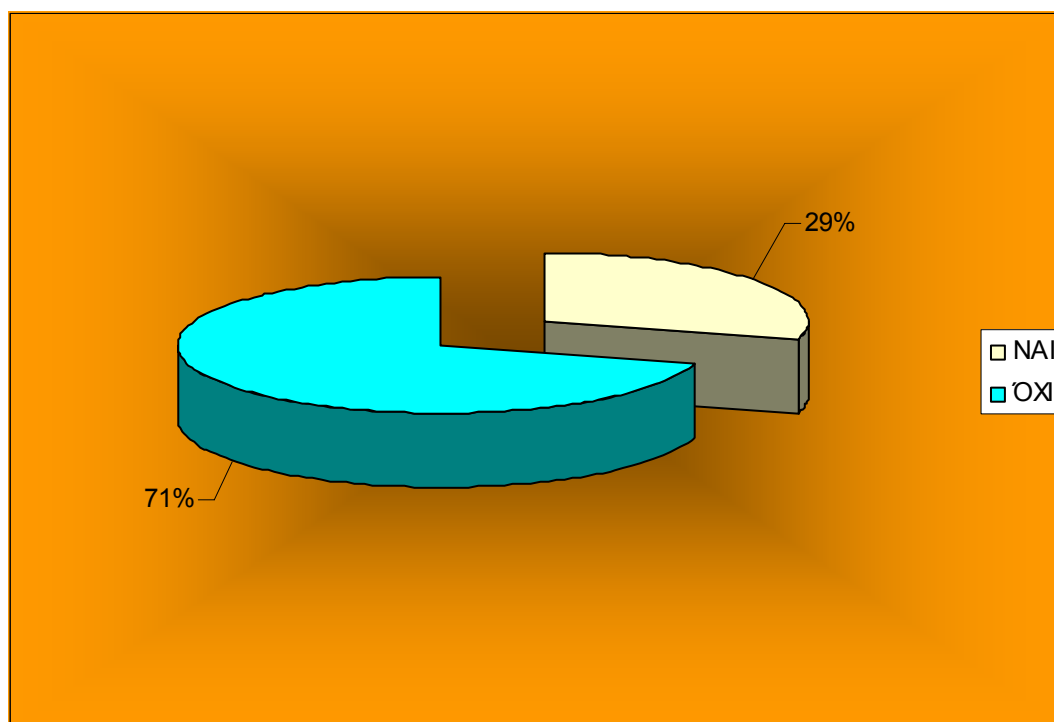
Αντίστοιχα, οι μαθητές των ΤΕΕ αναλογούν: οι 28 μαθητές σε ποσοστό 32,56% η οικογένεια, οι 10 μαθητές σε ποσοστό 11,63% απάντησε το σχολείο, οι 17 μαθητές σε ποσοστό 19,77% απάντησε τις οικονομικές δυνατότητες της οικογένειας, οι 16 μαθητές σε ποσοστό 18,60% απάντησε τα πρότυπα, ενώ οι 28 μαθητές σε ποσοστό 32,56% κάτι άλλο.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.Β

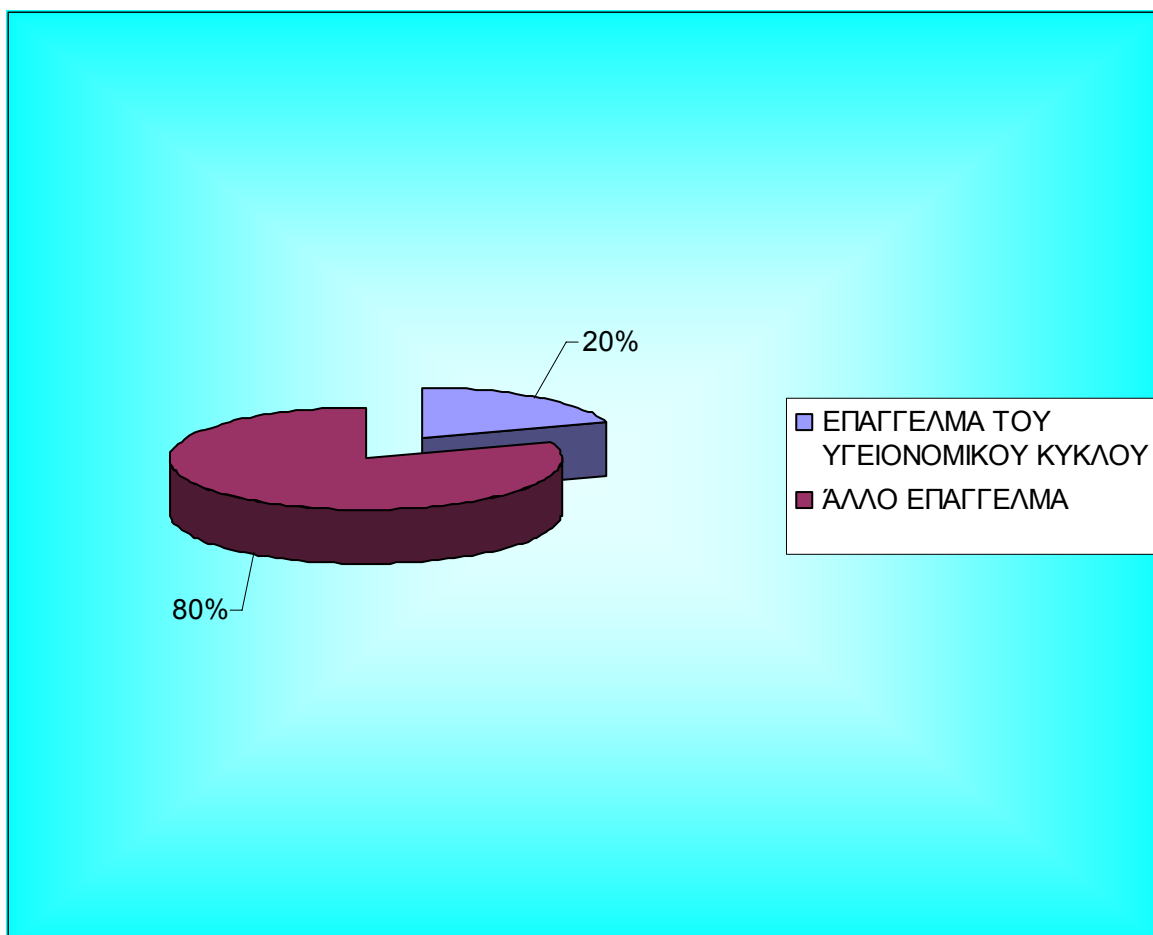
ΕΧΕΤΕ ΔΗΛΩΣΕΙ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΣΧΟΛΕΣ ΤΟΥ ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στη ερώτηση « αν είχαν δηλώσει όλες τις σχολές του υγειονομικού κύκλου στις πανελλαδικές εξετάσεις», οι 45 φοιτητές σε ποσοστό 29% απάντησαν ναι, και οι 105 φοιτητές σε ποσοστό 71% απάντησαν όχι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.Β

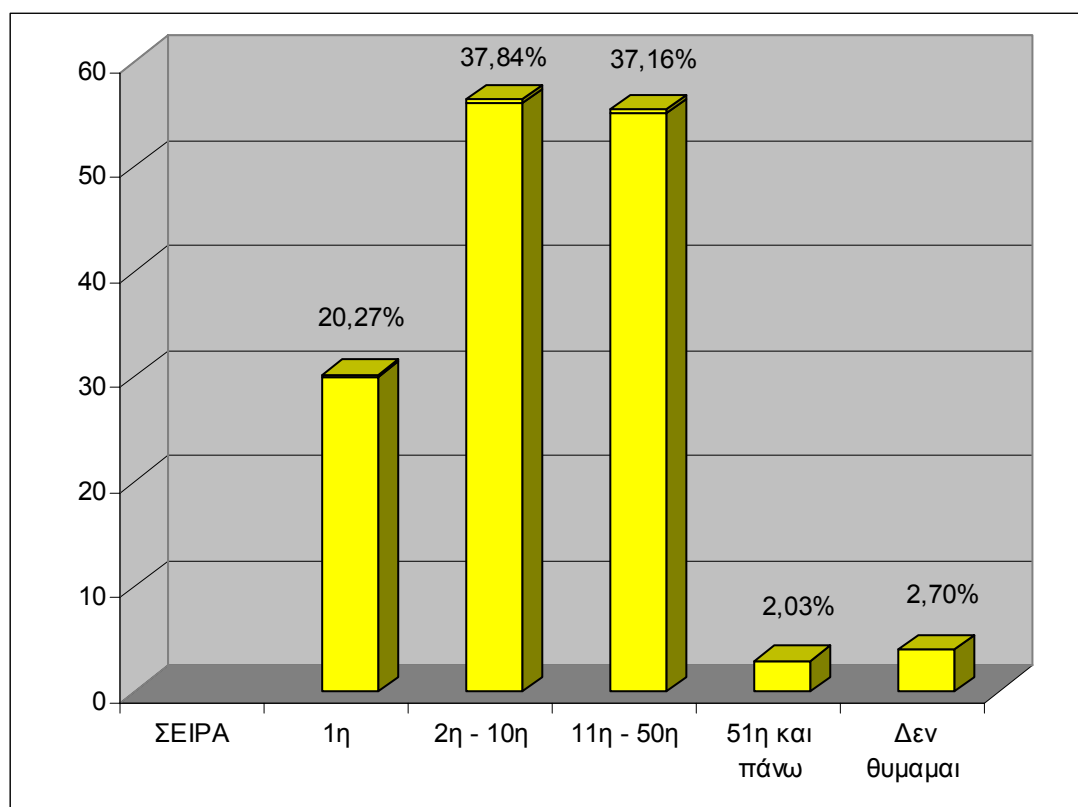
ΤΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΤΕ ΟΤΑΝ ΠΗΓΑΙΝΑΤΕ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση « τι επάγγελμα επιθυμούσαν να ακολουθήσουν όταν πήγαιναν γυμνάσιο», το 80% των φοιτητών θα επέλεγαν άλλο επάγγελμα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.Β

ΠΟΙΑ ΣΕΙΡΑ ΠΡΟΤΙΜΗΣΗΣ ΚΑΤΕΙΧΕ Η ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΟ ΜΗΧΑΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΑΣ;

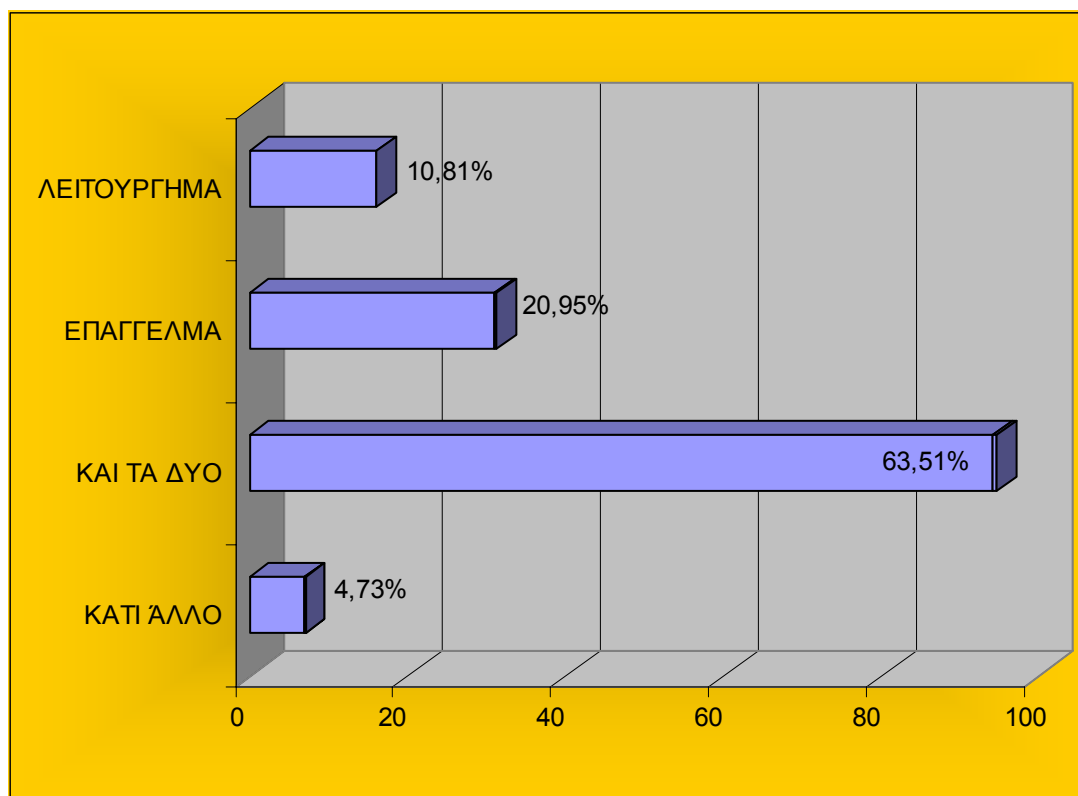

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση «ποια σειρά προτίμησης κατείχε η Νοσηλευτική στο μηχανογραφικό σας», έδωσαν τις εξής απαντήσεις σε ποσοστά επί τις %:

Στην 1^η θέση κατείχε το 20,27% , στην 11^η έως τη 50^η θέση κατείχε το 37,16% , στην 2^η θέση κατείχε το 37,34% , στην 51^η θέση και άνω το 2,03% και τέλος, το 2,70% των φοιτητών δεν θυμόταν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.Β

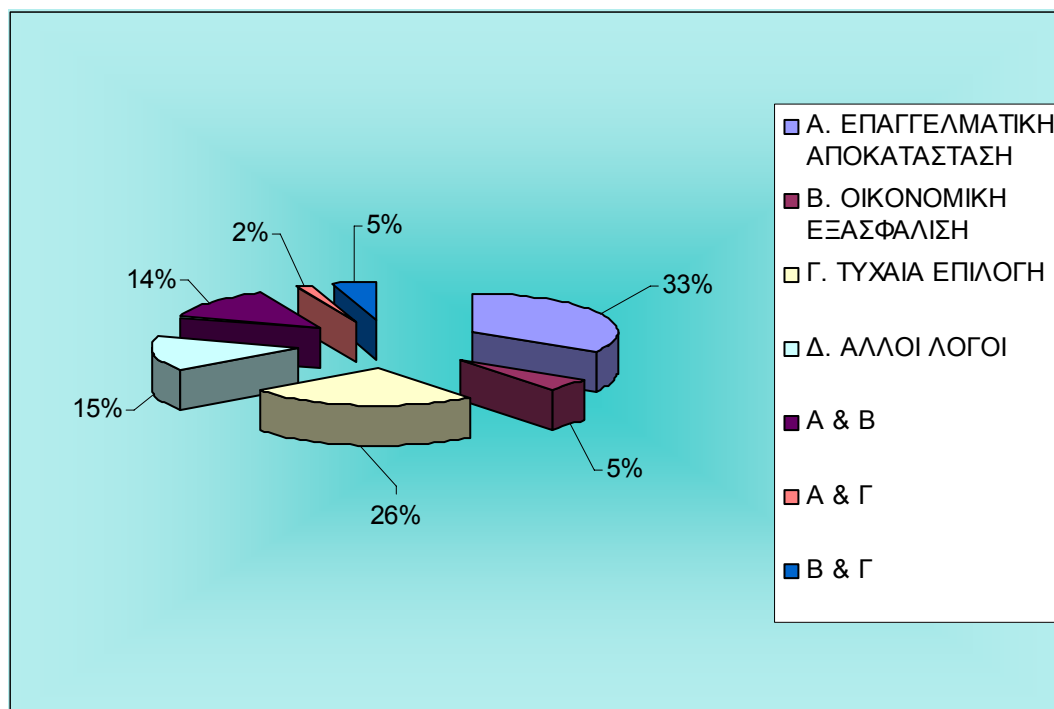
ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ ΓΙΑ ΕΣΑΣ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, όταν ερωτήθηκαν «τι σημαίνει Νοσηλευτική για εσάς», έδωσαν τις εξής απαντήσεις: 17 φοιτητές σε ποσοστό 10,81% θεωρούν την Νοσηλευτική μόνο ως λειτούργημα, οι 31 φοιτητές σε ποσοστό 20,95% θεωρούν την Νοσηλευτική ως επάγγελμα, 94 φοιτητές σε ποσοστό 63,51% θεωρούν την Νοσηλευτική και τα δύο, και οι 8 φοιτητές κατατάσσουν την Νοσηλευτική σαν κάτι άλλο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.Β

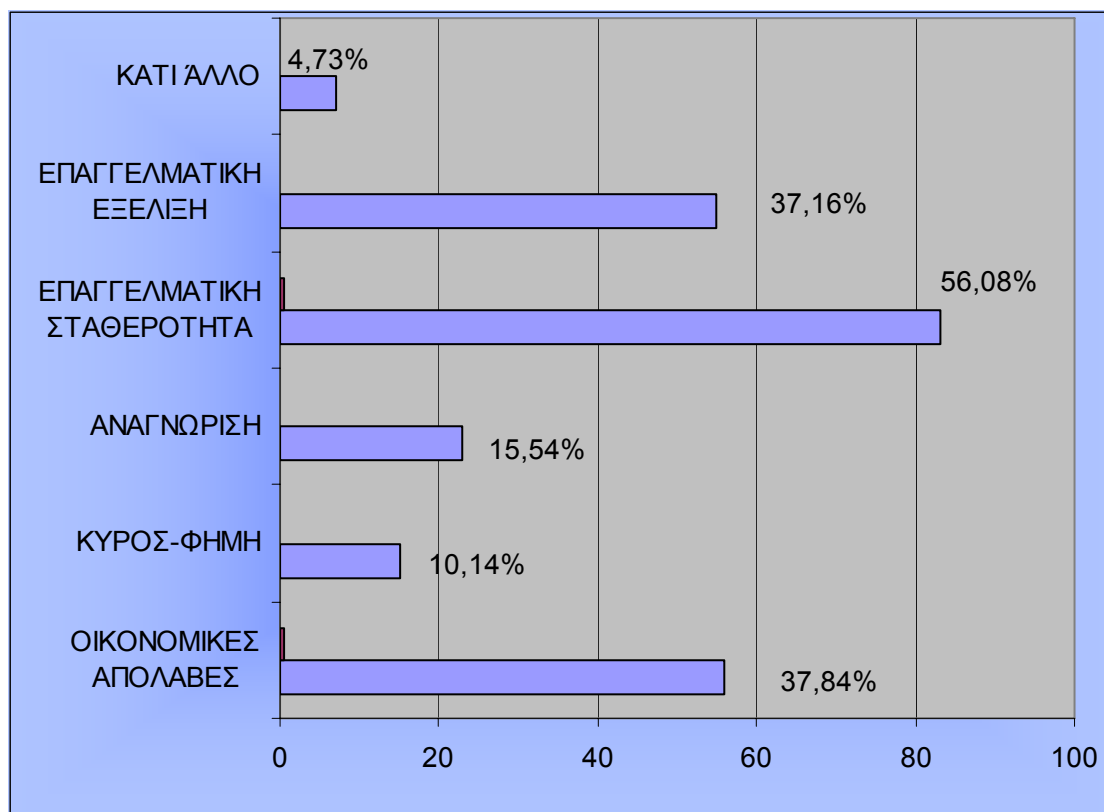
ΠΟΙΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΣΑΣ ΩΘΗΣΑΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε φοιτητές της Νοσηλευτικής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση « ποια ήταν τα κίνητρα που τους ώθησαν για να επιλέξουν το επάγγελμα της Νοσηλευτικής», απάντησαν σε ποσοστά: οι 50 φοιτητές σε ποσοστό 33,78% την επαγγελματική αποκατάσταση, οι 8 φοιτητές σε ποσοστό 5,41% την οικονομική εξασφάλιση, 38 φοιτητές σε ποσοστό 25,68% ως τυχαία επιλογή, 22 φοιτητές σε ποσοστό 14,86% για άλλους λόγους, 21 φοιτητές σε ποσοστό 13,51% την επαγγελματική αποκατάσταση και την οικονομική εξασφάλιση, 4 φοιτητές σε ποσοστό 2,03% την επαγγελματική αποκατάσταση και ως τυχαία επιλογή και 7 φοιτητές σε ποσοστό 4,73% την οικονομική εξασφάλιση και ως τυχαία επιλογή

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.Β

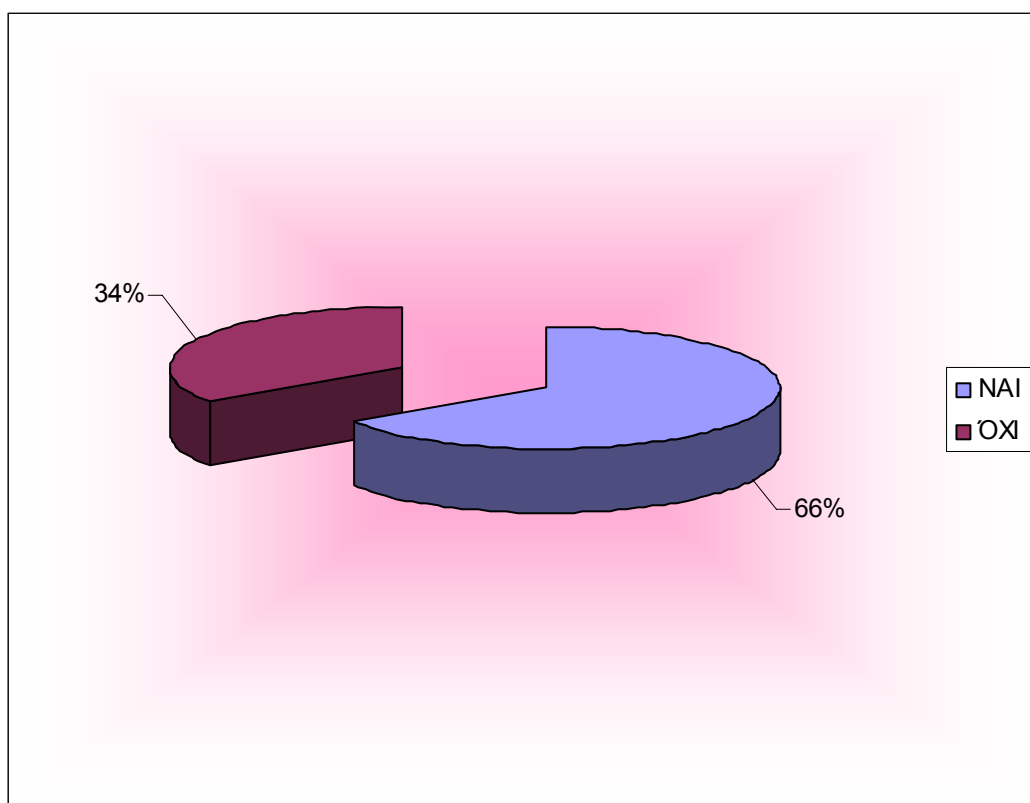
ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ

Συνολικά από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση « ποιες είναι οι προσδοκίες τους για το επάγγελμα της Νοσηλευτικής», δόθηκαν οι εξής απαντήσεις: οι 56 φοιτητές σε ποσοστό 37,84% απάντησαν οικονομικές απολαβές, οι 15 φοιτητές σε ποσοστό 10,14% απάντησαν κύρος-φήμη, οι 83 φοιτητές σε ποσοστό 56,08% απάντησαν η επαγγελματική σταθερότητα, οι 56 φοιτητές σε ποσοστό 37,16% απάντησαν η επαγγελματική εξέλιξη και οι 8 φοιτητές σε ποσοστό 4,73% απάντησαν κάτι άλλο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.Β

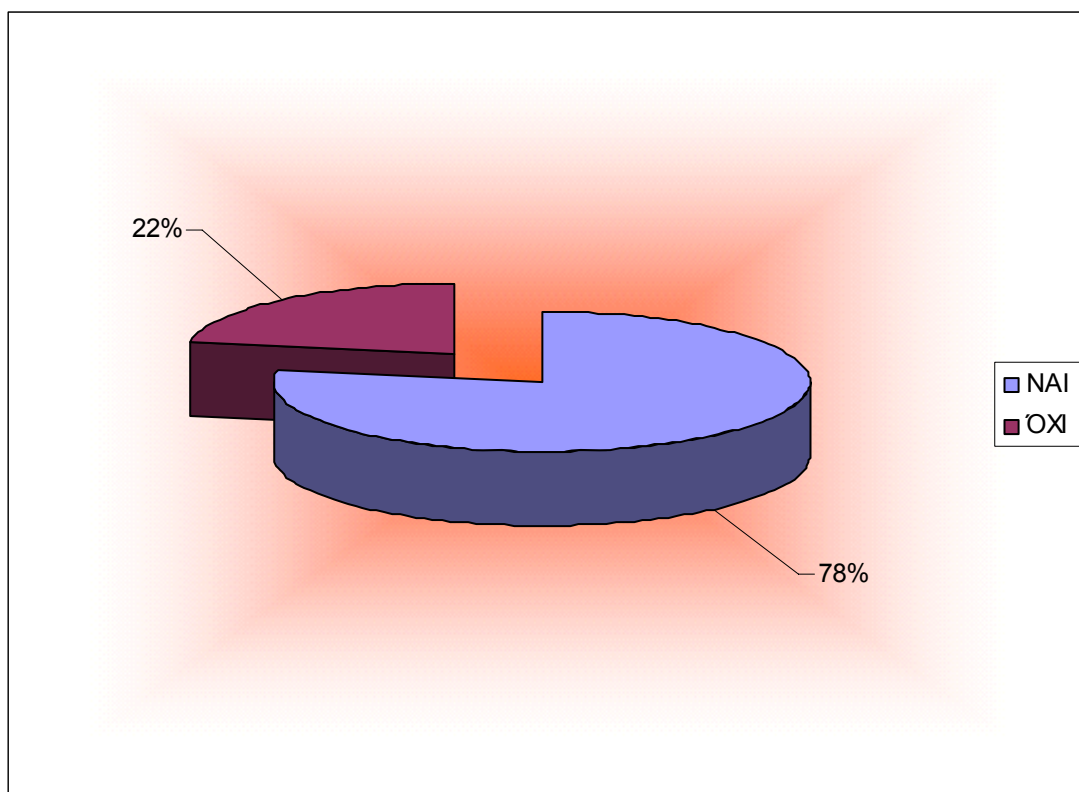
ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση « αν υπάρχουν προοπτικές στο επάγγελμα» οι φοιτητές έδωσαν τις εξής απαντήσεις αντίστοιχα: οι 97 φοιτητές σε ποσοστό 66% απάντησαν ναι, ενώ οι 53 φοιτητές σε ποσοστό 34% απάντησαν όχι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.Β

ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΟΤΙ Η ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΑΡΚΕΤΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ – ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ;

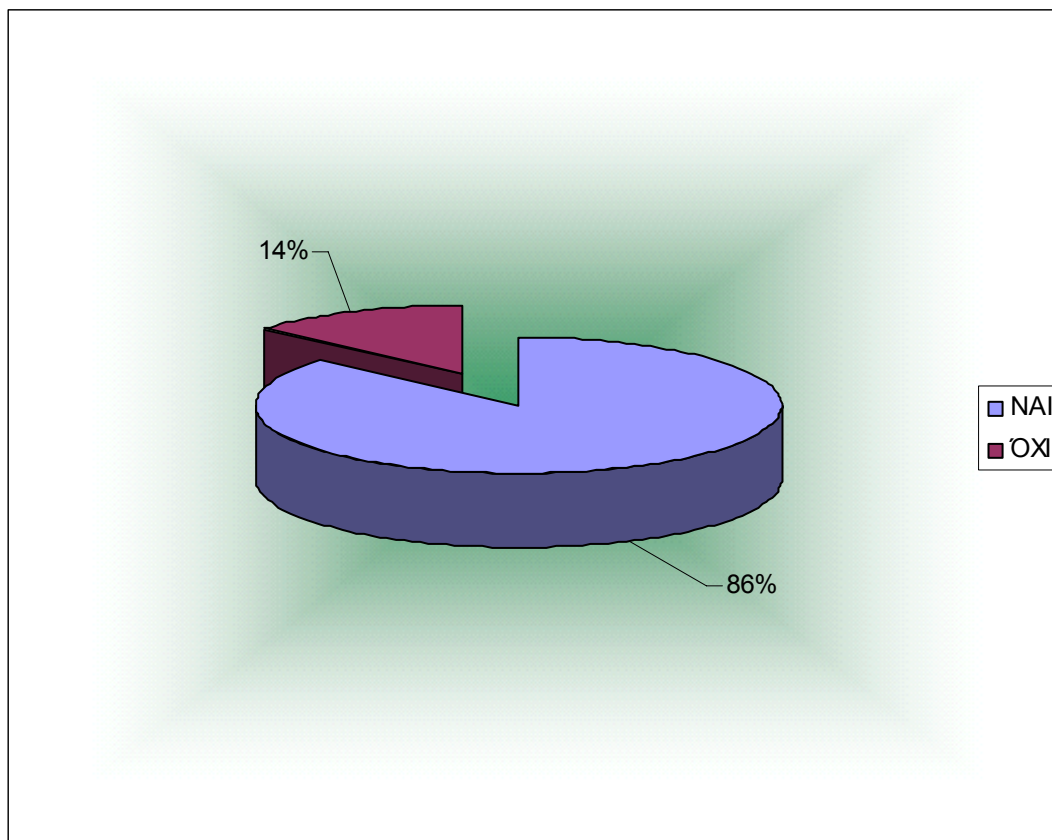

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση «αν θεωρείτε ότι η Νοσηλευτική προσφέρει αρκετές ευκαιρίες για επαγγελματική αναγνώριση-αποκατάσταση», οι φοιτητές έδωσαν τις εξής απαντήσεις αντίστοιχα: οι 115 φοιτητές σε ποσοστό που αναλογεί σε 78% απάντησαν ναι, και οι 35 φοιτητές σε ποσοστό που αναλογεί σε 22% απάντησαν όχι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.Β

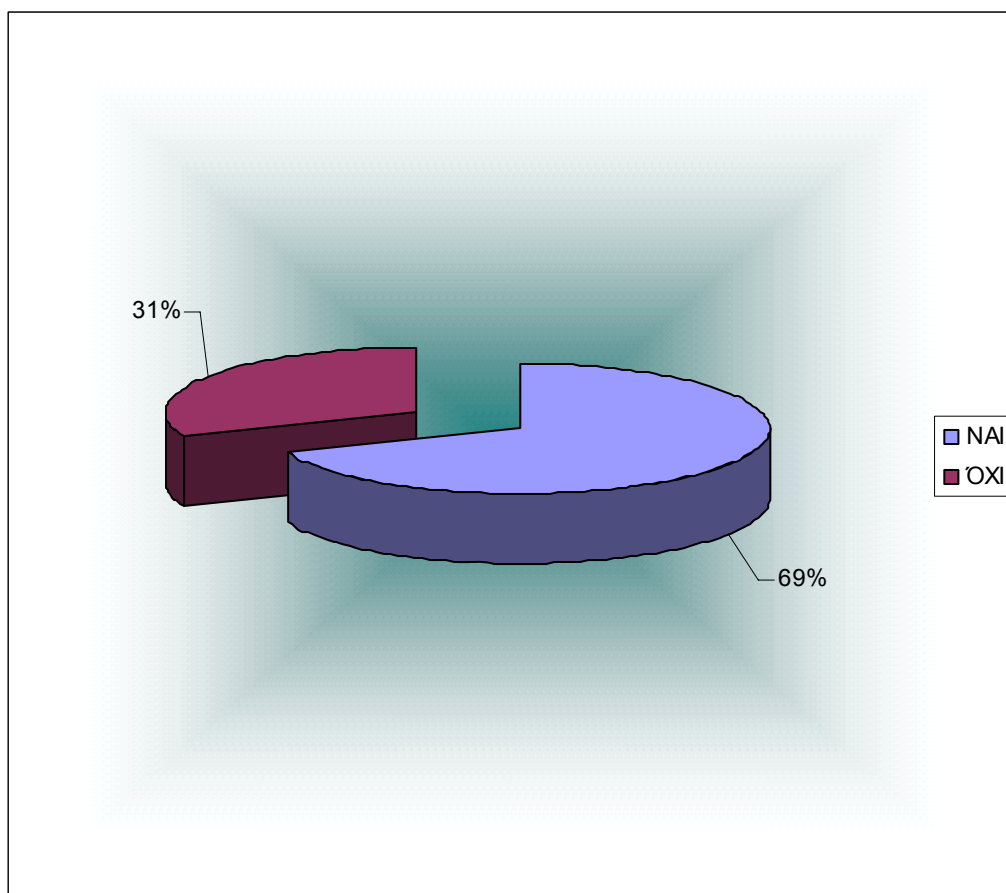
ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΤΟ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΑΝΘΥΓΙΕΙΝΟ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση « αν θεωρούν το Νοσηλευτικό επάγγελμα ανθυγιεινό» οι φοιτητές έδωσαν τις εξής απαντήσεις: οι 128 φοιτητές σε ποσοστό 86% απάντησαν ναι, ενώ οι 20 φοιτητές σε ποσοστό 14% απάντησαν όχι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.Β

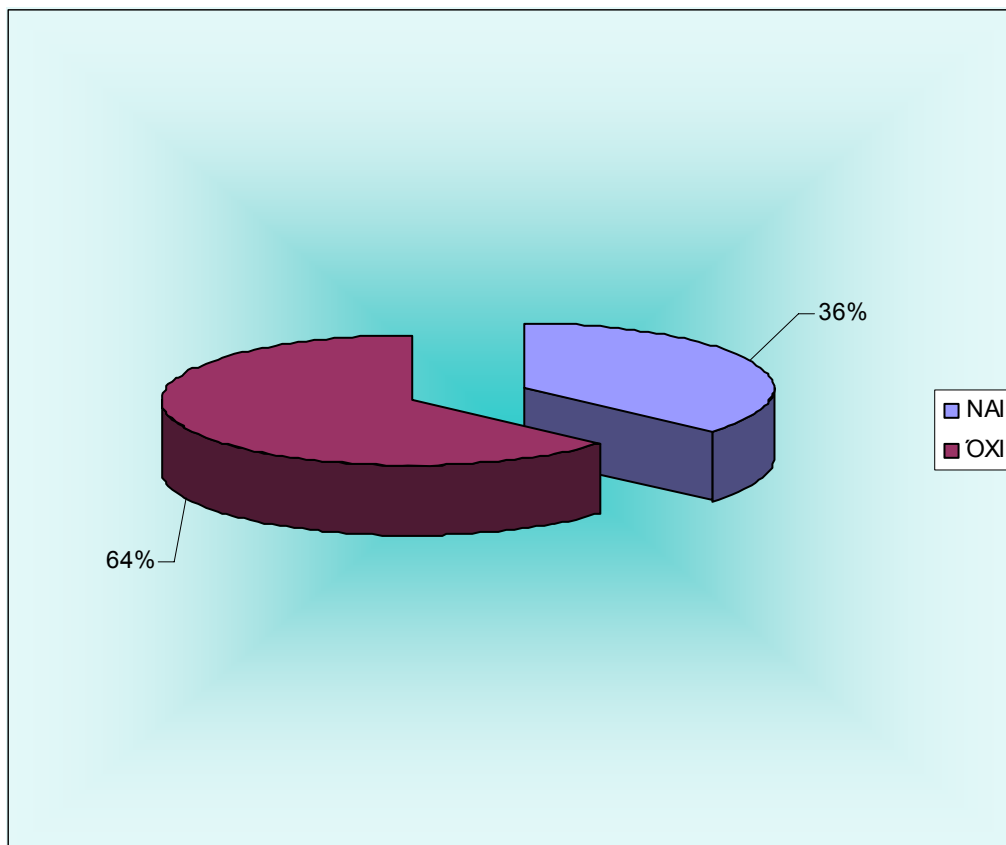
ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΥΠΑΡΧΕΙ ΧΑΣΜΑ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΚΛΙΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση «πιστεύετε ότι υπάρχει χάσμα ανάμεσα στην θεωρητική και κλινική εκπαίδευση» οι φοιτητές έδωσαν τις εξής απαντήσεις: το 69% απάντησε ναι, ενώ το 31% απάντησε όχι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.Β

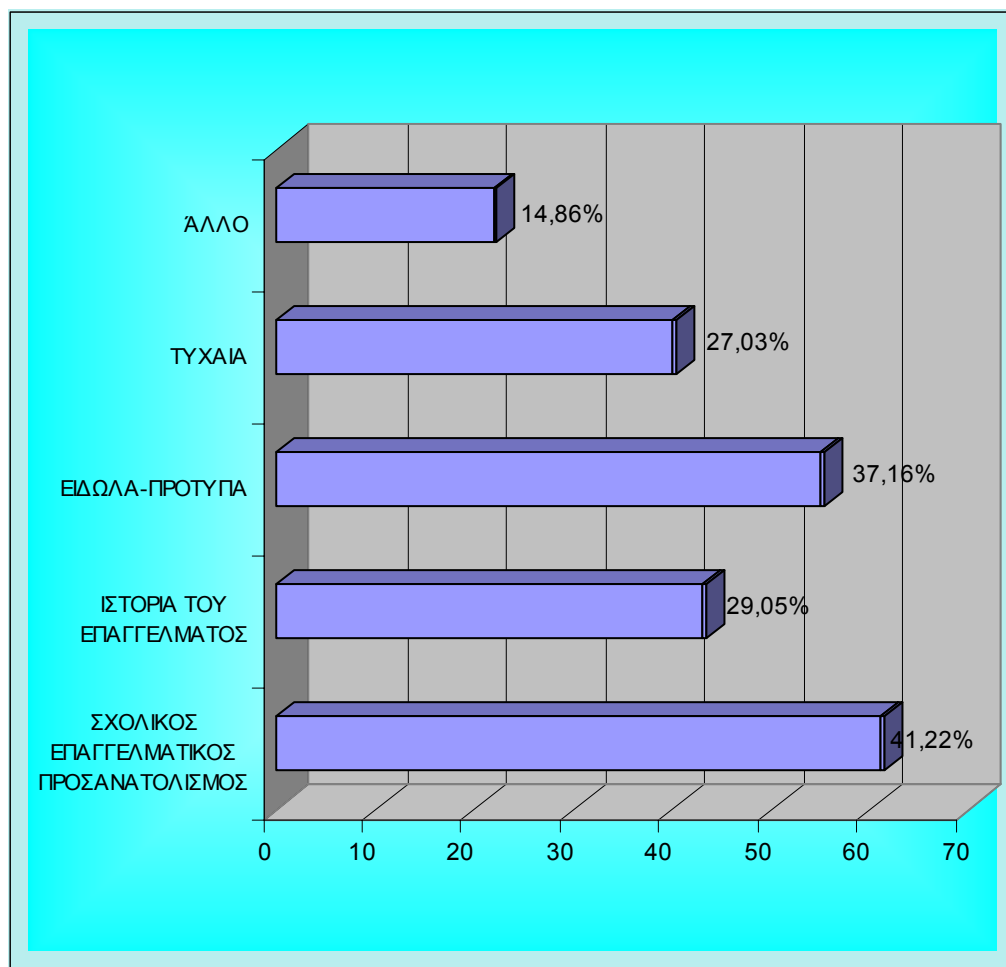
ΕΙΣΤΕ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση «αν είναι ευχαριστημένοι από τις σπουδές της Νοσηλευτικής» οι φοιτητές έδωσαν τις εξής απαντήσεις: το 36% απάντησε ναι, ενώ το 64% απάντησε όχι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11.Β

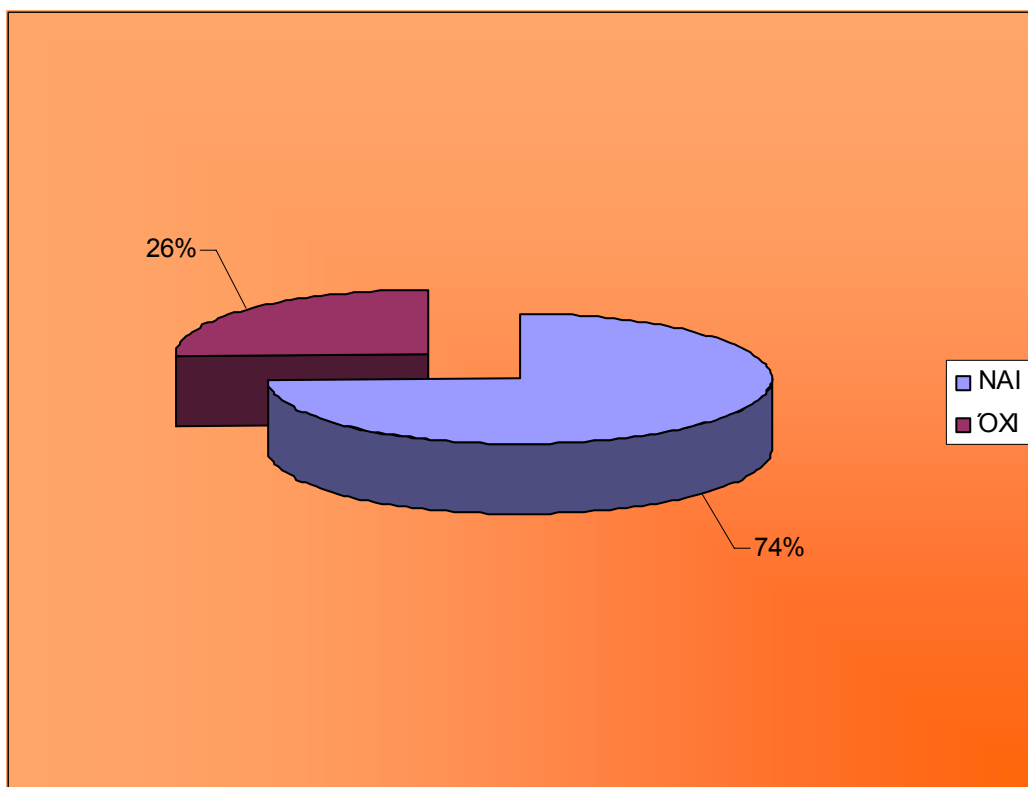
ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙ ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΝΑ ΓΝΩΡΙΣΕΙ ΕΝΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση « πως μπορεί ένας νέος να γνωρίσει ένα επάγγελμα» οι φοιτητές έδωσαν τις εξής απαντήσεις: το 14,86% απάντησε κάτι άλλο, το 27,03% απάντησε τυχαία, το 29,05% απάντησε από την ιστορία του επαγγέλματος, το 37,16% απάντησε από είδωλα-πρότυπα, και το 41,22% από τον ΣΕΠ

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.Β

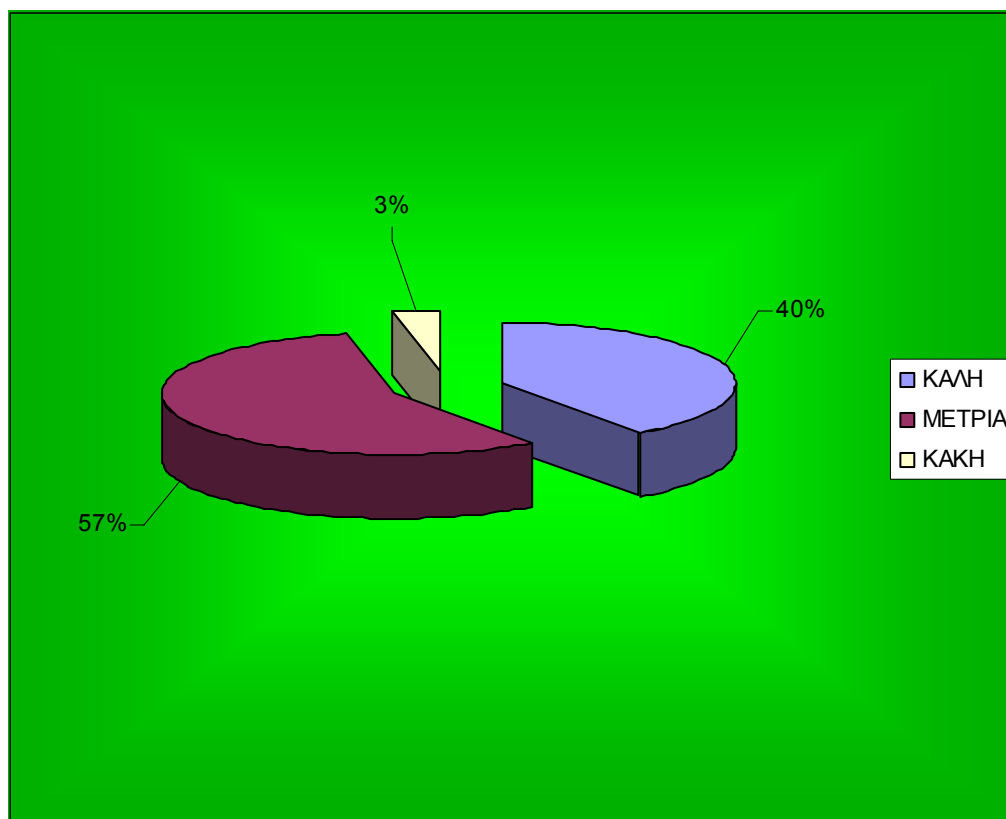
ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΤΟΥ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση « αν υπάρχει συνεργασία με το υπόλοιπο προσωπικό του νοσοκομείου» οι φοιτητές έδωσαν τις εξής απαντήσεις: το 74% απάντησε ναι, ενώ το 26% απάντησε όχι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13.Β

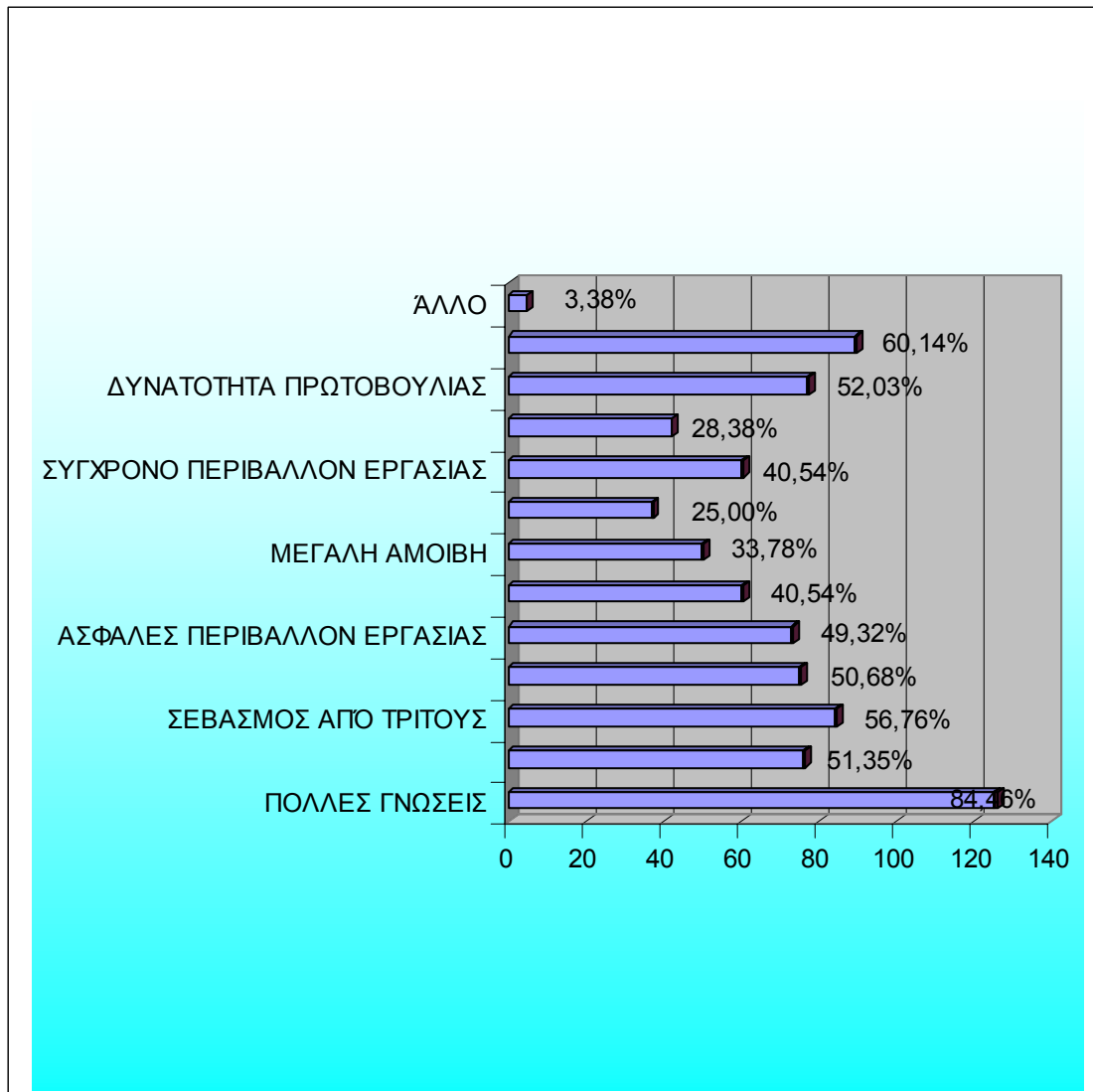
ΠΩΣ ΕΙΝΑΙ Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΑΣ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση « Πως αξιολογείται την στάση του προσωπικού των νοσοκομείων απέναντι στους σπουδαστές της Νοσηλευτικής», οι φοιτητές έδωσαν τις εξής απαντήσεις: το 3% απάντησε κακή, το 40% καλή, και το 57% μέτρια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.Β

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΑΝΙΚΗ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ ΣΤΗ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ;

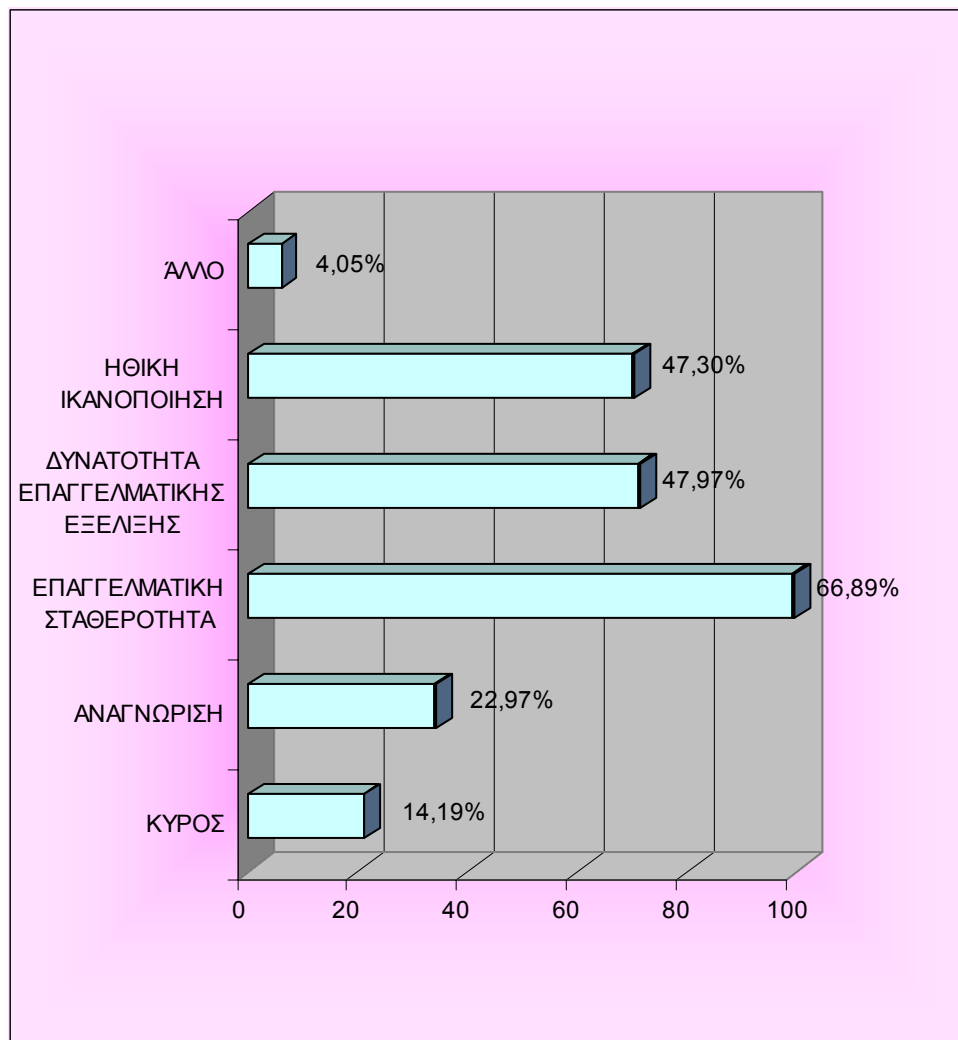
Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση «ποια είναι τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά για την ιδανική σταδιοδρομία στην νοσηλευτική» οι φοιτητές έδωσαν τις εξής απαντήσεις σε συχνότητα εμφάνισης: οι 125 σε αναλογία 84.46% απάντησαν πολλές γνώσεις, οι 76 σε αναλογία 51.35% απάντησαν εκτίμηση από τρίτους, οι 84 σε αναλογία

56.76% απάντησαν σεβασμός από τρίτους, οι 75 σε αναλογία 50.68% απάντησαν μόνιμη εργασία, οι 73 σε αναλογία 49.32% απάντησαν ασφαλές εργασιακό περιβάλλον, οι 60 σε αναλογία 40.54% απάντησαν καλός βαθμός πτυχίου, οι 50 σε αναλογία 33.78% απάντησαν μεγάλη αμοιβή, οι 37 σε αναλογία 25% απάντησαν ανώτερες σπουδές, οι 60 σε αναλογία 40.54% απάντησαν σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον, οι 42 σε αναλογία 28.30% απάντησαν δυνατότητα αυτοδιάθεσης, οι 77 σε αναλογία 52.03% απάντησαν δυνατότητα πρωτοβουλίας, οι 89 σε αναλογία 60.14% απάντησαν δυνατότητα επιμόρφωσης και τέλος οι 5 σε αναλογία 3,38% απάντησαν κάτι χωρίς να αναφέρουν τι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15.Β

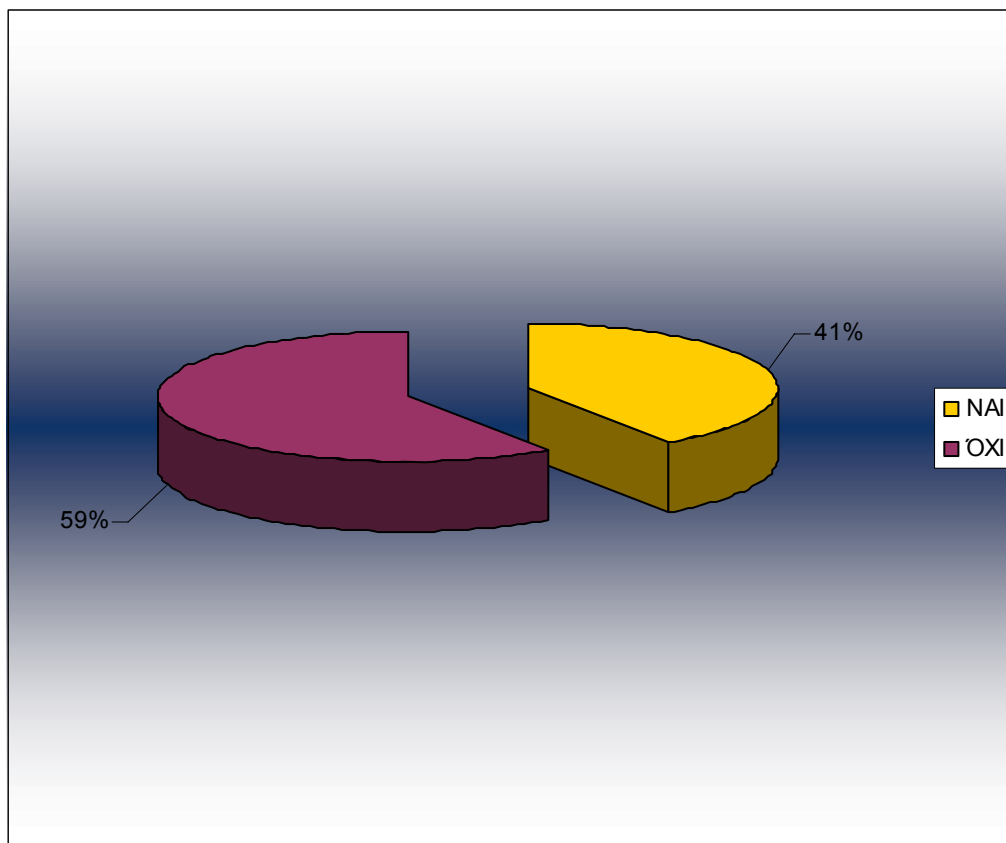
ΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΣΑΣ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ Η ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ ΣΑΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση « τι μπορεί να σας προσφέρει η Νοσηλευτική σαν επάγγελμα» δόθηκαν οι εξής απαντήσεις σε συχνότητα αναλογίας: οι 21 σε αναλογία 14,19% απάντησαν κύρος, οι 34 σε αναλογία 22,97% απάντησαν αναγνώριση, οι 99 σε αναλογία 66,89% απάντησαν επαγγελματική σταθερότητα, οι 71 σε αναλογία 47,97% απάντησαν δυνατότητα επαγγελματικής εξέλιξης, οι 70 σε αναλογία 47,30% απάντησαν ηθική ικανοποίηση, και οι 6 σε αναλογία 4,95% απάντησαν κάτι άλλο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.Β

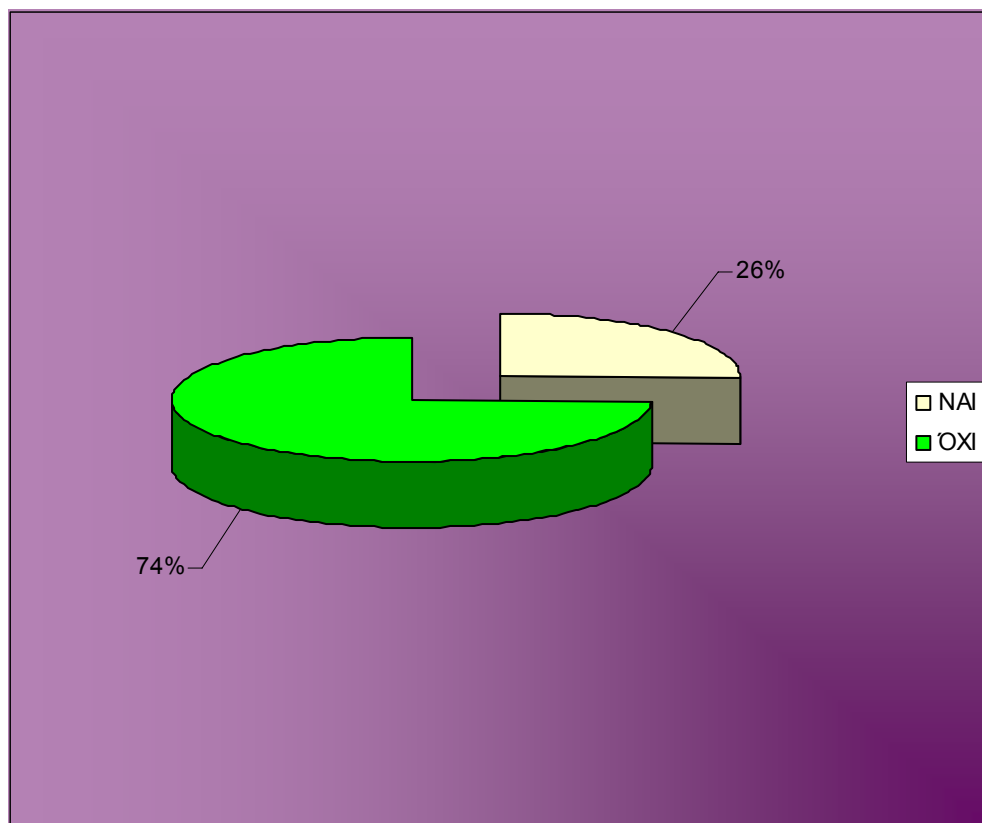
ΕΧΕΤΕ ΕΠΙΛΕΞΕΙ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΟΥ ΕΠΙΘΥΜΟΥΣΑΤΕ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση « αν έχετε επιλέξει το επάγγελμα που επιθυμούσατε» δόθηκαν οι εξής απαντήσεις: το 41% απάντησε ναι και το 59% απάντησε όχι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 17.Β

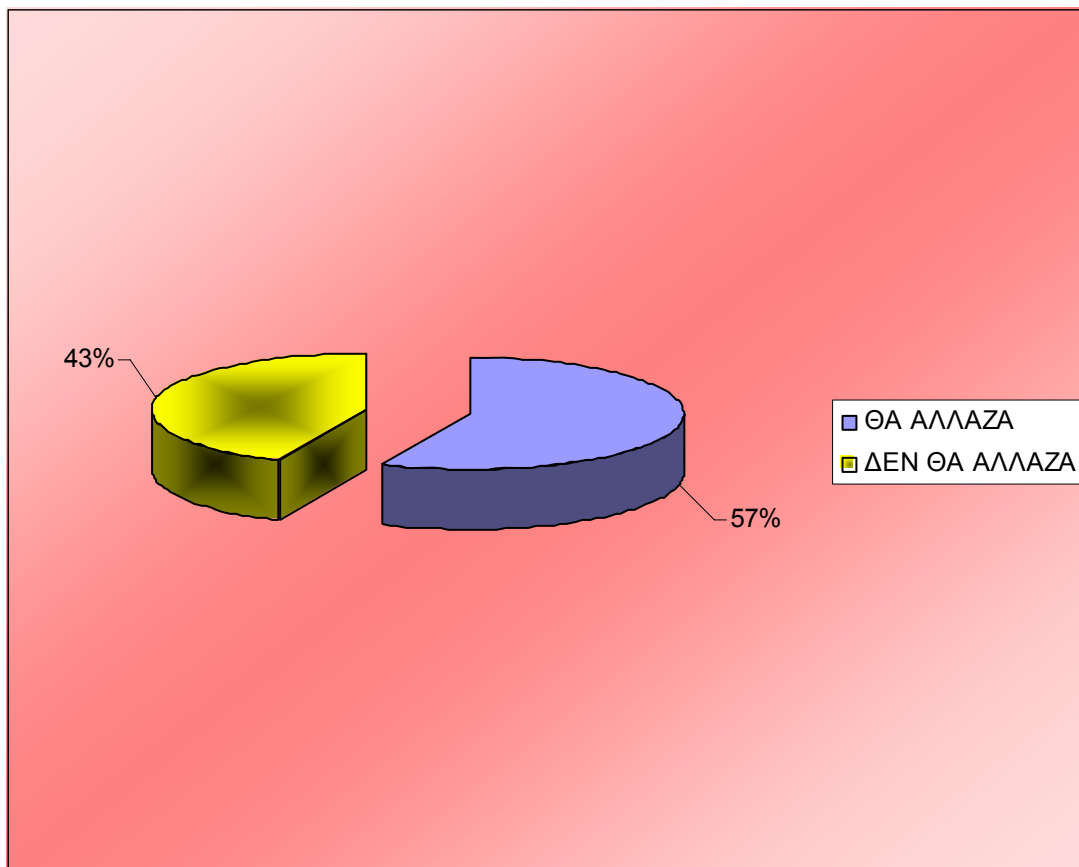
ΣΑΣ ΒΟΗΘΗΣΕ Ο ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΑΣ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση « αν ο επαγγελματικός προσανατολισμός σας βοήθησε στην επιλογή σας» δόθηκαν οι εξής απαντήσεις: το 74% απάντησε ναι και το 26% απάντησε όχι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 18.Β

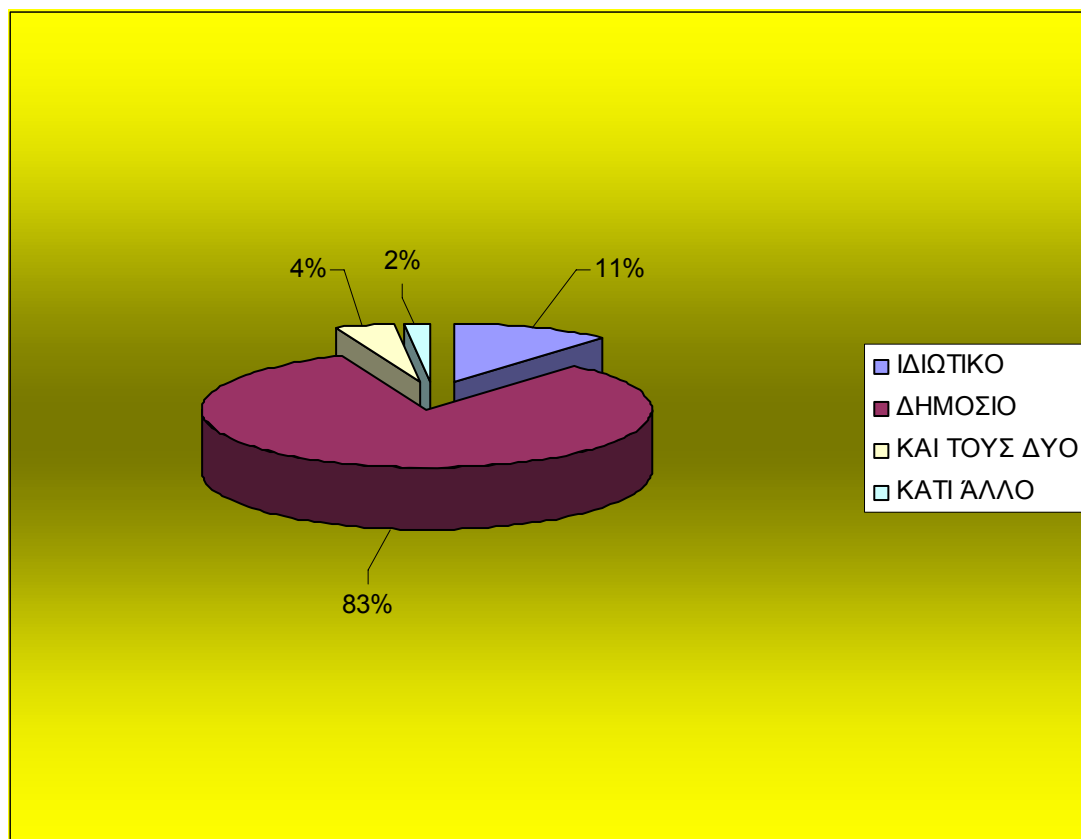
ΑΝ ΣΑΣ ΔΙΝΟΤΑΝ Η ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΝΑ ΑΛΛΑΞΕΤΕ ΣΧΟΛΗ ΘΑ ΤΟ ΚΑΝΑΤΕ;

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση « αν σας δινόταν η ευκαιρία να επιλέξετε κάποια άλλη σχολή στο στάδιο που βρισκόσαστε τώρα» δόθηκαν οι εξής απαντήσεις: οι 84 σε ποσοστό 57% απάντησαν ότι θα άλλαζαν επάγγελμα, ενώ οι 64 σε ποσοστό 43% απάντησαν πως όχι

ΠΙΝΑΚΑΣ 19.Β

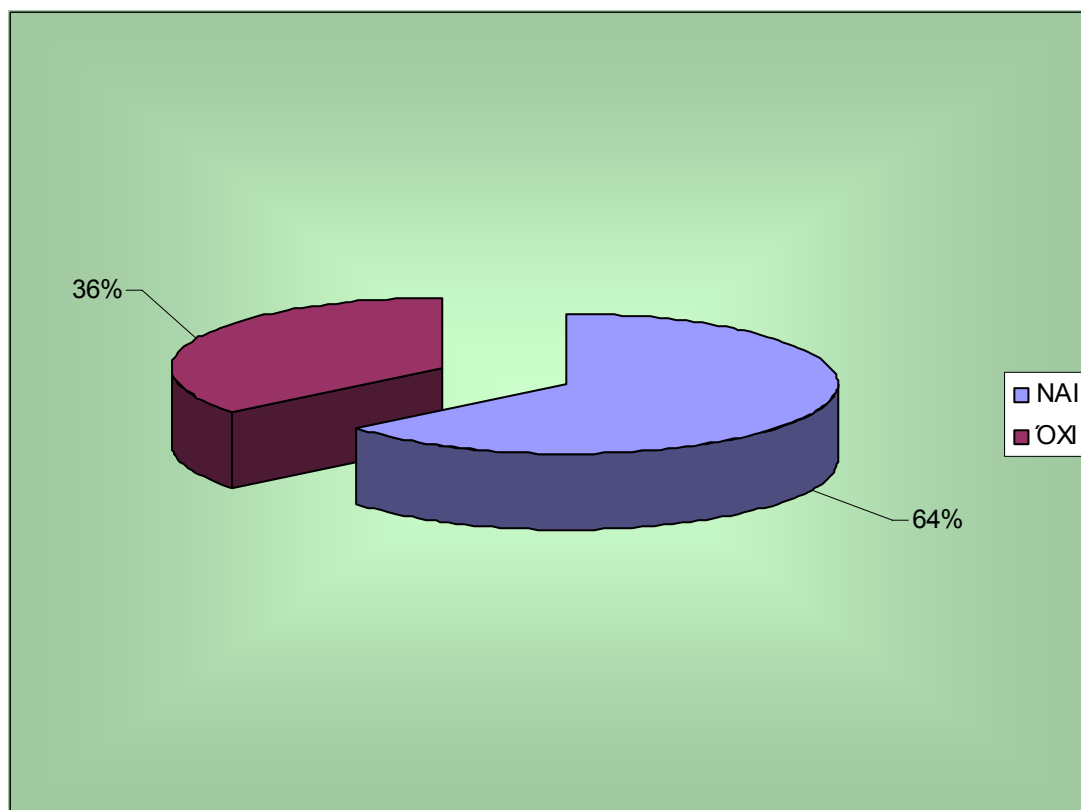
ΠΟΙΟ ΧΩΡΟ ΘΑ ΕΠΙΛΕΓΑΤΕ ΓΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση « ποιο χώρο θα επιλέγατε για επαγγελματική σταδιοδρομία» δόθηκαν οι εξής απαντήσεις: οι 17 σε ποσοστό 11% απάντησε ιδιωτικό τομέα, οι 122 σε ποσοστό 83% απάντησε τον δημόσιο τομέα, οι 6 σε ποσοστό 4% απάντησε και τους δύο τομείς, και τέλος, οι 3 σε ποσοστό 2% απάντησε κάποιον άλλο τομέα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 20..B

ΕΙΣΤΕ ΑΠΟΦΑΣΙΣΜΕΝΟΙ ΝΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΕΤΕ ΤΟ ΧΩΡΟ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑ ΑΝ ΔΕ ΣΑΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΕΙ;

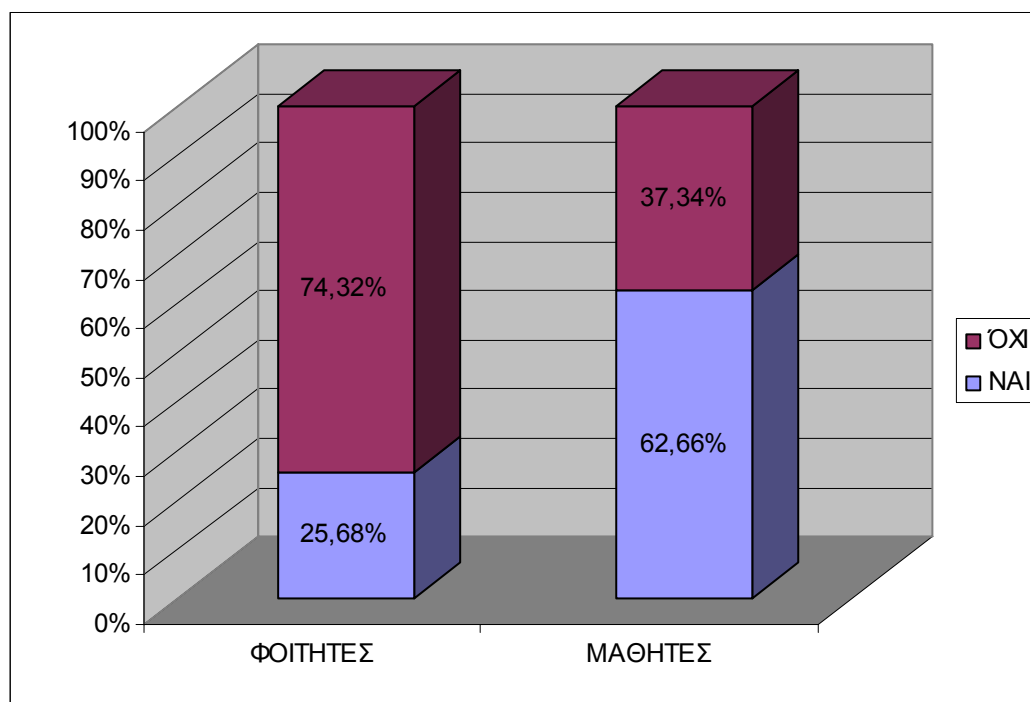

Από τα 150 ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους φοιτητές της Νοσηλευτικής σχολής του ΑΤΕΙ Ηρακλείου, στην ερώτηση « αν είναι αποφασισμένοι να εγκαταλείψουν τον χώρο μελλοντικά αν δεν τους ικανοποιεί» δόθηκαν οι εξής απαντήσεις: οι 95 σε ποσοστό 64% απάντησαν ναι και οι 53 σε ποσοστό 36% απάντησαν όχι.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ-ΜΑΘΗΤΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 21.Β

ΒΟΗΘΑΕΙ Ο ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ;

Από τα 300 ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε μαθητές των Ενιαίων Λυκείων –ΤΕΕ και των φοιτητών του ΑΤΕΙ Ηρακλείου του τμήματος Νοσηλευτικής, υπήρξαν τρεις κοινές ερωτήσεις.

Σε συγκριτική μελέτη δόθηκαν τα εξής αποτελέσματα:

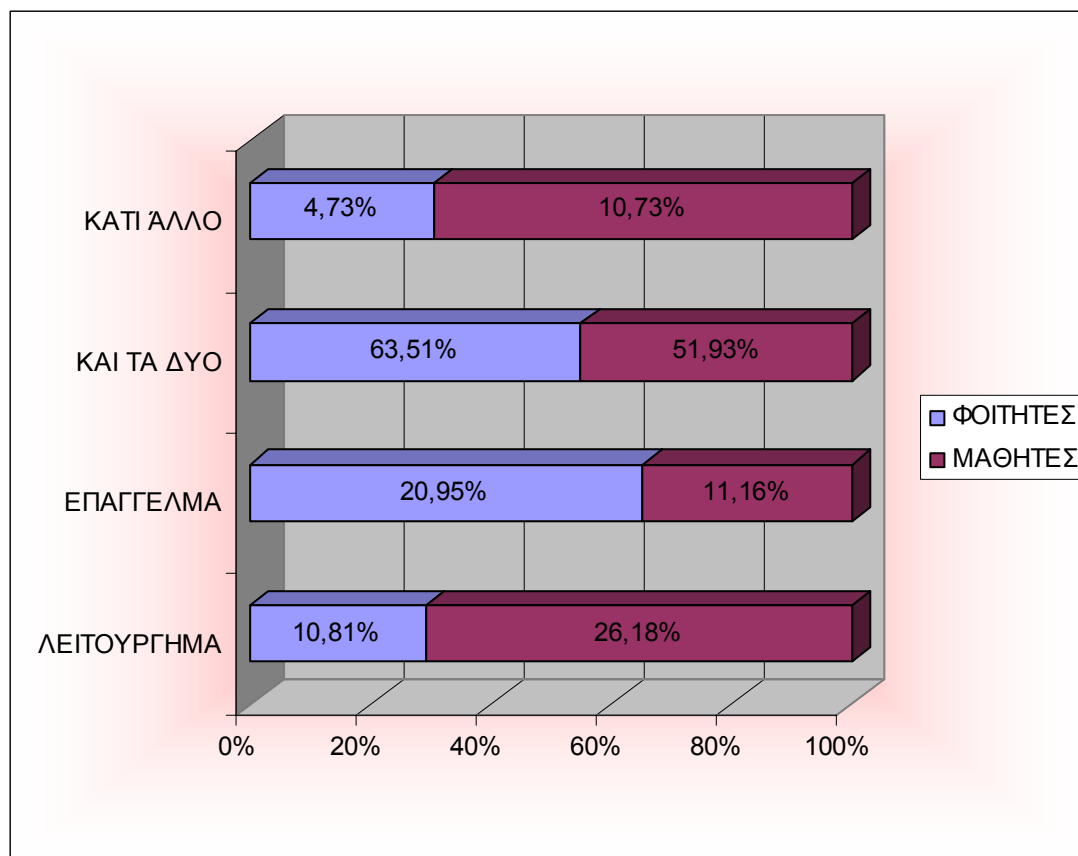
Στην ερώτηση «βοηθάει ο επαγγελματικός προσανατολισμός στην επιλογή επαγγέλματος», φοιτητές και μαθητές απάντησαν αντίστοιχα:

Το 74,32% των φοιτητών απάντησε όχι και, το 25,68% απάντησε ναι.

Αντιθέτως, το 37,34% των μαθητών απάντησε όχι, και το 62,66% απάντησε ναι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 22.Β

ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ ΓΙΑ ΕΣΑΣ;

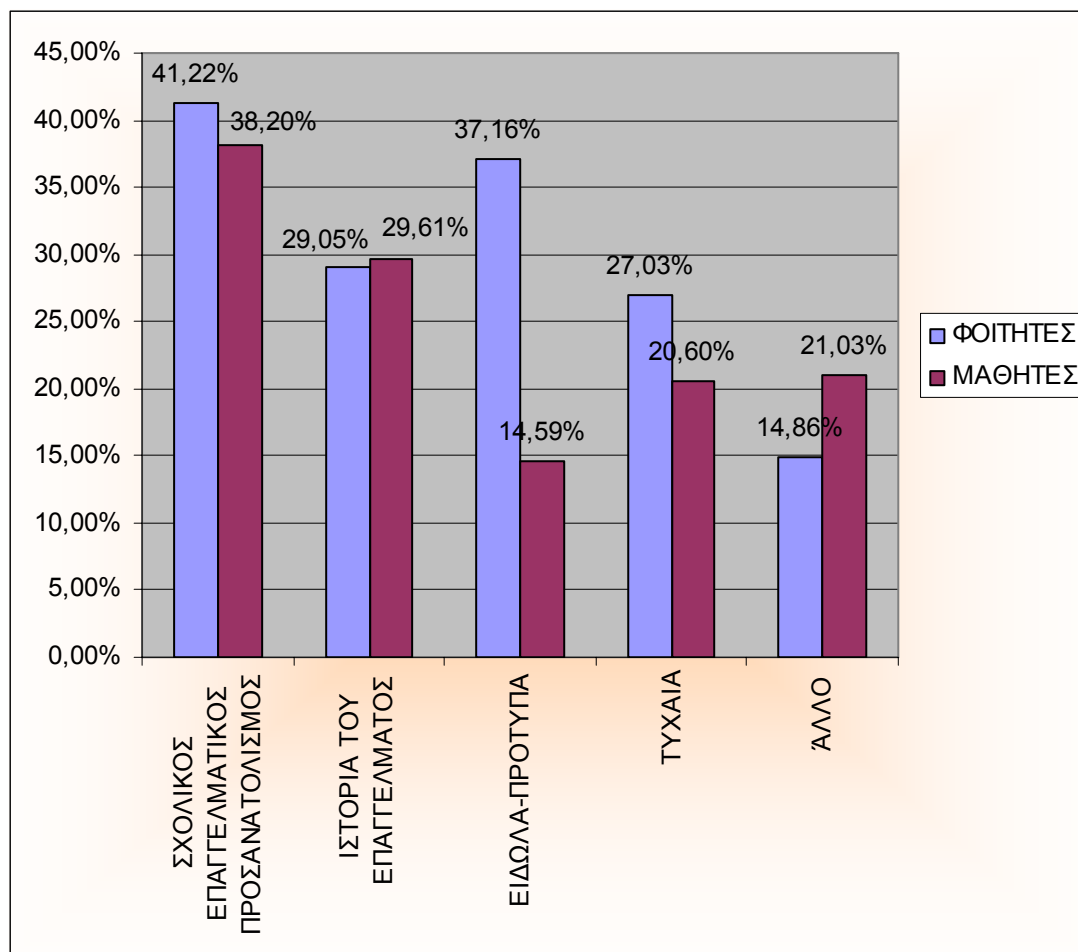
Στην ερώτηση « τι σημαίνει η Νοσηλευτική για εσάς», φοιτητές και μαθητές απάντησαν αντίστοιχα: το 26,18% των μαθητών απάντησε ότι αποτελεί λειτούργημα, το 11,16% απάντησε ότι αποτελεί επάγγελμα και λειτούργημα, τέλος το 10,73% των μαθητών απάντησε ότι αποτελεί κάτι άλλο.

Ωστόσο, στους φοιτητές, σε ποσοστό 10,81% θεωρεί την Νοσηλευτική λειτούργημα, το 20,95% θεωρεί την Νοσηλευτική επάγγελμα, το 63,51% θεωρεί και τα δύο. Τέλος το 4,73% απάντησε και τα δύο παραπάνω.

ΠΙΝΑΚΑΣ 23.Β

ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙ ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΝΑ ΓΝΩΡΙΣΕΙ ΕΝΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ;

Στην ερώτηση «πως μπορεί ένας νέος να γνωρίσει ένα επάγγελμα», φοιτητές και μαθητές απάντησαν αντίστοιχα: το 41,22% των φοιτητών απάντησε ΣΕΠ, το 29,05% απάντησε την ιστορία του επαγγέλματος, το 37,16% απάντησε είδωλα-πρότυπα, το 27,03% απάντησε τυχαία, ενώ τέλος, το 14,86% απάντησε κάτι άλλο.

Στους μαθητές σε ποσοστό 38,20% απάντησε ΣΕΠ, το 29,61% απάντησε την ιστορία του επαγγέλματος, το 14,59% απάντησε είδωλα-πρότυπα, το 20,60% απάντησε τυχαία, ενώ το 21,03% κάτι άλλο.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από την παρούσα μελέτη, έγινε μια προσπάθεια να καταγραφεί, κατά πόσο ο επαγγελματικός προσανατολισμός βοηθάει στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση, κατευθύνοντας έτσι τους νέους και τις νέες να παίρνουν αποφάσεις σχετικά με την εκπαιδευτική και κατά συνέπεια τη επαγγελματική τους πορεία.

Μέσα από ποιους παράγοντες μπορεί ένας νέος να γνωρίσει ένα επάγγελμα μαθαίνοντας πώς να αναζητά και να αξιολογεί τις πληροφορίες που τον αφορούν και τον ενδιαφέρουν.

Να προσδιορίσουμε την έννοια της Νοσηλευτικής ως επαγγελματική επιλογή, στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια κλίμακα της εκπαίδευσης.

Συμπερασματικά, λοιπόν από την παραπάνω μελέτη, παρατηρήσαμε, ότι ο επαγγελματικός προσανατολισμός δεν αποτελεί βασικό κριτήριο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση για την επιλογή επαγγέλματος με ποσοστό 74,32%. Αντιθέτως στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση αποτελεί τον σημαντικότερο ίσως παράγοντα επιλογής, με ποσοστό που αναλογεί σε 62,66%.

Ωστόσο, σε ερώτηση μας στους φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης κατά πόσο είναι οι ίδιοι ικανοποιημένοι από τις σπουδές τους στην Νοσηλευτική, το μεγαλύτερο ποσοστό σε αναλογία 64% απάντησε αρνητικά, ποσοστό που δηλώνει ότι η τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι ανεπαρκής στον τομέα της Νοσηλευτικής.

Ένας δεύτερος βασικός μας στόχος είναι να εξετάσουμε τους παράγοντες που παρακινούν τους νέους στην επιλογή του επαγγέλματος τους και κατά επέκταση του Νοσηλευτικού επαγγέλματος, προσδιορίζοντας την βασική έννοια του τελευταίου.

Παρατηρήσαμε λοιπόν, ότι ένα νέο άτομο μπορεί να δεχθεί ερεθίσματα για κάποιο επάγγελμα από διάφορους παράγοντες, όπως : τον σχολικό επαγγελματικό προσανατολισμό, τα Μ.Μ.Ε., την ιστορία του επαγγέλματος, τα είδωλα-πρότυπα, εκ των οποίων όμως ο κυρίαρχος είναι ο σχολικός επαγγελματικός προσανατολισμός με ποσοστό που αναλογεί στους φοιτητές 41,22% και στους μαθητές 38,20%.

Τέλος, αποδείχθηκε από την έρευνα μας πως η έννοια της Νοσηλευτικής για την τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί λειτούργημα και επάγγελμα μαζί, σε ποσοστό 63,51%, ενώ για την δευτεροβάθμια αποτελεί λειτούργημα, σε ποσοστό που αναλογεί σε 26,18%. Το γεγονός αυτό μας δείχνει, πως η Νοσηλευτική δεν είναι μονοδιάστατη.

Ευελπιστούμε ότι παρά τις δυσκολίες που συναντήσαμε να καταφέραμε να παρουσιάσουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα του θεσμού του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού με βάση τα στοιχεία που συγκεντρώσαμε. Και η αξιολόγηση των στοιχείων που έγινε σε αυτήν την εργασία να μπορέσουν να δώσουν την πραγματική διάσταση του θεσμού. Με την καταγραφή τους και την παρουσίαση τους ελπίζουμε ότι προσφέρουμε και εμείς στο ελάχιστο για την διερεύνησή του.

7. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- 1.** Σύγχρονη θεωρητική κατάρτιση των φοιτητών των Νοσηλευτικών Σχολών καθώς και στελέχωση αυτών με σύγχρονους μεθόδους διδασκαλίας ώστε να συμβαδίζουν με την κλινική άσκηση της Νοσηλευτικής.
- 2.** Γνώση του αντικειμένου που ασχολείται η Νοσηλευτική καθώς και τα πλαίσια που μπορεί να ασκηθεί.
- 3.** Ενημέρωση των φοιτητών αναφορικά με το τι μπορεί να προσφέρει μελλοντικά το Νοσηλευτικό επάγγελμα.
- 4.** Δημιουργία προγραμμάτων για τη σωστή ενημέρωση των μαθητών όσον αφορά το αντικείμενο του ΣΕΠ, το σκοπό και τη σημασία του.
- 5.** Σωστή ενημέρωση και πληροφόρηση των μαθητών για το επάγγελμα της Νοσηλευτικής.
- 6.** Σωστή ενημέρωση των μαθητών με τι διδασκαλία του ΣΕΠ ώστε να μάθουν να παίρνουν αποφάσεις, σχετικά με την εκπαιδευτική και κατά συνέπεια την επαγγελματική τους πορεία.
- 7.** Καθοδήγηση των μαθητών πώς να αναζητούν και να αξιολογούν τις πληροφορίες που τους αφορούν και τους ενδιαφέρουν, να ξεκαθαρίζουν και να θέτουν εκπαιδευτικούς και επαγγελματικούς στόχους.
- 8.** Δημιουργία περιβάλλοντος υγιούς συνεργασίας μεταξύ του προσωπικού του νοσοκομείου και των φοιτητών των Νοσηλευτικών Σχολών με σκοπό την παροχή εξειδικευμένης και ατομικής φροντίδας στους ασθενείς.

8. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Παλιότερα η επαγγελματική σταδιοδρομία, «καριέρα», ήταν κάτι στατικό, ενώ σήμερα ορίζεται ως μια σειρά από επιλογές, οι οποίες εκφράζουν ανάγκες που μεταβάλλονται συνεχώς. Η πορεία «επιλογής» και «απόφασης» ποτέ δεν τελειώνει. Είναι μια πορεία που τα άτομα προσπαθούν να προσδιορίσουν και να επαναπροσδιορίσουν τον εαυτό τους, τους στόχους τους, αλλά και να βρουν νόημα μέσα στον κόσμο, στον οποίο ζουν, δημιουργούν και αλληλεπιδρούν.

Εμείς ως φοιτητές πιστεύουμε ότι: στα πρώτα στάδια μάθησης ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός θα πρέπει να ενημερώνει και να καθοδηγεί τους μαθητές ώστε να μάθουν πως να αναζητούν και να αξιολογούν τις πληροφορίες ,να λαμβάνουν τις σωστές αποφάσεις για την επαγγελματική τους πορεία θέτοντας επαγγελματικούς στόχους. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσουν οι μαθητές να επιλέξουν το σωστό για αυτούς επάγγελμα γνωρίζοντας τι μπορεί να τους επιφέρει αυτό. Επιλέγοντας λοιπόν, το επάγγελμα της Νοσηλευτικής είναι σε θέση να γνωρίζουν την έννοια και την λειτουργικότητα του επαγγέλματος καθώς και τι προσδοκούν απ'αυτό.

Επιπλέον, στον χώρο της Νοσηλευτικής εκπαίδευσης, πιστεύουμε ότι εφαρμόζοντας και δημιουργώντας ένα σύγχρονο περιβάλλον εκπαίδευσης και μάθησης των φοιτητών , τα νοσοκομεία θα μπορέσουν να στελεχωθούν από ένα άριστο σύνολο καταρτισμένων φοιτητών που προσφέρουν εξειδικευμένη και ατομική φροντίδα στους ασθενείς.

Αυτό επιτυγχάνεται με την σωστή καθοδήγηση των ίδιων των εκπαιδευτικών έτσι ώστε να γνωρίζουν οι φοιτητές ποια είναι η έννοια και η λειτουργικότητα του Νοσηλευτικού επαγγέλματος.

9. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

«Ο Ζαν Μάρκ δεν υποτιμούσε ποτέ την μαγεία που αντιπροσωπεύει για έναν άνθρωπο η στιγμή κατά την οποία επιλέγει το επάγγελμα του. ήξερε καλά πως η ζωή είναι σύντομη και η επιλογή του δεν πρέπει να είναι ανεπανόρθωτη, γι' αυτό και τον κατέβαλε αγωνία όταν διαπίστωσε ότι κανένα επάγγελμα δεν τον τραβούσε αυθόρμητα. εξέτασε με σκεπτικισμό όλο το φάσμα των δυνατοτήτων που προσφέρονταν, οι εισαγγελείς που αφιερώνουν όλοι τους τη ζωή, στη δίωξη των άλλων, οι δάσκαλοι, τα κορόιδα των κακομαθημένων παιδιών, οι τεχνικοί κλάδοι που η πρόοδος τους αποφέρει μικρό όφελος με τεράστια ζημία, η επιτηδευμένη και κενή φλυαρία των ανθρωπιστικών επιστημών, η αρχιτεκτονική εσωτερικών χώρων, υποδουλωμένη πλήρως στις μόδες τις οποίες σιχαινόταν, οι καημένοι οι φαρμακοποιοί, που κατόντησαν να πουλάνε κουτιά και μπουκαλάκια. όταν αναρωτιόταν: Τι επάγγελμα να διαλέξω για όλη μου τη ζωή, βαθιά μέσα του αισθανόταν την πιο αμήχανη σιωπή. τελικά κατέληξε στη Νοσηλευτική, υπακούοντας όχι σε κάποια κρυφή έλξη, αλλά σε έναν αλτρουιστικό ιδεαλισμό. πίστευε πως η Νοσηλευτική είναι η μόνη αναμφισβήτητα χρήσιμη στον άνθρωπο απασχόληση που η τεχνολογική πρόοδος της έχει ελάχιστες αρνητικές συνέπειες.»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΑΞΙΕΣ-ΣΤΑΣΕΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ

Ερευνώνται οι επιλογές των μαθητών για την εκπαίδευση και την επαγγελματική σταδιοδρομία τους, μετά το Λύκειο. Διαπιστώνονται στατιστικά σημαντικές διαφορές στις απόψεις τους ως προς το φύλο, τον τόπο κατοικίας, την κατεύθυνση Λυκείου και τη σχολική επίδοση. Η συνολική εικόνα χαρακτηρίζεται από ασάθεια και αντιθέσεις, καθώς επηρεάζεται από παραδοσιακές αξίες και σύγχρονες στάσεις.

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ενδιαφέρον της έρευνας αυτής επικεντρώνεται στις επιλογές των μαθητών σχετικά με το σχεδιασμό της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πορείας τους στο μέλλον. Οι επιλογές τους εντάσσονται σε ένα ευρύτερο "σύστημα απόψεων" (belief system), όπου περιλαμβάνονται όχι μόνο επιλογές, αλλά και γνώμες, ιδεολογίες,πίστεις, αξίες και στάσεις, οργανωμένες σε επιμέρους συστήματα με ιεραρχική δομή, κατά μήκος ενός συνεχούς διαφορετικών βαθμίδων σπουδαιότητας.

Είναι σημαντικό ότι οι επιλογές των μαθητών εξετάζονται ως προς τη μεταξύ τους συνέπεια, δηλαδή ως προς το πόσο έχουν μια λογική σχέση μεταξύ τους ή λογική συνέχεια, καθώς και ως προς τη συμφωνία τους με την κοινωνική πραγματικότητα. Η ενδεχόμενη ασυνέπεια στο σύστημα των απόψεών τους σχετίζεται με το γεγονός ότι οι μαθητές εκτίθενται σε νέες πληροφορίες, που ίσως δεν ταιριάζουν με τις ήδη υπάρχουσες απόψεις τους, ώστε να προκαλούνται ανακατατάξεις ή και εσωτερικεύσεις άλλων νέων απόψεων, κατά τρόπο συνειδητό ή όχι. Η ασυνέπεια σχετίζεται επίσης με το κατά πόσο οι απόψεις τους συμφωνούν με παραδοσιακές απόψεις μη λειτουργικές στην παρούσα κοινωνική πραγματικότητα ή με το γεγονός ότι είναι δυνατό να συμφωνούν ταυτόχρονα με απόψεις παραδοσιακές και απόψεις σύγχρονες σχετικά με το ίδιο ζήτημα.

Στις περιπτώσεις αυτές γίνεται λόγος για την επιβίωση παραδοσιακών συστημάτων αξιών και στάσεων, που συμβαίνει να συνυπάρχουν με άλλα συστήματα απόψεων, σύγχρονου προς την κοινωνική πραγματικότητα προβληματισμού.

Επομένως, μας απασχολεί το αξιολογικό σύστημα επιλογών των μαθητών σχετικά με την εκπαίδευση και την επαγγελματική τους σταδιοδρομία, που ουσιαστικά από τη μια μεριά άπτεται ενός αγροτικού κοινωνικού περιβάλλοντος του παρελθόντος, σύμφυτου της αγροτικής Ελλάδας, που φτάνει μέχρι τον περασμένο αιώνα και από την άλλη ενός αστικού - βιομηχανικού περιβάλλοντος του παρόντος. Οι έννοιες του παραδοσιακού και του σύγχρονου κοινωνικού περιβάλλοντος καθορίζονται σύμφωνα με τις προσεγγίσεις της κοινωνικής -ψυχολογίας και της οικολογικής ψυχολογίας.

B. Η ΕΡΕΥΝΑ

1. Σκοπός της έρευνας

Με βάση τις προηγούμενες θεωρητικές θέσεις, αναζητούμε τις απόψεις και επιλογές των μαθητών για τη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση, τους διδάσκοντες μαθητές αντίστοιχα στις προηγούμενες βαθμίδες της εκπαίδευσης, τις σπουδές στα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας (ΑΕΙ, ΤΕΙ) την επαγγελματική σταδιοδρομία και επιτυχία.

Έχει σημασία να φανεί κατά πόσο οι απόψεις τους είναι συνεπείς μεταξύ τους, με κριτήριο τη μεταξύ τους λογική συνέχεια, καθώς και κατά πόσο αλλάζουν, καθώς τοποθετούνται πάνω σε ένα συνεχές που εκτείνεται ανάμεσα στον πόλο των παραδοσιακών αξιών και στον πόλο των σύγχρονων. Τέλος, ερευνάται εάν διαφέρουν οι απόψεις των μαθητών ανάλογα με το φύλο, το κοινωνικό περιβάλλον αστικό ή αγροτικό- όπου ζούν και ολοκληρώνουν τις σπουδές τους στο Λύκειο, την επίδοσή τους στο σχολείο -

υψηλή ή χαμηλή, καθώς και την κατεύθυνση των λυκειακών σπουδών τους, γενικού - ακαδημαϊκού ή τεχνικού – επαγγελματικού χαρακτήρα.

2. Μέθοδος

Κατασκευάστηκε ειδικά για τη συγκεκριμένη έρευνα ερωτηματολόγιο 65 ερωτήσεων, από τις οποίες 32 κλειστές ερωτήσεις εκφράζουν παραδοσιακές αξίες, 29 επίσης κλειστές ερωτήσεις απηχούν σύγχρονες στάσεις και οι 4 ερωτήσεις ρωτούν για δημογραφικά στοιχεία. Η κλίμακα που χρησιμοποιείται στις ερωτήσεις αξιών και στάσεων περιέχει 5 βαθμίδες από το 1 έως το 5, όπου 1 σημαίνει "συμφωνώ", 2 σημαίνει "μάλλον συμφωνώ", 3 "δεν ξέρω/δεν είμαι σίγονρος", 4 "μάλλον διαφωνώ" και 5 σημαίνει "διαφωνώ".

Ερωτήθηκαν 1012 μαθητές της Β' τάξης 22 δημοσίων Λυκείων της χώρας, 13 Γενικών και 9 Τεχνικών - Επαγγελματικών. Από αυτά, 6 Λύκεια βρίσκονται στην περιοχή πρωτεύουσας και 16 σε επαρχιακές - αγροτικές περιοχές της Χώρας - Τα σχολεία της πρωτεύουσας επιλέχθηκαν από συνοικίες της Αθήνας, χαμηλού, μέσου και υψηλό κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου (Αιγάλεω, Αγ. Βαρβάρα, Ηλιούπολη, Δάφνη, Χάλανδρο, Κηφισιά) κατά τρόπο τυχαίο, ενώ κατά τον ίδιο τρόπο έγινε η επιλογή των επαρχιακών σχολείων τόσο από την ηπειρωτική, όσο και από τη νησιωτική Ελλάδα (Δράμα, Μαγνησία, Εύβοια, Κορινθία, Σάμο και Δωδεκάνησα).

Οι ανεξάρτητες μεταβλητές της έρευνας είναι οι εξής: φύλο, τόπος μόνιμης κατοικίας των μαθητών (Αθήνα - επαρχία), κατεύθυνση Λυκείου (Γενικό Λύκειο και Τεχνικό-Επαγγελματικό) και η σχολική επίδοση (υψηλή επίδοση, για βαθμούς προαγωγής από την προηγούμενη σχολική τάξη >15 και χαμηλή επίδοση, για βαθμούς <14,9).

Η κωδικοποίηση και η στατιστική ανάλυση των δεδομένων έγιναν με τα στατιστικά πακέτα SPSS και SPSS-X. Χρησιμοποιήθηκαν οι στατιστικές μέθοδοι της "παραγοντικής ανάλυσης" (factor analysis) και της "πολλαπλής ανάλυσης διασποράς" (multiple analysis of variance).

3. Ευρήματα της έρευνας

Η ανάλυση παραγόντων έγινε με τη μέθοδο των κύριων συνιστωσών (principal axes) και η περιστροφή των αξόνων με τη μέθοδο Varimax. Έγιναν 3 ξεχωριστές παραγοντικές αναλύσεις, μία για τις παραδοσιακές αξίες του συνόλου των μαθητών, μία για τις σύγχρονες στάσεις τους και μία παραγοντική ανάλυση των αξιών και των στάσεων μαζί.

α. Παραδοσιακές αξίες των μαθητων

Η ανάλυση παραγόντων τον πίνακα 1 ιεραρχεί τις παραδοσιακές αξίες σε ενότητες, ως προς το βαθμό της σπουδαιότητας που τους αποδίδουν οι μαθητές και δείχνει κατά πόσο τις αποδέχονται. Όπως φαίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα έχουν όσες αναφέρονται στους εκπαιδευτικούς θεσμούς της δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, στους καθηγητές τους και στις σπουδές στα ΑΕΙ και ΤΕΙ (παράγοντας Α') και όσες σχετίζονται με τις σπουδές και την επαγγελματική σταδιοδρομία των δυο φύλων (παράγοντας Β'). Τελευταίες σε σπουδαιότητα έρχονται όσες παραδοσιακές αξίες αφορούν την επαγγελματική σταδιοδρομία στο δημόσιο τομέα. Όπως δείχνουν οι μέσοι όροι για κάθε μια μεταβλητή ξεχωριστά, οι μαθητές συμφωνούν με τις περισσότερες παραδοσιακές αξίες (M=1, 29-2, 49), για λίγες από αυτές δεν είναι σε θέση να δώσουν μια συγκεκριμένη απάντηση (M=2, 50-3, 45) και διαφωνούν μόνο στο ότι οι καθηγητές των ΑΕΙ/ΤΕΙ είναι ξεχωριστού κύρους άνθρωποι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΑΞΙΕΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Παραγοντική ανάλυση των αξιών του συνόλου των μαθητών

ΜΟ	ΒΑ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ Α'(53,8%) Αξίες για εκπαιδευτικούς θεσμούς
2.73	.59	Καθηγητές ΜΕ φροντίζουν μαθητές σαν δευτεροι γονείς.
2.49	.54	Καθηγητές ΑΕΙ, ΤΕΙ πολυ υψηλό επίπεδο γνώσεων.
2.56	.51	Σπουδές ΑΕΙ, ΤΕΙ προσφέρουν την καλύτερη μόρφωση.
2.47	.51	ΑΕΙ, ΤΕΙ εκπαιδεύουν άξιους πολίτες για τον τόπο.
2.58	.50	Σπουδές ΑΕΙ, ΤΕΙ καταξιώνουν άνθρωπο.
2.23	.48	Σχολείο φροντίζει για καλό μαθητών.
3.05	.45	Σπουδές ΑΕΙ, ΤΕΙ υπόσχονται λαμπρή σταδιοδρομία.
1.93	.44	Σπουδές ΑΕΙ, ΤΕΙ είναι υψηλός σκοπός.
3.57	.42	Καθητές ΑΕΙ, ΤΕΙ άνθρωποι ξεχωριστοί.
ΜΟ	ΒΑ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ Β'(22,7%) Μόρφωση και εργασία των δύο φύλων
2.86	.58	Αγόρι πρέπει να σπουδάζει σε ΑΕΙ, ΤΕΙ
2.14	.57	Αγόρι πρέπει μορφώνεται για οικογενειακά και κοινωνικά βάρη.
2.38	.53	
2.50	.48	Σπουδές για άντρα απαραίτητη προϋπόθεση πρόοδο.
3.45	.44	Αγόρι που σπουδάζει κύρος στον εαυτό του και οικογένεια. Γυναίκα πρέπει θνσιάζει επάγγελμα για οικογένεια.
ΜΟ	ΒΑ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ Γ' (12,7%) Μόρφωση, ο σπουδαιότερος σκοπός.
1.29	.53	Οι γνώσεις είναι θησαυρός.
1.47	.41	Η ΜΕ πρέπει να στοχεύει στην πλατιά μόρφωση τών νέων.
ΜΟ	ΒΑ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ Δ'(10,8%) Δημόσιος Τομέας: πανάκεια
2.51	.47	Δουλειά δημόσιου υπαλλήλου εξασφάλιση για μέλλον.
2.89	.46	Δημόσια θέση καλύτερη από ελεύθερο επάγγελμα.

B. Σύγχρονες στάσεις των μαθητών

Η ανάλυση παραγόντων του πίνακα 2 δείχνει πώς ιεραρχούν οι μαθητές κάποιες σύγχρονες στάσεις που τους απασχολούν, καθώς και κατά πόσο τις υιοθετούν. Όπως φαίνεται, προτεραιότητα για τους μαθητές έχουν οι τοποθετήσεις τους σχετικά με τη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση, τους καθηγητές, τον επαγγελματικό προσανατολισμό, το βαθμό πολιτικοποίησης της φοιτητικής ζωής (παράγοντας Α') και τη σημασία των σπουδών για τη ζωή ενός κοριτσιού (παράγοντας Β'). Μικρότερη σημασία έχει η αξιολόγηση κάποιας ενδεχόμενης αποτυχίας τους στις εξετάσεις εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (παράγοντας Γ'). Σύμφωνα με τους μέσους όρους για κάθε μεταβλητή που περιλαμβάνεται

στους τρεις παράγοντες του πίνακα, φαίνεται πως συμφωνούν με τις περισσότερες σύγχρονες στάσεις, σχετικά με τα ίδια θέματα για τα οποία διαπιστώσαμε στον πίνακα 1 ότι αποδέχονται αξίες παραδοσιακές (M=1, 59-2, 38). Σε κάποιες στάσεις δεν μπορούν να πάρουν συγκεκριμένη θέση (M=2, 57-3, 26), ενώ διαφωνούν πως οι σπουδές για ένα κορίτσι ισοδυναμούν με ένα επιτυχημένο γάμο (M=3,77).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Πίνακας 2: Παραγοντική ανάλυση του συνόλου των στάσεων των μαθητών.

ΜΟ	ΒΑ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ Α'(42,3%) Στάσεις για εκπαιδευτικούς Θεσμούς
2.72	.66	Περισσότεροι μαθητές ΜΕ αδιάφοροι για μαθηση.
2.25	.52	Λίγοι καθηγητές ΜΕ δίκαιοι με μαθητές.
3.26	.45	Σπουδές αμφίβολης σκοπιμότητας, ανοργάνωτες,
2.38	.44	ανεπαρκείς.
2.66	.42	Όχι όλοι μαθητές ΑΕΙ, ΤΕΙ κατάλληλοι.
1.94	.42	Απόφοιτος Λυκείου αγνοεί ζωή ενήλικου στο μέλλον.
3.31	.41	Σχολείο υστερεί σε πληροφορίες επαγγελματ. προσανατολισμού. Τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι χώρος κομματικοποίησης.
ΜΟ	ΒΑ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ Β'(30,3%) Μόρφωση και εργασία των δύο φύλων
1.59	-	Σπουδές ΑΕΙ, ΤΕΙ για κορίτσι ή καλύτερη προίκα.
2.16	.49	Σπουδές ΑΕΙ, ΤΕΙ για κορίτσι, ανεξάρτητη ζωή στο μέλλον.
3.77	.49	Σπουδές ΑΕΙ, ΤΕΙ για κορίτσι, επιτυχημένος γάμος.
	-	
	.48	
ΜΟ	ΒΑ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ Γ'(14,0%) Αποτυχία στις εξετάσεις: πηγή απόγνωσης
2.57	.63	Αποτυχία εξετάσεων ΑΕΙ, ΤΕΙ πλήγμα για οικογένεια.
2.74	.62	Αποτυχία εξετάσεων για ΑΕΙ, ΤΕΙ απόγνωση για υπομνήφιο.

γ. Αξίες και στάσεις των μαθητών

Ο πίνακας 3 παρουσιάζει την παραγοντική ανάλυση όλων των απόψεων των μαθητών, αξιών και στάσεων. Κυρίαρχη θέση στις προτεραιότητές τους διαδραματίζουν οι σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (παράγοντας 1), με το 47,9 της συνολικής αδράνειας, όπου οι μέσοι όροι δείχνουν συμφωνία προς παραδοσιακές αξίες ($M=1.93$) η αδυναμία για μια σαφή απάντηση ($M=2, 55-3, 05$). Την ίδια περίπτωση εικόνα παρουσιάζει και ο παράγοντας Β στους μέσους όρους κάθε μεταβλητής, όπου για τα ίδια ζητήματα (σκοπός σχολείου, έργο των καθηγητών, σκοπιμότητα των σπουδών κ.ά.) γίνονται αποδεκτές παραδοσιακές αξίες αλλά και στάσεις σύγχρονες. Στον παράγοντα Γ', οι μαθητές συμφωνούν προς τις παραδοσιακές αξίες σχετικά με τη μόρφωση αγοριού ($M = 2, 15-2, 50$), διαφωνούν με τις παραδοσιακές αξίες για την αφιέρωση του κοριτσιού στα οικογενειακά καθήκοντα ($M=4, 25-4, 65$) και για τις υπόλοιπες παραδοσιακές αξίες δεν παίρνουν μια συγκεκριμένη θέση ($M=2, 86-3, 45$). Στον παράγοντα Δ', που συγκεντρώνει μικρότερο ενδιαφέρον εκ μέρους των μαθητών, εκφράζεται κατηγορηματικά η συμφωνία τους προς τις παραδοσιακές αξίες για τη σπουδαιότητα της μόρφωσης στην ανθρώπινη ζωή.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 ΑΞΙΕΣ-ΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Παραγοντική ανάλυση των αξιών και στάσεων του συνόλου των μαθητών.

ΜΟ	ΒΑ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ Α'(47,9%) Οι σπονδές είναι καταξίωση.	
2.57	.51	Σπονδές ΑΕΙ, ΤΕΙ καταξιώνουν άνθρωπο.	Α
3.05	.45	Σπονδές ΑΕΙ, ΤΕΙ λαμπρή σταδιοδρομία στο μέλλον.	Α
2.55	.42	Σπονδές ΑΕΙ, ΤΕΙ προσφέρουν την καλύτερη μόρφωση.	Α
1.83	.42	Σπονδές ΑΕΙ, ΤΟ νγιηλός σκοπός.	Α
ΜΟ	ΒΑ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ Β'(25,0%) Αξίες, στάσεις για εκπαιδ. Θεσμούς	
2.74	.66	Περισσότεροι καθηγητές ΜΕ αδιάφοροι για μαθητές.	Σ
2.71	.53	Καθηγητές ΜΕ φροντίζουν μαθητές σα δεύτεροι γονείς.	Α
2.26	.51	Λίγοι καθηγητές ΜΕ δίκαιοι με μαθητές.	Σ
1.94	.47	Σχολείο νσντερεί σε πληροφορίες επαγγελμ. προσανατολισμον.	Σ
3.26	.46	Σπονδές αμφίβολης σκοπιμότητας, ανοργάνωτες, ανεπαρκείς.	Σ
2.38	.43	'Οχι όλοι οι καθηγητές ΑΕΙ, ΤΕΙ κατάλληλοι.	Σ
2.22	.43	Σχολείο φροντίζει για καλό μαθητών.	Α
3.22	.42	ΑΕΙ, ΤΕΙ είναι χώρος κομματικοποίησης.	Σ
2.66	.41	Απόφοιτος Λνκείον αγνοεί ζωή ενήλικον στο μέλλον.	Σ
ΜΟ	ΒΑ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ Γ'(18,1%) Μόρφωση και εργασία των δύο φύλων.	
2.15	.53	Αγόρι πρέπει μορφώνεται για οικογενειακά, κοινωνικά βάρη.	Α
3.45	.52	Γνναίκα πρέπει Θνσιάζει επάγγελμα για οικογένεια.	Α
4.65	.47	Μη απαραίτητη η μόρφωση γία κορίτσι, αλλά ο γάμος.	Α
4.25	.45	Μόρφωση για κορίτσι δίκωπο μαχαίρι, γιατί δίνει εγωισμό.	Α
2.85	.45	Αγόρι πρέπει σπονδάζει σε ΑΕΙ, ΤΕΙ.	Α
2.39	.42	Σπονδές για άωρα απαραίτητη προνπόθεση για πρόοδο.	Α
2.50	.41	Αγόρι πον σπονδάζει κύρος στον εαντό τον και οικογένεια.	Α
ΜΟ	ΒΑ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ Δ'(9,0%) Μόρφωση, ο σπονδαιότερος σκοπός.	
1.47	.52	Η ΜΕ πρέπει να στοχεύει στην πλατιά μόρφωση των νέων.	Α
1.29	.43	ΙΟι γνώσεις είναι Θησανρός.	Α

δ. Ανεξάρτητες μεταβλητές: Φύλο, Αθήνα-επαρχία, κατεύθυνση Λυκείου και σχολική επίδοση

Ελέγχθηκε εάν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις ενότητες μεταβλητών που περιέχουν οι παράγοντες του πίνακα 3, ως προς τις τέσσερις ανεξάρτητες μεταβλητές της έρευνας. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι η μονοπαραγοντική πολλαπλή ανάλυση διασποράς (one way MANOVA).

ι. Παράγοντας Α': οι σπουδές είναι καταξίωση

Δε διαπιστώνονται στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους μαθητές ($M=2,57$) και στις μαθήτριες ($M=2,51$) $F(1,966)=1,07$ $p>0,05$, ανάμεσα στους μαθητές Αθήνας ($M=2,60$) και επαρχίας ($M=2,50$) $F(1,966)=2,98$ $p>0,05$, μεταξύ των μαθητών Γενικών ($M=2,49$) και Τεχνικών-Επαγγελματικών Λυκείων ($M=2,58$) $F(1,966)=2,18$ $p>0,05$ και μεταξύ των μαθητών χαμηλής επίδοσης ($M=2,59$) και υψηλής σχολικής επίδοσης ($M=2,51$) $F(1,966)=1,64$ $p>0,05$. Τα ευρήματα αυτά δείχνουν ότι δεν διαφοροποιούνται οι απαντήσεις των μαθητών σχετικά με τη σπουδαιότητα των σπουδών ούτε ως προς το φύλο και τον τόπο της μόνιμης κατοικίας του μαθητή, αλλά και ούτε ως προς την κατεύθυνση των λυκειακών σπουδών και την επίδοση στο σχολείο.

ii. Παράγοντας Β': αξίες και στάσεις για εκπαιδευτικούς θεσμούς

Δεν παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους μαθητές ($M=3,21$) και στις μαθήτριες ($M=3,13$) $F(1,966)=2,202$ $p>0,05$, ούτε ανάμεσα στους μαθητές χαμηλής επίδοσης ($M=3,23$) και υψηλής επίδοσης ($M=3,15$) $F(1,966)=2,17$ $p>0,05$. Αντίθετα διαφέρουν σημαντικά οι μαθητές της Αθήνας ($M=3,43$) από τους μαθητές της επαρχίας ($M=3,01$) $F(1,966)=68,79$ $p<0,01$, καθώς και οι μαθητές που φοιτούν σε Γενικά Λύκεια ($M=3,27$) και σε Τεχνικά-Επαγγελματικά Λύκεια ($M=3,07$) $F(1,966)=15,77$ $p<0,001$. Επομένως, οι αξίες και στάσεις σχετικά με κάποιους εκπαιδευτικούς θεσμούς των μαθητών διαφέρουν, αφού οι μαθητές της επαρχίας και οι μαθητές των Τεχνικών-Επαγγελματικών Λυκείων δείχνουν μεγαλύτερη αβεβαιότητα και αστάθεια στις

τοποθετήσεις τους, ενώ η γενική εικόνα χαρακτηρίζεται από την εμφανή αδυναμία των μαθητών να δηλώσουν τις απόψεις τους με σταθερότητα προς κάποια κατεύθυνση, παραδοσιακή ή σύγχρονη.

iii. Παράγοντας Γ': μόρφωση και εργασία των δύο φύλων

Παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές και ως προς τις τέσσερις ανεξάρτητες μεταβλητές: ως προς το φύλο, διαφέρουν οι αξίες των αγοριών ($M=2,88$) από τις αξίες των κοριτσιών ($M=3,46$) $F(1,966)=158,7$ $p<0,001$. Ως προς τον τόπο κατοικίας, διαφέρουν οι μαθητές της Αθήνας ($M=3,12$) από τους μαθητές της επαρχίας ($M=3,23$) $F(1,966)=4,65$ $p<0,05$. Διαφέρουν επίσης οι μαθητές Γενικών Λυκείων ($M=3,26$) από τους μαθητές Τεχνικών-Επαγγελματικών Λυκείων ($M=3,10$) $F(1,966)=9,83$ $p<0,001$, καθώς και οι μαθητές υψηλής επίδοσης ($M=3,26$) και χαμηλής σχολικής επίδοσης ($M=3,02$) $F(1,966)=18,85$ $p<0,001$.

Οι σημαντικές αυτές διαφορές δείχνουν πως για τα ζητήματα της εκπαίδευσης και επαγγελματικής εξέλιξης των δύο φύλων οι μαθητές της Αθήνας, τα κορίτσια, όσοι μαθητές παρουσιάζουν χαμηλή σχολική επίδοση και οι μαθητές που φοιτούν σε Τεχνικά - Επαγγελματικά Λύκεια βρίσκονται σε μεγαλύτερη αστάθεια και αβεβαιότητα, ενώ αδυναμία να τοποθετηθούν ξεκάθαρα χαρακτηρίζει όλες τις ομάδες των μαθητών.

iv. Παράγοντας Α': μόρφωση, ο σπουδαιότερος σκοπός

Διαφέρουν σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο οι μαθητές ($M=1,45$) από τις μαθήτριες ($M=1,33$) $F(1,966)=8,58$ $p<0,01$, οι μαθητές στην Αθήνα ($M=1,34$) από τους μαθητές στην επαρχία ($M=1,42$) $F(1,966)=3,75$ $p<0,05$, οι μαθητές των Γενικών Λυκείων ($M=1,34$) από τους μαθητές των Τεχνικών Επαγγελματικών Λυκείων ($M=1,44$) $F(1,966)=6,44$ $p<0,01$, καθώς και οι μαθητές χαμηλής σχολικής επίδοσης ($M=1,48$) και υψηλής επίδοσης ($M=1,35$) $F(1,966)=8,60$ $p<0,01$.

Σύμφωνα με τις διαφοροποιήσεις αυτές, τα κορίτσια, οι μαθητές στην Αθήνα, όσοι από τους μαθητές φοιτούν σε Γενικό Λύκειο και όσοι

έχουν υψηλή σχολική επίδοση αποδέχονται περισσότερο κατηγορηματικά τις παραδοσιακές αξίες ότι η μόρφωση είναι ένα από τα σπουδαιότερα αγαθά στην ανθρώπινη ζωή, ενώ συνολικά όλοι οι μαθητές υιοθετούν την κατά παράδοση μεγάλη σημασία της μόρφωσης.

ε. Η επιλογή των σπουδών

Όπως δείχνει ο πίνακας 4 που ακολουθεί, οι μαθητές σε ποσοστό 45,8% δηλώνουν ότι "θέλουν πάρα πολύ" να σπουδάσουν στα ΑΕΙ και ΤΕΙ και σε ποσοστό 22% ότι "θέλουν πολύ". Μόνο το 7,3% των μαθητών δηλώνει ότι "θέλει λίγο να σπουδάσει", επίσης το 7,3% ότι "δε θέλει καθόλου" και οι υπόλοιποι δεν είναι σίγουροι για την επιλογή τους. Παρόλες λοιπόν τις αντιθέσεις, την αστάθεια και την αβεβαιότητα που απηχούν οι απόψεις τους, εκφράζοντας παραδοσιακές αξίες και ταυτόχρονα στάσεις σύγχρονες, σε πολύ μεγάλο ποσοστό εκφράζουν την επιθυμία να σπουδάσουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Απλή κατανομή συχνότητας και μέσος όρος των απαντήσεων των μαθητών σχετικά με την επιθυμία τους να σπουδάσουν σε ανώτερη ή ανώτατη σχολή.

	%	
1. Πάρα πολύ	463	45,8
2. Πολύ	223	22,0
3. Μάλλον θέλω-δεν είμαι σίγουρος	178	17,6
4. Θέλω λίγο	74	7,3
5. Δε θέλω καθόλου	74	7,3
	M= 2.08	

στ. Συμπεράσματα

Η μελέτη των απόψεων των μαθητών και ειδικότερα των αξιών, των στάσεων και των επιλογών τους αποκαλύπτει μια πολύπλοκη εικόνα ρευστότητας, λογικής ασυνέχειας και αστάθειας, σχετικά με την εκπαιδευτική πραγματικότητα που ζουν στο παρόν, αλλά και την εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία τους στο μέλλον. Κάποιες παραδοσιακές αξίες μοιάζουν κενές περιεχομένου σχετικά με την καταξίωση που προσφέρουν οι σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και την επαγγελματική σταδιοδρομία που εξασφαλίζουν στο νέο, καθώς οι μαθητές δεν είναι σε θέση ούτε να τις αποδεχτούν, αλλά ούτε και να τις απορρίψουν. Ταυτόχρονα, σύγχρονου προβληματισμού στάσεις κάνουν την εμφάνισή τους στο "σύστημα των απόψεών τους, χωρίς να υιοθετούνται συχνά με κατηγορηματική βεβαιότητα και χωρίς να αποτελούν τη λογική συνέχεια ή την προέκταση κάποιων αντίστοιχων αξιών.

Σχετικά σταθερά σημεία αναφοράς από το παρελθόν αποτελούν ο ρόλος του διδάσκοντος ως συμπαραστάτη του μαθητή, η μεγάλη σημασία της μόρφωσης, το προβάδισμα του αγοριού στην εκπαιδευτική και επαγγελματική σταδιοδρομία και η σπουδαιότητα των σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, ο διδάσκων-καθηγητής φαίνεται να παραμένει μέλος της εσω - ομάδας, της ομάδας των "δικών μας ανθρώπων". Η μόρφωση, με την έννοια της διαμόρφωσης του ατόμου μέσω των βαθμίδων της εκπαίδευσης, παραμένει αγαθό ανεκτίμητο για όλες τις φάσεις της ζωής. Το αγόρι, ως το άτομο που παραδοσιακά επωμίζεται τα μεγαλύτερα οικογενειακά και κοινωνικά βάρη, προηγείται του κοριτσιού στην απόκτηση εκπαιδευτικών εφοδίων και επαγγελματικών προσόντων, επειδή μόνο με αυτό τον τρόπο είναι δυνατή η επιτυχία στη ζωή του.

Οι απόψεις που δείχνουν να αποδεσμεύονται από το παρελθόν και να αλλάζουν, είναι όσες αφορούν τη μόρφωση και εκπαίδευση του νέου κοριτσιού. Απορρίπτονται δηλαδή όσες παραδοσιακές αξίες προκαθόριζαν τη ζωή του να στερείται των μορφωτικών αγαθών, τοποθετώντας την αποκλειστικά μέσα στον οικογενειακό χώρο. Ωστόσο, οι σύγχρονης κατεύθυνσης αυτές τοποθετήσεις δεν έχουν ξεφύγει οριστικά από τη δίνη του φαύλου κύκλου,

καθώς συνυπάρχουν με παραδοσιακές αξίες που αναγνωρίζουν στο αγόρι την προτεραιότητα σε ζητήματα σπουδών και επαγγελματικής σταδιοδρομίας. Όπως φαίνεται, δεν πρόκειται μόνο για μια εικόνα λογικής ασυνέχειας και αστάθειας, αλλά και ασυμφωνίας με την κοινωνική πραγματικότητα, αφού άλλες απόψεις εκφράζουν παραδοσιακές αξίες, σύστοιχες της παραδοσιακής κοινωνίας και των δεδομένων ζωής της κοινότητας και άλλες αντανakλούν τοποθετήσεις επηρεασμένες από ένα σύγχρονο προβληματισμό, που απέχει πολύ από τα παραδοσιακά μοντέλα σκέψης και ζωής.

Παρόλες τις προηγούμενες όμως αντιθέσεις και τον υψηλό βαθμό αβεβαιότητας, οι μαθητές σε υψηλό ποσοστό 67,8% δηλώνουν ότι θέλουν να ακολουθήσουν τον "παραδοσιακό μονόδρομο" που οδηγεί από το Λύκειο στο Πανεπιστήμιο. Επίσης, όλοι οι μαθητές, ανεξαρτήτως φύλου, τόπου κατοικίας, κατεύθυνσης σπουδών και σχολικής επίδοσης αναγνωρίζουν το κύρος των σπουδών και τις θεωρούν υψηλό σκοπό για την ανθρώπινη ζωή.

Παρατηρείται ότι οι μαθητές διαφοροποιούνται ως προς το βαθμό βεβαιότητας, με τον οποίο μιλούν για τις αξίες, τις στάσεις και τις επιλογές τους. Στην αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών θεσμών, οι μαθητές που κατοικούν στην επαρχία καθώς και οι μαθητές που φοιτούν στην Τεχνική-Επαγγελματική εκπαίδευση εκφράζουν μεγαλύτερη αστάθεια και αδυναμία να πάρουν οριστικές αξιολογικές θέσεις. Τα ευρήματα αυτά ενδεχομένως να σχετίζονται με το γεγονός ότι οι μαθητές στην επαρχία, έχουν ανατραφεί με παραδοσιακές αξίες γύρω από τον ιερό σκοπό του σχολείου, το ρόλο του καθηγητή ως δεύτερου γονιού και τη μεγαλύτερη σημασία των σπουδών για την ανθρώπινη ζωή. Πρόκειται για αξίες που, όπως έχει διαπιστωθεί ερευνητικά, βρίσκουν ακόμα πρόσφορο έδαφος στην επαρχιακή Ελλάδα, όπου ακόμα η εσω-ομάδα και η εκτεταμένη οικογένεια κάνουν αισθητή την παρουσία τους.

Η αβεβαιότητα των μαθητών της τεχνικής εκπαίδευσης σχετικά με τους θεσμούς της εκπαίδευσης, σε συνδυασμό με την αδυναμία τους να πάρουν συγκεκριμένες θέσεις για την εκπαίδευση και μόρφωση των δύο φύλων και την περιορισμένη κατηγορηματικότητα με την οποία αποδέχονται τη σπουδαιότητα της μόρφωσης, είναι πιθανό να σχετίζεται με την ασαφή σκοποθεσία της τεχνικής εκπαίδευσης στη χώρα μας. Παρόλες τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που επιδιώχθηκαν ή υλοποιήθηκαν, από το

τέλος του περασμένου αιώνα μέχρι τη μεταρρύθμιση του 1976, δεν επήλθαν ριζικές αλλαγές στη βασική δομή και λειτουργία του συστήματος και κυρίως δε διαπιστώθηκε μια δυναμική εξέλιξη στον τομέα της επεξεργασίας των αξιών και των σκοπών του. Έτσι, είναι σχεδόν ασαφείς οι προοπτικές που ανοίγονται για τον απόφοιτο της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης - για το αγόρι και πολύ περισσότερο για το κορίτσι - στη μετά το Λύκειο κοινωνική ζωή και κυρίως στην επαγγελματική σταδιοδρομία.

Σύγχυση και αντιθέσεις διαπιστώνονται για τα θέματα της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής εξέλιξης των δύο φύλων στα κορίτσια, καθώς αποδέχονται ακόμα την εικόνα του άντρα κουβαλητή, του μορφωμένου και του κοινωνικά καταξιωμένου αλλά ταυτόχρονα απορρίπτουν για τον εαυτό τους τις παραδοσιακές αξίες που τοποθετούν τη γυναίκα κυρίως στο μικρόκοσμο του σπιτιού, μακριά από τη μόρφωση και ίσως και από την επαγγελματική σταδιοδρομία. Για αυτό το λόγο, σχετικά με την σπουδαιότητα της μόρφωσης υιοθετούν μια κατηγορηματικά θετική στάση, δίνοντας ουσιαστικά εμφατική σημασία σε ένα πρόσφατα κεκτημένο για τις γυναίκες κοινωνικό αγαθό.

Για την εξέλιξη των δύο φύλων και τη σπουδαιότητα της μόρφωσης εκδηλώνουν σύγχυση οι μαθητές με χαμηλή σχολική επίδοση. Ενδέχεται το εύρημα αυτό να σχετίζεται με ένα άλλο παλαιότερα, ότι η σχολική επίδοση επηρεάζει σημαντικά τη θετική ή αρνητική αυτοεικόνα του μαθητή και ότι είναι συνδεδεμένη με το κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας. Επομένως, η χαμηλή σχολική επίδοση, προδικάζοντας ίσως μια αρνητική αυτοεικόνα του μαθητή και πιθανόν αρκετούς περιορισμούς στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές για το μέλλον, συνδέεται με αυξημένη αβεβαιότητα.

Συμπερασματικά λοιπόν, το σύστημα απόψεων των μαθητών, ως προς τις αξίες, τις στάσεις και τις επιλογές που περιέχει σχετικά με εκπαιδευτικά και επαγγελματικά θέματα, δε χαρακτηρίζεται από λογική συνέχεια και συνοχή. Επίσης, δεν παρουσιάζει συνέπεια προς την κοινωνική πραγματικότητα, αφού άλλα από τα μέρη του είναι σύμφοιτα μιας παραδοσιακής κοινοτικής αγροτικής ζωής και άλλα μιας περισσότερο σύγχρονης αστικού χαρακτήρα. Ενδέχεται ωστόσο *κατ'* αυτό τον τρόπο να αποβαίνει δυσλειτουργικό για τους μαθητές, αφού δεν τους βοηθά να

προβούν σε ξεκάθαρες επιλογές για το μέλλον τους τόσο το εκπαιδευτικό, όσο και το επαγγελματικό.²⁵

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. www.ekep.gr
2. Τζεπόγλου Σ ., Ετοιμάζομαι για την ζωή. Αθήνα , 2001, 7-8
3. Τζεπόγλου Σ ., Ετοιμάζομαι για την ζωή. Αθήνα , 23-28
4. Τζεπόγλου Σ ., Ετοιμάζομαι για την ζωή. Αθήνα , 31-37
5. Τζεπόγλου Σ ., Ετοιμάζομαι για την ζωή. Αθήνα , 42-47
6. Τζεπόγλου Σ ., Ετοιμάζομαι για την ζωή. Αθήνα , 62-65
7. Τζεπόγλου Σ ., Ετοιμάζομαι για την ζωή. Αθήνα , 141-150
8. Τζεπόγλου Σ ., Ετοιμάζομαι για την ζωή. Αθήνα , 151-153
9. Τζεπόγλου Σ ., Ετοιμάζομαι για την ζωή. Αθήνα , 89-91
10. Τζεπόγλου Σ ., Ετοιμάζομαι για την ζωή. Αθήνα , 92-93
11. Τζεπόγλου Σ ., Ετοιμάζομαι για την ζωή. Αθήνα , 111-114
12. Τζεπόγλου Σ ., Ετοιμάζομαι για την ζωή. Αθήνα , 116-119
13. Δρ. Λανάρα Α., Τεχνολογία και Νοσηλευτική. 16^ο Νοσηλευτικό Συνέδριο. Αθήνα., 1989, 20-21
14. Μόσχου-Κάκκου Α., Νοσηλευτική επιστήμη στην διαχρονική της πορεία μέχρι το 2000. Νοσηλευτική Τόμος 37 Τεύχος 1: Αθήνα., 1998:41-47
15. Δρ.Κοτζαμπασάκη Σ., Νοσηλευτική θεωρία και πράξη. Οδεύοντας προς τον 21^ο αιώνα. Νοσηλευτική 3: Αθήνα, 1997: 75-184
16. Παπασταύρου Ε., Ο ρόλος του Νοσηλευτή εκπαιδευτικού στον κλινικό χώρο. Κλινική ανάλυση της βιβλιογραφίας. Νοσηλευτική 3: Αθήνα, 1997: 198-208
17. Κοτζαμπασάκη Σ., Η Νοσηλευτική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Τρέχουσες εξελίξεις, μελλοντικές αλλαγές και προοπτικές. Νοσηλευτική Τόμος 43 Τεύχος 1: Αθήνα, 2004: 14-22
18. Κοτζαμπασάκη Σ., Αξίες, στάσεις και πεπιοθήσεις φοιτητών Νοσηλευτικής για την ιδανική σταδιοδρομία και για την επαγγελματική σταδιοδρομία στην Νοσηλευτική. Νοσηλευτική Τόμος 42, Τεύχος 3: Αθήνα, 2003: 353-363
19. Παναουδάκη-Μπρουκαλάκη Η., Συνεχιζόμενη Νοσηλευτική Εκπαίδευση. Νοσηλευτική 2:Αθήνα,1998: 128-132
20. R.S. Downie K.C. Calman., Υγιής Σεβασμός. Αθήνα,1997: 23-27
21. Δρ Ραγιά Χρ., Βασική Νοσηλευτική, Αθήνα,1987: 356-366

22. Ηθική και δεοντολογία στην Υγεία και στην Νοσηλευτική. Βιοηθική, Αθήνα, 1993: 23-27
23. Δρ.Κοτζαμπασάκη Σ., Νοσηλευτική θεωρία και πράξη. Οδεύοντας προς τον 21^ο αιώνα. Νοσηλευτική 3: Αθήνα, 1997:175-184
24. Σαπουντζή-Κρέπια Δ., Σχέσεις μεταξύ Νοσηλευτικής θεωρίας, έρευνας και πράξης. Νοσηλευτική 4. Αθήνα, 1996:227-233
25. Κατσούλη Φ., Ιδεολογική κρίση στην εποχή μας, λειτούργημα ή επάγγελμα. Νοσηλευτική 3, Αθήνα, 1990: 110-115
26. Ευρώπη 2000, τάσεις και προοπτικές στην Συμβουλευτική και στον Προσανατολισμό, Διεθνές Συνέδριο Συμβουλευτικής προσανατολισμού Πρακτικά, Αθήνα